

Broer

DRUKPROEF

DRUKPROEF

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Mahir Guven

Broer

Vertaald uit het Frans door
Carolien Steenbergen

Ambo|Anthos
Amsterdam

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Ne

ISBN 978 90 263 4631 6

© 2017 Éditions Philippe Rey

Published by special arrangement with Éditions Philippe Rey,

France in conjunction with their duly appointed agents

L'Autre agence and 2 Seas Literary Agency

© 2019 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Carolien Steenbergen

Oorspronkelijke titel *Grand frère*

Oorspronkelijke uitgever Philippe Rey

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Jonathan Knowles/Stone/Getty Images

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn moeder, mijn zus, Dodi, m'n brada Philippe,
voor Fotto en Greisi, Natalie, Martina, Pierre en Maïmiti.

Voor André.

Voor mijn familie, voor mijn vrienden van vroeger en nu.

DRUKPROEF

DRUKPROEF

I

Broer

De enige waarheid is de dood. De rest is bijzaak. Wat je in het leven ook overkomt, dood ga je toch. Als je dat eenmaal beseft, hoef je alleen nog maar op zoek naar een levensdoel. Met de dood dichterbij raak ik closer met het leven. Ik flirt met het een en denk aan het ander. Non-stop, sinds mijn broer – die hond, mijn vlees, mijn bloed – is vertrokken, ver weg, naar het land van gekken en gestoorden. Waar ze om een sigaret je hoofd afhakken. Naar de heilige grond. Hier in de wijk zeggen ze ‘naar Sham’. Veel mensen durven dat woord bijna niet uit te spreken. Sommigen prijzen het de hemel in. In de normale-mensenwereld zeggen ze ‘naar Syrië’. Fluisterend en ernstig, alsof ze het over de hel hebben.

Het vertrek van broertje heeft die ouwe kapotgemaakt. Dat kan je gewoon zien aan de nieuwe rimpels boven zijn dikke wenkbrauwstreep. Zijn hele leven heeft hij zich in het zweet gewerkt om ons op de rails te krijgen. Iedere ochtend plantte hij zijn kont in zijn taxi, richting Guantánamo of richting de mijn. In taxi-jargon is dat een rit naar Roissy of eentje naar Parijs, om klanten de citadel door te loodsen. Die voor ons sowieso onneembaar blijft. En avond na avond bracht hij een dikke buidel flappen mee terug zodat-ie de koelkast kon vullen. Een lege maag, trek, honger? Kenden we niet. Boter was er altijd, soms zelfs room voor in de spinazie.

Maar goed, hoe die ouwe ook z'n best heeft gedaan, echt lekker loopt het hier allemaal niet. Soms wou ik dat ik God was om de wereld te redden. En soms heb ik zin om alles naar de klote te rammen.

Mezelf inbegrepen. Was het maar zo makkelijk, dan koos ik het raam. Springen, weet je. Of van de brug boven RER-station Bondy. Eindigen onder een trein. Dat is trager en vuiler. Maar wat lul ik en wat boeit het, want vandaag is het de achtste en dat is de dag die God heeft uitgekozen voor zijn plan.

8 september is de dag dat de maagd Maria werd geboren. Niet de zevende, niet de negende. De achtste, toen kwam ze ter wereld en jaren later kreeg ze de opdracht om Jezus te baren. Acht: het enige getal zonder einde, een dubbele cirkel. Serieus derm. Zie het en je gaat flippen. Acht: een wirwar, een knoop, knoeierij, je wordt er ingeluisd. En de achtste is ook de dag dat de vrouw op de foto aan de muur boven het kastje, glimlachend naast mijn vader, weer naar Hem opsteeg. Missie ten einde. Dood.

Elke keer gaan ze trillen. Mijn lippen. Ik probeer het dus zonder. Zonder haar armen, haar handen, haar geur, haar stem. En haar gezicht, haar glimlach, haar zachte aai over onze bol. Leven is hard. Het klinkt triest, maar ik voel geen schaamte. Ik zou liever zonder die pijn in m'n hart leven. 's Ochtends vroeg opstaan als het nog donker is. M'n kop nog leeg. En dan m'n koffie drinken in een bar aan de Boulevard de Belleville, met de sportuitslagen voor m'n neus. Gerinkel van vaatwerk en drukdoende obers om me heen. Het is heftig om in september te sterven, op de achtste. Want dat is de dag dat Maria werd geboren. En Maria heeft niemand iets gevraagd, Jezus kwam in haar buik terecht en ze werd vanzelf een heilige. In feite heeft iedereen het verkeerd begrepen. Iedereen. Profeten, kaliefen, priesters en pausen. God heeft Jezus niet gekozen. Nee, hij heeft Maria gekozen. Haar heeft hij gekozen om Jezus te maken. Gods genade was voor haar. De uitverkorene van God is zij.

Op de foto aan de muur is mijn vader nog niet oud. Mager als een garnaal. Geen snor, maar al wel die dikke wenkbrauwstreep boven zijn immigrantengok geplakt. Zahié, mijn oma, de ma van die ouwe, noemde die wenkbrauw de snelweg van Damascus naar Aleppo. Alsof de engel Gabriël zeg maar die zwarte strook midden op z'n voorhoofd had gefixt als markering, om hem niet uit het oog te verliezen. M'n vader kreeg die wenkbrauw en moeder Marie moest weer bij hem komen. Hoelang is ze er al niet meer? Al minstens tien of vijftien jaar

toch zeker...? Twintig misschien? Ze was gek van Zidane. Die vond ze knap. Het Franse elftal. *Les bleus*. Thuram met zijn twee goals. De wereldcup. Achttien jaar! Het is achttien jaar geleden en ik leef gewoon nog. Langer zonder haar dan met haar, maar de wond is niet dicht, hij brandt nog steeds. Een kuil gloeiende kooltjes in mijn borst. Waarom wij? Alles ging goed in die tijd. Of ewa, dat weet ik niet meer, maar het lijkt alsof het zo was. Maar misschien was het anders. Zullen we nooit weten. En waarom is die ouwe al die tijd alleen gebleven? Kijk 'm dan: verbitterd, chagrijnig, een kunst om hem aan het lachen te krijgen. Het enige wat-ie doet is tv-kijken, voetbal, programma's over politiek. Of over z'n taxi praten. Ik weet niet eens of het door z'n werk of door z'n leven zonder vrouw komt dat-ie de energie heeft van een stoned oester. Door allebei waarschijnlijk. Achttien jaar alleen! Met z'n taxi en z'n zebi, ik zweer je. Een hand op het stuur, die andere op z'n leuter. En dan weet ik niet eens of-ie rukt, of-ie pagga trekt, gewoon voor het onderhoud van de machine. Misschien gaat-ie wel naar de hoeren. Zijn leven lang een cowboy. Met een Merrie als paard, zijn tong als pipa, zijn wangen bol van de grove taal om naar eikels te spugen en twee zonen als luitenant. De één vertrokken naar de Far East. De ander aan zijn tafel, slikkend wat 'm wordt opgedist. Serieus, makkelijker is het er allemaal niet op geworden.

Zijn leven is een jari. Een gevangenis van onzekerheid en angst. Kijk met hoeveel zorg hij in zijn hol de tafel dekt. Je vraagt je af wat hij te zoeken heeft in deze kankerflat in een achterstandswijk. Met dat schorem van kinderen, zijn nomadenkop, zijn zigeunergebit en dat beroep van 'm waardoor-ie dalijk nog op Marine gaat stemmen. De mensen denken dat we joods zijn, ik zweer je. Want elke vrijdag is de tafel gedekt als in een paleis. Maar dat heeft er niks mee te maken, mijn pa zegt in elk geval dat-ie geen moslim is maar communist. En dat is volgens hem geen religie... Anyway...

Aan tafel, of er nou twee of twintig man aan zitten, laat-ie niks aan het toeval over: hoe de gerechten eruitzien, de kleuren, de borden, het bestek. 'Eetlust ontstaat in je ogen, en daarna in je neus,' zegt pa in het Arabisch tegen mij en hij kruidt de auberginekaviaar. Die tafel kan haar rechterpoot opsteken en zweren: Ja, jouw vader is net een vrouw. De helft van de tijd dan. Vanavond heeft hij zijn vrouwelijke helft uitge-

leefd door het avondeten klaar te maken. Er staan de lekkerste mezze op zijn plastic tafelkleed. Als hij dat tevoorschijn haalt, zozegzegd om de tafel niet te beschadigen, voel ik de drang om hem uit te schelden op mijn lippen branden. Kifesh, je koopt een kersenhouten meubel, en dan leg je er een goedkoop tafelkleed over! Wat een boer, ik zweer het op het hoofd van mijn m...!

Hij heeft vijf oudere zussen, hij is opgevoed als de zesde. Huishouden, koken en zelfs het betere naaiwerk. De hele shit. Zweet op z'n voorhoofd, droge handen en rugpijn. Geen man zoals iedereen dus. Onmogelijk: de opvoeding die de vrouwen in zijn land al duizenden jaren krijgen hebben van hem een geval apart gemaakt. Zijn moeder en zussen hebben hem aangepakt als een jonge Syrische vrouw die van kleins af aan wordt klaargestoomd voor een huwelijk met een gast uit een naburig dorp. In het gunstigste geval tenminste. Want in veel gevallen is het een neef, om een belofte tussen dadda's waar te maken die bij de geboorte is gedaan.

Dat alles is-ie de helft van de tijd. Want de andere helft is het zo ongeveer een doodnormale vent met snor en schorre stem. Hij kauwt met open mond en formuleert ondertussen de zoveelste theorie over de oorlog in zijn land. Bij ieder woord schieten er tussen zijn lippen piepkleine stukjes eten weg die nat van het speeksel in zijn snor belanden. Dan grijpt zijn dikke, behaarde hand naar een servet als naar een pleedweil en veegt hij zijn mond af alsof-ie met schuurpapier een ouwe verflaag afboent. Een fenomeen, die ouwe, hij lult aan één stuk door en herhaalt non-stop Assad, IS, de Amerikanen, Merkel, Hollande, Israël, Damascus, Aleppo, de Koerden en Tadmur, zijn geboorteplaats en bla-bla-bla... grommend bij iedere komma en scheldend bij iedere punt. Focking irritant dus gewoon... Maar wat wil je, hij is mijn ouwe, ik moet het ermee doen. Familie, hè. Logisch toch...

Op tafel staat alles klaar zoals op de foto's in een kookboek. Een feestmaal voor tien, maar we zijn maar met z'n tweeën. Zijn vrouw? Meegenomen door de grote zeis. Zijn moeder? Bejaardenhuis. Zijn oudste zoon? Zit bij hem aan tafel en wacht. Zijn andere zoon? Vertrokken, naar ver weg, heel ver weg, zogenaamd om voor zielige mensen te zorgen. Maar hij zit gegarandeerd tussen die gekken, in de oorlog, richting dood, in de woestijn misschien of op een kerkhof, gesneuveld

met een kalasjnikov in zijn hand, of nog steeds in leven in het land van zijn vader. Dat uit de Bijbel, van tv, van internet, van het religieuze fanatisme waar de elite zo de pest aan heeft, terwijl ze niet eens weten wat er precies gebeurt. In Sham, zeggen ze hier in de wijk. In Syrië, wollah! Geen twijfel mogelijk: hij is z'n leven aan het verneuken tussen de rotsen, ten westen van de Tigris, ten oosten van de Eufraat en de Middellandse Zee, waar een foute blik, het roken van een sigaret of een loszittende hoofddoek je je leven kost. Hoerenzoon. Sorry, mam.

DRUKPROEF

Broertje

Je weet toch, bro, in feite ben ik zoals jij. Ik ben twee mensen. De ik die netjes in het ziekenhuis werkte: niemand had last van me maar ik bleef steken. En er was die andere ik, die de wereld wilde redden. Want de wereld riep me om hulp. 's Nachts hoorde ik de kinderen uit Palestina, Mali, Soedan, Somalië, Syrië en nog veel meer huilen. Het regende bommen op onschuldige mensen en de machteloosheid maakte me gek. Frankrijk is zogenaamd het land van vrijheid en mensenrechten, maar die bombardementen op onschuldige mensen betaalde de staat toch echt. Ik heb me lang afgevraagd waarom ik ben vertrokken. Leven is ingewikkeld. De keuzes die we maken, de wegen die we inslaan, dat bepaalt de boy die diep vanbinnen in ons zit. Hoe die zich vormt. Wat hem dag in, dag uit voedt. En zijn mood van het moment. Er zijn wegen waar je rechtsomkeert kan maken. En andere waar geen weg terug meer is als je er eenmaal op zit. Op weer andere weet je niet wat je aan het eind tegenkomt. De angst om iets te missen trekt je aan als een magneet. Je hebt twijfels, maar je gaat.

Alles begon op een middag in september. De achtste. Mama's sterfdag. In het ziekenhuis had ik twee vrienden. Een Turk, een echte, met een Aziatisch gezicht en een plat achterhoofd alsof er een strijkijzer overheen is gegaan. Een migrantenzoon, net als ik verpleger. Mijn andere vriend was een oude Indonesische arts die al met pensioen had moeten zijn. Naeem was z'n voornaam, maar de meesten noemden hem 'Dindoe'. In het begin dacht iedereen dat hij Indiër was en werd-ie de Hindoe genoemd, wat na een beetje grappenmakerij uiteindelijk

Dindoe werd. Al vijftientig jaar in dienst was-ie. Zeker weten een van de chirurgen met de meeste operaties ooit op zijn conto. Een ingenieur van het vlees. Die gast kon zo'n beetje alles wat zich in een borstkas bevond weer oplappen: hartklep, aorta, longen... Geen slager maar een kunstenaar; hij opent de borst met langzame, rustige bewegingen, laat zijn handen en instrumenten in het weefsel zinken, snijdt open, snijdt weg, maakt schoon, naait vast, werkt bij en maakt ten slotte weer dicht. Een couturier met mensenvlees. Als hij aan het opereren was, stond ik er als een schildknaap naast en gaf hem zijn wapens aan. Op de coassistenten na was hij de enige die met me praatte. Hij deed nog meer. Hij legde me uit wat hij deed. In zijn land leer je het vak zo. Je begint als verpleger, maar dat hoef je niet te blijven. Als je in deeltijd je studie oppakt kan je hogerop komen. Met de jaren, semester na semester, spaar je je diploma's bij elkaar en kan je scalpels gaan hanteren.

Op 8 september deed ik mijn eerste transplantatie. Dat zal ik mijn leven niet vergeten. Want het was mama's sterfdag. En tegelijkertijd de dag dat we een kerel het leven teruggaven. Het werd me al een tijdje gevraagd, maar ik voelde me er nog niet helemaal klaar voor. Voor een transplantatie heb je concentratie nodig. Uithoudingsvermogen. Ervaring. Zo'n transplantatie duurt lang, man. Tien of soms wel vijftien uur. Op een dag, bij een bypassoperatie, vroeg Dindoe of ik een transplantatie met hem wilde doen. Iemand's hart vervangen, dat is heftige shit, dan moet je je mannetje staan. Zo gaat dat in het ziekenhuis: je werkt op een afdeling, wint het vertrouwen en langzaam maar zeker verdien je je plek.

Op een achtste september kreeg ik dus om zes uur 's morgens een telefoontje of ik met spoed naar het ziekenhuis wilde komen. Ik had de opleiding voor deze operatie gevolgd. Dindoe hamerde er al een paar weken op dat ik mijn verplegershandboek nog eens moest nalezen. Meestal is de ontvanger als eerste aan de beurt. Die wordt dan klaargemaakt voor het donororgaan. Wij van het operatieteam halen de onder narcose gebrachte patiënt dan op van de anesthesieafdeling. In operatiehemd op de brancard en onder het witte neonlicht is het net een dode. Het is onze taak om hem op te lappen en de machine weer aan de praat te krijgen. De patiënt die op een nieuw hart lag te wachten was een man. Een Arabier. Dik hoofd. Dikke lippen. Kort kroeshaar. Niet

oud, rond de vijfenveertig. Mijn collega's waren met hem bezig alsof het de normaalste zaak van de wereld was. Ik dacht aan het leven van die kerel, zijn vrouw, zijn kinderen, zijn werk, zijn huis, zijn vader, zijn moeder, zijn burens. Hij zag bleek. Ik dacht bij mezelf: fuck, als we deze patiënt straks dichtnaaien en hij wordt wakker dan heeft-ie een nieuw hart, met littekens misschien, maar splinternieuw gewoon. Een tweede kans, broer, hij mag God wel zijn hele leven dankbaar zijn.

Dindoe zei dat ik me moest concentreren. Hij wist dat je eerste transplantatie een soort flipperkast aan emoties in je kop veroorzaakt. Chirurgen doen altijd heel cool, met de rust van een slager die zijn kalfslapjes snijdt. Precisiewerk, tempo maken zonder gejakker, onnodige handelingen vermijden, want nadat een donororgaan is verwijderd moet het binnen een paar uur zijn overgebracht naar een ontvanger. Anders kan het in de prullenbak.

Dindoe slashte 'm open van z'n hals tot halverwege z'n buik. Daarna was het Dokter Bibber. Ik gaf hem een zaag, hij sneed het borstbeen door en sperde toen met een tang de borst open. Telkens als we een bovenlijf openen krijg ik zin om de patiënt uit te baggeren. Al dat vet. Ze eten te veel. Kost tijd, al die rotzooi weghalen. Anyway... we sloten hem aan op de hartlongmachine. Kankergeniaal. Die dag dacht ik bij mezelf: het is God zelfs gelukt om ons een machine uit te laten vinden die het hart vervangt. Dat ding vangt aan het begin van de hartspier het bloed op en pompt het er aan het einde weer vol zuurstof in. Het werk van de longen en het hart zeg maar. Niet te geloven: het leven van die Arabier hing af van een machine, een soort benzinepomp. Die zorgt dat een soort dj de zuurstoftoevoer regelt en alles, zodat de patiënt blijft leven. We bereidden die kerel voor, lieten hem zo liggen, met open borstkas waar z'n oude hart in lag te kloppen tot het nieuwe kwam en gingen naar de koffiekamer. Dindoe vertelde me ziekenhuisverhalen. Ziek geroddel, ik zweer je. Terwijl hij afdelingspraat lulde, dacht ik aan die patiënt, in z'n eentje op de ok. En aan z'n familie die ongerust op de gang zat te wachten. Eén lullig foutje en die knakker was er geweest. En wij dronken daar rustig onze koffie alsof er niks aan de hand was. Bizar.

Zoals altijd zeurde Naeem aan mijn hoofd dat ik geneeskunde moest gaan studeren. Ik antwoordde dat ik er niks aan kon doen, maar dat waar ik vandaan kwam een baan als verpleger al de hemel was. Hij

moest lachen en zei dat-ie er genoeg van had om al mijn vragen te beantwoorden en dat ik het zeker in mijn mars had om een goeie arts te worden. Dat ik er de juiste mentaliteit voor had, de juiste vragen stelde en dat ik nog ver zou komen. Ik wist toen nog niet dat ver komen betekende: in dit gebied belanden. Met mijn verplegersdiploma kon ik in het tweede jaar geneeskunde instromen, maar daarna zou het nog minstens vier of vijf jaar duren voordat ik mocht opereren en tien voordat ik chirurg was. En ik zag mezelf geen korte geneeskundestudie doen om als treurige huisarts te eindigen. No way: dan moest ik een praktijk in de wijk openen en zou ik dat tuig en die aso's uit onze buurt voor mijn neus krijgen. Bovendien was mijn probleem niet zozeer m'n niveau als wel m'n gebrek aan discipline en vooral dat ik niet uit het juiste nest kwam voor succes. De uni is mijn plek niet. Ga ik van flippen. Ik hoefde die coassistenten maar tegen me te horen praten en ik wist dat ik nooit vrienden zou maken daar, ze zouden me haten. Ik zag zo al dat ik sneller percuteerde dan jonge artsen van mijn leeftijd. En het maakte me link dat ik instructies kreeg van minder bijdehante gasten die toevallig een diploma hadden. In dit land hebben mensen zoals ik geen plek onder de zon van het hoger onderwijs. Ze moeten niet. Niemand zegt ons hoe we dat moeten aanpakken. Het ergste is dat we vies worden aangekeken als we praten, worden uitgelachen om ons kapsel, onze kleding, ons geloof, om wat we op tv kijken of om de muziek die we luisteren. Maar dat zei ik allemaal niet tegen Dindoe, dat zou hij niet hebben gevat, hij zou me een gefrustreerde loser hebben gevonden.

Ik had met hem te doen. Hij deed me aan papa denken. Hier gekomen op zijn vijfendertigste vanuit Indonesië en al vijfentwintig jaar werkte hij zich kapot in dat ziekenhuis. Hij had de meest complexe operaties uitgevoerd. De hotemetoten van het ziekenhuis lieten hem die operaties doen als onderaannemer, dus voor het loon van een taxichauffeur hanteerde-ie scalpels. Een soort Cyrano van het ziekenhuis. Het ergste van het hele verhaal is nog wel dat-ie niet lang geleden had aangegeven met pensioen te willen. Maar ze lieten hem weten dat dat vanwege een administratieprobleem niet mogelijk was. Schandalig. Nou zag hij er niet uit alsof hij honger leed, maar als ik eraan dacht hoe ze hem hadden uitgemolken wilde ik ze allemaal de kanker slaan. Van dit soort dingen krijg je zin om dat hele Franse systeem op te fokken.

Want je hele lage- en middelbareschooltijd slaan ze je om de oren met recht en onrecht. Over rechtvaardigheid is iedereen het eens. Wie is daar níét voor, logisch toch? Met een béétje opvoeding kom je in opstand tegen alles wat onrechtvaardig is. Met je vuist in de lucht. Tot je er op een dag zelf mee te maken krijgt. En alles waarin je gelooft in elkaar dondert. Dan kan de hele wereld doodvallen. Vooral dat soort: fatsoenlijke weldenkers die de hele dag de moraalridder uithangen maar wel een arme Indonesische immigrant uitzuigen. Lui van wie je dacht dat ze opkwamen voor rechtvaardigheid.

Terwijl hij me vertelde over zijn pensioenprobleem hoorden we loeiende sirenes. Door het raam zagen we zwaailichten en een ambulance met motorpolitie-escorte. Alsof er een crimineel vervoerd werd. Maar het was het donororgaan dat arriveerde vanuit het Avicenne-ziekenhuis. Weer terug op de ok was Naeem gestrest. We haalden het zieke hart bijna volledig weg. In de schaal die als afvalbak dienstdeed lag die versleten spier erbij als een creperend baasje.

Dindoe liet het niet merken, maar hij nam het zichzelf kwalijk dat hij door de koffie een paar minuten had verspild. Naast hem, in een ijzeren kom, dreef het nieuwe hart in een koude vloeistof. Dat in de boezem van het oude transplanteren is stap één. Daarna worden de bloedvaten en aorta's weer op elkaar gehecht. Dat lijkt makkelijk, maar het is een hele klus, het is zenuwslpend, je moet je blijven concentreren. Aan Dindoes zijde volgde ik zijn handelingen op de voet, ik probeerde vooruit te denken, als hij iets nodig had reageerde ik onmiddellijk om geen seconde te verliezen. Maar zelfs als je alles perfect uitvoert, gaat er altijd wel wat mis en dan moet je knutselen, een beetje sjoemelen met een hechting bijvoorbeeld als de aorta van de donor en die van de ontvanger niet dezelfde doorsnede hebben. Want je werkt in een levend lichaam, in zachte materie, 't is geen harde wiskunde, 't blijft broddelen, snap je. Langzaam en met rustige gebaren naaide hij de borst weer dicht.

Naeem en ik gingen eten naast het ziekenhuis om even bij te praten na de operatie van acht uur. Hij moest daarna weer terug om de patiënt te observeren. Het nieuwe hart moest op gang komen. Bij een transplantatie is afstoting best wel een risico, vooral de eerste dagen. Naeem was een soort held, mijn voorbeeld, de perfecte immigrant: netjes, ontwikkeld, in control en met een sterke wil. Maar in plaats van dat hij

op een voetstuk werd geplaatst, hadden ze hem gebruikt en uitgebuit. Ik zei tegen hem dat ik weg wilde uit Frankrijk. Dat had ik al een halfjaar in mijn kop. Vertrekken om mensen te gaan helpen die het écht nodig hadden. Broeders en zusters die niet net als ik de kans hadden gekregen om op te groeien in een vreedzaam land. Bovendien, alles is hier voorhanden en er is genoeg zorgend personeel. Verrotte ziektes waren niet mijn ding. Naem keek me vol ernst aan. Zo'n trotse blik, broer. Bemoevend. Hij wilde me aan iemand voorstellen die me misschien kon helpen met mijn plan. Omdat die veel mensen in het humanitaire werk kende. Als hij sprak leek het of Gandhi zelf hem de woorden influisterde. Beheerst sprak hij ze een voor een uit. Zijn ogen glansden. Ik wou dat papa zo was. Een gids. Geen dictator. Naem ging weer terug naar het ziekenhuis en ik ging met hem mee. Die bastaard leefde nog. Ja, bro, de waarheid is dat een gast bij wie je een hart transplanteert een door God geredde bastaard is. Het nieuwe hart klopte en die bastaard ademde. En de andere waarheid is dat Hij mama had gehaald omdat die ouwe zondig was. Niets dan vloeken deed-ie. En zelfs mama's dood had hem niet geleerd zijn smoel te houden. Die dag besloot ik dat het genoeg was geweest. Dat ik wilde doen wat Dindoe deed. Opereren, concreet bezig zijn, meer dan instrumenten en gaas aangeven. Mijn idee moest uitgroeien tot een plan, en dat plan moest realiteit worden. Zoals vriend pastoor van onze andere oma, de Bretonse, de moeder van mama altijd tegen ons zei: 'Help jezelf en de hemel zal je helpen.'

Op de terugweg in de metro zag iedereen er net zo verlept uit als anders, maar de goddelijke spirit die om me heen zweefde maakte ze allemaal prachtig. We hadden een kerel gered, motherfucker! We hadden hem het leven teruggegeven, de drang om het nog even te rekken voordat het tijd is voor God of de hel. Het voelde raar. Een anoniem hart in een kerel planten, dat verandert alles. Voorgoed. We konden een lichaam repareren. God had ons zelfs geholpen bij het vinden van het paradijs op aarde, het eeuwige leven! Na je eerste transplantatie, geloof me: je twijfelt niet meer, je kiest resoluut voor God. Het leven zit te knap in elkaar om zichzelf geschapen te hebben. Je kan niet weten wat erachter zit. Ik heb er de hele nacht niet van geslapen. Ik lag maar te woelen tussen de lakens, keek om de haverklap op mijn telefoon, de minuten kropen voorbij en de slaap kwam niet. Die kerel van dat hart spookte

weer door mijn hoofd. Zijn verdere leven. Een tweede kans, daar ga je zin van krijgen om alles anders te doen, om alleen nog maar te chillen. Het leven is te kort om je op je vijftiengste te verbergen onder een chirurgenhemd in een ziekenhuis in Parijs. Ik wilde avontuur, écht avontuur. God stak me een hand toe, aan mij om die vast te grijpen.

De volgende ochtend, nog voor het begin van de werkdag, zei ik tegen Dindoe dat ik er goed over had nagedacht en dat ik echt wilde gaan. In de lunchpauze had hij een afspraak voor me geregeld met een gast van Artsen zonder Grenzen. Een vriend van hem. Die zaten over de hele wereld. Respect.

Drie dagen later zat ik op hun kantoor in de buurt van de Place de la Bastille. Een verpleger en een arts lieten me binnen in een donkere kamer met uitzicht op een binnenplaats. Ik stelde me kort voor, zei wat me dreef, wie ik was. De arts vroeg naar mijn afkomst en of ik Arabisch sprak. Toen ik 'Syrië' en 'ja' antwoordde glimlachte hij. Hij zei dat hij mijn sollicitatie in overweging ging nemen en dat ik snel van hem zou horen. Kwestie van afwachten. Ik had er vertrouwen in, ik keek naar boven, mijn handpalmen naar de hemel gericht, en bad fluisterend voor een nieuwe zon aan mijn horizon.

3

Broer

Een schorre stem die uit het binnenste van de aarde lijkt te komen. De lucht ontsnapt aan zijn longen, laat zijn dikke, door nicotine verroeste stembanden trillen en rukt geluid los dat opstijgt naar zijn keel. Het baant zich een weg tussen de fijngekauwde etensresten, schiet weg onder zijn snor en vliegt de kamer in om mijn trommelvliezen te slopen. Mijn oor ontvangt, mijn zenuw transporteert de informatie naar boven. Mijn hersenpan in. Tussen Mars en Saturnus. Niks mis met mijn bovenkamer, maar ik begrijp geen snars van zijn verhaal. Het lijkt wel een oude radio op AM-frequentie. Onmogelijk af te stellen. Je kan aan die knop draaien wat je wilt, het blijft knetteren. Je verstaat flarden, maar het helpt vooral je oren naar de klote. Zijn ellebogen op tafel, zijn snor in de thee gedoopt, zijn huid nat van het zweet – door de krachtsinspanning. Want dat is het om alles weg te werken wat hij eet. Het transpiratievocht loopt van zijn voorhoofd op zijn dikke wenkbrauwstreep en stroomt dan langs zijn gladgeschoren wangen. Zich scheren moet hij elke dag. Vaste prik, anders is-ie een en al stoppels. Indrukwekkend hoe behaard die man is. Hij heeft overal lichaamshaar en het groeit als een tierelier. Mijn vader is de meest behaarde man die ik ooit heb gezien. Godzijdank lijken we niet op hem. Van zijn kruin tot zijn voeten, er komt geen eind aan. Een onbegrensd bos, een soort acht.

Hij legt zijn mes neer. Nu is het bijna afgelopen. Mijn vader die eet, dat is steevast een soort marathon. Hij barst los en pauzeert niet meer, als een bezetene werkt hij hap na hap naar binnen. Dan legt hij zijn

mes neer, krijgt een zure oprisping, slikt de gal door en beseft dat-ie aan z'n taks zit, dat er niks meer bij kan. Zijn vork houdt hij nog in de aanslag, paraat om er opnieuw iets aan te prikken. Een laatste olijf? Een stuk kaas? Daarboven aarzelt het, maar de dok heeft gezegd: w-lou, anders is het one-way ticket naar die vier planken, zes voet onder de grond. De vork belandt naast het bord. Dit was het dan. Nu begint voor mij het feest. Ik voel het. Hij zal over niks anders praten dan over de taxistaking van de afgelopen dagen.

'Jij nog steeds werken voor verraders, jij?'

Hij kan het niet verkroppen. Zijn kont op de zitting van zijn taxi gedrukt, z'n kop bij zijn vergunning van tweehonderdveertigduizend euro.

'Weet je wat jij moet doen: verkoop dat papier en ga van je pensioen genieten.'

Hij zegt een paar woorden in het Arabisch, ik versta niet alles, iets in de trant van 'je bent als een ezel opgegroeid in een land van leeuwen'.

'Jij bijna dertig jaar, toch? Jij stommeling. Jij domkop. Ik kan niet papier verkopen meteen. Pensioen is over twee jaar. Maar met jouw Uber gaan wij allemaal eraan. En twintig jaar werk ook. In mijn een-tje, ik gewerkt. Jij niet schamen, jij jouw vader verraden door te werken voor concurrent?'

Ik heb nooit gevat hoe een kerel die zo worstelt met het Frans een doctorstitel heeft kunnen bemachtigen. Liefdadigheid?

Als hij het over mijn werk heeft worden zijn ogen groter en schieten ze vol kleine rode adertjes. Hij raakt in een soort trance, nog erger dan wanneer hij de naam Bashar al-Assad hoort.

'Dom. Dom. Dom! Stomkop! Komt van jij rondhangen met Arabische vrienden van jou, boeven.'

'Ben je zelf geen Arabier, dan?'

'Wesh, ik mens. Zoals jij zegt, wesh voor alles, maar nog steeds dom! Mens, dat is belangrijkste. Zelfs God zegt niet: Arabisch of niet Arabisch. Hij zegt belangrijk bidden vijf keer per dag. Maar dat is voor sukkels die geloven in de God, alsof de God jouw karretje in supermarkt vult.'

'Astagfirullah. Kom nou, papa, ben je Syriër of niet?'

'Astagfirullah! Astagfirullah! Wat is dat nou weer? Wat weet jij van

religie, jij? Donder op, jij. Syriër niet betekent Arabisch. Het is nationaliteit, niet etniciteit. Ik half Arabisch, half Koerdisch, maar ik vooral communist.'

Communist: misschien wel zijn lievelingswoord. Uitgesproken met vuur en met gebalde vuist op zijn borst. En dat Koerdisch heeft-ie bedacht sinds Kobani. Het gaf hem standing, zoals wanneer blanken hun wortels verzinnen. Daarvoor waren we gewoon alleen maar Syrisch. Hij Syrisch en wij Arabisch, Syrisch, soms Frans, soms Bretons, het hing er maar van af met wie we omgingen. In het echte leven, tot de oorlog in Syrië begon, waren we bovenal bewoners van de banlieue. Maar sindsdien noemt iedereen ons moslim.

'Als jij niet helpen jouw familie, logisch dan later problemen. Als ik niet jullie baan zorg, jullie gevangenis of tuig of extremisten nu, weggaan hoofden afhakken Syrië daar. Die klote Bobigny.'

Hij weet niet eens waarover hij praat. Hij zegt maar wat, hij vertelt elke keer hetzelfde, als een bekraste plaat die blijft steken. Blablabla. Als hij zich opwindt, lijkt zijn Frans nergens meer op, de Fransen begrijpen niet meer wat hij zegt. Voor ons gaat het nog, want dat Frans van hem is onze moedertaal. We hebben alles gedaan om het te verbeteren, maar begrijp het of niet, de taal van een immigrant integreert altijd minder goed dan hij zelf.

'Jij Syrische koffie drinken?'

'Waarom zeg je niet: Turkse koffie?'

Hij wuift mijn vraag met een beweging van zijn hand weg. Nog zo'n ouwe-mannending van hem. Je zegt de dingen niet zo, maar zo. Tijd verspillende onzin. Ach, het is mijn vader. Ik moet ermee leven.

'Kan jij koffie uit mijn land maken?'

De laatste tijd is-ie aardiger dan vroeger. Die ouwe is net de zestig gepasseerd, elke ademhaling brengt hem dichterbij de dood en hij houdt de telling in de gaten. Daarom betaalt hij soms als een croupier beetjes warmte uit. Ik denk dat-ie zichzelf niet meer hoeft te bewijzen. Voor niemand. Misschien is dit het moment voor hem om uit zijn kooi te komen en te gaan leven.

'Jij doet één lepel koffie voor elke kopje jij wil zetten. Dan de water. Voor elke kopje koffie jij doet kopje water.'

De drank in het kleine koperen steelpannetje komt aan de kook. Hij

schuimt de koffie met een lepel af en verdeelt het schuim over de kopjes. Zijn gefoeter was geleidelijk opgehouden. Zo gaat het altijd als-ie weer thuiskomt. Vanwege de politieke problemen kon hij nooit terug naar Syrië. Maar met eten, koffie en muziek is-ie als het ware weer even terug in zijn dorp. Het brengt hem weer bij z'n roots. Ballingschap is nooit zijn ding geweest. Hij kent de geschiedenis, de politiek en de economie van dit land op zijn duimpje, maar in wezen begrijpt hij niks van Frankrijk. Volgens hem is het een perfect land met allemaal intelligente mensen. Maar laat stompzinnigheid nou de meest eerlijk verdeelde rijkdom ter wereld zijn. En God is Frankrijk niet vergeten. Dat zorgt dus voor een bug in die bovenkamer van mijn pa: hij snapt het niet, dat nekt 'm en daardoor gaat-ie zelf ook stompzinnig doen. Zijn behaarde hand zet het pannetje terug op het vuur om de vloeistof een tweede keer te laten schuimen.

'Leven is als Turkse of Syrische of Griekse koffie, de naam doet niet toe maakt niet uit. Leven is als koffie van thuis, toch?'

'Doet niet toe maakt niet uit' is in correct Frans 'doet er niet toe'.

'Voor succes hebben, jij moet juiste dosering. Dan opletten, wachten, geduld... Jij één keer schuim afhaken, dan jij nog een keer laat schuimen en dan jij in kopjes doen. Ten slotte jij rustig koffie drinken. Op gemakje. Genieten. Turkse koffie is werk en geduld, en dan genieten, die smaken proeven. Begrijp jij? Zoals leven. Werken en daarna genieten, plezier. Heel belangrijk. Begrijp jij?'

Ik begreep er geen snars van. Theorieën over God en de wereld, daar ging-ie van schuimbekken. We hadden een reeks kunnen maken in de trant van 'Huppeldepup voor Dummies'. 'Turkse koffie verklaard door mijn ouwe'. 'Bashar al-Assad, werk, taxi en Uber verklaard door mijn ouwe', 'Ballingschap, immigratie, geopolitiek en Bobigny verklaard door mijn ouwe', 'Sarkozy, Kadhafi, Karl Marx en Mohammed verklaard door mijn ouwe'. De bankrekening zou sneller groeien dan achter het stuur, zowel voor mij als voor hem. Ewa, dat zeg ik wel, maar ik heb een klant die bij Nathan werkt en hij zegt dat je met boeken geen guap maakt, het verkoopt niet. Als ik zie hoe sommige types zich de tyfus studeren en daarna hun boterham niet kunnen verdienen, denk ik bij mezelf: chauffeur zijn is relaxed. Ik hoef m'n kop niet met bla-bla-shit vol te stouwen om in een whip rond te rijden en een gps te volgen.

We dronken onze koffie, langzaam en zonder woorden, enkel af en toe een blik. Zijn huid werd lichter naarmate hij ouder werd. Toen hij jonger was noemden ze hem de Maharadja, omdat-ie zo donker was als een maharadja. Zijn rimpels werden dieper sinds m'n broer weg was, vooral die op z'n voorhoofd. Zelfs zijn grote communistensnor had aan klasse ingeboet. Die borstelkop onder z'n neus: jaren werk en vakmanschap. Het ziet er misschien een beetje achterlijk uit, maar respect voor die kunst die van vader op zoon wordt doorgegeven. Al hoop ik dat-ie mij overslaat. Pech, afstand en zee maakt van rituelen een souvenir, zullen we maar zeggen. Toen we onze koffie op hadden, stond hij erop om het koffiedik te lezen. Een oud volksgeloof uit zijn land, een wijvending, maar ja, moest je mijn vader hebben... Je keert het kopje om boven het schoteltje, wacht tot het is afgekoeld en draait het daarna rond. Dat zorgt voor allerlei vormen in het koffiedrab: rivieren, vogels, mannen, vrouwen, kamelen, paarden. Een soort stripboek en daarmee vertellen... sorry, verzinnen onze maraboets verhalen. Zahíé, oma, was er een kei in. De mensen kwamen speciaal naar ons toe, van ver soms, puur om haar die sprookjes te horen opdissen. En ook al zag ze niet veel met haar staar, iedereen geloofde wat ze vertelde. Sommigen staken haar als dank briefjes van vijftig of honderd frank toe. De grootste bullshit en dat noemt zich dan moslim, astagfirullah.

Met zo'n zelfde waarzeggerswaffel als zijn moeder kon trekken, haalde die ouwe het kopje weg om zijn zicht scherp te stellen, want hij is net zo kippig als zij. By the way, die bril van hem: meer old school dan dat vind je alleen nog in Marrakesh. Met zijn geruite overhemden en zijn ribbroeken leek-ie wel een Sovjet-spion. Hij begon te vertellen wat hij in het kopje zag. Zijn andere hand liet hij dansen om zijn verhaal kracht bij te zetten. Bij ons thuis praten ze net zo veel met hun handen als met hun mond. Het vonnis viel: ik zou een belangrijk persoon gaan ontmoeten, een man van mijn lengte, mijn leeftijd, die op me leek, en er was allemaal vuur om ons heen. Ik ging zowat stuk, maar probeerde mijn lachen zo goed als ik kon in te houden om die illusie van hem niet door te prikken. Dat doe je niet, hij is oud. Vroeger had ik daar schijt aan, slingerde ik alles naar z'n hoofd wat in me opkwam, hoe kwetsend ook. Op een keer maakte ik hem zelfs uit voor malloot. Hij zei niks, kromde als een bokser zijn schouders en incas-

seerde. Maar ik geloof dat het hard aankwam. Met vochtige ogen fluisterde hij iets als: 'Jij zal begrijpen, jij gaat zien als jij zelf kinderen hebt. Is moeilijk.' In die tijd was ik de leeftijd al voorbij om capriolen bij m'n vader uit te halen voor een pak koekjes en ik voelde me lullig. Daarna heeft hij me lange tijd behandeld als ongedierte. Dat veranderde toen mijn broer het verkeerde pad op ging, toen werd ik weer de verloren zoon, vooral sinds ik voor m'n oma zorg.

De oude Zahié kwam vanwege de oorlog uit Syrië over. Sindsdien is ze kierewiet, dat wil zeggen, ze haalt alles door elkaar. De bombardementen in Aleppo, de gevechten, de doden: het arme mens is er volledig van doorgedraaid. Die ouwe heeft haar in een degelijk bejaardenhuis gestopt. We hadden geen keus, maar toch hebben we er in de buurt tegen niemand iets over gezegd. Dat had alleen maar gezeik opgeleverd. Ze weten hier niet wat het is om ziek en oud te zijn. Dat laat hun oudjes creperen in zo'n kutdorp van de Maghreb en wil ons de les lezen. Maar zo zijn mensen, met alles. Oude mensen zijn lastiger dan baby's. Zo'n kleintje voeren of z'n stront afvegen is geen punt, integendeel. Er zijn mensen die alleen al daarom een kind nemen. Maar ouderen, vooral als het je eigen ouders zijn, dat is andere koek. Kwestie van fatsoen. Van eer zelfs. Als ik dan toch kan kiezen, heb ik liever dat een beroeps mijn pa z'n reet afveegt dan dat-ie naast me als een stuk groente in z'n eigen schijt zit weg te rotten. Klinkt lullig misschien, maar het leven is hard, wollah! Wij hebben tenminste niet weggekeken, maar een oplossing voor oma gezocht. Lang leve de bejaardenzorg. Het geluk wil dat er een paar Arabische vrouwen tussen zitten die met haar kunnen praten. Ze geven zich uit voor Jordaniërs, want oma is een beetje racistisch. Niet goed te praten, maar het is zo. Mensen van bij ons hebben het niet op Maghrebijnen. Mesopotamiërs zien zichzelf nou eenmaal als de prinsen onder de Arabieren. 'Jordanië,' zeiden ze tegen oma en toen was het goed. Tja, een racistische Arabier is voor de Fransen wel zo'n beetje het toppunt.

Mijn vader ademde diep in, alsof hij aanstalten maakte voor de volgende halfuur durende monoloog.

'Luister, ibni.'

'Ibni' betekent 'm'n jongen' in het Syrisch-Arabische dialect van m'n pa.

‘Ik auto laten repareren, jij mij adres geven van Portugese garage in Bondy.’

Tot voor kort ging mijn vader altijd naar een merkdealer voor het onderhoud van zijn eeuwige grijze Mercedes met grote koplampen. Zijn auto is zijn minnares, die nam hij uitsluitend mee naar sterrententen. Kostte een vermogen, dat wist-ie, maar hij voelde een soort trots als hij de sleutels bij de receptie achterliet en een dikke cheque tekende. Aparte opvatting van communisme, maar goed. Sinds een tijdje staat zijn eettafel op vrijdagavond minder vol mezze en gaat zijn Mercedes naar de Portugees. Geldgebrek. Hij zegt niks, maar het komt door de concurrentie van Uber. Ik bewonder hem, want als ik in zijn schoenen stond en mijn zoon werkte voor de concurrent, dan zou ik hem verstoppen. Maar ik ben jong en hoe ouder hoe wijzer, dat is me inmiddels wel duidelijk.

Ik ging mijn portemonnee pakken om hem het kaartje van Pinto te geven. Toen ik het ding openmaakte viel er een in vieren gevouwen briefje op tafel. Er veranderde iets in pa's gezichtsuitdrukking. Het was de oproep om me op het politiebureau te melden die ik eergisteren had ontvangen. Ik weet niet of hij de tijd had gehad om te lezen wat erop stond of dat het kwam door de manier waarop ik het briefje wegmoffelde, snel in mijn broekzak, maar hij leek argwanend. Ik moest uitkijken. We konden nu beter door één deur, maar dat was vroeger wel anders, ik weet de jaren nog dat-ie me het huis uit schopte. Als hij mijn oproep van de wouten zag, zou hij rechtstreeks concluderen dat ik was teruggezakt in oude gewoontes en dat zou opnieuw matten worden.

Hij stak een sigaret op. Zelf had ik ook zin om te roken, maar ja, dat heb ik in het bijzijn van die ouwe nooit gedurfd. Kwestie van respect. Hij vulde zijn borst met rook, alsof hij alle wijsheid van de wereld in één grote ademstoot ging uitbraken. Ik dacht dat hij over die oproep ging beginnen. Toen ademde hij de rook in wolkjes uit door met zijn mond cirkeltjes te vormen. Die man was veranderd, misschien kon het hem allemaal niet meer schelen.

‘Leven niet ingewikkeld. Oké, jij druk met werk, Uber, telefoon en zo voort. Maar wie is eigenaar van Uber? Jij meehelpen met beroep kapotmaken, taxi voor anderen. Als straks op een dag geen taxi meer, Uber monopolie, is niet goed...’

Tien minuten om me zoiets simpels duidelijk te maken. Mijn vader is een fervent tegenstander van Uber. Hij heeft recht van spreken als lid van een taxivakbond. Sinds Uber en andere platforms de markt hadden betreden, waren ze veel ritten en klanten verloren. Jammer voor ze. Ik begrijp dat ze boos zijn, maar het is deels hun eigen schuld. Die pipo's weigerden betalingen met creditcard en waren nooit vriendelijk. Aan de andere kant: het is ook niet makkelijk. Taxichauffeur is een hondenberoep waarmee je geen fuck verdient en dan verwachten de mensen ook nog dat je aardig bent. Gevalletje dubbeltje op de eerste rij, wollah. Hoe dan ook, Uber heeft het goed begrepen. Gemak voor de klant, gemak voor de chauffeur. Als pasja's achter hun computer hebben ze die app gemaakt en daarna lieten ze anderen voor zich werken. Relaxed. Ik wist niet dat informatica zo goed verdiende, anders was ik in plaats van een stuur wel een toetsenbord warm gaan wrijven.

Die ouwe vindt het allemaal verschrikkelijk. Hij kan er niet over uit. De dag dat ik hem vertelde dat ik chauffeur was... ik dacht dat hij me uit het trouwboekje ging schrappen. Ik geef toe dat het niet het slimste was wat ik kon doen... niet goed bij nagedacht. Z'n paniek is dat alles wat-ie heeft opgebouwd in elkaar flikkert. Hij heeft alles op die vergunning ingezet die hij voor z'n pensioen wil doorverkopen, en dat Uber en co nu de markt betreden zonder vergunning nodig te hebben: daar schijt-ie van in z'n broek. Want je kan met de wet van vraag en aanbod op je vingers natellen dat de prijs van zijn shit eraan gaat. Maar goed, er zitten wel een paar rare dingen in die torie. Want in het begin gaf de staat die vergunningen gratis. Dat stond in de wet van 1947, die na de oorlog werd aangenomen. Dat was een tijdje terug op de radio. Maar die wet zit slecht in mekaar, want hij verbiedt niet dat je je taxivergunning verkoopt. Dus gingen chauffeurs hun papiertje verkopen en begonnen de prijzen net als in de huizenbusiness te schommelen naar gelang de waarde. Op een gegeven moment sloten mensen zelfs een lening af om hun vergunning te kopen; die losten ze weer af en voor hun pensioen verkochten ze de licentie weer door. Eigenlijk liep dat tot Uber niet eens zo slecht. Maar nu escaleert de boel, de taxichauffeurs flippen, ze voeren actie en willen alles platleggen.

Om eerlijk te zijn: als ik die Uber-gasten was, zou ik mijn bek houden. In plaats van de boel op te stoken, zo van: 'Stelletje flapdrollen zijn

jullie, taxichauffeurs.’ Ze zitten als patsers achter hun bureau, zehma Silicon Valley, wannabe onverzorgde look, gloednieuwe versleten spijkerbroek, T-shirt met shit erop die niemand kan plaatsen, houthakkersbaardje maar denk de biceps en ballen maar weg en zo’n rellerig stijltje van ‘wij hebben schijt aan regels en alles’, maar als die taxichauffeurs bij ze op de stoep zouden staan, rammen die ze helemaal de kanker. Want taxichauffeurs kan het geen fuck schelen, dat zijn jongens van de straat, rauw en gehard door de life. Elf uur per dag in die waggie op klanten loeren, daar wordt een mens lijf van. Ik hoorde een keer een programma over zelfmoord op de radio, een psycholoog gaf een overzicht van risicoberoepen, wat denk je, broer: taxichauffeur zat ertussen, hoor! Machteloosheid leidt tot geweld. Ik lul niet, ik weet waar ik over praat, ik heb er zo een voor me. Ze hebben niet voor niks allemaal een honkbalknuppel, telescopische wapenstok of stootboor onder hun zitting liggen. Niks te verliezen. Geweld lucht op. Gelukkig houden de vakbonden ze nog een beetje koest. Maar goed, die Uber-bazen zijn wel slim, want die taxilui vallen óns aan, de platformchauffeurs, en niet de gasten die het systeem hebben gecreëerd en het in stand houden. Bij protesten gaat het net zo. De relschoppers schelden de politie uit, maar popo heeft de wetten niet gemaakt. Logica zero. Ze moeten bij het parlement zijn, met geweld binnendringen en dat stelletje bravo’s van ministers, staatssecretarissen en hun team gaan lastigvallen. Dan bedreigen ze tenminste degenen die de besluiten maken. Een journalist op de radio had het een keer over sport en politiek. Zo van: de premier en de minister van Economische Zaken doen aan boksen. Ha ha ha! Dan mogen ze ons weleens laten zien dat ze klappen kunnen uitdelen en met een mes omgaan als getint straattuig.

Als het aan mijn vader lag erfde ik de vergunning voor de helft van de prijs. Als ik slim was en nadacht. Want dat is hoe hij denkt: Die ezel heeft niet gestudeerd. Taxichauffeur is tenminste een beroep waar je geld mee verdient. Ik werd verdomme bijna dertig, ik wilde me niet voor de komende dertig jaar in een focking business vastleggen. Hij begreep er niks van.

‘Jij en je broer begrijpen niks van leven. Is zo. Als jullie allebei slim zijn, jullie samen met mij taxibedrijfje oprichten, met die papier, we

draaien zeven dagen per week, vierentwintig uur per dag, jullie sparen, wij nog twee vergunningen kopen en dan kleine centrale, werken voor ziekenhuis, beveiliging. Geld in linkerzak en in rechterzak.'

'Waarom praat je over mijn broer? Waarom begin je over hem? Hij is er niet meer. Hij is vertrokken. Misschien is hij wel dood. Misschien heeft-ie mensen gedood. Waar zit die hond? In Syrië, in Dubai, in Mali, in Libië? Weten we niet. Hij is verdwenen als een schaduw, ervandoor gegaan als een hoer in de vroege ochtend. Hij heeft ons in de steek gelaten. Je wilt hem niet begrijpen. Sowieso is het...'

Ik zei het niet. Ik hield me in. Alles was zijn schuld. Mijn moeder. Mijn oma. Mijn broertje. Die ouwe heeft altijd alles verkeerd gedaan, hij maakte geen tijd voor ons. Hij was altijd meer met overleven dan met leven bezig, altijd met de toekomst, nooit eens genieten van het moment.

'Niet zo praten over jouw broer. Hij tenminste humanitaire missie, niet zoals jij, rotbaantje chauffeur. Ik weet heel goed, ik doe al vijfentwintig jaar. En jij nog dommer dan je vader, hetzelfde doen. Jouw broer. Mijn zoon, hij gaat terugkomen. Dat weet ik. Ik voel dat.'

Hij zei het ijskoud, zijn wijsvinger op me gericht, een rustige maar overtuigende blik in zijn ogen. Het wilde zoveel zeggen als: je schikt je of je hoepelt op. Ik wist niet wat ik moest doen, ik ben nog te jong om het tegen mijn vader op te nemen. Waar zat die klootzak? Kutbroer. Op een dag zit ik door zijn toedoen met die ouwe achter de tralies. Medeplichtigheid aan weet ik veel wat. Pa was blijven zitten, verontwaardigd maar zwijgend. Hij wachtte tot ik iets zou zeggen. Ik duwde de deurklink naar beneden en sloot de deur terwijl ik 'vaarwel' mompelde.

4

Broer

Het is avond en ik hou van regen in het donker. Druppels op mijn voorruit. De lichten van de stad verderop, wazig door het beslagen glas. Water dat tegen de carrosserie splasht en de rode gloed van het stoplicht op het natte asfalt. In Les Lilas zet ik de auto soms bij Fort de Romainville stil om een blunt te draaien. Het is daar hoog. Je ziet heel Parijs, van de Philharmonie tot de Eiffeltoren. Maar niemand die deze spot kent. Dit is de getto. Seine-Saint-Denis. Loopt iedereen met een grote boog omheen. Geen idee waarom het hier een bende is. Maar ons wegzetten als oud vuil, als Frankrijks oud vuil: daar kots ik van. Wij hebben er ook niet om gevraagd dat alles hier naar de klote gaat. We weten gewoon niet beter. De oudere jongens braken alles af en wij jonkies gingen dat nadoen. En de jonkies van morgen doen ons weer na. Een soort cultuur van de herres. Wij hebben nergens respect voor, want zij hebben geen respect voor ons. Als je volwassen wordt, krijg je het door, krijg je spijt. Dan heb je woorden om je te wapenen in plaats van alleen klappen en knokken. Maar vaak is het dan al te laat.

Alles functioneert hier maar zo'n beetje half. School, huizen, auto's, supermarkten, dokters en apotheken. Je kan het redden als je wil, maar dat betekent nog niet dat je leeft. En als je er niet tussen zit, valt het niet te snappen. Je vangt die sfeer niet door je antenne of je satelliet af te stemmen. Je moet die vibe tot in je tenen voelen. Dan pas vat je er het fijne van. Op de radio hoor ik soms discussies over onze buurt. Geen politici of journalisten, maar gasten van niveau. Docenten van de universiteit of zo. Maar zij kletsen ook maar wat. Alsof iemand het

over de jungle heeft, leeuwen en de bushbush, zonder dat-ie er ooit is geweest. De eerste boy van hier die 'm hoort zet hem direct weg als fake. Een inwoner van de banlieue word je niet in de schoolbanken. Je bachelor haal je door de straat te kennen. Je master door voor stacks te rennen. En op de dag dat je schoenzolen wennen aan de luchtplaats van de lik maak je misschien nog kans op een doctorstitel.

Andersom hetzelfde verhaal. Vaak lullen jongens van bij ons uit hun nek over de rijke buurten: Neuilly en het 16de en zo. Weten ze nix van! Ik wil niet opscheppen, maar ik zie en hoor een hoop. Als taxichauffeur kom je overal. En je komt van alles tegen. De hele dag in die kab opgesloten, klanten aanhoren en naar de radio luisteren. Dan ga je nadenken, dingen tegenover elkaar zetten en zit je eindstand vol verhalen.

Toen ik bij mijn vader wegging stond de maan haast op zijn hoogst. Ik zette de Uber-app voor chauffeurs op mijn smartphone aan. Kon nog net een peuk blazen of ik kreeg een oproep voor de Avenue de Flandres. Rit naar de Grands Boulevards.

De naam van die klant verscheen op mijn scherm. Irmah Haddad. Met zo'n naam en in die buurt: vast een jood of een Arabier. Anyway. Zolang-ie maar betaalde... Stack heeft geen kleur. De beste dekking tegen racisme.

Als het regent rijdt het meestal klote, maar vanavond viel het mee. Ik was ruim op tijd. Goed gemikt, want ik pull up en die klant komt z'n huis uit. Geen minuut verknoeid. Hij stapte in en ik reed weg.

Ik bekijk de smoel van een klant graag door de achteruitkijkspiegel. Dit was geen Arabier en ook geen jood. Een Algerijn misschien, of een Fransman of Turk.

Het loopt met klanten zo'n beetje altijd hetzelfde. Óf ze vragen naar je dag óf ze vertellen je hun levensverhaal. Soms beginnen ze voorzichtig over politiek of geloof. Net als op de radio. En soms doen ze hun bek niet open. Dat zijn er gelukkig niet veel, want dat zou voor mij exit beroep betekenen. M'n dood. Ik zie m'n begrafenis al voor me. 'Hoe is-ie aan z'n eindje gekomen?' vraagt de een. Antwoordt de ander met natte ogen en stijve kaken: '... verveelde zich dood achter het stuur. Gecrepeerd van verveling.' Wat een kutdood.

Als een klant instapt, is een van mijn spelletjes raden in welke ca-

tegorie hij valt. Niet te snel, 'm eerst een beetje uit z'n tent lokken en dan afwachten wat hij van zichzelf laat zien. Vanavond schoot het lekker op: we waren net de rotonde bij metro Stalingrad voorbij en mijn klant had nog geen woord gezegd. Diep in gedachten. Echt happy leek die papi niet. Wat voor leven had die knakker? Rijk of arm? Geëpileerde wenkbrauwen. Misschien een flikker die net door z'n vent was gedumpt. Aan de andere kant: in deze tijd was het niet zo simpel om iemand te plaatsen. Wat boeide het ook. Laat iedereen zich met zijn eigen pik bezighouden in plaats van in de onderbroek van de buurman te graaien.

'Heeft u voorkeur voor een radiozender?'

Zuinig lachje. Dat was zijn antwoord. Ik drukte de knop in en omdat-ie niks zei zapte ik van zender naar zender. Ah, Franse chansons, de ouwe doos. Kon je lachen. Kijken hoe-ie reageerde. De presentator kondigde France Gall aan. Masterlijk. Nou moest-ie toch happen. Ze begon te zingen. Irritant. Een miauwende kat. Miauw. Miauw. Ik had een keer op de radio gehoord dat ze na haar huwelijk de naam Hamburger had aangenomen. Zo heette haar man.

'Weet u dat France Gall niet haar meisjesnaam is?'

'Sorry?'

'France Gall, de zangeres, dat is niet haar meisjesnaam.'

'Sorry? Waar heeft u het over?'

'Die vrouw die zingt. Dat is France Gall. Maar toen ze trouwde, ging ze Hamburger heten.'

'U zegt net het tegenovergestelde. U zegt net dat France Gall niet haar meisjesnaam is. Waarom begint u over Hamburger?'

Mijn kop haalde streken uit op dit moment. Kwam door de zuen. Zelfs als ik sober was ontspoorde ik soms. Alsof er restjes wiet loskwamen van mijn longen die via mijn aderen opstegen naar de verkeerstoren.

Met moeite trok ik vier zinnen uit die gast. Hij stapte uit zoals hij was ingestapt: zonder me aan te kijken. Had nog net de beleefdheid voor een bijna onverstaanbaar 'Tot ziens'. Het hield niet over. Klanten waren de eersten die wat te kankeren hadden als je niet vriendelijk genoeg was. Zij betaalden voor een glimlach, een bedankje, een groet. En wij dan? De chauffeurs? Moesten wij de klanten soms gaan beta-

len om vriendelijk te doen? Een 'alles goed?' of 'werk ze' kostte niks en niemand werd er slechter van. Integendeel. Zou normaal moeten zijn.

Regen en nog eens regen. Het bleef maar miezeren op de donkere boulevards. De lantaarnpalen stonden als strijders in het duister. Nachtwakers. Lichtsoldaten. Verderop een ander schijnsel. Met een haag mensen ervoor. Mijn klant had zich in de rij voor de Rex gewurmd. Roemruchte club voor de bewoners van de citadel. Wij raken daar nooit binnen. Komen niet langs de portier. 'Automatic Party'. Die naam zei genoeg. Een mierennest aan mensen en non-stop elektro. Gaat maar door.

Omdat ze allemaal met zichzelf overhoopligen, wordt er daarbinnen heel wat af geslikt. Hup op de bar, pilletje in de cocktail voor een paar geile moves op die dansvloer. In de hoeken van de zaal en in de vipboxen snuiven ze coke. En op de plee vind je nog een verwaalde loser die probeert een naald in z'n onderarm te zetten. Jammer voor ze. Wij hebben daar allemaal het geld niet voor. Maar hun ellende doet wel onze golden baasjes leven: chosselen en stack stapelen. Niet dat ik het graag denk, maar de waarheid is dat dat onze maatschappij weer een beetje gelijkjer trekt. Ze zetten ons vast, exposen ons op tv, smijten ons achter de tralies. Maar wij zijn zeker niet de enigen die leven van andermans ellende.

Eén keer was ik bij de Rex binnen geweest. De uitsmijter was waarschijnlijk kleurenblind en pikte mijn allochtone smoelwerk er niet uit. In die club speurde ik met mijn ogen iedereen af. Tot mijn blik een grote niggaman spotte. Hij stond naast de dansvloer, had een hoed op en hield de panden van zijn lange jas over elkaar alsof hij er een chick onder verstopte. En wat denk je: het hoofd van dat meisje stak er net boven uit en ze stond met haar rug tegen hem aan. Je zag dat ze met haar kont draaide, want haar borsten schudden bij elke beweging heen en weer. Toen ze zich snel omdraaide om te slikken, had ik pas door hoe geniaal die gast was. Een artiest, een geheim agent van de lust. Op z'n twintigste droomt iedereen ervan zoiets te flikken, maar niemand heeft er de ballen voor. Het levert niks op behalve persoonlijke trots. Maar als die sma geniet, man: het toppunt van geluk. Kortstondig als een pijpbeurt voor een rood stoplicht.

Ik was niet de enige die klanten bij de Rex afzette en sowieso op de

Grands Boulevards. Het was bijna middernacht en de stoepen zagen zwart van de mensen. Als op een zaterdagmorgen op de markt van Belleville. De donkere berlines met VTC-sticker op de voorruit reden af en aan. Ik rookte een sigaret, een chauffeur groette me met een vluchtig handgebaar en een knik. Zwart pak, zwarte stropdas, zwarte schoenen, wit overhemd. In die regen, op meer dan vijf meter afstand, kon je denken dat ik het was. Ze vragen niet van ons dat we origineel zijn. Alleen dat we ons aan de regels houden. Dat we er netjes bij lopen, 'pro' zoals ze op kantoor zeggen.

Ik moest stoppen met roken. Mijn tandvlees bloedde en ik hou niet van die zilte smaak. Ik was weer in de auto gaan zitten en haalde het opgevouwen briefje tevoorschijn dat ik thuis bij mijn vader haastig had weggemoffeld. Linksboven het logo van de politie en daaronder 'OPROEP VOOR EEN GESPREK OVER EEN U AANGAANDE KWESTIE'. Wij zijn dit soort brieven wel gewend. Voor een roofoverval, drugsshit, straatgevechten, vandalisme, inbraak of gestolen auto's.

De eerste keer dat ik er een kreeg had te maken met een knakker die een van m'n matties nog veertig euro schuldig was. We belden beneden aan, zijn moeder gaf antwoord, we zeiden dat we vrienden waren. Omdat-ie mij niet kende, wachtte ik hem op terwijl m'n maat zich achter een struik verstopte. Hij kwam naar buiten. Toen de zware voordeur weer in het slot viel, sprong mijn maat op en gaf hem een rechtse op z'n slaap terwijl hij schreeuwde: 'Waar is m'n geld, klootzak?' Die knakker schrok zich de tering, zakte door z'n knieën en begon te waggelen. M'n maat gaf hem een uppercut op zijn kin. 'Nou, klootzak?' Die sukkel viel op de grond. De burens renden naar het raam. Toen zei hij tegen mij: 'Waar wacht je op!' Ik nam een kaolo sprint en gaf hem een schop tegen z'n kop zoals je een voetbal wegschiet. Ik hoor nog het holle geluid van zijn schedel en het kraken van zijn nekwervels. We bevoelden zijn zakken, namen zijn telefoon en portemonnee mee en gingen er als lafaards vandoor. De nachten daarna deed ik geen oog dicht. Mijn voet zag paars en was drie keer zo dik. Dagenlang kon ik haast niet lopen. Ik rookte de ene joint na de andere en kocht elke ochtend *Le Parisien* om te kijken of die gast niet dood was. Zo is mijn verslaving aan de krant begonnen.

Op een dag kreeg ik post 'OVER EEN U AANGAANDE KWESTIE'.

Voor die copper ontkende ik alles en daarmee was het afgedaan. Een oproep of inverzekeringstelling, dat runnen wij wel. Jarenlang ervaring in die business. Maar sinds *Charlie Hebdo* en 13 november riepen ze ons vooral op voor terrorisme. Alsof de hele wereld ineens in een terrorist was veranderd. In hete tijden zette ibahesh je vast zonder antwoord af te wachten. De vragen waren voor de tweede helft. Ik wist niet wat ze dit keer van me wilden. Ik was zo clean als bronwater en mijn vader had niks gezien in zijn koffiekop. Misschien had het met mijn broer te maken. Misschien was-ie wel dood.

De telefoon trilde en ik had een oproep van een zekere 'H. Melville'. Gordel vast, contact, gaspedaal en planken. Onder een lantaarnpaal viel de regen op een stel met een jong kind. Ze stonden te wachten met een grote koffer. Melville omhelsde de vrouw stevig, gaf het kind een knuffel en sprong in de auto. Alsof-ie op de vlucht was. De koffer liet-ie staan. Een schaduw in het holst van de nacht. Ik moest aan mijn broertje denken, die was net zo.

Soms schrijf ik verhalen tijdens het rijden. Waarom stapt die man op de achterbank zonder koffer in? En wat moet hij op het internationale busstation in Bagnole? Een plek voor losers en studenten, ergens onder de snelweg weggestopt. Terwijl die papi d'r uitzag als een zakenman: pak met stropdas en de hele shit. Ik las zijn vermoeidheid in mijn achteruitkijkspiegel. Ogen dicht, hoofd tegen het raampje. Zelfs een paar rukken aan het stuur en verkeersdrempels waar ik geen vaart voor minderde kregen hem niet wakker. We waren er. Hij bedankte me met een Oost-Europees accent en verdween toen in een reisbus waar 'Krakau' op stond.

Ik zette de bak aan de kant en klemde een peuk tussen m'n lippen. In dat busstation, aan de rand van de ring onder een winkelcentrum, was het benauwd. De regen, het donker, het gezoem van de verlichting, het lawaai van auto's die over de weg raasden en al die mensen met bagage midden in de nacht: dat wekte bijna de sfeer van een rampscenario. Zo'n crisis waar radio, kranten en tv snel bovenop willen zitten. De mensen die hier rondliepen hadden geen cent. Dat zag je in één oogopslag. Vroeger spotte je op dit louche station om deze tijd helemaal niemand. Maar journalisten zijn blind. Verzin ik niet, een klant van me, een krantenbaas heeft dat tegen me gezegd. Tegenwoordig komen ze niet meer van de redactie af. Met hun reet op een bureaustoel ge-

plakt tikken ze op een toetsenbord om websites te vullen. Op de radio praten ze de kranten na en op tv praten ze de radio na. Een on-going standje 69. Iedereen likt voortdurend elkaars reet. Daar ga je uiteindelijk wel naar stinken.

Er kwam een bus uit Keulen aan. Een stuk of tien gasten stapten uit. Ons soort allochtonen maar dan omgeturnd tot taliban. Sportbroek onder hun qamis, Air Max aan hun voeten. Moslimstrijders met een mutsje in de vorm van een voorhuid op hun kop. Zeg maar Femen in hun blote tieten, maar dan anders. Deze hier droegen meer iets uit van 'bevrijd de voorhuid!' Haha! Die van mij zit er nog. Mijn ouders kon het niks schelen, dus mijn broer en ik hebben onze westerse pik gehouden. Als ik Arabische meisjes neuk let ik er dus op dat ze het niet zien. Of hang ik een of ander medisch verhaal op, anders gaan ze moeilijk doen. Trekken ze zo'n afkeurende pruimbek. Seksueel racisme gewoon.

De rook van mijn sigaret steeg op en prikte in m'n ogen. Mijn tandvles bloedde weer. Het peloton islamisten dat uit de bus was gestapt kwam mijn kant op. Ik wist zeker dat ze me gingen tackelen om mijn snef. Dat gebeurde dus ook. Maar ze gingen niet drammen, want het was al laat. Vanaf een bepaald uur zoek je liever je bed op dan God.

Er stapte een laatste gozer uit die bus. Een spook. Hij keek naar de grond en liep niet achter de rest aan. Hoodie. Ongewassen blauwe spijkerbroek. Mijn kapsel. Mijn lengte. Zelfde huidskleur. Ik kende alles aan hem. Hij had zelfs de loop van de boys bij ons uit de buurt. Zijn ene hand in zijn zak, aan de andere hing zijn tas over zijn schouder. Er minderde een auto vaart, hij opende het portier, vroeg iets en stapte in. De banden piepten in een plas en de auto scheurde het donker in.

Perplex, broer. Ik was perplex. Ik kreeg geen lucht meer. Deze keer kon ik mezelf geen verhalen ophangen: ik zag mijn eigen verhaal voor m'n ogen. Ik had niet eens de reflex om zijn naam te roepen. Een paar seconden nadat hij ervandoor was smeed ik mijn peuk weg, rukte het portier open, slingerde m'n voeten in de wagen, m'n kont op de stoel, de sleutel in de Neiman, trapte de koppeling in, het gaspedaal, ik keerde, toeterde met links en reed het station uit, achter ze aan. Driehonderd meter voor me zag ik hun wagen afslaan richting Montreuil. Een zwarte Citroën.

Mijn geluk was dat het regende en het rustig was op de weg. Mijn pech was dat het regende en je je makkelijk in auto vergiste. Pilot is mijn bijnaam. Vind ik niet klinken, maar kloppen doet het wel. Niemand rijdt zoals ik. Ik ben chauffeur, bezorger, bestuurder, vandaag transporteer ik mensen, gisteren spul. Alleen softdrugs. Nooit sneeuw. Ik moet eens uitrekenen hoeveel joints er dankzij mijn ritten zijn gerookt. Eén gram is drie joints. Dus een kilo zijn er drieduizend... Dan zit je met tweehonderd kilo op zeshonderdduizend, toch? Het stuur en het gaspedaal, laat dat dus maar aan mij over. Om de handel gaat het me niet, ik doe het voor de snelheid en de kick. Die mula's boeien me niet.

Soepel, relaxed, in de flow, blik in de verte om te kunnen anticiperen op het gedrag van die auto. Er zat een vriestransportwagen met een Poolse nummerplaat tussen ons in. Die ontnam me het zicht en daarvoor was ik ze een paar keer bijna kwijt. Op de Avenue de la Résistance in Montreuil minderde die klootzak van een Pool snelheid voor een rood licht. Zij reden door. Schijt aan dat stoplicht en aan die gast. Ik gaf plankgas. Haalde die Pool in en sneed hem af. Kon effe niet anders. Ze reden honderd meter voor me. Mijn hart bonkte zowat m'n borst uit. Boem, boem, boem... het roffelde, mijn handen trilden met het stuur mee, er liep een druppel zweet van mijn haar naar mijn wang, mijn vingers kraakten en ik wilde bijna janken.

Drie seconden lang dacht ik serieus dat ik hem kon inhalen. Toen klonk er een sirene in het donker. In die duistere nacht. In mijn achteruitkijkspiegel zag ik dat ik werd ingehaald door een zwaailicht. Een Ford Focus van de BAC sneed me de weg af. Een vent met een oranje band om z'n bovenarm met 'Politie' schoot er als Batman uit tevoorschijn. De auto was al ver weg. Een roodharige met een buldogkop brulde naar me: 'Zag je niet dat het stoplicht op rood stond? Zet de motor uit! Stap uit de wagen!' De rest doet er niet eens meer toe. Het bekende verhaal: tegen de motorkap gedrukt, gefouilleerd, bevoeld, getreiterd, uitgekafferd. Vernederd zelfs. Daarna gingen ze ervandoor. Een boete voor door rood rijden gaven ze niet, maar wel een schop tegen mijn achterspatbord omdat ze zagen dat het een VTC was. Tyfus-honden. Erger dan de zwaarste jongens uit de hood. Kanker van God los. Patjakkers zijn het. Piraten.

DRUKPROEF

5

Broer

De auto was verdwenen in de nacht. Met zijn schimmige passagier erin. Die agenten waren loesoe en daar stond ik met mijn vragen. Nog steeds op de Avenue de la Résistance in Montreuil. Ik zette mijn bak aan de kant, kiepte de stoel in de ligstand en deed het raampje open. Ik stak een sigaret op en drukte op de radioknop. Een nachtprogramma. De diepe stem van de presentator vertelde over het WK voetbal van 1998.

10 juni 1998. Ik herinner me die dag als gisteren. Brazilië had tijdens de openingswedstrijd nipt gewonnen van Schotland. Een ander tijdperk. We woonden in Parijs. Het leven was mooi. Overal op straat liepen mensen, Buitenlandse toeristen. Die ouwe was voor Frankrijk. Volgens hem was dat het elftal van de toekomst. De huidskleur maakte niet veel uit, het ging om het spel. Mama had alleen maar oog voor Zidane en Thuram. Vond ze mooie jongens. Dat maakte pa razend. Want de eerste was volgens hem een vuile Arabier. Niet vuil zoals racistische Fransen bedoelen, maar vuil volgens de Syriërs, wat wil zeggen dat je geen goeie Arabier was. Geen echte. Volgens die ouwe telden alleen de Arabieren uit het Midden-Oosten mee, de rest was namaak. En dan Thuram: hij ging uit z'n plaat. Over de top gewoon. Mijn vader ging tekeer en wij begrepen niet waarom. Jaren later besepte ik dat het racisme was. Daar werd ik dan weer link van. Ouders: eerst hou je van ze, als je ouder wordt heb je een oordeel over ze. Soms vergeef je ze. Maar als het over racisme gaat, dan hou ik nooit mijn bek, zelfs niet bij die ouwe. Anyway...

Ons gezin was normaal. Die ouwe was midden jaren tachtig naar Frankrijk gekomen om zijn studie af te maken. Mama leerde Arabisch bij het Instituut voor Oosterse talen. Hij gaf daar les, ondanks zijn be-roerde Frans. Zij was zijn leerling. En het werkte tussen die twee. Ze vonden overal een oplossing voor. Huisvesting, huwelijk en zelfs een trouwring. Pa had geen geld, maar die ring hebben ze geregeld. Alleen miste hij de vinger om hem aan te dragen. Zijn ringvinger was er in de gevangenis afgehakt. Hij stond op straat affiches te plakken toen hij werd gepakt door de mannen van de vader van Bashar. En dan heeft hij nog de softe versie gekregen. Zijn broer, onze oom, was gewoon verdwenen en bij zijn neef hadden ze zijn lul en zijn ballen verbrand. Gelukkig bleef het voor die ouwe bij z'n vinger. Zodat ik nog geboren kon worden en twee jaar later m'n broertje. Die trouwring hangt nog steeds om zijn nek, aan een kettinkje. Vlak bij zijn hart. Een leven vol moeilijkheden. Maar een mooi leven, eerlijk waar. Vlak bij ons huis lag het Bois de Vincennes, daar gingen we spelen met mijn vader en moeder. In de zomer gingen we naar Saint-Malo naar mijn oma van moeders kant, in pa's Renault 25. Geniaal. Fuck, echt raar om die herinneringen op te halen nu broertje weg is. Als mama dit zag, was ze een tweede keer gestorven.

De dag na 10 juni 1998 vertrokken we na het middageten met het hele gezin naar het vliegveld. Mijn oma hing in de lucht, in het vliegtuig dat vertraagd was omdat dikke bewolking het zicht verminderde. We kenden haar nog niet, dat ouwe wijfie waar we alles van zouden gaan leren. In de aankomsthal, voor de bagagebanden, zagen we oma door het glas in de rij voor de douane staan. Een piepklein vrouwtje. Met een witte hoofddoek met een paarse print. Het leek wel een gordijn, broer. En een lange beige jas die tot haar enkels kwam. Een mini-agent van de Gestapo.

Het oudje kwam naar buiten, samen met een jonge man die haar koffer droeg. Die had ze vast geronseld dankzij haar charmante tandeloze glimlach. Zeven tanden, broer. Maar dat was genoeg om je de wereld te vertellen. Ze drukte ons tegen haar borsten die rond haar navel hingen. Ik herkende mijn vaders geur, maar dan de oude ongewassen variant. Pa deed zo van 'Alles onder controle', maar toen ze hem in haar armen nam, glansden zijn ogen. Vijftien jaar zonder je moeder, ik

weet wat dat betekent. Hij belde haar maar één keer per maand. Toen draaide ze zich om naar mama. Ze pakte haar hand en gaf er een kus op. Zoals je normaal bij een koning of koningin doet.

Thuis zette ze haar koffer op onze slaapkamer. Mama bracht haar een paar dekens. Oma legde er twee op de grond, als matras, en de derde was om zichzelf mee warm te houden. Onze bedden stonden elk aan één kant van de kamer, met mijn oma in het midden. Vonden we cool. En de dope shit die ze voor ons had meegenomen: dadels, abrikozen, amandelgebak. Ze had zelfs de jam gejat die ze bij de vliegtuigmaaltijd serveren. Een boerenwijfie. 's Nachts snurkte ze als een orkest. Een koor. En overdag produceerde ze in de keuken als een muzikant op slagwerk een harmonie aan smaken. Mama probeerde van haar te leren. Ze stelde vragen in het Arabisch. Als oma het niet verstond, riep ze heel hard 'hèèèèè?'. Ze was een beetje doof. Mijn moeder herhaalde het tot ze het begreep. Dan schudde het oudje haar hoofd en lachte naar ons. Dat gaf ons een vergezicht op haar zeven tanden. Ze was gek op mama, niet normaal gewoon. Supertrots op haar schoondochter. Een Europese, en ook nog eentje die Arabisch sprak. Het oudje deed niet anders dan naar mama kijken, haar haar strelen, haar handen kussen. Ze hield zielsveel van haar. Zo veel dat papa er jaloers van werd. Hij deed niet anders dan dat oudje treiteren. Ik weet niet wat-ie had. Hij had blij moeten zijn. Vijftien jaar had-ie d'r niet gezien.

De rust duurde maar een paar dagen. Die ouwe kwelde oma met opmerkingen over zijn verdwenen broer en zijn vader. Het officiële verhaal is dat mijn opa domweg aan een griep is gestorven. De imam van het dorp had het oudje ervan overtuigd dat ze hem niet door een christen moest laten behandelen, ook al was het een dokter. Want dan zou hij niet in het paradijs komen. Logisch, ik snap best dat die ouwe razend was.

Oma probeerde ons Arabisch te leren door verhalen over het dorp en het geloof te vertellen. Daar werd pa ook gestoord van. Mama zei dat we moesten luisteren. Dat we op een dag blij zouden zijn dat we zo veel wisten. Pa bleef maar zeggen dat het hekserij was. En daar zaten wij dan tussen. We wisten niet goed wat we moesten doen. We mochten onze oma graag en we wisten dat onze vader overdreef. We leerden bidden. We leerden de verhalen van de profeten en het heilige boek.

Alles kantelde op een achtste september. Oma was toen drie maanden bij ons. In de zomer, als de universiteit dicht was, werkte die ouwe 's nachts als taxichauffeur. Rond acht uur kroop hij achter het stuur. En tegen zeven uur 's morgens kwam hij weer binnen, als mama opstond. Soms waren mijn broertje en ik al op, zaten we voor de tv wakker te worden bij een tekenfilm. Elke dag bracht mijn ouwe iets voor ons mee. Een chocoladereep die hij uit een automaat had gehaald, een tijdschrift, een voetbalplaatje, een bal. Die dag werden we rond negen uur wakker. Papa sliep al. Op de salontafel had hij een voetbalsjaal van PSG voor ons neergelegd, gesigneerd door Patrice Loko. Die ligt nog steeds in mijn kast. Dat wil zeggen, mijn helft, want omdat mijn broer en ik er niet uit kwamen wie hem mocht hebben, knipte oma hem doormidden. We deden onze halve sjaal om en gingen voetballen op het pleintje met onze bal van FC Nantes. Alle kinderen strontjaloers. Het was het eind van de zomer en met die wol om onze nek, rennend achter die bal aan, stikten we van de hitte. Maar je moest er wat voor over hebben als je wilde shinen. Tussen de middag riep oma ons vanuit het raam. Als een buitenlandse riep ze in het Arabisch dat we aan tafel moesten. Om je rot te schamen in die buurt. Daar was iedereen Frans en beschaafd. Anyway. Toen ze ons aan zag komen, onder het zweet, de aarde en het vuil, trok ze een kwaad gezicht. 'Uitkleden, jullie,' beval ze. Toen smeed ze ons in bad, besproeide ons met kokendheet water en boende ons af met een washand van paardenhaar. Het leek wel of ze onze huid eraf trok. Zelfde verhaal met de shampoo, maar dan met haar boerenhanden die zo ruw waren als schuurpapier. Alleen de veren op ons hoofd om voor Indiaan te spelen ontbraken er nog aan, zo rood zagen we. We stierven van de honger, maar vóór het eten moesten we haar volgen voor het middaggebed. De dhuhur. De details sla ik over. We begonnen met de oproep tot het gebed – de salat.

God is de grootste, God is de grootste
Ik getuig dat er geen god is behalve God
Ik getuig dat Mohammed Gods boodschapper is
Kom tot het gebed, kom tot het succes
Het gebed zal beginnen, het gebed zal beginnen
God is de grootste, God is de grootste

We hadden drie maanden de tijd gehad om het te leren. Soms vergiste ik me nog. Vooral bij de derde zin, dan herhaalde ik de tweede. Vanuit zijn ooghoek keek mijn broertje naar me alsof ik een loser was. Ik dacht altijd ergens anders aan, moest moeite doen om niet te worden afgeleid. Van die dag bijvoorbeeld herinner ik me dat er op het moment van het gebed een naakte vent op het balkon aan de overkant verscheen. M'n oma zag hem ook, maar zij draaide meteen haar ogen weg om haar gebed niet te verknallen. Ineens hoorden we het geluid van een enorme scheet. Ziek gewoon. Een soort mitrailleur. Ik kon mijn lachen niet inhouden. Mijn broer volgde. Oma vertrok geen spier. Het was één uur. Dit was het signaal dat papa net zijn bed uit was. Dat hoorden we dus aan dat geluid. Elke dag liet hij een enorme ruft terwijl hij piste. We waren inmiddels bij de rakaats: gebaren, bewegingen en gebeden die je meerdere keren herhaalt. Voor het middaggebed moest je vier rakaats doen. Geconcentreerd deed ik mijn oma na. Eerst staand, dan boog je voorover tot horizontaal met je handen op je knieën. Dan kwam je weer overeind en daarna knielde je en raakte je met je voorhoofd de grond. De diepe stem van papa klonk door het appartement, hij zocht ons. We hoorden hem rondlopen, met zijn zware passen. Het geluid kwam dichterbij. We waren net klaar met de rakaats en begonnen met de eerste tashahoed, het gebed van de Profeet. Op dat moment ging de slaapkamerdeur open.

‘Wat zijn jullie aan het doen?’

Die ouwe ging weer weg en sloeg met een klap de deur dicht. Dat gaf zo'n harde knal dat de muren ervan trilden. We hoorden hem fluisteren tegen mijn moeder: ‘Jij dat niet begrijpen... is geloof... is niet cultuur... waarom jij dat goedvinden?’ Mama antwoordde: ‘Ik word moe van je. Zoek het maar uit. Ik ga een sigaret roken.’ Hij ijsbeerde door het appartement. Wij waren intussen aanbeland bij de salaam-groet. Eerst draai je je hoofd naar rechts: ‘Assalamu alaikum wa rahmatullah’, dan naar links terwijl je dezelfde zin herhaalt: ‘Vrede zij met U en de genade van Allah.’

Opnieuw ging de slaapkamerdeur open.

‘Ouwe heks!’ schreeuwde mijn vader.

Woedend stormde hij de slaapkamer binnen. Hij gaf haar met al zijn kracht een trap in haar rug. Met bloeddoorlopen ogen brulde hij: 'Kan je het niet laten om hun die onzin aan te leren? Weet je nog waarom mijn broer dood is? Dat weet je dondersgoed!'

Ze begon te huilen als een kind. Wij wierpen ons tegen oma aan. De woede van die ouwe werd twee keer zo erg. Hij begon nog harder te schreeuwen. Hij schold zijn moeder uit voor alles wat slecht was. Ik bad dat mama eraan kwam om hem te kalmeren. Plotseling ging mijn broer staan en vloog in het Arabisch tegen mijn vader uit: 'Klootzak die je bent! Waarom sla je onze oma?'

Die ouwe stopte een paar seconden, genoeg voor mijn broer om op hem af te vliegen en kapot hard in zijn hand te bijten. Ik schreeuwde dat hij los moest laten. Maar die kleine beet door als een piranha. Mijn vader brulde van de pijn.

'Laat mijn hand los! Anders maak ik jou ook dood!'

Hij gaf mijn broer een mep met zijn andere hand. Toen nog een, een derde, en een vierde. Die kleine liet los.

Mijn vader hees hem aan zijn haren omhoog. Toen smeed-ie hem op bed en wierp zich boven op hem.

Mijn broertje stikte in zijn tranen. Hij kreeg geen lucht meer. Hij ging dood. Ik rende naar de huiskamer. Mijn moeder stond op het balkon. Ik stamelde tegen haar dat ze meteen moest komen. Ze legde haar sigaret in de asbak. Ze liep het appartement door terwijl ze haar hoofd vasthield. Een van haar migraineaanvallen. Daar had ze de laatste weken vaak last van. Toen ze de slaapkamer in liep, ging mijn vader in de houding staan. Oma lag opgerold op de grond. Mijn broer wist niet meer of hij moest huilen of ademhalen om te overleven. Mijn moeder legde een hand op mijn vaders schouder.

'Rustig. Blijf rustig.'

Haar gebaren, haar stem. Mama wist van wanten. De enige die de zenuwaanvallen van die ouwe kon sussen. Ik weet nog dat ze lijkbleek zag. Doorschijnend bijna. Haar lippen waren zowat grijs. Haar handen trilden. Papa vroeg aan haar of het wel ging.

'Bb... bel... een... am-bbu-lance.'

Ze zakte in elkaar. Daarna kan ik me niks meer herinneren. De brandweer. Papa die huilt. Mijn broer die huilt. Mijn oma die bidt. Die

ouwe die op de gang in het ziekenhuis tot bloedens toe aan zijn nagels vreet. Oma die murmelt. Wij die huilen, slapen, huilen, slapen. En op een gegeven moment kwam er een man naar ons toe. In een witte jas. Jong. Gebruind hoofd. Mijn vader ging staan. Die vent zei iets. Hakkelend. Misschien was het zijn eerste keer. Papa sperde zijn grote ogen open en slikte speeksel door. En hij begon te brullen. Harder dan ooit. Zo had ik hem nooit eerder gehoord. En zo heb ik hem daarna nooit meer gehoord. Als ik een slechte nacht heb, mijn hart flakkert, als ik me rot voel, de wereld uit elkaar spat, dan echoot die stem weer door mijn hoofd. Een bekraste plaat die de duivel op een pick-up heeft vastgeschroefd. Zo blijf ik dan zitten in het donker. En wacht op mijn licht.

6

Broertje

Met mijn hoofd zat ik al ergens anders. 's Morgens pakte ik als een robot mijn witte jas. Als een zombie. Op de gangen liep ik big smiles uit te delen aan de patiënten, maar eigenlijk was ik een soort spook. Na mijn gesprek bij Artsen zonder Grenzen had ik me goed geïnformeerd over de situatie in Syrië. De oorlogsgebieden, de gebombardeerde steden, de wapens die werden gebruikt. Voor hen was ik de ideale man: jong, diploma op zak, ik sprak Frans en Arabisch. Ik ging via de grote poort het thuisland binnen. Frankrijk, de moskee, imam Farao, gasten die zich dood blowen: dat was binnenkort verleden tijd. De groeten. Ik ging mijn grond groeten en me nuttig maken voor die mensen en voor onze broeders.

In het ziekenhuis was het dag in, dag uit zwaar. Zwaar, want over de kleinste dingen ontstond gezeik. Om te bidden bijvoorbeeld moesten we naar de koffiekamer. Maar daar stond de hele tijd een tv aan, afgestemd op een non-stop nieuwszender waar je parra van werd. Ze wilden hem niet uitzetten en dus konden wij ons niet rustig terugtrekken. Om stilte te vinden weken we uit naar de gebouwen die vanwege asbest niet meer in gebruik waren. Als zwervers. Zero respect voor diversiteit. En maar irritant doen met hun theorie'tjes en hun opvattingen over neutraliteit en zo. Maar waar het op neerkwam was dat ze gelovige mensen gewoon niet tolereerden. Het was hun missie om atheïsten van ons te maken.

Toen stuurde God me een teken, bro. Ik werd gebeld door een gast van de ngo. Die draaide tien minuten om de pot heen voordat-ie einde-

lijk concreet werd: hij liet me weten dat alle missies geannuleerd waren. Er waren ten oosten van Aleppo veertien Fransen ontvoerd. Vette pech. Syrië kon ik vergeten. Terug bij af in het ziekenhuis. Hell. Treurige zienen, hun agressieve familie en overspannen coassistenten. Ik overleefde elke dag als in een half-coma, ervan bewust dat de wereld draaide zonder mij en dat er, met of zonder mij, levens wegteerden. En ik probeerde mezelf wijs te maken, broer, misschien is die annulering van de missie een teken van God. Alsof hij tegen me wilde zeggen: 'Ga niet met ze mee.' Zoiets. Maar ik kon er niet mee leven. 's Avonds had ik mijn witte jas nog niet gedumpt of ik sprintte naar huis. Meteen achter de compu. De wereld maakte me parra gewoon. Iedereen had het op moslims gemunt. Wij waren een plaag die moest worden uitgeroeid. Syrië, Mali, Tunesië, Libië, Afghanistan, Irak, Palestina. Je moest de straffen van de Allerhoogste doorstaan om zijn genade te verdienen.

Hier in Frankrijk waren we stront. Niks waard in een maatschappij die mensen gelijkheid bijbrengt. Tolerantie en respect. Maar de praktijk van alledag, dat waren dode kinderen, verkrachte vrouwen en bommen die op de aarde regenden. Ze waren bezig de boel naar de klote te rammen en ik speelde voor janlul bij die ziekenboeg. Hulpslager van gasten die dommer waren dan ik, geboren onder een ander gesternte, en die me behandelden als de goeie Zwarte van een boer uit Alabama. Dat brak me. Frankrijk met zijn soldaten in Mali: we wisten niet waarom, niet voor wie, niet hoe. En Sham, onze grond, broer, waar die ouwe ons altijd mee naartoe wilde nemen, werd iets vies. De mensen crepeerden onder de kogels en de bommen. Ze stierven van de honger, door bullshit van de mensen en door ziektes uit de Middeleeuwen. En Palestina, bro, waarom deden we niks? Op school hadden ze ons moe geluld over vrijheid, gelijkheid, mensenrechten, de vn, genocides, Rwanda, de Shoah. Wie kon daartegen zijn? Niemand. We hebben een hart, we zijn allemaal mensen. Natuurlijk waren we het daar met z'n allen mee eens, maar wat heeft het ons opgeleverd? De generatie vóór ons heeft die waarden met de paplepel binnen gekregen, maar is zonder blikken of blozen naar zijn schoenen blijven staren. Het bleek allemaal gelul om boven aan de piramide te blijven. Anderen de les lezen en die gebruiken zoals het jou uitkomt.

Op een avond keek ik door het raam naar de maan en moest denken

aan de mannen die er een voet op hadden gezet. Stelletje gekken die de grenzen van het leven hadden opgerekt. Van wat we ervan wisten. De broers die aan die waarheid twijfelen zijn dezelfde als de twijfelaars aan de hemel. Dat komt omdat het zo speciaal is dat het van boven komt. En verder: wat hield het in om naar Sham te gaan? Drie uur vliegen, een paar uur in de auto, een grens over. In de moskee praatte iedereen over dat land. Maar anders dan de mensen denken en de kranten schrijven wilde niemand erheen om te gaan vechten tegen Bashar. In goed Frans: kritiek leveren op het heersende onrecht was een stuk comfortabeler. Maar welk onschuldig mens verdient het om te sterven onder de bommen? Ik wilde helpen. God had me de mazzel gegund op te groeien in een vredig land. Ik kon naar school, had werk, ouders en familie. Mijn echte job stond zwart op wit in de Koran: wie één mens redt, redt de hele mensheid. Dat was de soera die me leidde. Op de oceaan van mijn leven loodste ik mijn bootje met als baken in mijn nacht de Koran. Als kompas. Vertrekken was mijn enige hoop. Ervandoor gaan. Het donker achter me laten en het licht vinden. Mijn jihad doen door levens te redden. Het leven van andere mensen repareren en daardoor ook dat van mezelf.

Natuurlijk wist ik wel dat er oorlog was, maar moest ik per se doden om aan een betere wereld bij te dragen? Onze broeders daar streden tegen bruten. Ik wist wat ik zocht en het kon me niet schelen wat ik ging vinden. Iemand worden in de ogen van anderen, in plaats van alleen maar een naam, voornaam, nummer en functie op een badge. Een nieuwe wereld scheppen. Rechtvaardig en vreedzaam.

Ik wist niet goed hoe ik dat aan moest pakken. In de moskee sprak ik erover met Faraou om te zien of hij contacten had in het humanitaire werk in Sham. Hij trakteerde me op een preek. Zo van: het was gevaarlijk daar, ik kon doodgaan. Ik zei tegen hem dat ik niet ging vechten, maar hij geloofde me niet. En dat als ik naar God toe ging, dat Zijn keuze zou zijn en niet de mijne. Hij antwoordde dat ik niet te hard van stapel moest lopen: 'Je bent een goeie man, je moet je daar niet gaan opofferen, laat anderen dat doen in jouw plaats.' Die vent geloofde niet in God. Hij hing de salafist uit, maar het was een nep-imam, anders had hij me wel geholpen. Ik was niet bang voor de dood. Boeide me niet, ik wilde gewoon de wereld redden.

Ik begon met research, maar vond niet veel. In feite wilde ik niet zo stom zijn om in mijn eentje naar een land te gaan dat ik niet kende. Ik vond iets over een congres voor verpleegkundigen in Straatsburg. Daar werd een lezing gegeven door een ngo, Islam & Peace, die in Syrië werkte. Het onderwerp was zorg in een oorlogssituatie. Ik ging erheen met een bevriende collega, Ali, een Turk. De lezing ging over zorgtechnieken onder oorlogsomstandigheden. Dat noemen ze rampengeneeskunde. De vent die de lezing gaf – goed gekleed, pak, stropdas, lichtgekleurd gezicht, klein geloofsbaardje, goed geïntegreerd zeg maar, artsenbril-letje – sprak kalm en beheerst over de situatie in Syrië. Zodra mijn oor zijn stem opving, was ik gegrepen. Het was een Turk, een chirurg. Hij was net terug uit het gebied ten noordwesten van Aleppo en na het congres ging hij weer terug. Zijn tong struikelde een beetje over het Frans, maar minder dan papa. Hij vertelde over het leven van alledag, de aanhoudende bommenregen, verminkte mensen, weeskinderen. Over het gebrek aan medische hygiëne en materiaal. Ze moesten het doen met scheepsmiddelen: hechten met visdraad, kogels verwijderen, bij gebrek aan röntgenapparatuur met je vingers in het vlees wroeten om er zeker van te zijn dat er geen metaal was blijven zitten. Elke dag zwaargewonden en doden. Om de boel luchtig te houden, maakte hij af en toe een grapje. Hij vertelde bijvoorbeeld dat hij het been van een kerel had geamputeerd. Vier maanden later komt diezelfde kerel met zijn zoon langs voor een besnijdenis en zegt: ‘Hij heeft ook een amputatie nodig, maar alleen het puntje van zijn plasser.’ Na de lezing wurmde ik me tussen de menigte en trof hem voor een piramide vol halal borrelhapjes. In het begin wist ik niet wat ik tegen hem moest zeggen. Dus maakte ik een grap over de hapjes: dat wij de enigen waren die ervan aten, dat ze drie keer te veel hadden besteld en dat we een beter maal hadden gehad aan een goed bord kibbeh. Hij moest erom lachen en we raakten in gesprek. Hij deed zijn hele leven uit de doeken. Zijn jeugd in Turkije, zijn komst naar Frankrijk op zijn zeventiende, zijn eindexamen dat hij haalde op zijn eenentwintigste en daarna de studie geneeskunde. Toen de oorlog in Sham uitbrak, had hij zijn plek in het ziekenhuis van Straatsburg opgegeven om humanitair werk te gaan doen voor die ngo, Islam & Peace. Een belangrijke organisatie die veel euro’s inzamelde bij moslims in Frankrijk om de moslims ter plekke te helpen. We hadden

het over de missie van de organisatie en over zijn ervaringen met het land. Hij gaf me zijn kaartje en stelde voor om contact te houden. Hij heette Bedrettin.

In mijn hoofd bleven de beelden maar komen. Overdag hing ik in het ziekenhuis rond; 's nachts, in mijn nachtmerries, riepen kinderen me om hulp. En ondertussen hield ik de schijn op: elke dag braaf ziekenhuis en moskee. 's Avonds na het werk kamde ik de website van Islam & Peace uit, las elke pagina meerdere keren en bekeek alle video's. Serieus, ik was onder de indruk. Eindelijk deden ons soort mensen een keer iets behoorlijk. De begroting van de ngo was openbaar. Hun geld bestond uit giften. Alle projecten werden uitgebreid beschreven met getuigenissen en foto's. Die video's, niet te geloven: die waren gefilmd met drones. Strakke website. Een parel, alsof het een start-up in Californië was. Logisch dat de teller van de crowdfunding rechtsboven op het scherm voortdurend versprong en ze miljoenen euro's binnenhaalden.

Ik liet er geen gras over groeien. Ik mailde de Turkse chirurg om te vragen hoe het ermee ging. Hij antwoordde dat hij terug was in Syrië, maar dat de organisatie binnenkort een benefietgala zou houden in Parijs. Daar ging ik naartoe en ik was niet de enige. Allemaal jongens zoals ik. Vroom en de sores in Frankrijk beu. Dorst naar rechtvaardigheid. Het bestuur van de organisatie omschreef wat ze zoal deden. Professionals. Zoiets had ik nooit eerder gezien. Eindelijk leek het ergens op wat gasten zoals wij deden. Groot om te zien. Je kon er een puntje aan zuigen. De powerpoints, het geluid, de inrichting van de zaal: het was allemaal nog beter dan op een medisch congres dat wordt gesponsord door de farmaceutische industrie. In Syrië beheerde de ngo vier kleine ziekenhuizen in het noorden van Aleppo. Ze vertelden over weeskinderen, verminkte en uitgehongerde mensen, het geluid van kogels en bommen, de noodzaak van zorg terwijl er niks was, het gebrek aan ervaren personeel. Ze zochten enthousiaste, kundige mensen. In dat hele verhaal was ik de perfecte schakel. Ik was moslim, niet getrouwd, ik sprak Syrisch Arabisch, had een paar jaar ervaring en geen problemen met mijn geloof. Toen ik thuiskwam stuurde ik Bedrettin weer een mail en gooide mezelf in het diepe: ik wilde me bij ze aansluiten.

Hij belde me direct via een videocall. Zijn chique congres-look was verdwenen. De verbinding werd steeds onderbroken en beeld en ge-

luid waren beroerd. Toch hebben we bijna twee uur met elkaar gepraat. Voordat hij ophing zei hij tegen me dat hij ging overleggen met het bestuur van de ngo en met de lokale autoriteiten. Daarna heb ik mama's foto gepakt, heb die gekust en heb gebeden. Die nacht viel ik tegen drie of vier uur in slaap. De volgende ochtend om kwart voor acht op de ok – gelukkig maar een bypass – plakten mijn oogleden en kon het me allemaal weinig meer schelen. Ik kon niet wachten om na de operatie weg te kunnen om mijn mail te checken. Ik dacht nergens anders meer aan. Aan het eind van de ochtend kon ik weer bij mijn telefoon. Geen mail. Elke vijf minuten ververste ik wanhopig mijn inbox. Ik durfde hem niet te schrijven, uit angst dat dat hem afschrikte. Ik sliep niet meer. 's Morgens als ik wakker werd brandden mijn ogen. Dat heeft drie dagen geduurd. Op de vierde dag, tijdens de lunchpauze, zag ik de naam van mijn toekomstige baas in mijn berichtenbox verschijnen. 'Bedretin – Onderwerp: Welkom'. Ik mocht voor ze komen werken, maar ze konden me maar vijfhonderd dollar per maand betalen. Wel werden alle kosten gedekt, van huisvesting tot boodschappen. Een rode loper. Na zijn telefoontje wachtte me nog één ingreep. Ik had er alles voor over gehad om die te skippen en meteen te vertrekken. Na de operatie rende ik met vier treden tegelijk de trap op naar de afdeling personeelszaken. Het enige wat ik zei was dat ik ermee kapte, dat ik humanitair werk ging doen. Ik vroeg om een jaar onbetaald verlof. Een maand daarvoor had een van de verpleegsters zelfmoord gepleegd. Daarom maakten ze geen heisa en keurden mijn aanvraag direct goed.

7

Broer

Ik kwam verdwaasd thuis, overspoeld door een tsunami van herinneringen. Ondergedompeld in mijn angsten, mijn overhemd nat van het zweet. Een halfuur later kwam ik weer bovendrijven. Het was mijn broer geweest op dat station, ik was niet gek. Mijn laatste foto van hem dateerde van toen ik uit het leger terugkwam. Ik bekeek hem uitvoerig. De hele nacht, in verschillende toestanden: high van de wiet, dan weer helder. Mijn conclusie stond muurvast. Ik had niet gedroomd. Waar zat die gozer? Wat was hij van plan? Waarom had hij niet gebeld? Eikel. Hond. Altijd al geweest. Ikke, ikke en nog eens ikke. De rest van de wereld, de familie, pa, oma en ik, die kwamen op de tweede plaats. Meneer de verpleger. Meneer de goeie moslim. Wereldverbeteraar. De wereld redden? Om te pronken, ja. Om de pief te spelen. De moraalridder uit te hangen.

Ik draaide een joint om Klaas Vaak te verleiden. Tiew blazen om de slaap te vinden is iets voor losers. Voor types die hun angsten niet onder ogen komen, maar ze in hun kop wegdrücken om rustig hun ogen te kunnen sluiten. Maar die rust is fake. De blunt is een nepvriend van de slaap. Buisje gras dat je een klop geeft en je oogleden dicht laat vallen. Maar als je 's morgens wakker wordt verklapt een gekreukte wang, plakkerig van het speeksel, dat je niet bent uitgerust. Met groen zijn je nachten net zo dampig als een hamam. Donker, vochtig, je ziet niet veel en alles gaat langzaam.

Alles ging langzaam. Het was al ochtend en ik had honger. Ik had een lege maag, een leeg hoofd en ook een leeg hart. Vanwege giste-

ren, die joint, mijn broer. Ik had het warm. In die bovenkamer kwam het niet op gang. Ingedut. Een koude douche zou me goed doen. Toen m'n haar schoon was maakte ik m'n krulletjes netjes en verzorgde mijn baard. Daarna trok ik mijn pak aan. Zwart jasje, zwarte broek, wit overhemd, zwarte stropdas. De basis van deze job is dat je er netjes bij loopt en beleefd bent. Dat geldt voor je kapsel via je auto tot je gedrag. Want het enige wat je verzekert van geld in het laatje is de review die je klanten schrijven. Het algoritme kent meer ritten toe aan chauffeurs met een goede beoordeling. Zo schijnt het in elk geval ongeveer te werken. Dat is wat ze zeggen.

Mijn hoofd werd weer helder toen ik de uitspraak van voetballer Zlatan in de krant *L'Équipe* las. Waarom gaven de media een stem aan dit soort weirdo's? Wollah, óf die voetballer was niet zuiver en de media waren uit op een scoop óf hij was een kei in pr en speelde spelletjes met journalisten. Als je 't mij vraagt: ik geloof in de menselijke intelligentie en ben ervan overtuigd dat niemand in wezen honderd procent dom is. In Zijn schepping is alles volmaakt. De mensen oordelen over wat volmaakt of onvolmaakt is. Naar menselijke normen. Maar God maakt en wat Hij maakt is goed. Altijd, punt uit. Als we God zouden begrijpen, hielden we van gehandicapten, zwarten, rooien, Roma, gesluisde zusters, pedo's, racisten, de gasten van Front National en zelfs van hoeren.

Ik heb respect voor hoeren sinds ik op de middelbare school een boek las. De titel ben ik kwijt, maar die shit heeft m'n leven veranderd. Daarna begreep ik de wereld beter. Zelfs hoeren verdienen respect, want God heeft ze geschapen. De gast die dat boek heeft geschreven was kankerlijp, het kon hem allemaal geen fuck schelen. Die kerel was namelijk gewoon al beroemd als schrijver: hij had een grote prijs gewonnen, maar schreef daarna een boek onder een andere naam. Dat ging over een wees die werd opgevoed door een kech. Volgens kenners, critici en recensies was die nieuwe schrijver nog beter dan hij. En wat doet hij? Hij zegt dat-ie opgebrand is, dat-ie er niet meer in gelooft. Want opnieuw won hij die prijs, die je eigenlijk maar één keer mag winnen. Om niet door de mand te vallen, heeft-ie z'n neef laten opdraven om dat pseudoniem te spelen.

Zo'n vent noem ik een kerel. Iemand die geen spelletje speelt, maar

zelf de regels van het spel bepaalt. Net als mijn vader was hij een immigrant. Hij kwam uit Rusland. Ik weet niet hoe hij het heeft geflikt om zo'n naam te verwerven. Een vent met ballen en een goed stel hersens. Als ik om me heen kijk, zie ik weinig immigranten die het lukt om zo door te breken. Misschien omdat de deuren gesloten blijven. Geen vader, een beetje mijn verhaal, want die van mij is eerder een moeder. Anyway... ik wil alleen maar zeggen dat ik kaolo respect heb voor die kerel en voor hoeren. Dat ze bestaan betekent dat God dat zo heeft besloten en dus verdienen ze hun plek net als iedereen. Het zijn de sicke mensen die de regels van Gods spel willen veranderen. Die de pooier uithangen met het leven. En vervolgens nog een morele rekening presenteren ook. Puta madre.

'k Moet wel mijn taal een beetje gaan kuisen, want als ik in de moskee kom aanzetten met mijn halfbakken Arabisch vanwege m'n Syrische pa en mijn zigeuner-Frans, nemen ze me voor een kafir. Stelletje motherfuckers ook, die gasten. Ze hebben een merknaam van de islam gemaakt en daar krijg ik gloeiende koppijn van. Maar uitleggen kan ik het niet. Leven is wreed als je niet genoeg woorden hebt. Dan moeten anderen twee keer zo goed naar je luisteren om je te snappen. Dat maakt het leven dus ook automatisch duurder. Alleen de psycholoog of de advocaat rekent al twee keer zo veel als je met handen en voeten praat. Ook een stel pooiers trouwens. Ze zijn er om je te helpen, maar als je niet betaalt, geven ze je poeslief te verstaan dat je stoeptegels mag gaan tellen.

's Morgens heb ik tijd nodig voordat mijn elektrische centrale is warmgedraaid en mijn neuronen verbinding maken. Het was mijn broer gisteravond. Ik pik hem uit duizenden. Zijn kop, zijn lengte, zijn loop, zijn houding, hoe hij die hand op het autodak legde, hoe hij zijn tas vasthield. Dat was niet veranderd sinds we samen bij FC Lilas speelden. Hij kon pa dan misschien niet luchten, hij had wel precies zijn maniertjes. Focking Midden-Oosterling. Ik kon ze dromen.

Toen ik het café uit kwam ben ik in mijn auto gaan zitten. Ik haalde de brief van de politie uit de zak van mijn jasje. 'OVER EEN U AAN-GAANDE KWESTIE.' Wat moesten ze nou weer van me? Ik had genoeg met ze meegemaakt door het vertrek van mijn broer en mijn groene verleden. Ik belde Le Gwen. Dat was de wout met wie ik elke eerste

woensdag van de maand praatte. Niks belangrijks, gewoon de stand van zaken doornemen. Sinds Charlie en 13 november hadden wij een nieuwe verhouding met blauw. Drugs, inbraken, autodiefstal: dat vonden ze niet heftig genoeg. Nu deden ze aan intelligence en hoe strontmoe ze ook waren, daar kicken ze op. Hadden ze weer iets om voor te leven. Maar daarvoor moesten ze wel de grote jongens op het spoor komen en dus maakten ze handig gebruik van de ogen en oren hier uit de wijk.

‘Met Le Gwen.’

‘Met Piloot.’

‘Hé maat, hoe is het?’

Elke keer nam hij op alsof hij mijn telefoontje verwachtte. Ontspannen, relaxed, waarschijnlijk met zijn voeten op tafel. Het deed er niet veel toe wat ik zei, hij liet me lullen en floepte er alleen af en toe een ‘Oké, maat’ uit met het gemak als waarmee een pinautomaat flappen tapt.

‘Zoek ik wel even uit, die oproep. Niks zorgwekkends als je het mij vraagt. Zodra ik meer weet, bel ik je terug en dan kom je effe langs, oké?’

Normaal zagen we elkaar alleen de eerste woensdag van de maand, maar Le Gwen had graag dat ik vaker langskwam. Om de cel te mijden had ik niet veel andere keus dan kopjes uitdelen aan skotoe. Dat was de rekening voor mijn jaren als kwajongen in de hood.

Ik hing op en scheurde naar het station van Bagnolet. De beelden kwamen terug. Het was honderd procent mijn broer. Aan het loket van de touroperator bestookte ik de medewerker met mijn achterstandswijk-toverformules om de passagierslijst los te futselen van de bus die gisteravond uit Keulen was aangekomen. In eerste instantie deed hij moeilijk. Het was tegen de regels, hij had er geen toestemming voor en zette zijn baan op het spel. Het was een Arabier, een Algerijn van rond de veertig en ik zei tegen hem dat-ie moest ophouden de Fransman uit te hangen. Dat had meteen effect, want voor een Maghrebijn is er niks ergers dan uitgemaakt te worden voor Fransman. Dat brengt het koloniale verleden boven en dat geeft ’m het gevoel dat hij zijn voormalige onderdrukkers nadoet. Dus luisterde-ie nu naar me, met gespannen kaken. Ik hoefde niet eens al te expliciet te worden. Hij zag de angst

en de spanning zo wel in mijn ogen. Angstwoorden. Syrië, Daech, Islamitische Staat. Terrorist. Die hoefde ik niet meer uit te spreken, ze hingen als bijen in de lucht. Je hoorde ze vliegen en voelde ze steken zonder ze te zien. Ze landden op bloeiende hersenen, waren op honing uit en vlogen ermee weg de woestijn in. De Arabier aan het loket keek om zich heen om zeker te weten dat niemand hem zag. Zijn vingers tokkelden over het toetsenbord met het vuur van een klokkenluider. De printer spuugde een blad uit, dat hij in een envelop stopte en aan mij gaf. Ik wilde het aanpakken, maar hij liet niet los. 'Vijftig euro,' vroeg hij zonder pardon. Mijn loon van een ochtend verneukt voor een passagierslijst die hem geen cent had gekost. En dan begint-ie straks nog over racisme. Smeerlap.

Broertje

Herinner je je het eerste album van Lunatic nog? Papa wilde dat niet voor ons kopen. Hij vond het gabbermuziek. Dus jatten we het uit de supermarkt. We verstoppen het in het karretje onder een doos melk. Weet je dat nog? Het eerste nummer, 'Pas le temps pour les regrets'. We luisterden ernaar op onze kamer met de cd-speler die pa ons had gegeven voor kerst. Tegen de jongens onder de flat zeiden we niet eens dat we kerst vierden: we schaamden ons kapot. Toen we tien of elf waren schaamden we ons al voor onze Franse afkomst. Ken je de lyrics nog? Het refrein: 'Pas le temps pour les regrets, les erreurs n'appartiennent qu'à nous-mêmes, né pour amener ma part de progrès (Geen tijd voor spijt, onze fouten zijn alleen van onszelf, ben geboren om mijn steentje bij te dragen). Die tekst heeft m'n leven gered. Want in die tijd wilde ik dood om weer bij mama te kunnen zijn. Want het kwam door mij dat ze er niet meer was. Heb jij nooit geweten, maar die pokoe heeft me uit de diepte getrokken. Die tekst was alles. Sinds dat nummer wil ik de wereld redden, bro.

Mijn ngo werkte indirect samen met het Rode Kruis en Artsen zonder Grenzen. Maar ze beheerde haar zaakjes zelf. Een maand nadat ik was aangenomen vertrok ik. Zonder tegen iemand iets te zeggen. Dat was beter. Net als jij deed toen je bij het leger ging. Want niemand had me begrepen en niemand had me geloofd.

Mijn vliegtuig landde in Athene. Nadat ik mijn koffer in het hotel had gezet ging ik richting de Akropolis. Mijn afspraak stond voor de volgende dag, in de haven. Vierentwintig uur heb ik door die stad gelopen. Van

boven naar onder en van links naar rechts. Alles ging er goed en slecht tegelijk. Slecht omdat het crisis was. Goed omdat de Grieken bleven leven met de zon en met een lach. Dus dacht ik bij mezelf dat het in Sham niet veel erger kon zijn. De volgende dag namen we de boot naar het eiland Kos, zes kilometer van de Turkse kust. De omgekeerde richting van de mensen die voor de oorlog vluchtten. Met een groep van vijf man, dromers zoals ik, praktiserende moslims, geboren om hun steentje bij te dragen. Gasten die je in elke religie vindt. Ik was de enige die in Frankrijk was geboren. De anderen waren er pas voor hun studie heen gegaan. We deelden hetzelfde visioen: helpen, opbouwen, een beter leven en een nieuwe wereld scheppen. Sommigen waren nogal streng in de leer, maar Islam & Peace was geen terroristenshit. Iedereen kon voor zijn mening uitkomen en dan werd het nooit ruzie. Van Kos gingen we naar Bodrum in Turkije en vanaf daar namen we een bus. Na een reis van twee dagen door de bergen stopten we in Urfa, de stad van de profeet Ibrahim (Abraham) in het zuidwesten van Turkije. Tot daar liep alles soepel. Ik herkende Arabische koppen. Ons soort, veel haar en veel snor. Af en toe een blonde met blauwe ogen, ook ons soort, dus dezelfde trekken en behaard. Na drie nachten in een appartement in het noorden van de stad gingen we op weg naar Sham. In een jeep reden we over een pad tussen de pistachebomen richting de grens. Na vier kilometer stopten we in een dorp om van chauffeur te wisselen. Buiten was het vijftig graden, je huid smolt in de zon. De mensen woonden in een soort termietenheuvels, gebouwd van opgedroogde modder en gedroogd gras. Het leek de steentijd wel. Als je zo'n woning binnenging, daalde de temperatuur met vijftien graden, door een natuurlijk systeem dat het huis ventileerde, iets heel ouds, iets wat ze hier hadden uitgevonden. De chauffeur kwam uit het dorp, hij was van onze leeftijd. Zijn huid was zwart, maar niet het zwart van Afrika. Het zwart van armen, echte armen, mensen die de hele dag buiten op het land werken. Met de vijf tandstompjes die hij nog over had en in belabberd Engels legde hij me uit dat ze al drie jaar geen stromend water hadden.

Toen we dichterbij de grens kwamen, zag ik onze vlag. Ik kreeg zin om te huilen. Hier droomde ik al zo lang van. Mijn hele leven. Sinds oma met haar verhalen over oom Hemmi, over ons stadje Tadmur en ons erfgoed Palmyra. Onze geschiedenis, onze wortels. Bij het checkpoint wa-

ren de Turken op dreef. Die dag hielden ze iedereen tegen vanwege de Koerden. Dus trokken wij op in westelijke richting, langs de grens. Links van mij lagen de uitkijkposten van de Turken, een mijnenveld van vijftig meter, overal prikkeldraad en in de verte, achter een stenige woestijn, een paar dorpen die je herkende aan de minaretten die erboven uitstaken. Rechts van mij, in Turkije, zag het zo groen als in het paradijs. De chauffeur legde uit dat de Europese Unie een waterkeringsproject had gefinancierd en dat ze sindsdien in het gebied overal olijven- en pistachebomen hadden geplant.

Onze chauffeur trapte de versnelling in met een stok, vanwege polio waar hij een lamme voet aan had overgehouden. Bij de andere grens-post reden we zachtjes op de Turkse douanebeambten af. Een van hen keek in de wagen en stelde me een paar vragen in het Engels. De Syrische vlag, papa's vlag, onze vlag, rood, wit, zwart met de twee groene sterren, wapperde twintig meter verderop. In de verte tenten en honderden silhouetten. De soldaat fronste zijn wenkbrauwen, spande zijn kaken en deed toen drie stappen achteruit om ons door te laten.

Het dorp lag twintig meter voor ons. Zo vlakbij dat ik het niet kon geloven. Voor het eerst kwam er een droom van me uit. We reden langs de vlag. Vraag me niet waarom, jij gaat erom lachen, maar ik kreeg zin om 'Isseo Santiago' te zingen, het lied dat we op de lagere school hadden geleerd, mijn ogen gingen tranen en zelfs die temperatuur van vijftig graden kreeg ze niet droog. Ik draaide mijn hoofd een andere kant op zodat de rest het niet merkte. Toen zag ik de mensen die in tentenkampen bivakkeerden. Politieke vluchtelingen, mensen die uitgehongerd waren, zieke kinderen, verminkten. We stapten de auto uit om ze water te geven. Eindelijk thuis. Ik dacht aan jou, ik wou op dat moment dat ik daar met jou was. En ook met papa en mama.

9

Broer

Na het station van Bagnolet ben ik naar de moskee gereden. Het was vrijdag en zoals elke week ging ik erheen voor het middaggebed. Precies om twaalf uur zette ik stilletjes mijn schoenen in de kast bij de ingang. Ik sloop over de grote kleden. Zoals altijd stonk het naar voetengeur. Vooral vanwege de oude mannen, die droegen schoenen van nepleer waar je van ging zweten. Dus of je voeten nou gewassen waren of niet, of je schone sokken had aangetrokken of niet, het meurde dan gewoon als de hel. Ik bezocht de moskee sinds mijn broer weg was. Ik vond er antwoorden. Het deed me goed. Want in wezen, als pa zijn werk had gedaan, was mijn broer misschien helemaal niet vertrokken. Die ouwe heeft het geloof aan de kant geschoven. Hij heeft er nooit over gepraat. Dat was het alleenrecht van mijn oma. En dan heeft ze ons nog alleen het strikte minimum geleerd om haar zoon niet voor het hoofd te stoten. Om rechtop te lopen heb je een sterke ruggengraat nodig. Wij misten een paar wervels. Dat hebben we ieder op onze eigen manier gecompenseerd. Ik met auto's, kief, stuf en wiet en die kleine in eerste instantie met zijn hoofd in de wolken en een hand op de Koran. Ik heb nooit begrepen waarom of hoe hij is vertrokken. Als je je hersens gebruikt zou je zeggen dat-ie alles had: familie, vriendin, werk, geld, toekomst. Niet te volgen dus.

Geen ruggengraat: geen echte Fransen, geen echte Syriërs, geen echte autochtonen, geen echte allochtonen, geen christenen, geen moslims. Buitenlander zonder te weten waarom. Mijn vader heeft zijn helft van het verhaal niet verteld en dus ontbreken er hoofdstukken die

we zelf hebben ingekleurd. Wat de andere helft van ons verhaal betreft: degenen die dat konden vertellen woonden niet in de buurt, maar helemaal in Bretagne. Familie zonder dat het echt familie was. Ik weet niet hoe ik het moet uitleggen, maar we voelden elkaar niet aan. Hoe kan je je weg vinden als je niet weet waar je vandaan komt?

In de moskee waren de preken nogal wazig. Net als op het journaal stelde de imam de wereld nooit voor zoals die er echt uitzag. Hij wilde een superster op een poster zijn in plaats van een leidsman. Ook hechtte hij veel belang aan de vorm – ‘bid terwijl je elkaar stevig vasthoudt’ – terwijl oma me had geleerd om afstand te houden, om in afzondering te bidden. Het was vrijdag en het was druk. Er waren twee of drie vrienden van me. Ik weet niet of ik ze vrienden of eerder kennissen moet noemen. Ik word eigenlijk strontziek van ze. Hangen zehma de goeie moslim uit, maar komen naar de moskee in hun voetbalshirt van Real Madrid of Barcelona. Geen enkel respect. En ze begrijpen geen fuck. Op het shirt van Real staat een kruis. Een katholiek kruis, en daar komen zij mee aanzetten in de moskee. En dan preken ze vervolgens over wat je moet doen en moet zeggen.

De imam begon altijd met de khutbah. Een politieke preek. Hij sprak al nauwelijks Frans: hoe kon hij de politiek van hier nou begrijpen zonder dat hij naar de radio kon luisteren, kranten kon lezen of tv kon kijken? Ewa, het werd tijd dat er gasten van onze generatie werden opgeleid om de oude garde te vervangen.

Na afloop gingen we zoals altijd nog langs bij K. Een degelijke gast. Universiteit, politieke wetenschappen, hij wist waar hij het over had. Ik sloot me bij hem aan toen mijn broer was vertrokken. Het was algemeen bekend dat broertje in zijn kringen had verkeer. Ik dacht bij mezelf dat ik hem er op een dag misschien mee terug kon krijgen. Of dat het me op zijn minst zou helpen contact met hem te krijgen. Iedere week kwamen we na het gebed bij hem thuis samen. Hij vertelde ons wat we van de wereld moesten begrijpen en benadrukte een paar belangrijke woorden. Dat klonk alsof hij met een zwaard door de lucht kliefde. Bijvoorbeeld ‘Wes-ten’ met dezelfde obsessie die mijn pa aan de dag legt voor ‘com-mu-nis-me’ of voor ‘Ba-shaar al-As-sa-ad’. Hij zat in kleermakerszit met zijn handen op zijn knieën. Hij stak zijn hoofd een beetje naar voren als hij praatte, à la Sarko of Denver, the Last Di-

nosaur. Zijn beide wenkbrauwen bevroren en zijn ogen werden groter naarmate hij de wereld ontvouwde. We waren met z'n achten, de hele vaste klik. Het was geen vereniging of officiële groep, gewoon een bijeenkomst onder vrienden. K. was strikt omtrent de regels. Niemand in de rede vallen. Je hand opsteken als je iets wilde zeggen. Praten zonder scheldwoorden of beledigingen. Je telefoon uitzetten. Je handen wassen, je schoenen uitdoen, in kleermakerszit gaan zitten in een kring. Hij was een vat vol kennis. Een geleerde. Hij glimlachte beheerst als iemand een vraag stelde. Hij wist overal een antwoord op.

Die dag had hij het over de joden en over jaloezie. Zijn grote credo was om te zeggen dat je de joden in Frankrijk met rust moest laten, dat je ze moest respecteren en dat je als je jaloers was moest doen zoals zij: je organiseren, zaken of onderzoek doen, een netwerk opbouwen. Het had geen zin om op ze te spugen of om ze te gaan meppen. Maar hij waarschuwde ons. Respect was niet hetzelfde als vriendschap of steun. Het bleven vijanden, maar je moest ze niet in Frankrijk bestrijden. Dat was niet de juiste plek. De Fransen waren scheidsrechters en zouden stevast voorkomen dat we aan hun joden kwamen. Ze zeiden dat ze ons dat betaald gingen zetten. Als we ze in Frankrijk wilden aanpakken, moesten we dat met onze hersenpan doen. Als je het met wapens wilde doen, moest je in Israël en Palestina zijn.

K. hamerde er altijd op dat we niet moesten opvallen, dat we eruitzagen en praatten zoals iedereen. Geen baard, geen djellaba of qamis op straat. Geen Arabische woorden. Hij zei dat dat God allemaal niet kon schelen, want Hij kijkt alleen naar je hart. Ik heb me nooit afgevraagd waarom ik naar die bijeenkomsten ging, maar ik had er geen hekel aan. Ik leerde een hoop dingen waar ik niks van afwist: geopolitiek, geschiedenis, godsdienst. We hadden het zelfs over films en muziek. Een zin die me fascineerde was 'de vijanden van onze vijanden zijn onze vrienden'. Terwijl hij zijn handpalmen tegen elkaar wreef, legde hij ons die dag uit wat politiek realisme inhield. Dat het onze missie was om God te dienen, en dus de islam, en dat we om die reden het functioneren van mens en maatschappij moesten bestuderen en begrijpen. Dat was een uitdaging die de Barmhartige ons toewierp: het systeem begrijpen dat Hij heeft geschapen. Het was voor mij niet honderd procent duidelijk. Ik begreep niet wie de vrienden of vijanden

van de moslims waren, want die voerden oorlog onder elkaar. Bijvoorbeeld: de Turken zijn moslims en staan aan de kant van Israël, dat op zijn beurt een vijand van de Arabieren in het algemeen is, inbegrepen islamitische Marokkanen, die dan weer bevriend zijn met Frankrijk, omdat dat land vriend en vijand met de hele wereld is. 'Ouloulou' zou onze profeet rapper Booba uit Miami zeggen, dat is niet meer te volgen. Ik durfde het niet aan K. te vragen, uit angst dat-ie me een sukkel vond. Dat kwam allemaal door het blowen. Vroeger, voor mijn ongeluk, ging het snel daar in die bovenkamer. Ik hoorde altijd bij de besten van de klas. Maar dat was vroeger.

De anderen op de bijeenkomst waren mannen zoals ik. Bijna allemaal bezorgers of chauffeurs. Veel van de jongens bij ons waren in de transportbusiness gerold. Wat moest je anders als je enige diploma een roze boekje in drie delen was en je enige lerares een auto. Er ging een telefoon: de trompet van Ibrahim Maalouf klonk door de ruimte. Dat was mijn ringtone. K. hield op met praten. Telefoons tijdens de bijeenkomsten maakten hem razend. Hij zuchtte. Mijn telefoon ging weer. Ik wist niet waar dat ding lag. Hij zat waarschijnlijk in mijn jasje bij de ingang. Toen ging hij opnieuw. Hij hield op met praten.

'Telefoons uit. Oké?' zei hij tegen me terwijl hij het 'oké' kracht bijzette met zijn dikke wenkbrauwen.

'We strijden tegen het Westen om in vrede te leven. Om onze broeders en zusters te beschermen die worden onderdrukt omdat ze niet kunnen leven volgens de voorschriften van het Boek. Wat is er mis met het dragen van een hoofddoek? Een baard? Met het meedoen aan de ramadan? Met bidden? Of halal eten? Doen we daar iemand kwaad mee? Dat vraag ik jullie. Dat zijn de redenen van onze strijd. De islam heeft niks tegen het Westen. Maar ik heb – jullie hebben, wij hebben – redenen om te strijden tegen systemen en mensen die het ons verhinderen te leven zoals wij dat in ons hoofd hebben. Waar is de vrijheid waar het Westen zo trots op is? Ze praten over vrede en vriendschap, maar ze verkopen bommen, wapens en munitie. Ze praten over gelijkheid maar steunen een rijk, sterk en machtig land tegen een ander land, zwak en zonder bronnen, dat al zeventig jaar wordt bezet. Zijn het soms de Arabieren die de joden hebben opgepakt, op transport hebben gesteld en vergast?'

Iedereen schudde nee.

‘Broeders, zij zijn de leugenaars. Degenen voor wie de islam niets dan oorlog en dood is. Zij hebben dat op hun geweten. Maar de islam doodt niet voor niets. Slachten wij een schaap voor ons plezier? Nee, dat doen we om het onder de armen te verdelen en op te eten. En om zichzelf schoon te pleiten, laten ze de joden nu de Arabieren en de moslims afstraffen. De joden zijn niet krachtig genoeg om hun westerse meesters te raken en daarom vallen ze onze broeders aan. Ik zeg het nogmaals: de joden zijn niet de baas in de wereld of in het Westen. Ze zijn de honden van de NAVO, die door de Verenigde Staten en door Frankrijk worden gebruikt zodat ze een voet aan de grond hebben in het Midden-Oosten. Net als in de tijd van de kruistochten. Als zij willen spelen, spelen wij ook. Met ons hart, met vuur, en het zwaard van Allah de barmhartige. Amin.’

Iedereen herhaalde Amin. Behalve ik. Dit was geen gebed, en ik hou er niet van als gebed en politiek door elkaar worden gehaald. Wat de rest betrof: daar ging ik over nadenken. Niet clean genoeg om te begrijpen of ik de sukkel was of hij.

Aan het eind van de bijeenkomst glipte ik naar buiten voordat hij me aan kon klampen. Dan zou hij me weer om een dienst gaan vragen, maar ik had geen zin om opnieuw met het duister te flirten. Sinds de oorlog in Syrië en de aanslagen wist je niet meer wie wie was. Goeie mensen konden moordenaars zijn en andersom. Daar ging je van flippen, maar je moest toch verder met je leven.

Op mijn telefoon had ik drie gemiste oproepen van een onbekend nummer. Ik belde terug. Een lage stem met een Zuid-Frans accent: ‘Ja, met wie spreek ik?’

‘Had u mij gebeld?’

‘Wie bent u?’

‘U heeft me drie keer gebeld, nog geen uur geleden.’

‘Ah! Dat was ik niet. Dat was...’

‘Dat was wie?’

‘Een jongeman. Ik ken hem niet. Hij zei tegen me dat hij een vriend wilde bellen en dat hij geen telefoon had.’

‘Hoe zag hij eruit?’

Hij hing op en ook al belde ik meerdere keren terug, de stem uit het zuiden heb ik nooit meer gehoord.

DRUKPROEF

Broertje

Weet niet wat me bezielde. Ik was in de overtuiging dat ik als een vrede-sduif midden in de dood landde. We reden naar Al-Bab, dertig kilometer van Aleppo. Vanaf de grens hadden we elkaar niet zo veel meer te zeggen. We hadden de route samen afgelegd, maar naarmate we meer uitgebrande auto's, kogelgaten en gebombardeerde huizen tegenkwamen betrokken onze gezichten. Aan de rand van de weg waren burgers op de vlucht, te voet, met de auto, te paard, richting Turkije. Ik was doodmoe. We stopten. We gingen weer. In een vegetatieve slaap, mijn hoofd tegen de ruit, mijn armen over elkaar, mijn gehoor gewiegd door het lawaai van het materieel en de motor die ronkte bij iedere brug die we op moesten. Met de hobbels en kuilen in de weg ging mijn hoofd heen en weer tegen het raam en dan werd ik wakker, met dichtgeplakte ogen, moe omdat we vroeg waren opgestaan. Buiten ging het van geel over in grijs, en daarna in groen. Als het water hier verscheen veranderde het stof in een paradijs.

Een paar kilometer voor Al-Bab stapten er twee kerels uit. Ze haalden een grote koffer uit de achterbak van de pick-up en stapten in een auto die langs de kant van de weg stond te wachten. Ze reden een paar kilometer achter ons aan en namen toen de afslag naar Raqqa. De bestuurder legde uit dat het ziekenhuis aan de andere kant van de stad lag. In het oosten. Toen we aankwamen zat Bedrettin, de Turkse chirurg, met een paar andere mannen op plastic stoelen thee te drinken. Ze stonden op om ons te begroeten. We waren met z'n drieën. Bedrettin omhelsde me en heette me welkom. Naast hem stond een blonde man in

een legerpak, rossige baart, studentikoos brilletje, bolle wangen, ronde buik. Hij groette me met een glimlach. Er stond een kalasnikov tegen zijn stoel geleund. De Turk zei tegen me dat het de plaatselijke emir was en dat de twee soldaten die erbij stonden moedjaheden waren die de taak hadden het ziekenhuis te beschermen. Hij gaf me een knipoog. We konden niet doen zoals met papa in Frankrijk, dat wil zeggen Arabisch praten zodat de mensen het niet snapten, en ook geen Frans, want dat verstaan veel mensen in Syrië. Wat ze achter hem het ziekenhuis noemden was een gebouw van betonblokken zo groot als een ruim huis, waarover witte verf was gegoten om het schoon en goed zichtbaar te maken tijdens bombardementen. Het rode logo van azg was niet weggehaald. Bedrettin legde me later uit dat de ngo dit veldhospitaal na de ontvoering van de Fransen had overgedaan aan Islam & Peace. Dat was beter zo. Onze ngo had goede banden met de emir en de groepering die het gebied in handen had. We deelden niet dezelfde overtuigingen, maar we werden gedreven door hetzelfde doel: strijden tegen Bashar en vrede bewerkstelligen.

In Al-Bab werd ik nummer twaalf van het medische team. We waren met twee verplegers. In het hoofdgebouw bevonden zich een operatiekamer, een spreekkamer, een wachtkamer, drie slaapzalen en de personeelsruimte. Buiten fungeerde het uitgegraven souterrain als apotheek en onder een tent bevond zich het mortuarium.

Ik ging bij Bedrettin, de emir en zijn twee soldaten voor het ziekenhuis zitten en we aten kibbeh-balletjes. Het plan was dat ik binnen een week met het werk zou beginnen. Voor die tijd moest ik me inwerken, me oriënteren en mijn draai vinden. 's Middags vertrokken we met de terreinwagen van de blonde man met de rossige baard, de emir, naar de stad. Uiteindelijk gaf ik hem de bijnaam Blondbaard, want Roodbaard was een piraat en die bijnaam kon je een man van het geloof niet geven. Via het open raampje hoorden we de echo's van feestmuziek in de straten van de stad. Er was een bruiloft gaande. Bedrettin nam ons er mee naartoe om me aan de mensen in de buurt voor te stellen. We gingen een immense loods binnen waar het geluid uit een autobox schalde. Achterin dansten mannen in een kring, hand in hand. Op z'n Syrisch. De bruidegom was de enige in een net pak. Glanzend grijs, wit overhemd, blauwe stropdas, gel in z'n haar. 'Dit is de mooiste dag van mijn leven'

bleef hij maar zeggen. Geen vrouwen. Die vierden het huwelijk in hun eigen hoek. Zo nu en dan belde de bruidegom zijn nieuwe vrouw op om haar stem te horen. Met een glimlach van oor tot oor hing hij weer op. Om hem heen vierden een aantal militairen met baard feest, anderen zaten onderuitgezakt op een plastic stoel en veegden met hun duim over het scherm van hun smartphone. Ik kreeg opnieuw een royaal bord kibbeh en er werd een stoel voor me neergezet naast Blondbaard.

Een voor een kwamen de mannen in legerpak hem groeten. Een omhelzing, een kus, een hand op de rug. Hij stelde me aan elk van hen voor als de nieuwe dokter. Ik begreep niet alles, want hij praatte snel, in het plaatselijke dialect en ik durfde hem niks te vragen. Hij kwam heel aardig over. Een rond gezicht en de oprechte glimlach van een eerlijke man. Daarna stond hij op en liep naar de mannen toe die de dabke aan het dansen waren. Hij gebaarde dat ik ook moest komen. Mijn baas, Bedrettin, stond te praten met de enige man die geen legerpak aanhad. Hij leek op Blondbaard, maar dan kleiner en dikker. Zelfde rossige baard, goudblond haar, sneeuwwitte huid en een woud aan lichaamshaar dat boven zijn overhemd uit kwam. Hij droeg een houthakkershemd, een spijkerbroek en veiligheidsschoenen die vol modder zaten. Het leek wel zo'n halve hipster uit de oostelijke buurten van Parijs. Alleen de stadsfiets ontbrak er nog aan.

In de stoet mannen die hand in hand de dabke dansten terwijl ze hun schouders bewogen probeerde ik de passen van de anderen te volgen, maar het was te ingewikkeld. Blondbaard zei tegen ze dat ze van dans moesten veranderen. Een stap naar voren, een stap naar achteren, dat was makkelijker. Alles was hier anders, zelfs gelovigen waren feestbeesten. Plotseling klonk er een heftig geluid, een soort mitrailleurssalvo. Het was oorverdovend. Het overstemde zelfs de bruiloftsmuziek. Ik dacht dat het de vent bij de ingang was die een feestsalvo afschoot met zijn kalasjnikov. Maar de cirkeldans hield direct op. Iedereen zocht naar zijn wapen. Door de muziek heen hoorden we nog een ander geluid. Blondbaard legde me uit dat er een gevechtshelikopter boven de stad vloog. Dit waren geen vreugdeschoten, maar een groot kaliber mitrailleur die een salvo had gelost in een aantal straten. Het toestel verdween en langzaam maar zeker legde iedereen zijn kalasjnikov weer weg en nam zijn plek op de bruiloft weer in. Bedrettin zei dat ik er wel aan zou

wennen. De eerste avond heb ik bij hem geslapen. Hij was een van de weinige mannen die alleen in een appartement mochten wonen. De lokale wetten verplichtten niet-getrouwde mannen met andere mannen in barakken te wonen. De volgende dag nam ik mijn intrek in een appartement voor tien personen. De negen anderen waren strijders. Drie Syriërs, twee Afghanen, drie Irakezen en een Turk.

Blondbaard kwam me opzoeken. 'Je zult het hier naar je zin hebben,' zei hij tegen me. Hij nam me mee voor een tochtje door de stad in zijn pick-up. Het was rustig, geen gevechtssporen, een paar mensen op straat, vooral mannen, een enkele vrouw. We kwamen bij een rivier. Niet te geloven, het leek het zwembad van Bobigny wel. Moedjahedien die baadden, doken, zwommen, in het water speelden. Blondbaard trok zijn jasje, zijn T-shirt en zijn broek uit en voegde zich bij hen. Gasten van tussen de zestien en vijfentwintig jaar. Ik ging op een rots zitten en keek naar ze. Blondbaard gebaarde dat ik ook het water in moest. Maar ik geneerde me. Het was raar, ik dacht dat ik in oorlogsgebied zou belanden en binnen twee dagen had ik al een bruiloft en een middag aan de rivier meegemaakt. Op de helikopter na leek het leven zijn gangetje te gaan. Op de terugweg vroeg de emir aan me hoe ik over Bashar al-Assad dacht. Ik zei dat ik hem een moordende maniak vond. Hij antwoordde: 'Het is een ongelovige, maar een goede vijand.'

II

Broer

Toen ik het huis van K. verliet, werd ik gebeld door een relatiemanager – ook een platformchauffeur – die een afspraak wilde maken om de business door te spreken. De reden? Mijn dalende omzet. Vandaag bijvoorbeeld was het kwart over drie 's middags en ik had nog maar zestig euro verdiend. Gewoon geen puf. En dat terwijl ik graag op de weg zit als het rubber van de banden het asfalt krult, mijn handen het stuur omklemmen als de auto in de bochten danst, ik door mijn focus op de weg de rode stoplichten negeer, rechts inhaal, stopborden glijders worden, de kilometers voorbijglijden en mijn ruimteschip de wereld doorklieft. Als het portier eenmaal dichtzit, verandert er door de cabinedruk iets in de atmosfeer. Ik stijg op in de ruimte en bevaar het universum.

Maar sinds een paar dagen: geen puf. Het werk matte me af: acht uur, tien uur, twaalfuur per dag. Ik kreeg zin om de teugels te laten vieren. Dus reed ik naar de 120 in Saint-Denis, want daar zat het op vrijdag altijd vol volk en verhalen. Pech, mijn omzet haalde ik vanavond wel in. Het was sowieso beter om 's avonds en in het weekend te draaien. Ook al had je dan geen normaal leven meer, het vulde wel je zakken en je koelkast. De 120 was een begrip onder chauffeurs. Een restaurant, tussen normaal eten en fastfood in, waar je van alles kon krijgen, maar dan halal: hamburgers, kebab, pizza, pasta to go, steak, saté. Het werd tijd dat wij na zoveel jaar ook een voet in het moderne stadsleven konden zetten.

Zoals altijd was het er bomvol. Stuk voor stuk gasten zoals ik: nette

zwarte broek, wit overhemd, aan de zijkant opgeschoren haar. Ik zette mijn bord op een tafel waar kennissen zaten.

‘Wesh, Breton, alles flex?’

Breton. Dat zeggen ze sinds de dag dat jochies uit de buurt die op zomerkamp waren ons in Saint-Malo met onze Bretonse oma op het strand hadden gespot. Ik was veertien en mijn broer twaalf. Het is altijd zo gebleven; die bijnaam ging heel departement 93 rond. En zelfs het 94 en 91. Wat boeit het.

Het was Hassen die me die vraag had gesteld terwijl hij zijn gore, te vette patat in een samoerai-saus doopte: een mengsel van ketchup, mosterd en harissa. Het ergste was dat hij met open mond praatte terwijl de sla tussen zijn tanden hing. Ik was in deze tent zo ongeveer de enige die beschaafd kon eten. De basisregel is dat je je eten naar je mond brengt. Maar zij deden het andersom, ze doopten net als beesten hun neus erin. Aan tafel ging het gesprek over voetbal, geld, politiek en wijven. Vooral over politiek. De oorlog, de regering, het gedoe met de taxichauffeurs. Naast zijn passie voor samoerai-saus was Hassen ook nogal betrokken bij een beweging die de belangen van VTC-chauffeurs behartigde. Slimme vent, niet geschoold misschien maar zeker niet achterlijk. Hij liet zich de kaas niet van het brood eten.

In dit restaurant had min of meer iedereen het leven waar hij niet van droomde: een broodje of een bord vlees wegvreten tussen de frituurdampen en dikke baardmannen die je voortdurend de les lazen als je boerde zonder dat je ‘alhamdulillah’ zei. Dikke gasten en religie: ik weet niet wat het is. Hoe dikker ze zijn, hoe meer ze anderen lastigvallen met het geloof. Voor dikke vrouwen geldt hetzelfde. Aan God ligt het niet, want die heeft hun niet gezegd dat ze moeten eten als varkens. Het is ook niet de schuld van die dikkerds. Nee, het zijn de dunnen: die veroordelen zonder dat ze het hardop zeggen bolle wangen en dikke konten. Dat maakt dikke mensen kwetsbaar en dus zoeken ze iets om zich mee te beschermen. Als er niet over hen geoordeeld zou worden, ben ik ervan overtuigd dat ze ons niet met hun gezeik. Misschien waren al onze problemen wel te reduceren tot vetrollen en zwembanden.

In alle kabaal verstond ik niet bijster veel van het gesprek aan mijn tafel: ‘Niet normaal, man. Zie je die gastjes uit Sevran daar, de gang van Joël, Karim en Bathily?’

‘De regenbooggang?’

Zo noemden wij ze, want het was een van de weinige gangs waar jongens van verschillende afkomst samen optrokken.

‘Die, ja. Grapjassen. Die hebben eergisteren een gozer afgetuigd op een RER-station. Die gast ligt in coma, zij zitten in voorarrest.’

‘Waarom hebben ze hem gevloerd dan?’

‘Die kill stond met z’n vriendin te zoenen en toen begonnen zij hem te klieren, om duidelijk te maken dat hij op moest houden. Want zij waren gelovig en daarom was het beledigend.’

‘In coma? Neeeeee, echt serieus?’

‘Ze zijn gestoord, man. Die gast ging zich verdedigen. En toen begonnen ze hem voor de neus van z’n chick in elkaar te schoppen. Vijf tegen een.’

Hassen wist altijd alles als eerste. De hele dag door belden chauffeurs hem namelijk over akkefietjes die met het werk te maken hadden. En tussendoor vertelden ze hem dan de laatste nieuwtjes van de skreet. Yann, een bekeerde Fransman die zich nu Younes noemde, begon zich midden in de zaak op te winden.

‘Dat soort verhalen, daar word ik dus echt link van, weet je. Doe je geloof waar je wil, broer, maar ga er niet anderen mee lastig lopen vallen. Die gasten moeten uitgeroeid worden. Homo’s.’

Zoals alle bekeerlingen was hij nogal extreem. Vromer dan de paus.

‘We lezen niet dezelfde Koran, ik zweer het, want waar staat “Speel voor politie”? Dat mogen ze mij komen laten zien. Als het een boy uit de hood was, een Arabier of een nigger, hadden ze niks gedaan. Dan hadden ze hem gegroet, zo van “Salaam, broer” met een hand op hun hart. Maar omdat het een fucking blanke was hebben ze hem verrot gepompt. Racisten! Ik zweer het op het hoofd van m’n moeder. Wollah, ze moeten op Marine gaan stemmen. Ongedierte is het, we moeten ze de moskee uit jagen, die snollen.’

Als Younes praatte zat iedereen te luisteren en te knikken. In zijn vroegere leven een gangster, maar via de islam had-ie een uitweg gevonden. Via hem was ik begonnen met het koerieren van wiet. Younes was zo goed bekeerd dat het echt leek alsof hij een van ons was. Van onze clan, geen zwarte of Arabier, maar wel een allochtoon. Klotebaantje, antiracist, anti-Marine, alles net als wij: Nikes aan zijn voeten, opgeschoren kapsel en nu dus zelfs de islam. Zijn broer was advocaat

en zo is het hem altijd gelukt om aan justitie te ontsnappen. Ik vroeg of ik hem kon spreken, want hij wist een hoop van recht. Die oproep zat me niet lekker. Le Gwen had me nog steeds niet teruggebeld en ik was bang voor een of andere kutstreek. Hij las de brief 'OVER EEN U AAN-GAANDE KWESTIE', glimlachte en zei tegen me: 'Maak je niet druk, broer. Je kan ze vragen waarom ze je oproepen en ze zijn verplicht te antwoorden. Als het ernstig was hadden ze je al lang op een ochtend om zes uur van je bed gelicht.'

Weinig geboren Fransen en bijna alleen maar moslims in de 120. Op een paar na: Antillianen, christelijke Afrikanen en Portugezen. Een van hen was Mickaël. Achternaam: Da Sousa. Hij was de maat met wie ik samen was opgepakt. Maar hij had geen tweede kans gekregen van Le Gwen. Ze hadden hem onder elektronisch toezicht gesteld, want de bak zat vol en de rechter vond hem 'geen gevaar voor de samenleving'. En hij had geen ongelijk, want zijn enige fout was dat hij wiet had rondgebracht. Dat kan je verkeerd vinden, maar de waarheid is dat er ook mensen zijn die wapens transporteren, alcohol, tabak, antidepressiva of Coca-Cola en dat fuckt de mensheid net zo goed. Het duurde even voordat Mickaël en ik weer met elkaar spraken. Hij gaf mij de schuld en ik hem. Nu zaten we allebei weer een beetje op de rit. We deelden dezelfde liefde: auto's en de weg. En hetzelfde werk: VTC-chauffeur... Ik werkte voor mezelf. Dat kon hij nog niet vanwege die enkelband, dus ploeterde hij voor een baas.

'Die elektronische enkelband gaat er binnenkort af. Dan ben ik loesoe naar Portugal, ik denk dat ik daar ga blijven.'

Nu hij door dat elektronisch toezicht twee jaar zo'n beetje de hood niet uit had gekund vertelde hij me dat-ie z'n land wilde zien. Toen hij er met z'n oom over praatte, leek het leven in Portugal – chill in het zonnetje – hem in elk geval beter dan met een iPhone en een Audi op het Franse beton. Ik was één keer op die plek geweest. In een gehucht aan het andere eind van de wereld, aan de Atlantische kust. Nog geen vijftig inwoners. Ingeklemd tussen de heuvels en de oceaan. Het dorp was prachtig, maar er viel niks te beleven. Alleen maar oude mensen en nog geeneens een café. Mickaël zei tegen me dat hij zijn oom ging helpen met wijn maken en Franse toeristen ging opvangen op de boerderij, om wat te verdienen.

‘En als ik goed Portugees leer, ga ik misschien naar Brazilië. Kom langs wanneer je wilt.’

Ik droomde van Thailand, van de azuurblauwe zee, van fijne zandstranden, champagnecouques en kokosijs. Om hem niet te kwetsen zei ik tegen hem dat ik erover na ging denken.

Geleidelijk aan liep de r20 leeg. Het was bijna vijf uur 's middags en ik bleef alleen over met Mehmet. Hij was de eigenaar, een Turk. Sinds day one een vriend van me. In mijn leven had je mijn broer en Mehmet. Hij heeft veel gebreken, maar daar kan ik mee omgaan. Als je zo'n soort tent runt hoor je duizend-en-een verhalen, want het is er altijd druk, vooral met chauffeurs. En van elf uur per dag achter het stuur leer je ook de wereld kennen. Mehmet noemen we “Schetser”, want alles wat hij zegt is een halve schets. Van wat hij vertelt is altijd een deel waar en een deel gelogen. In feite zit er een kern van waarheid in, maar hij kan het niet laten om verhalen op te leuken. Beter gaat-ie boeken schrijven in plaats van zich twaalf uur per dag in een schort uitsloven om op afbetaling een rijtjeshuis te kunnen kopen. Ik zat het laatste nieuws in *Le Parisien* op mijn smartphone te lezen toen ik zijn dikke hand op mijn schouder voelde: ‘Ewa, broer! Ik heb gehoord dat je bent gezien in de moskee van Aubervilliers. Die van Farao.’

Met Mehmet weet je maar nooit van wie hij de dingen gehoord kan hebben.

‘Farao?’

‘De Egyptenaar, man! De imam van de moskee in Aubervilliers.’

Ik wist wie hij bedoelde. Maar niet waar hij naartoe wilde.

‘Waar heb je het over?’

‘Geen gekke dingen, broer. Je weet dat die moskee een springplank is voor Sham.’

‘Wesh, wat lul jij?’

‘Ik zeg het voor jou, broer. Pas op jezelf en loop met een boog om die moskee van Aubervilliers heen. Farao is niet helder. Met de noodtoestand en de geheime politie beland je straks in het beste geval in Sham, in het slechtste in het nieuwe Guantánamo.’

Farao was een Egyptische imam voor wie iedereen respect had. Een levende boekenkast. Geen grappenmaker met video's op internet die verzen uit de Koran voorlas die waren vertaald door Google.

Mehmet leek zeker van zijn zaak. Ik wist niet wat ik terug moest zeggen. Zijn verhaal over Aubervilliers kon ik niet plaatsen. Dat was ik niet. Die Turk wilde altijd roddels de wereld in helpen. Typisch Turks ook. Het bewijs: elke zondag hebben ze wel een huwelijk waar ze vijf-honderd tot duizend man voor uitnodigen. Gewoon voor de gossip. Tijdens het feest raken de roddelcircuits actief: van tafel naar tafel en van moeder naar moeder. De informatie circuleert sneller dan op internet. Aan het eind weet iedereen wie wie heeft belazerd, hoe en voor hoeveel, wie met wie naar bed is geweest en nog veel meer van die bullshit. Eigenlijk wilde ik weten of hij iets had gehoord over de gast die ik op het station van Bagnolet had gezien. Hij legde zijn hand weer op mijn schouder en fluisterde: 'Ik ga je iets vertellen wat tussen ons blijft. Beloof me dat.'

'Tuurlijk, man. Dat zeg je iedere keer tegen me. Zo van: Mehmet heeft vertrouwelijke info.'

Serius en met een knikje beloofde ik hem dat ik mijn bek zou houden.

'Volgende week is het raak. Ik weet niet wie of waar of wanneer. Maar blijf uit de buurt bij die Farao en co. Jij bent mijn sahbi en ik wil niet dat je je in de nesten werkt.'

Het probleem met Mehmet was dat je nooit wist of hij het verzon of dat-ie het echt had gehoord. Vergelijk het met een stille scheet. Je weet niet waar die vandaan komt, maar je ruikt dat iemand zijn sluitspier heeft ontspannen.

Het gedoe van de vorige dag spookte door mijn kop. Ondertussen bleef Mehmet zijn verhalen ophangen. Op een gegeven moment ging het over zijn laatste belastingcontrole. De inspecteur was erachter gekomen dat hij een te lage omzet had opgegeven. Op basis van het aantal kilo meel dat Mehmet had ingekocht had hij een bepaald aantal geproduceerde broden afgeleid, en dus een bepaald aantal broodjes dat in elk geval verkocht moest zijn. En dat strookte niet met de omzet die Mehmet had opgegeven. Kortom, hij moest een stapel flappen aan de fiscus betalen. Dat gaf hem bloeddorlopen ogen en een trillerige stem. Die gozer praatte bijna altijd money. Daar wordt een mens lijf van. Hij zag niet in dat hij zichzelf naar de klote hielp. Zijn leven was min of meer succesvol dankzij dit restaurant. Twaalf uur per dag in

de patat- en vleesgeur om zijn zakken te vullen. Die gast was bezeten van geld, bezit en werk. Hoe verdroeg je anders al die eikels van chauffeurs, baarddraggers en de hele dag die rotstank? Dan moest je echt wel op geld en goud zijn.

In die bovenkamer van mij, tussen Mars en Saturnus, was ik weer in het busstation, zag ik mijn broer die bus uitstappen en zich in die auto wurmen.

‘Hé, Mehmet, ik denk dat mijn broer in Parijs is.’

‘Welke broer?’

‘Gewoon mijn broer. Pleister.’

Pleister. Dat was zijn bijnaam sinds hij als verpleger werkte.

‘Hoe weet je dat?’

‘Misschien heb ik ’t gedroomd, maar ik heb hem gisteravond op het station van Bagnolet gezien.’

‘Waarom heb je hem dan niet gesproken?’

‘Ik kreeg de kans niet. Hij stapte meteen in een auto, ik kon ze niet meer inhalen.’

‘Jij kon ze niet meer inhalen? Jij? Lul niet.’

‘Die gasten van de BAC, broer. Die zaten achter me op weg naar Montreuil.’

De Turk krabde aan zijn hoofd.

‘Weet je zeker dat je weer geen dingen in je kop haalt, net als in het leger?’

Deze gast wist bijna alles van me. En ik van hem. M’n day one zoals ik zei. Getrouwd met een Koerdische, twee kids. Daar werd over gepraat in zijn gemeenschap. Een net meisje, daar niet van. Geen kuttenkop die in lowbudgethotels tassen van rappers of voetballers liep te jatten. Het enige probleem was dat ze geen echte moslima was. Maar aleviet. Een ander soort moslims. Softer. Met God waren ze raar, maar ik mocht ze wel, nooit gelazer met ze. Ieder zijn versie van de feiten, geen probleem. Maar ja, ons soort mensen, de ‘echte’ moslims, houden niet van aanpassingen. Waarschijnlijk omdat dat hun systeem vast laat lopen.

We zeiden niks meer tegen elkaar. Hij zat onderuitgezakt op een stoel, zijn buik hing over zijn spijkerbroek, zijn dubbele kin was bekleed met een beginnend baardje. Paarse wallen en een matte blik: ge-

sloopt door de lunchpiek. Met mijn ellebogen op tafel en mijn vingers verstrengeld dacht ik na. Waar kon mijn broer zijn?

‘Waar had je het net over? Wat gaat er volgende week gebeuren?’

‘Wat ik je nu ga zeggen vertel je tegen niemand.’

Mehmet vertelde zijn verhalen zoals je in de hood een auto bestuurt: de banden laten piepen, door rood rijden en niet stoppen voor een stopbord. Maar als het verhaal spannend werd, begon hij te hakkelen. Niet in staat om zijn emoties onder controle te houden. Hoe meer hij hakkelde, hoe meer ik bij mezelf dacht dat hij de grens met de leugen ruimschoots overschreed. Hij moest nadenken om de leugens aan elkaar te breien. Iemand had tegen hem gezegd dat hij van een chauffeur – Issam, eigenlijk Pedro, een bekeerde Portugees – had gehoord dat er kerels via Duitsland uit Syrië waren gearriveerd om een auto te laten ontploffen. En hij wist dat die Portugees eigenlijk met blauw praatte en dat hij zijn bekering tot de islam had gefaket om informatie uit islamistische kringen los te zuigen. Het zei me niks. Ik wist niet of ik hem moest geloven en wat ik met deze info aan moest. En vooral: waarom zou die Portugees iets willen doen voor police?

‘Waar had jij je broer gezien?’

‘Op het station van Bagnolet zei ik toch.’

‘Eurolines?’

‘Ja.’

‘Wat deed-ie daar? Waarom heb je niet met hem gepraat?’

‘Hij stapte uit een bus en verdween in een auto.’

‘Waar kwam die bus vandaan?’

‘Keulen.’

‘Ligt dat niet in Duitsland?’

Op dat moment blokkeerde ik. Net als in het leger, in Tsjaad, voor de landkaart. Die gasten die op onze jeep begonnen te schieten. De schreeuw van soldaat Mendy. Hij stierf voor mijn ogen. Op de passagierslijst had ik niks bijzonders te zien. Geen spoor van mijn broer. Ik had er niet bij stilgestaan, maar als hij in Sham had gezeten, was hij misschien niet onder zijn echte naam teruggekeerd. Sinds de aanslagen op Charlie stelde de overheid het heel simpel: niemand keerde zo maar uit Syrië terug.

I2

Broer

Toen ik de 120 verliet belde Le Gwen me terug over mijn oproep. Niks ergs, maar ik moest bij hem langskomen. Een slimme truc om me aan het praten te krijgen. Ik had niks getekend, onze afspraak was puur mondeling. De eerste keer dat ik langsging, had ik bijna vijf minuten op de stoep aan de overkant gestaan om het politiebureau te bewonderen. Masterlijk. Derm wat die architect had bedacht. De voorgevel bestond uit verschillende kleuren glas; blauw, wit en rood. 's Nachts leken het uit de verte wel kerkramen. Van dichtbij zag het gebouw er futuristisch uit. Geen idee of dat iets aan het werk van popo veranderde. Voor mij veranderde er niks. Sinds we tieners waren dansten we met de ordediensten een soort wals op het nummer 'Je t'aime, moi non plus'. Sinds tijden was de kit onze vijand nummer één.

Ik herinner me de winterdag dat de BAC van Drancy met een brandblusser een zekere Rainman vergaste. Een Tunesiër bij ons uit de buurt die net zoveel hersens had als de vingers aan zijn handen. Een paar maanden voor dat incident bedroeg zijn buit al vierhonderdduizend euro. Die gast was een tovenaar. Een magneet voor portemonnees. Hij leed weinig verlies op zijn handel op de pof en hoefde bijna nooit tanden kapot te slaan om paper te cashen. Zijn minimum was al bovenmodaal en vaak ging dat twee of zelfs drie keer over de kop. Hij stuurde gasten aan die tien jaar ouder waren dan hij. En ondanks alles bleef hij bescheiden. In de kantine kwam hij bij ons aan tafel zitten. Nooit een woord over zijn plantjes of zijn lijnen. Geen woord te veel. Een gozer die je meer over jezelf liet lullen dan de Gestapo. En dat zonder je iets

te vragen. Koele blik, bemoedigend lachje. Natuurlijk wisten de ambtenaren van het ministerie van Binnenlandse Zaken van zijn handel. Maar zonder bewijs geen proces. En zonder proces geen gevangenis. Dat is de rechtstaat. De welvaart van Frankrijk werd Rainmans welvaart.

Ook hij was verdwenen. Vier jaar geleden. Net als mijn broertje, van de ene op de andere dag. Het verhaal gaat dat deze kill de broekzakken van de volgende drie generaties in de wijk had kunnen vullen. Vier miljoen euro volgens de geruchten. Ik denk dat hij het wel zo'n beetje gezien had hier en daarom met de buit vertrok. Naar die gekken. Of naar Brazilië, Thailand of Dubai. Wie zal het zeggen. Anyway. Politie zat achter hem aan, maar hij was ze steeds te slim af. Een kunstenaar. Daarom hebben ze hem uiteindelijk te grazen genomen. Op die dag stond ik bij de tramhalte. De kittenkar minderde vaart. Grijsje Peugeot 307, vol deuken door hun heftige achtervolgingen. Toen ze voor Rainman stonden ging het raampje aan de passagierskant omlaag. Die wout haalde een poederblusser tevoorschijn en begon op hem te spuiten. Met zijn kop onder het poeder schreeuwde Rainman: 'Mijn ogen, mijn ogen!' Diezelfde avond hebben we wraak genomen op een Renault Scénic van de patrouille en op het woutenpaleis. Met molotovs. Om te zeggen: 'Laat ons met rust!'

De eerste keer, de echte eerste keer, ging mijn telefoon kort nadat broertje was verdwenen. Ze riepen me op voor een mij aangaande kwestie. 'Hem aangaande' had ik ze aan de telefoon willen verbeteren. Toen ik voor ze zat dreunde ik mijn voornaam, achternaam, geboortedatum en nationaliteit op. Op de vraag of ik een strafblad had antwoordde ik 'nee'. Die flikker zei 'Echt niet?', vinkte toen iets aan op de computer en voegde toe 'Nog niet'. Ik luisterde en antwoordde met 'Ja, meneer' en 'Nee, meneer'. Ik kreeg flink op m'n lazer en daarna mocht ik oplazeren. Terug naar de buurt, met de taxi van die ouwe die de politie uitfoeterde voor Sovjet-bureaucraten. Wat spookte broertje uit terwijl ik het vuile werk mocht opknappen? Al twee jaar had ik niet bij popo hoeven opdraven. Pure zelfverloochening, neef. Toen ik samen met Mickaël in de kraag werd gegrepen gaf Le Gwen me een tweede kans, omdat ik hem van nut kon zijn. Hij heeft ervoor gezorgd dat al mijn problemen als sneeuw voor de zon verdwenen. Zelfs geen

uitstel van betaling, niks. Ik hield m'n bek en niemand wist ervan. Anders kon ik het in de buurt vergeten. Er was niks ergers dan snitchen bij blauw. Op moreel niveau zat dat net onder pedofilie. Met Mickaël werden de zaken er natuurlijk niet makkelijker op.

Ik zette mijn auto in de parkeergarage van mijn flat en liep de wijk door naar het politiebureau. Het was zeven uur 's avonds. Zoals altijd werd ik naar de eerste verdieping gestuurd. Ik ging een kamer binnen. Le Gwen zat voor me. Achterbaks Frans kutlachje. Ouwe Breton. Zelfingenomen veteraan. Puntige kin, kort opgeschoren haar, borstelige wenkbrauwen. Openstaand donkerblauw overhemd, zijdeachtig maar lelijk. Een leven lang handhaven en mensen in de cel slingeren. Maar hij zou uiteindelijk zelf ook worden opgesloten, wollah. Tussen vier houten planken in een gat. Begraven zonder glimlach, zonder collega's, zonder snitch. En niemand die bloemen voor hem neerlegt. Hoe dan ook, opgesloten zit je je hele leven toch. Van begin tot eind. Het begint in de buik van je moeder. Dan een wieg, je kamer, school, de disco, je auto, je bedrijf, je huis. En ten slotte? Een kist. Opgesloten.

'Alles goed, Callahan?'

Harry Callahan, voor wie hem kent, is een gladde inspecteur gespeeld door Clint Eastwood. Zijn mond is een mitrailleurvuur van woorden. Een van pa's helden.

'Nou, die oproep van je stelt niks voor. Je hebt alleen geen punten meer op je rijbewijs, vriend. Dag VTC.'

Ik begreep het niet meteen. Mijn hele nieuwe leven had ik aan Le Gwen te danken. Die ouwe juut had me geholpen werk te vinden. Hij had me aan het idee geholpen en in contact gebracht met een vriend van hem. Een jaar lang heb ik voor een baas gereden en daarna ben ik voor mezelf begonnen. Vervolgens heeft hij druk uitgeoefend op de sociale dienst van de gemeente voor een woning. Het lijkt niet veel, die duwtjes in de rug, maar het heeft ervoor gezorgd dat ik weer voet aan wal kreeg in de volwassen wereld. Wat die ouwe nooit voor mekaar heeft gekregen, wil ik maar zeggen.

'Snap je het niet? Het is afgelopen met die VTC. Je levert je rijbewijs in en moet opnieuw je theorie doen.'

'Waar slaat dat op? Hoe ga ik dat doen? Ik ben niet eens gewaar-schuwd dat ik geen punten meer had.'

‘Had je moeten checken, vriend. Als het goed is heb je een brief gehad.’

Inderdaad lag er een enorme stapel post bij mijn voordeur. Ik leek wel iemand met een administratiefobie. Het is nou eenmaal niet mijn hobby om mijn zakelijke post te openen. Veel te vaak slecht nieuws. Op de laatste brief die ik van de politie had gekregen stonden mijn naam en adres met de hand geschreven. Deed me bijna denken aan een liefdesbrief. Ik werd nieuwsgierig. Maakte hem open. En baf! Een oproep. Wat een klap in mijn bek.

‘Goed, ik weet een oplossing. Je hebt dus geen punten meer, maar zolang wij je rijbewijs niet intrekken, mag je nog rijden. Dus wat ik ga doen: ik probeer ervoor te zorgen dat je niet wordt opgeroepen en dat je de papieren niet hoeft te tekenen. Oké?’

Ik wist niet hoe ik hem moest bedanken. Hij was inmiddels zo’n beetje een tweede vader voor me. Ik denk dat mijn familieverhaal – mijn moeder, mijn oma, mijn broer en mijn vader – dat dat ’m ontroerde.

‘We gaan de dingen wel netjes doen. Jij zoekt een rijkschool en schrijft je in voor je theorie. Zodra je een examendatum hebt ga ik ervoor zorgen dat je niet wordt opgeroepen. Dan heb je even geen rijbewijs, maar als je meteen de eerste keer je theorie haalt, duurt dat maar een paar dagen.’

De juten wisten altijd wel een move. Bij een pv begon je over kaartjes voor PSG en er ging een streep door. Zolang je maar iets te bieden had. Dan regelden ze wel wat.

‘Nog nieuws bij het baardvolk?’

Verloor nooit zijn focus, die Le Gwen. Hij begon met smalltalk, legde dan zijn handen op tafel, keek er even naar, priemde dan zijn ogen in die van jou en vuurde zijn vragen af. Je moest goochelen met de waarheid en de leugen om niet in zijn kunstje te trappen. Oma zei altijd dat alles een kwestie van evenwicht was. ‘Op de dag dat mijn vader overleed, werd jouw vader geboren,’ fluisterde ze vaak tegen me. Sinds mama dood was hield ik mijn evenwicht door op mijn handen te staan. Mijn benen zwiepten, maar ik hield het een paar seconden vol. Mijn hoofd knalrood, druk op mijn polsen, hijgend. Daarna kwam ik weer omlaag. Als ik meer trainde had ik het ook op één hand kunnen

doen, zonder te ademen. Dan had ik jarenlang met mijn hoofd om-
laag kunnen hangen. Maar die dag scheet ik in m'n broek van angst.
Ik ging dood.

'Mijn broer. Volgens mij is hij terug.'

Het floepte er zomaar uit. Gedachteloos, net als die keer dat ik die
gast tegen z'n hoofd schopte. Soms hangt het leven aan een paar woor-
den.

'Hoe bedoel je?'

'Ik heb van iemand gehoord dat-ie in Bagnolet is gesignaleerd.'

'Jij hebt hem zelf niet gezien?'

In evenwicht, met beide handen op de vloer. Mijn polsen gebogen
en mijn benen ready to fly. Mijn hoofd hield stand, buikspieren aange-
spannen, rustig ademhalen. Volhouden.

'Nee.'

'Is je vader op de hoogte?'

'Nee.'

'Hij heeft hem twee jaar overal gezocht. Waarom heb je niks tegen
hem gezegd?'

'Hartpatiënt. Dit is niet het moment. En hij wil zijn taxivergunning
gaan verkopen.'

'Ik vat het verband niet.'

'Nee, dat vat u niet hè, wat het verband is. Die man heeft helemaal
niks. Alleen een dikke kop op zijn nek. Verder niks. Geen fuck. Kut-
pensioentje. Het minimum. Zevenhonderd euro. Daar koop je zelfs bij
de Lidl alleen je ontbijt voor. Dus voor ons is die vergunning alles. Vijf-
entwintig jaar werk. Uren achter elkaar met z'n kont op die stoel. Tu-
ren naar een opgestoken hand, oren gebrand op een telefoontje van de
centrale. Aan het jagen voor bedragen, want voor twee snotapen moest
er brood op de plank. 's Avonds op de bank voor de buis in een roes,
en zonder de troost van twee zachte boobs... Dus. Dat ding verkopen
is zijn kans op een laatste stukje welverdiend leven.'

Hij zat te tekenen op zijn schrift. Ik dacht dat ik de bal goed terug-
gemept had. Baseline en in de hoek. Maar het kon hem geen fuck sche-
len. Het gleed langs hem af, kietelde hem niet eens.

'Verder nog iets?'

Ik vertelde hem nog een keer wat de Turk tegen me had gezegd. Dat

werkte het beste als het om halve informatie ging.

‘Iedereen zegt dat het binnenkort foute boel is.’

‘Hoezo?’

‘Weet ik veel. Niemand wil zeggen waarom. Ik heb geprobeerd iets los te krijgen maar volgens mij weet niemand het echt. Ze hebben het over Duitsland en Aubervilliers. U weet precies wie ik bedoel. Farao en co.’

‘Weet jij er meer van?’

‘Niet meer dan anders. Praatjes, praatjes, maar wat is waar?’

Le Gwen probeerde meer uit me los te krijgen. Hij hield ook evenwicht: tussen ons en zijn leidinggevenden. Met de politie onderhielden we al zo lang als de wereld modern is een relatie op papier. De wouten stuurden ons een oproep per post of stelden een proces-verbaal op. Wij antwoordden met graffiti of stenen gooien. Zonder ons zouden ze zich rot vervelen. Want klootzakjes zoals wij vulden een groot deel van hun tijd. De echt zware jongens kregen ze toch bijna nooit te pakken. Als het al een keer lukte, was het vaak toeval. Of te danken aan een wout die slimmer was dan de misdaad. En zonder hen hadden wij niemand om ons tegen te verzetten. We werden zo close dat we ‘jij’ zeiden. En met de jaren ging ik dus zelfs met ze praten. Dat was ook uitdrukkelijk de afspraak, anders ging ik achter de tralies. Geen keuze. Ik vertelde hun tegen mijn wil het leven van de straat. De laatste nieuwtjes over halvegaren die meer met Sham dan met de islam bezig waren. Een deal. Zij knepen een oogje dicht voor mijn verleden en ik opende mijn oren voor hun toekomst.

13

Broer

Nog geen vijftientig was ze en haar tieten hingen al op haar navel. Als ze naakt was kwamen haar bobbies tot halverwege haar buik, maar aangekleed zag die gevelpartij er goedgevormd uit. Dankzij de geniale wondertjes van bh's van tegenwoordig. Die veranderden iets banaals in pure klasse. Tegenwoordig gaf kleding iedere vrouw het recht te toveren. Een dikke reet? Spijkerbroek zus weet 'm perfect te verhullen. Gebrek aan reet? Merk zo maakt er surrogaatbillen à la Beyoncé van. Grote voeten? Kom hier zus, een foefje en het lijkt of je maatje 38 hebt. Dat zorgde allemaal wel voor een rare verschuiving in de ruimtetijd. Chicks die als ze opgemaakt waren een hoofd hadden waar je maatje 36 bij dacht, terwijl die reet nog steeds een 44 was.

Ik heb haar net in d'r kont geneukt en volgens de regels van het spel vallen mannen na de seks in slaap. Maar ik heb na het neuken nooit slaap. Bereden worden, in haar glijden, stoten: daar krijg ik een boost van. Als een drug! Na afloop lig ik op m'n rug naar het plafond te starren, m'n lul aan de lakens geplakt, en bruis ik van de ideeën. Net als met een blunt.

Die bolle had ik opgepikt in een shishabar, op een finaleavond van de Champions League. Ze zat te kletsen met haar vriendinnen, Arabische chicks die oranje zagen van de zelfbruiner. Ik was met mijn team: Mehmet, Mickaël, Hassen, Younes. Zeg maar de gang van de 120. Ik regelde dat onze tafel naast die van hen kwam te staan. Die chick had iets wat haar anders maakte dan andere wijven, ik weet niet wat. Ze riekte in elk geval niet naar budgethotel. Versieren is een eitje voor me: zo-

dra ze weten dat ik een eigen appartement heb, gaan alle deuren open. Want wippen in een hotel kost een vermogen. En een beetje goedkoop is het ook. Iedereen uit de buurt neukt daar. Bij ons neem je je sma niet mee naar huis als je nog bij je ouders woont. Dus dan wordt het óf buiten op een verborgen plek, of in een auto, of in het budgethotel. Met een eigen huis word je dus vanzelf koning onder de dijenspreiders.

Bolle sliep als een prinses in het paradijs. Ik voelde haar zachte adem tegen mijn neus en streelde haar haar. Misschien was ze echt m'n schatje. Love, het hele verhaal. Ik wist het eigenlijk niet. Er was nog een chick. Daar sloeg m'n hart echt van op hol. Een taser, die schoonheid. Maar ik brak niet met bolle, dat zou me verscheuren. Misschien was ik gewoon te laf.

Geruisloos slingerde ik m'n ene been uit bed, daarna het andere. Voorzichtig tilde ik de deken op, kuste mijn meisje op haar slaap en stond op, zonder bruuske bewegingen om haar niet wakker te maken. Onder mijn linkervoet haar dure kanten slipje. In een automatische reflex haakte ik het aan mijn grote teen omhoog om te kijken wat erin zat. Beter weet je waar je mee omgaat. Je kan nooit weten, het leven zit vol verrassingen en wie zegt jou dat ze haar kont goed afveegt.

Op mijn tenen liep ik door de slaapkamer. Het was diep in de nacht. In mijn boekenkast, tussen mijn verzameling dvd's, pakte ik *The Bridge on the River Kwai*. Een van mijn lievelingsfilms. Ik tel al niet meer hoe vaak mijn vader en ik op zondagmiddag op de bank, zijn arm om mijn schouder, naar dat verhaal hebben gekeken over een Japanse kampcommandant die het bevel heeft over krijgsgevangenen in Thailand tijdens de Tweede Wereldoorlog. Saito, die Japanse commandant, moet een brug bouwen en sluit een verbond met een Engelse krijgsgevangene, officier Shears. De geniale scène volgt als Saito seppuku pleegt. Zelfmoord door het opensnijden van de buik. Om zijn eer te redden, want de bouw van die brug raakt fucked up. De Japanners geloven dat de emoties in de buik en de ingewanden huizen. Ze planten een mes in hun onderbuik om hun fouten goed te maken, om vergeving te vragen of hun eer te bewaren tegenover het besluit van een meester die ze weigeren te doden. Fascinerend.

Ik bewaarde mijn wiet en mijn vloeibleadjes altijd in het hoesje van die film. En bij elke joint pleegde ik seppuku. Het schudde me wakker, ik ging de wereld in, de stad in en dan was er altijd wel een officier

Shears om me erop te wijzen dat ik liep te klooiën.

Op mijn balkon liet ik de joint knisperen. Om te vergeten. Dit was mijn kooi, mijn luchtbel, mijn twee vierkante meter. Mijn wereld. Het had geregend, ik had het koud en ik had natte voeten. Ik was in mijn blote bast naar buiten gegaan, de frisse wind kaatste tegen mijn huid. De vochtige, schimmige nacht rook naar een hoer met vroegpensioen. Er was op dit uur niemand op straat, de lantaarnpalen verlichtten alleen het asfalt. In de verte hoorde je auto's rijden. Dat waren alleen nog maar taxi's, VTC's of gasten die diep zaten door de alcohol of drugs. Als ik een zuen draaide hield ik de rook graag een paar seconden in mijn longen. Eerst knisperde het voor mijn neus, daarna werd het warm in mijn mond, mijn keel en mijn borst. Met mijn ogen dicht werd het spacious in mijn hoofd en dat voelde lekker. Alsof ik mijn rugzak met het gewicht van de wereld van mijn schouders haalde.

Mijn geest was scherper, sterker, vrijer. Ik vergat de rest, ik zwom in de realiteit, zonder de verlamdende vooroordelen en angsten die een waas over de wereld wierpen. Wat ik in feite wilde was alles fucken. Wegvliegen, de lucht doorboren, de aarde redden, wedstrijden winnen, wereldcupps, films maken, zelfs boeken schrijven, en waarom niet zwemmen in zeeën van geld. Want je werd gek van elf uur per dag snobs en burgerkutten rondrijden in een stad die nooit de jouwe zou zijn en waar je het leven vanachter je voorruit voorbij zag trekken. Om vervolgens de helft van wat je verdiende weg te geven aan ICT-nerds en de belastingdienst. Vies, broer! Mijn pak? Vies, broer! Het stonk naar stront, maar je moest ermee leven, want zonder was nog erger. Dan respecteerden ze je niet eens meer.

Vroeger vergat zelfs de politie u tegen me te zeggen. Lijp werd ik ervan. De ergste slavenpositie is als een onbekende jou tutoyeert terwijl jij verplicht bent om u tegen diegene te zeggen. Ongeschreven regels zijn het moeilijkst af te schaffen. Dus achter het stuur gaan zitten heeft me money gebracht, maar niet alleen dat. Er was ook het respect dat je in iedere zin hoorde en in de blikken las. Was dat genoeg om van te leven? Half. Respect was het vangnet van het sociale verkeer. De basis. Mijn methode om de rest op te vullen was blaadjes draaien, mijn wiet herkauwen, rook uitblazen. Zonder joint zou ik een robot zijn, ik zou niet meer denken.

Als ik iets zeker wist, was het dat de jochies uit de wijk doen wat iedereen doet in de maatschappij: het leven van hun ouders overdoen. Hier doet niemand – de uitzondering van een rapper of sportheld daar gelaten – waar hij eigenlijk van droomde. Net als onze ouders, broertje... De wereld draaide en zijn evenwicht was eeuwig. Ik vraag me af waarom we leven. We struggelen met wiet, sociale problemen en het geloof terwijl we vooral hier zijn om het leuk te hebben. Waarom zou God anders de moeite genomen hebben om ons te scheppen? De maan glinsterde op het beton. Die bol had zich vierenhalf miljard jaar geleden weten af te scheiden van de aarde. Ik bereidde een vette fluijm voor om haar te eren. Rook inademen, mijn keel schrapen, op de wereld spugen. Mijn tandvlees bloedde weer. Ik stak mijn hoofd over de balkonrand om het teer te bevuilen. Asphalt, daar had ik te vaak op gezeten. Het mocht het onderhand wel een keertje zonder mij stellen. De fluijm viel in slow motion. Zo langzaam dat ik tijd had om te zien wat er gebeurde. Verdieping na verdieping slurpte-ie het leven van mijn buuren op. Die wilden ook allemaal wel spugen en het asphalt eens een keer goed killen. Want ondanks verschillende familie verhalen hadden we hier in feite allemaal hetzelfde rotleven. Shit verzekerd.

Ik was stoned. Voordat ik mijn fluijm uitspuugde, zag ik een gast lopen met een tas over zijn schouder. Het was donker, ik zag vaag, maar hij had precies de loop van die kerel op het station van Bagnolet. Hij liep naar mijn flatgebouw en ging voor mijn deur staan. Hij zocht op de bellen en keek omhoog. De spuugklodder viel verder omlaag en bewoog zich richting zijn hoofd, gefocust als een drone. Godsgeschenk: hij zette een stap opzij om op de intercom te drukken en de klodder miste hem. Hij smakte vlak naast zijn schoen. De gast drukte op de intercom. Bij mij ging de bel. Was dit echt bij mij? Wie was die gast beneden? Die eikel die midden in de nacht aanbelde? Straks maakte-ie m'n sweetie nog wakker, die grapjas. Hij belde nog een keer. Twee keer, drie keer. Bolle werd wakker en ik hoorde haar jengelen. Daar kan ik niet tegen. Ik maakte haar met een paar lieve woordjes rustig en nam toen op.

‘Ja?’

‘Ik ben het.’

Ik kon nog net een broek aanschieten en moest met ontbloot boven-

lijf de deur opendoen. Daar stond hij. Voor mijn neus, met zijn babyface en die krullen die net als vroeger voor z'n ogen hingen. In de buurt maakten zijn looks hem altijd anders dan de rest. Verzorgd haar à la ideale schoonzoon in plaats van het aso-kapsel van de meesten hier in de buurt: opgeschoren zijkanten en bovenop lang, met drie verschillende gels in model gebracht. Daarom heb ik nooit begrepen hoe hij verstrikt is geraakt in andermans shit, want zelfs fysiek heeft hij altijd afstand gehouden. Bleef hij op zichzelf. Hij minachtte zelfs hoe ze erbij liepen, om een voorbeeld te geven.

Van zijn trotse blik kreeg ik zin om hem te gaan slaan. Kaken op elkaar, gespannen slapen. Boem, boem, boem, mijn hart pompte het bloed rond en stuurde het in krachtige golven mijn aderen in. Er krioelden mieren in mijn vochtige handen, in mijn armen, er zat een knoop in mijn maag, ik kon elk moment gaan meppen. Verstoppt als Vietcongs welden mijn tranen bijna achter mijn oogleden op. Ik had zin om te huilen en te schreeuwen tegelijk. Om mijn woede uit te brullen, zijn gezicht te verscheuren om een ander gezicht te vinden. Hij bewoog niet. Zei niks. Zijn kin trilde, een goed gemikte rechtse en hij zou neervallen, ko.

Zijn tas over zijn schouder, naar beneden getrokken wenkbrauwen, vochtige ogen, een blik die van ver kwam en de wereld in zich droeg. Die tas en alle problemen die hij had verzameld kwam hij nu bij mij dumpen. In feite had ik mijn gekloot met de wouten aan hem te danken. Maar wat wil je. In deze kankerfamilie hebben eerlijke mensen als mijn vader en ik altijd divagedrag moeten incasseren: mijn oma en mijn broer. Hij dacht misschien het leven is een film. Dat je zomaar midden in de nacht terug kon komen zonder te waarschuwen. Wie dacht hij dat hij was? Hij bleef als een doorweekte zwerfhond in de gang staan. Ik had nergens om gevraagd. Al drie jaar was ik met hem bezig en sliep ik niet meer. En meneer kwam binnenvallen alsof het niks was. Hij moest z'n excuses aanbieden. Klotejoch. Hij was geen steek veranderd. Niet volwassen geworden. Zijn vingers trilden nu. Hij stak ze in zijn zakken om ze voor mij te verbergen. Dit was mijn broer. De man die ik het meest haatte van de hele wereld.

Dat las hij allemaal in mijn blik. Alles wat ik hem al tien jaar wilde zeggen. Er verscheen een volwassen glimlach op zijn gezicht. De Viet-

congs achter zijn oogleden kwamen tevoorschijn en rolden langs zijn neus, langs zijn mond. Omdat hij niet wilde dat ik het zag nam hij me in zijn armen, drukte zijn hoofd tegen mijn schouder en fluisterde: 'Bedankt. Sorry.' Dit was mijn broer en ik hield meer van hem dan van wie of wat ook. Meer dan van de hemel, God, mijn moeder, mijn vader, mijn oma, bolle, schoonheid, mijn sedan en mijn pak. Mijn vlees. Mijn homie. Mijn handlanger. Mijn tweemans. Mijn tweelingbroer. Mijn medestrijder. Mijn collega. Mijn dubbelganger. Mijn maat. Mijn verzin het maar. Mijn alles. Mijn levensdoel.

Hij was op de bank gaan zitten. Op het randje, alsof hij elk moment weer op kon staan. Hij trilde nog en ik gaf hem een glas water. Hij bleef roerloos zitten. Met het glas in zijn hand en zijn blik op oneindig.

Papa. Syrië. Mijn broer. Waarom was hij vertrokken? Bagnolet. De baarden in die bus. Duitsland. De Turk. Aanslagen! Waarom was hij terug? Ik stak mijn joint weer aan en nam afscheid van de nacht, want in de verte, aan de horizon, voelde ik de zon opkomen die mijn planeet ging verwarmen.

I4

Broer

Toen ik in de keuken water ging halen bleef mijn blik op een foto op mijn koelkast hangen. Genomen door die ouwe. In die periode was ik zelf ook weg. Om later als bij tovertruc weer op te duiken. Op de polaroid sta ik met gekruiste armen naast mijn broer. We lachen allebei. Hij had net zijn verplegersdiploma gehaald. Ik droeg legerkleding. Zat net bij het leger. In een opwelling was ik de stad uit gevlicht, uit angst dat ik erdoor werd opgeslokt en in de gevangenis weer werd uitgespuugd. Drie maanden voor mijn eindexamen had ik de universiteit voorgoed verspeeld. Dat was sowieso geen plek voor ons. De helft van ons kon het daar niet bijbenen. Ze profiteerden van een beurs, gingen vakantie vieren in Spanje en een jaar later stonden ze op de stoep bij het uitzendbureau. De enkeling die het er wel redde en zijn studie afmaakte kwam vervolgens never nooit aan de bak. Het enige wat je dan nog had was de trots en het aanzien vanwege dat papiertje. Maar op aanzien schijnt ik sowieso. Dat heeft nooit mijn tranen gedroogd of mijn maag gevuld.

Het leger: dat was wat. Een echt beroep. Ik had militairen ontmoet tijdens een beroepenbeurs die werd gehouden in de gymzaal van de middelbare school. Ik begon me voor te bereiden op de lichamelijke en schriftelijke keuring. In het geheim, zonder tegen niemand iets te zeggen. Anders ging iedereen het uit mijn hoofd praten en mijn ambities afschieten. Het was mijn leven. Niet dat van hun.

Tijdens die keuring kreeg ik ze allemaal plat. De oriëntatieloop van tien kilometer met een rugzak van dertig kilo op. Check. De week in

m'n eentje in een tent. Check. De parachutesprong. Check. Hallo leger. Welkom bij de parachutisten. Na een paar trainingsmaanden in Zuid-Frankrijk vloog ik naar het zuiden van de planeet. Op het moment dat die vliegtuigdeur openging, greep de warme woestijnlucht me bij de kladden. Als een hyena. Na negen uur in het donkere militaire vliegtuig werd ik verblind door het licht. Ik liep over het asfalt met een hand voor mijn ogen om me tegen de zon te beschermen. Mijn wereld was ineens immens. Ik was in Tsjaad, broer. Een magische naam. Een mysterie. Mijn eerste vijand bracht me een saluut. Hij was groot, rond en geel en beukte op mijn schedel. Een leeuw zou er nog niet tegenop kunnen. Ik liep een stukje in de richting van de duinen, bevallige bergjes. Ze verplaatsten zich onder invloed van de wind. Ik hurkte en stak een hand in het zand om mijn voorhoofd te schuren. Duizenden korrels vloeiden tussen mijn vingers door en vielen terug in de vergetelheid.

Hier in Tsjaad ben ik pas echt Frans geworden. Blanken, Portugezen, Arabieren, zwarten: het maakte niet uit, het uniform onderdrukte de verschillen. Iedereen was gelijk. Broeders als ik. Bad boys. Vóór het leger was er soms drugs of geweld in het spel. Soms armoede en vaak gezinsproblemen: een overleden vader of moeder, een scheiding. Soms hadden ze gewoon pech gehad of de verkeerde mensen ontmoet. De jongens die het leger als hun roeping zagen waren het gevaarlijkst. De club had in elk geval als gemene deler dat er met een hoop praatjes en bravoure werd begonnen. Iedereen wist het wel zo'n beetje. Maar ondertussen zaten we vol butsen en vol twijfels. Het leger vertrapte ons zodat we sterker werden. Het vulde gaten op, kweekte spieren om te verdoezelen maar herstelde niet de butsen.

Zes maanden na mijn aankomst in het kamp in Abéché, in het oosten van het land vlak bij de Soedanese grens, werd ik opgeroepen voor een medisch onderzoek. De arts hield me wat langer binnen. Hij wilde me spreken. De vorige dag had hij de uitslag van mijn bloed- en haaronderzoek binnengekregen. Hij legde zijn sigaret neer, slaakte een routineuze zucht en legde me uit dat alles wees op cannabis. 'Sigaretten, oké, daar word je hooguit kortademig van. Maar wiet, dat kan echt niet. Vooral jij niet.'

De laatste tijd had ik wat akkefietjes aan de hand gehad. Dan ging

't niet helemaal goed in m'n kop. Maar dat lag niet aan mij. Dat weet ik zeker. Ik heb ze normaal echt allemaal op een rijtje. Op een avond waren we op weg naar de hoofdstad toen de luitenant me het bevel gaf om een voertuig van de vijand in de verte onder vuur te nemen. Ik richtte en begon te schieten. Al mijn collega's in die auto begonnen tegen me te schreeuwen. Wat doe je nou, man? Ik was er serieus van overtuigd dat ik de luitenant dat bevel had horen geven. De tuchtcommissie weet het aan vermoeidheid en gaf me een paar dagen verlof. Twee weken later marcheerden we 's nachts langs de Soedanese grens. Ik pakte een Philip Morris en stak die op. Niemand zei wat. De sergeant had ons verboden te roken. Het schijnsel van een brandende sigaret zie je op drie kilometer afstand. Met een nachtkijker zelfs op twaalf. Op dat moment was ik elders, ik zapte de instructies. Op het moment dat ik mijn derde trek nam hoorden we geknal. Midden in de duinen onder het volle maanlicht. We zagen het zand vóór ons opstuiwen. Snipers. We moesten ons halsoverkop terugtrekken, uit angst dat de Soedanese rebellen een voertuig gingen sturen om ons klem te drijven. Aan dat tweede akkefietje had ik dat medisch onderzoek te danken. Ze hielden hier rekening met onze psychische problemen. Niet genoeg misschien, maar ze hielden ons in de gaten. Want strijders hebben ook gevoel.

De arts nam zijn sigaret weer uit de asbak en plantte hem in zijn mondhoek. Het soort kerel dat een peuk nodig heeft als een stel kruiken, voor steun in het leven. 'Het is afgelopen met dat blowen,' zei hij tegen me. Ik schudde nee. Dat had ik mezelf aangeleerd voor skotoe. Hij kwam me niet tegemoet. 'Hallucinaties, angsten, trillen. We weten waar dat vandaan komt. Denk jij dat je de enige bent? Het is mijn taak om te voorkomen dat jullie creperen. Ik wil dat niemand hier bezwijkt voor janlul.' De afspraak was dat ik zou stoppen. Dat ik hem al het spul zou geven dat ik nog had. En anders stuurden ze me het leger uit. Ik stond er niet te veel bij stil en stemde in met een handdruk. Als beloning schreef hij me een week verlof voor om uit te rusten. Ik ging terug naar Frankrijk. En op de parkeerplaats van het vliegveld is toen die foto genomen die nu op mijn koelkast hangt.

Een paar maanden later, op een lentedag, waren we op weg naar de hoofdstad Ndjamena. Een konvoi van drie jeeps. Een tocht van acht uur door het zand in de brandende zon. In de verrekijkers van de be-

woners verschenen van veraf de Franse vlaggen die op onze wagens waren geschilderd. Als we door een dorp reden, kwamen de inwoners afhankelijk van de regio hun huizen uit om te klappen, vluchtten ze om dekking te zoeken of bekogelden ze onze auto's met stenen. Hun kaken op elkaar geklemd van woede. Onze enige gps begaf het. De luitenant vroeg of ik hem wilde sturen met behulp van de landkaart. Ik vouwde het ding uit. Die plattegrond was heel precies: dorpen, bergmassieven, heuvels, hoogtes en afstanden: alles had een nummer. Ik streelde over het grote papier en mijn blik verdwaalde tussen rivieren, landen en zeeën. In de rechterbovenhoek was een klein kaartje van Afrika afgebeeld inclusief de Middellandse Zee en het Midden-Oosten. Je zag Syrië liggen. Het land van die ouwe. En ook een beetje dat van ons. Er praatte iemand tegen me. Ik keek op. De zon fluisterde in mijn oor dat we linksaf moesten. Ik kilde met mijn blik de gele bol die al bijna twee jaar op mijn kop brandde en gaf de luitenant een teken dat hij links af moest slaan. De boss vroeg of ik het zeker wist, want het idee was dat we de rivier zouden volgen. Ik nam – droge mond, trillende handen – de kaart weer in alle mogelijke posities voor me en schudde van ja.

Na twee uur stopten we bij een waterloop. Ik dompelde mijn gezicht in een poel. Ik droomde niet: ik was op een militaire missie in Tsjaad. De luitenant zei dat we er al lang hadden moeten zijn en dat we waren omgereden. Ik vroeg aan een collega waar we naartoe gingen. Die dacht dat ik een grapje maakte. Daarop vertrokken we.

Een kwartier later zag ik door de stofwolken heen in de achteruitkijkspiegel dat de tweede wagen van het konvooi ons lichtsignalen gaf. De luitenant bleef gewoon doorkarren. Ik waarschuwde hem niet op tijd dat de jeep ons inhaalde en de weg blokkeerde.

‘We zitten in Soedan,’ zei de andere bestuurder.

Het bloed steeg naar mijn kop. Ik kreeg zin om te kotsen.

‘Wat?!’ antwoordde de luitenant.

‘Heb je dat bord niet gezien naast het dorp? Alles staat er in het Arabisch, geen woord Frans meer. We zijn echt niet meer in Tsjaad.’

In die periode leidde Frankrijk een vredesoperatie in Tsjaad. In Soedan, het buurland, zorgde de burgeroorlog voor massa's doden. Officieel mocht het leger daar niet komen. Dat hadden de internationale verdragen verboden.

De luitenant keek me aan. Zijn woede was hevig maar beheerst. Van het slag eerst uitleg, dan klappen.

‘Ik denk dat ik een fout heb gemaakt. Ik voel me niet goed.’

‘Godverdomme. Er zijn rebellen in dit gebied. We mogen hier helemaal niet komen.’

Na een scheldkanonnade reden we weg in de omgekeerde richting. Pierre Mendy, mijn beste maat, pakte de kaart. Ik ging achterin zitten. De basis was op de hoogte gesteld van onze problemen. Hoe meer de zon begon te zakken en de avond viel, hoe meer onze paniek het overnam van onze moed. Door elkaar geschud door de wegen vol kuilen, te midden van de motorgeluiden en de stenen die opspatten tegen het chassis, hingen sommige soldaten verhalen aan elkaar op over vrouwen, anderen sliepen of maakten hun wapen schoon. Niets ging zoals gepland, dat was het leven. En de enige zekerheid die we hadden.

Het was inmiddels donker. Plotseling zaten we allemaal rechtop. Midden in de duinen doorboorde een mitrailleursalvo de stilte en de droge lucht. ‘Kalasnikov?’ fluisterde Mendy. De eerste wagen minderde vaart, de luitenant zette zijn groot licht uit. ‘Pak jullie wapens en kijk goed om je heen.’ Onze blik ging naar de duinen en de rotsen. Geen zichtbare dreiging in de buurt. Tweede salvo. Het zand stooft op voor onze auto. Daarna weer stilte. Deze keer zette de luitenant de motor af. Hij stak zijn arm uit het raampje om de anderen te bevelen dat ze op moesten houden. ‘Pak je nachtkijker.’ Nog geen tel later begonnen de kogels om onze oren te vliegen. Ze kwamen van rechts, van links, van recht tegenover, van boven en beneden het duingebied. We jumpden de auto’s uit en zochten dekking achter de banden. Het was zwaar geschut. De kogels raakten het staal. De patrouille was in drieën verdeeld, elk achter zijn eigen auto. We konden de vijand onmogelijk identificeren. Ze waren overal. Net mieren. De bevelen van de luitenant echoden nauwelijks verstaanbaar door de heuvels. Minutenlang schoot iedereen terug wat-ie kon. Mijn gezichtsveld was maar een paar meter. Enige redding: de militaire radio die in de auto lag. Mendy stak zijn arm in de auto. Hij kon er niet bij. Hij zei tegen me dat ik hem moest duwen zodat hij verder kon reiken. Boven zijn hoofd drongen de kogels door de voorruit en ketsten toen in het zand. Een held. Dat ging bijna drie kwartier zo door. Tot we de propellers van onze twee

helikopters in de lucht hoorden die de vijanden met machinegeweren verdreven. Slotsom aan Franse zijde: één dode. Mijn maat Mendy.

Weer werd ik bij de arts geroepen. Deze keer waren mijn problemen ernstig. Hij kon geen risico's meer nemen. Dit was een ziekte. Eentje die twintig soldaten in gevaar had gebracht. Onder aan mijn dossier schreef hij een korte tekst om mijn ontslag toe te lichten. Eén woord was met hoofdletters geschreven en drie keer onderstreept: SCHIZOFRENIE. Tot ziens, Tsjaad. Vaarwel, leger. Hallo, Frankrijk. Salaam, Bobigny.

DRUKPROEF

Broertje

Een week later begon ik in het ziekenhuis. Hell. Er was geen fuck en alles was een spoedgeval. Ik wist niet waar ik moest beginnen. Als er een patiënt binnenkwam, was onze eerste taak om te bepalen in welke bak die thuishoorde: beetje spoed, veel spoed of opgegeven. Je had gewonden, zieken maar ook ondervoeden en gekken. Er was geen plek om iedereen te behandelen. Bedrettin plande elke dag een operatie. In de ochtend. En 's middags hield hij spreekuur. Bij een spoedgeval onderbrak hij dat. Al gauw zei hij tegen mij dat ik meer moest doen dan alleen verplegen. Dat ik moest leren om voorlopige diagnoses te stellen en bepaalde medische handelingen uit te voeren. We zaten midden in een oorlogsland, overal chaos om ons heen, maar we hadden onze zaakjes goed op orde. Om overzicht te houden hielden we van elke patiënt een kaart bij met de medische gegevens.

Hoe vaak heb ik geen vader of moeder met een dood kind in de armen zien binnenkomen. Het minste wat ik kon doen was naar de begrafenis gaan om ze in hun verdriet te steunen. Het moeilijkste om toe te geven was gebrek aan medische bagage. Een paar kerels meldden zich met hartproblemen. Dat zag je aan hun koude handen, bleke lippen en aan wat ik in de stethoscoop hoorde. Maar kom er zonder scan of foto maar eens achter wat het probleem is. Vaak iets goedaardigs, maar zonder zekere diagnose konden we niks beginnen. Volgens Bedrettin was dat het lot. Hij zei: wij hadden ook ergens anders geboren kunnen zijn. In een ander land, in een ander gezin. Dan waren we nooit hier geweest. Het was Gods wil. Die baas van mij opereerde in elk geval

de longen. Het hart, daar begon hij niet aan. Te ingewikkeld. Duurde te lang. Ik deed het minimum voor een hart waarvan ik vermoedde dat het ziek was. Als de hartslag een beetje snel was, zei ik tegen patiënten dat ze elke dag oefeningen moesten doen. Squats. Daar moesten ze om lachen. We zijn hier niet in Frankrijk, antwoordden ze dan.

Ik probeerde niet op de oorlog te focussen. Die was er toch wel. De hele tijd, overal. En iedereen leek eraan gewend. Als ik 's morgens binnenkwam, liep ik voordat ik naar de ok ging de zalen langs om te zien hoe het met de patiënten ging. We hadden evenveel burgers als soldaten. Een paar ernstige gevallen. Kerels die onder een ingestort gebouw vandaan waren gehaald of door kogels doorboord waren. Er zat een gast tussen die op jou leek. Je dubbelganger. Ik zal hem mijn leven niet vergeten. We waren op de weg terug na een ontmoeting met de Syrische Witte Helmen. Ik bestuurde de pick-uptruck. Soms ging ik er met de ambulancebroeders op uit om even van omgeving te veranderen. Een paar uur eerder was de buurt waar we doorheen reden gebombardeerd door Bashar. Je rook de zwavel nog. Ik stopte om te pissen en terwijl ik mijn blaas stond te legen op het puin leek ik een stem te horen. Ik schrok en piste op mijn schoenen. 'Help,' klonk het. Ik kreeg het er koud van. Terug in de auto zei ik tegen mijn twee collega's dat ik volgens mij een stem onder het puin had gehoord. Ze stapten uit de pick-uptruck en we gingen kijken. Dezelfde stem riep weer om hulp: 'Help me alsjeblieft, ik geef alles wat je wilt. Ik ben tot aan mijn hoofd ingegraven. Help!' Een van de ambulancebroeders antwoordde: 'We komen eraan', en we stapten over de resten van het gebouw. 'Hier, ik zit hierachter,' zei de stem. We haalden stukken puin weg die een stuk staalplaat blokkeerden. Het hoofd van die knakker stak boven een stapel stenen en aarde uit; zijn haar en gezicht zagen wit van het stof. Hij leek wel een standbeeld. 'Help me! O God, ik lig hier al uren en mijn familie zit hieronder. Snel!' We hadden geen spades of niks. Uit de auto haalden we alles tevoorschijn waar we mee konden graven en na een uur zwoegen hadden we hem bevrijd. Wervelkolom, beenspieren, heupen, schouders, buik: alles lag open of was gebroken. We legden hem op een brancard om hem naar Al-Bab te rijden. Maar hij smeekte dat we niet vertrokken maar ook zijn vrouw en kinderen opgroeven. Ik wist niet wat ik moest zeggen of doen. Zijn toestand was kritiek, hij kon ieder moment bezwij-

ken aan een bloeding. Maar ik kon moeilijk tegen hem zeggen dat zijn vrouw en kinderen hoogstwaarschijnlijk dood waren. We durfden geen risico te nemen, laadden hem achter in de pick-uptruck en reden naar Al-Bab. Hij brulde en smeekte de hele weg tot God. Fuck, mijn maag trekt samen als ik er weer aan denk.

Af en toe kregen we via internet nieuws van de ngo: fondsenwerving, gala's, inzameling van materiaal. Als er een pick-uptruck met spullen uit Turkije kwam, had de chauffeur ook vlees en boter bij zich. Vanwege de rantsoenering aten we weinig. Blondbaard nam wat mee om uit te delen aan de soldaten. Er stierven mensen van de honger en dat vond ik verschrikkelijk. Gelukkig lieten de negen strijders met wie ik woonde me een beetje in hun proviand delen. Dat deelde ik dan weer uit aan de kids in het ziekenhuis. Soms kwam ik Fransen tegen. Stuk voor stuk jongens van bij ons. Straattuig. Sommigen kwamen in hun eentje. Gewoon om te vechten. En omdat ik daar de enige Fransman was en zij geen van allen goed Arabisch spraken, moest ik ze opvangen, op weg helpen. Ze hadden hun mond vol van Raqqa, al-Baghdadi, Bashar, van sterven als martelaar, een groene vogel worden die rond Allah's troon vliegt. Blondbaard zei altijd tegen me dat ik ze naar Deir ez-Zor moest sturen, want daar hadden ze mensen nodig voor de strijd. Maar mijn oorlog was dat niet, dus ik liet ze naar Raqqa gaan. Bedrettin had me gewaarschuwd dat ik uit moest kijken, want het onderscheid tussen onze ngo en de lokale groep werd steeds dunner. Blondbaard oefende druk op ons uit om voorrang te geven aan de zorg aan strijders. We hadden niet veel keus.

Op de dag van de aanslagen op Charlie was het feest. De moedjahedien pakten hun pick-ups en reden rondjes door de stad terwijl ze hun kalasjnikovs afvuurden. Op het centrale plein dansten ze zoals op de bruiloft. Blondbaard offerde schapen en deelde aan iedereen vlees uit. Krankzinnig. Het was raar om je voor te stellen dat het er nu midden in Parijs zo aan toe ging. Maar er was iets wat ik niet vette. Die twee terroristen hadden verklaard dat ze voor Al Qaida in Jemen werkten. Maar hier spraken onze gasten erover alsof ze bij ons hoorden. Alsof onze mannen die aanslagen hadden gepleegd. Dat was niet mijn opvatting van de jihad. Oorlog moest je op een loyale manier voeren en dat deden we hier. Maar ik hield mijn kop. Wat moest ik anders. De moedjahedien

met wie ik woonde begrepen niks. Ze waren niet geschoold. Het waren soldaten uit Irak en Afghanistan. Om ze te mijden deed ik mijn best om zo laat mogelijk thuis te komen en na het avondeten ging ik weer langs de zieken. Door zo hard te werken had ik binnen zeven maanden het gevoel dat ik een proefschrift in de geneeskunde had afgerond. Bedrettin liet me opereren. Hij stelde de diagnoses nog. Vaak dwong hij me daarin te oefenen. Het waren altijd zo'n beetje dezelfde dingen. kogels, wonden, uitkerven. Schoonmaken, repareren, de wond controleren en daarna de huid weer hechten. Op een dag kwam er een vrouw met een boerka binnen. Ze klaagde over veel pijn in haar schouder. Ze was de schoonzus van Blondbaard. Ze wilde haar kleding niet uittrekken. Maar om haar te onderzoeken moest dat geval toch echt uit. Ik drong aan. Zei tegen haar dat het niet verboden was in geval van een medische reden. Ze wilde er niks van weten en eiste dat ze door een vrouw werd onderzocht. We moesten Blondbaard erbij roepen, die meteen op kwam draven en tegen haar zei dat ze haar kleding moest uittrekken. Ze deed haar boerka omhoog maar hield haar gezicht bedekt. Fuck. Ze was lekker, man. Ik kreeg zin om haar te neuken, broer, ik werd echt kankergeil. Ik hield het niet meer. Ik rukte me twee of drie keer per dag. Stiekem, want het was verboden. Ze had een katoenen huid, wit, zacht. En borsten zoals ze horen te zijn, dik als watermeloenen. Logisch: ze was in verwachting. Maar eerlijk waar, sorry, op dat moment, zwanger of niet, had ik haar graag meegetrokken het magazijn in.

Haar schouder was ontwricht door het schieten met de kalasjnikov. Blondbaard legde me uit dat ze de leiding had over een groep vrouwelijke strijdsters. Zeven maanden zwanger... Kan jou het schelen! Bedrettin zei tegen me dat ik goed moest kijken en luisteren. Hij pakte de hand en pols van de jonge vrouw en vroeg haar naar het tijdstip van het volgende gebed. Toen tilde hij voorzichtig haar arm op en draaide die naar binnen. Een paar tellen later bedankte ze ons. Haar schouder zat weer op z'n plek. Ze stopte met huilen en het eerste wat ze vroeg was wanneer ze weer mocht schieten. Gestoord was ze. Ik hield mijn lachen in. Bedrettin schreef haar rust voor tot ze was bevallen. 'Een fanatica. Het kind loopt risico.' Inderdaad stond ze een maand later weer op de stoep. Tijdens een training met haar strijdsters was de bevalling opgewekt. Omdat we geen plek hadden, legden we haar in de personeelsruimte.

Ik nam het echoapparaat mee. Het kind was niet gedraaid en de navelstreng zat om zijn nek. Het gevaar dat hij stikte was heel groot. Dus Bedrettin zei tegen de vrouw dat we een keizersnee gingen doen. Leren door te doen: dat was Bedrettins stijl. En in Syrië, met het aantal gevallen dat we moesten behandelen, leerde je alles meteen in de praktijk. Hij wees me op de huidplooi onder de bolle buik van de vrouw. 'Ongeveer drie centimeter boven het schaambeentje moet je vijftien centimeter insnijden. Ongeveer de lengte van je hand. Anders krijg je het kind er te moeilijk uit. Trek van tevoren een streep met potlood zodat je zeker weet dat je het netjes doet.'

Ik trok de scalpel over de witte huid van de vrouw. Het bloed spoot eruit. Ik begon te trillen. Bedrettin pakte mijn pols vast. 'Gewoon doorademen, dit is normaal.' Hij legde een kompres over de snee. Mijn vingers staken erin en ik voelde de baby eronder. 'Snij nu in het vet en haal ook wat weg als het lukt, dat maakt het makkelijker.' Naast ons dreunden Blondbaard en zijn broer gebeden op, met hun handpalmen naar de hemel gericht. 'Zo ja, duw de spieren met je vingers opzij. Laat het mij maar even voordoen.' Hij sneed in de baarmoeder, trok die met zijn vingers verder open en doorboorde toen de vruchtzak. Daar zat het kind. Helemaal paars. De navelstreng om zijn nek gedraaid. 'Als het er zo uitziet, snijd ik hem door in de buik. In het belang van het kind. En daarna maak ik het schoon. Dat is niet het protocol, maar zonder materiaal moeten we ons op een andere manier zien te bedruipen.'

Hij plaatste een metalen instrument op de snee, een soort spreider. Die duwde hij naar binnen en zette hem als een soort schoenlepel achter het hoofd van het kind, om het eruit te lichten. Hij zette veel kracht. Ik trilde. Ik was bang dat hij de buik van dat meisje kapot ging scheuren of het hoofd van het kind eraf trok. Toen kwam het hoofdje tevoorschijn. Hij plaatste zijn hand achter het schedeltje en trok het kind naar buiten. Een paar seconden later klopte hij op zijn rug en blies daarna met een rietje eerst in zijn neus en toen in zijn mond. Die kleine begon te huilen. Het ademde. Bedrettin zei dat ik een handdoek moest pakken. Vroedvrouwen hadden we niet. Dit was mijn eerste bevalling en mijn eerste keizersnede. 'Geef het kind aan de vader en geef de moeder water.' Omdat we geen verdovingsmiddel hadden, hadden we de vrouw codeïne gegeven. En om haar geschreeuw te smoren hadden we

een handdoek in haar mond gestopt. 'Het is nog niet klaar. Nu moeten we de boel dichtnaaien.' Wat een stress was dit. Bedrettin zei tegen me dat het technisch gezien geen heel ingewikkelde operatie was, maar met die vrouw, haar man, de hele familie en zonder hulp werd een keizersnede een prestatie.

Die avond nodigde Blondbaard me bij hem thuis uit voor het eten. Hij feliciteerde me met de keizersnede en net als Dindoe vroeg hij me waarom ik geen arts was. Ik legde uit dat de studie geneeskunde in Frankrijk niet voor ons was weggelegd. Dat snapte hij niet. Dus legde ik hem uit dat waar wij zijn opgegroeid de leraren op school ons niet goed genoeg hadden klaargestoomd om een faculteit geneeskunde binnen te komen. Hij antwoordde dat hij daar niet van stond te kijken. Dat ongelovigen geen enkele reden zagen om ons te helpen hogerop te komen. Blondbaard herinnerde me eraan dat ik, om net zo behendig te worden als Bedrettin, een onfeilbaar vertrouwen in de Allerhoogste moest hebben. Voor hem zat er geen verschil tussen verpleegkunde en geneeskunde. Het doel was zorg verlenen. Zijn manier om de dingen te zien beviel me wel. Hij zei iedere dag tegen me dat het leven ons op elk moment iets leerde. Tot we onze laatste adem uitbliezen. Dus nam ik hem letterlijk en begon elk advies van mijn mentor in mijn oren te knopen. Al zijn medische handelingen te observeren. Nu beschouwde Blondbaard me als een van hen. Bijna als een zoon. Ziek gewoon: nieuw werk, een nieuwe familie. Eindelijk was ik iemand, broer.

Broer

Boem, boem, ging het in mijn borst tekeer. Mijn hart reageerde zowel op het gepafte groen als op mijn broers terugkomst. Die schim op het busstation: dat was hij dus wel degelijk. Zijn blik, de manier waarop z'n haar zat, zijn kleren: alles was anders. Dit was mijn broertje van vroeger, degene die hij geweest moet zijn voordat-ie een fout pad insloeg om bij Allah te komen. Ik wist niet wat ik tegen hem moest zeggen. Hij zat met een glazige blik voor me, prevelde een paar woorden. 'Nou, hier ben ik dan. Ik ben blij om je te zien. Serieus.' Ik aarzelde tussen gelukzalige hallucinatie en de drang om erop los te gaan slaan. Hij kwam zomaar ineens uit de lucht vallen, van heel ver weg, bijna het hiernamaals. Want in wezen had ik hem al geschrapd van mijn lijst met levenden. Hij was een man uit het verleden. En plotseling sprong-ie weer terug in het nu.

We bleven zo zitten en praatten een beetje over ditjes en datjes. Over mijn appartement, papa, onze herinneringen. Allebei hadden we niet de moed om iets heftigers aan te boren. Op filmscènes ben ik niet voorbereid. Dat is niet mijn ding. Op straat ben jij zelf de persoon die het onverwachte uitlokt. Niet degene die toevallig je pad kruist. Anyway. Zijn stiltes, zijn blik, zijn glimlach: alles wees erop dat hij me een hoop te vertellen had en dat dat lang ging duren. Dit broertje was groot geworden.

'Wil je slapen?'

Hij antwoordde dat het wel ging. Maar zowel voor mij als voor hem was het beter dat we gingen tukken. Ik bracht hem naar zijn kamer.

Het kamertje dat ik over heb. Alsof het al die tijd al op m'n broertje had gewacht. Hij zette zijn sporttas neer en ging op de slaapbank liggen.

In mijn bed vond ik bolle weer. Ze was weer ingeslapen zonder het licht uit te doen. Haar ademhaling maakte een zacht fluitend geluid. Ik ging op mijn rug naast haar liggen, mijn handen gevouwen op mijn buik, mijn blik naar het plafond. In mijn bovenkamer leken mijn gedachten net botsauto's... Mijn oogleden vielen dicht en ik was hard op weg in slaap te vallen. In mijn hoofd volgden de beelden elkaar op. Ik zat ergens met mijn broer. Terug in het land waar hij was geboren en getogen sprak hij tegen me, met een zwaard in zijn hand en een dreigend gezicht. Toen teleporteerden we plotseling naar een bowlingbaan. Boven elke baan hingen de vlaggen van de verschillende landen die in de oorlog in Syrië verwickeld waren. Bowlingspelers in de gedaante van de leiders van die landen verschenen voor hem. Bij wijze van groet hakte mijn broer in één strakke slag hun hoofd af. De bebloede koppen vielen er een voor een af. En voordat ze de vloer raakten greep hij ze bij hun haar. Met een duivels lachje rende hij op de baan af en lanceerde de koppen naar de kegels. Elke keer strike.

De bowlingbaan was in een bloederige glijbaan veranderd. Hij wilde dat ik naar hem moest kijken, een foto van hem moest nemen en die op internet moest zetten. Mijn lippen zaten op slot. Schreeuwen was onmogelijk. Ik vond de kracht om op te staan om hem te wurgen. Die eikel stikte zowat maar trok toen door een goddelijke kracht een voor een mijn vingers weg en dwong me weer te gaan zitten. Ik stond op om een nieuwe poging te wagen. Zonder succes. Uiteindelijk legde ik me erbij neer dat hij de sterkste was en bleef zitten om me op mijn colaatje te richten. Mijn broer maakte een turn om zijn as en transformeerde van top tot teen. Een totale Mister Nobody. Hij kwam af op schoonheid. Mijn chick. Niet bolle die naast me sliep. Mijn echte schoonheid, de vrouw van mijn leven. Ze zat naast mijn moeder. Hij nodigde haar uit om te dansen. Ze glimlachte, liet haar tas bij mijn moeder achter en voegde zich in zijn armen. Als een koningin zonder het te weten. Hij hield haar vast als een ideale zwager. Maar ineens kwam die moordenaarsblik terug. Zijn hand werd een zwaard. Zij versteende. En ik zag haar hoofd vallen.

Ik schreeuwde zo hard dat de hele buurt waarschijnlijk heeft ge-

dacht dat ze mijn moeder overhoop hadden geschoten. Bolle werd wakker en nam me in haar armen. Het bed was doorweekt van mijn zweet. Ze streekte mijn haar om me te kalmeren. Ik stond op om te gaan pissen. Zijn kamerdeur stond een stukje open. Ik keek even om de hoek. Mijn broer lag er niet meer. Boem, boem, boem. Daar ging mijn hart weer. Ik duwde de deur verder open... zette een stap de kamer in. Toen de andere voet. Ik liep verder, drukte op de lichtknop en trok het dekbed omhoog.

Opgerold als een geslagen kind produceerde hij zijn weerzinwekkende gesnurk, dat mijn oren kenden sinds de eeuwigheid. Mijn hand trilde, ik balde mijn vuist, ik wilde hem aflossen om dat hoofd van schoonheid. Maar ik wist dat ik al eventjes aan het doordraaien was. Ik liet mijn Moos huilen en stapte mijn eigen bed weer in. Toen ik het dekbed omlaagtrok, steeg bolles geur via mijn neusgaten op naar mijn hoofd. Ik werd er hitsig van en sloeg mijn arm rond haar lichaam om haar borsten te strelen. Daarna gleed mijn hand naar beneden tussen haar benen. Ze kreunde dat ik haar moest laten slapen. Opnieuw probeerde ik haar op te geilen. Maar ik geloof dat die nachtmerrie van mij haar definitief had opgedroogd. Ik nam mijn eigen helft van het bed weer in.

's Morgens werd ik wakker toen ze haar lippen op mijn mond drukte en naar d'r werk vertrok. Broertje lag nog te slapen. Het was al tien uur. Ik klooid al een paar dagen maar wat aan zonder dat er guap binnenkwam. Maar pech, mijn vlees en bloed was terug. Ik stond op. Hij lag nog steeds op dat kamertje in diezelfde houding. Als een baby.

Ik liep even naar de buurtwinkel om wat dingen voor het ontbijt te halen. Toen ik weer thuiskwam zette ik de koffiepot op het vuur en deed de radio aan. Daar werd mijn broer wakker van. Ik kon het nog steeds niet geloven.

'Alles oké? Goed geslapen?'

Half wakker, uitpuilende ogen, haar uit model. Waar moesten we beginnen? Waar moesten we het over hebben? Wat ging hij me vertellen? Hij kwam de keuken binnen. Ik moest niet meteen naar de kern van de zaak. Dus begon ik over feitjes.

'Hoe heb je mijn adres gevonden?'

'Op internet vond ik een bedrijf op jouw naam, daar stond het adres

bij. Ik ben gisteren overdag gaan kijken en zag je naam bij de bel staan. Ik belde aan, maar je was waarschijnlijk werken. Dus ben ik gisteravond teruggekomen.'

Hij besmeerde zijn derde stuk brood.

'Tering, dat heb ik gemist, man. Jam en stokbrood.'

De manier waarop hij de boter verkracht heb ik altijd gehaat. Hij snijdt grote hompen af die je niet behoorlijk kan uitsmeren. Dat stuk boter ziet er op het laatst niet meer uit, het neemt de vorm aan van een of ander belachelijk modern kunstwerk. Zoiets als mijn advocaat heeft staan, de broer van bekeerling Younes. Normale mensen beginnen bovenop te schrapen. Anyway...

'Wanneer ben je teruggekomen?'

'Gisteravond.'

Ik slikte mijn speeksel in. Ik probeerde niet rood te worden. Een paar seconden keek ik hem strak aan. Ik wist niet wat ik moest zeggen. Hij loog tegen me. Ik had hem twee dagen eerder op het busstation gezien. Om hem te ontwijken stond ik op om te gaan pissen. Terwijl ik mijn blaas leegde hamerde ik mezelf in dat ik geen laffe gozer was.

'Waarom lieg je? Nou? Waarom lieg je tegen mij? Ik heb je gezien op het station van Bagnolet. Eergisteren, je stapte uit een bus.'

Deze keer blokkeerde hij.

'Hoe bedoel je, je hebt me gezien?'

'Ik heb je gewoon gezien. Jouw kop, jouw loop, jouw smoelwerk. Je stapte in een Citroën. Jullie reden naar Montreuil. Wat moest je daar? Ga dus niet lopen lullen dat je pas net terug bent.'

Hij ademde diep in en stak van wal. Hij ontweek mijn blik. Speelde met zijn lepel. Hij had de reis niet in z'n eentje afgelegd, maar via smokkelaars. Dankzij hen had hij weer naar Frankrijk kunnen komen. En voordat hij naar mij toe kwam, moest hij nog een paar zaakjes regelen.

'Maar goed, daar wil ik jou liever niet bij betrekken.'

'Wat zijn dat dan voor zaakjes?'

'Niks bijzonders. Papieren en zo. Ik moest langs die gasten van mijn ngo.'

'Over welke ngo lul je? Je snuift baksteen, man. Je bent drie jaar geleden vertrokken en ik weet helemaal niks over waar of met wie je was.'

Raar. Het was niet logisch wat hij vertelde. Alsof hij onder de drugs zat. Of in shock verkeerde.

‘Islam & Peace. Zo heet mijn ngo.’

Hij spoelde zijn bandje terug. Hij was eerst geland in Nouakchott, in Mauritanië, aan de rand van de woestijn en de zee. Daarna was hij met zijn ngo en een Turkse arts, een chirurg, doorgereisd naar Timboektoe in Mali. Daar had hij als assistent van die arts in een veldhospitaal gewerkt en in de praktijk geleerd hoe je mensen moest verplegen.

‘Ik ben nu een halve arts.’

‘O ja! Maak me ook nog effe wijs dat je in Mali zat.’

Ik wist dat hij loog. Want ik had gehoord dat hij in Syrië zat. Hoe ver dat ook was, iedereen was op de hoogte. Want iedereen kende wel iemand die weer iemand anders kende die in Sham zat. Het ging om krap tweeduizend Fransen, dus automatisch was het bekend. Een gast had me zelfs een foto laten zien waar hij op stond tussen de strijders. Ik ramde met mijn vuist op tafel: ‘Hou op met die kankerleugens! Ga je moeder neuken!’

Mijn koffie viel op de grond.

‘Hou op of ik pomp je in elkaar, smijt je het raam uit en rij over je heen. Duidelijk?’

Wat een gelul. Die zak was drie jaar pleite en nu kwam-ie weer tevoorschijn alsof het niks was. Een bloem in de loop van zijn kalasjnikov om ons op de mouw te spelden dat alles op rolletjes liep en dat hij in Afrika had gezeten om griepjes te verhelpen. Nu haalde hij uit naar mij: ‘Ewa, rustig man! Praat niet zo. En laat mama hier godverdomme buiten.’

Hij keek naar de grond en stopte met praten. Ik had het zo heet als in een oven. Dat was de emotie. Tien minuten lang kwam er bij ons allebei geen woord meer uit. De sfeer was verziekt. Weerzien in de beerput. Toen moest ik aan die ouwe denken. Die bezat de levenservaring om met dit soort dingen om te gaan. Hem bellen was de enige oplossing. Sowieso moesten we niet te lang wachten om bij hem langs te gaan, want hij maakte zich al drie jaar zorgen om zijn zoon.

‘We gaan langs papa. Nu. Meteen. Ik ga hem bellen. En ik wil je niet horen.’

Hij keek me aan alsof ik het over de duivel had.

'Gebeurt niet. Wacht met bellen. Wacht, oké? Wacht.'

'Ben je scared of zo?'

'Ik heb er gewoon geen zin in. Beter gaan we eerst naar mama.'

DRUKPROEF

Broer

Ik kon me nooit echt goed in anderen verplaatsen. Makkelijk gezegd. Moeilijker gedaan. Het is een kunst. Als ik mijn broer was, dan zou ik ook echt in m'n broek schijten voor die ouwe. Je wist maar nooit. Misschien liet hij hem wel vastzetten. Dat zou 'm leren, dat idee. Zelf had hij ook gezeten. Dus daar deed-ie niet moeilijk over. Misschien zou-ie mij er ook gelijk heen sturen. Hij ging het mijn broer nooit vergeven. No way. Als ik aan vroeger dacht, zag ik pa vechten als een leeuw om ons kansen te geven. Dat begreep ik pas echt op de dag dat Le Gwen me een tweede kans gaf. Toen werd ik braver. En mijn broer?

De eerste keer dat die kleine over humanitair werk begon was op een vrijdag. Dat weet ik nog, omdat dat de enige dag was dat mijn vader wilde dat we thuis waren om met elkaar te eten.

'Waarom jij wil humanitair werk? Pompidou-ziekenhuis goed, toch? Ambtenaar. Salaris goed. Pensioen. Vrouw, kind maken, rustig leven.'

'Het leven is oneerlijk. Al die mensen die doodgaan door de oorlog. Van de honger. Ik kan me nuttig maken in de zorg, pap. Ik wil helpen.'

'En wat jij doen in ziekenhuis? Jij nu zorg, toch?'

'Dat is wat anders!'

Broertje hing de vrome gast uit. Om z'n middelvinger op te steken naar z'n vader. Naar de wereld. Onder zijn beige qamis droeg hij een oude grijze Nike trainingsbroek van Paris Saint-Germain. Aan zijn voeten zaten Duitse Birkenstock-sandalen. Dat zat lekkerder, volgens hem. En dat vouwfietsje van 'm. Had-ie op de rommelmarkt in Montreuil op de kop getikt. Als het niet regende, verplaatste hij zich alleen

nog per fiets. De motor vond hij haram. Dat irriteerde die ouwe mate-loos, maar hij begon er niet over. Ik was oud genoeg om te snappen dat hij bang was dat mijn broer ontspoorde. Hij hoopte dat het over zou waaien, dat die jeugdige bevlieging op een dag voorbij was en dat mijn broer dan weer netjes in het gareel zou lopen. Als bewijs: zelf was hij in de jaren zeventig en tachtig in Syrië een soort communistische rocker-hippie geweest... En nu was-ie taxichauffeur en had twee zonen.

Mijn ouwe deed gigantische concessies. Familie kwam voor die man op nummer één. Met elkaar zijn. Dat ging voor alles. Bij het avondeten op vrijdag accepteerde hij dat alles halal was. Terwijl hij zelf varkensvlees at en niet méér moslim was dan een paar Nikes. Gek genoeg hield mijn broer zich koest bij hem. Terwijl hij voor anderen de grote moralist uithing.

Die vrijdag was pa zoals altijd vroeger gestopt met werken. In die tijd werkte ik nog niet. Ik zat met dikke ogen van de wiet onderuitge-zakt voor de tv naar een realityprogramma te kijken toen hij thuiskwam. Die ouwe mompelde vol minachting een groet in het Arabisch. Hij hing zijn leren jas zorgvuldig over een stoel in de woonkamer. Toen trok hij de schoenen van zijn stinkvoeten en deed zijn overhemd uit, zijn riem en de knoop van zijn broek los om te kunnen ademen. Daarna bekeek hij het nieuws op de laptop die ik met het geld van mijn chossel voor hem had gekocht. Dat wist hij natuurlijk niet.

Elke avond begon hij met *Le Monde*, daarna *L'Orient-Le Jour*, dan een Libanese krant en hij eindigde met Syrische kranten. Daarna logde hij in op Facebook om het verloop van het conflict te volgen. Aleppo bleef voor het moment gespaard. Daar woonde mijn oma nog. De oorlog had de plannen van die ouwe om zeep geholpen. Hij zag zichzelf daar-ginds van z'n pensioen genieten. In Latakia, aan zee, tegenover Cyprus met zijn tenen in het water biertjes achteroverslaan en dammen met zijn oude vrienden. 'Familie al-Assad te sterk. Als ze mij vragen, ik zeg tegen hun, is onmogelijk oorlog winnen van al-Assad.'

Hoe verder de oorlog vorderde, hoe langer de baard van die kleine werd. Hij was non-stop bezig met die organisatie van hem die maaltijden uitdeelde aan daklozen. Dat dat een moslimorganisatie was vond die ouwe maar niks. 'Waarom jij niet bij normale club? Moet per se moslim? Onzin. Menselijk alleen belangrijk.' Bijna elke week zorgde

het woord 'normaal' voor onweer. Voor die ouwe wilde 'normaal' zoveel zeggen als 'neutraal'. Aangezien mijn broertje intelligenter was dan mijn vader, bracht hij de discussie op filosofisch terrein. Dan begon-ie over keuzes, gemeenschapszin, overtuigingen. De ouwe begon te mompelen in zijn snor. En ontliep de discussie door de borden af te gaan ruimen.

Mijn oma kwam bij ons wonen toen het conflict Aleppo bereikte. Toen ze arriveerde, was ze al helemaal kierewiet. Mijn vader heeft er alles aan gedaan om haar in een bejaardenhuis te krijgen. Ieder zijn plek. De een in de taxi, de ander op straat, de derde tussen moskee en ziekenhuis en het ouwe wijfie vastgebonden aan een bed. Wachtend op liefde. Mijn broer zeurde aan mijn vaders kop dat we oma uit dat bejaardenhuis moesten halen. Daar moest mijn vader bijna om lachen: hij wist dat niemand dan nog naar haar om zou kijken.

In Syrië waren een aantal familieleden zoekgeraakt. We wisten niet of ze in Turkije zaten of ergens anders. Mijn oma zweeg als het graf. Ze hield haar lippen stijf op elkaar. Alleen haar ogen en handen communiceerden. Broertje stelde vragen over Syrië, over de familie, over zijn moeder, zijn vader, het geloof, het dorp en de oorlog. Ze kneep in onze vingers en antwoordde met een zachte blik of door licht haar wenkbrauwen te fronsen.

Bij ieder bezoek bond-ie zijn religieuze hoofddeksel om z'n kop. Dat maakte haar chagrijnig. Dan zuchtte ze en hield lang haar ogen dicht. Maar op een gegeven moment deed ze die weer open om naar hem te luisteren. Ze streelde steeds vaker broertjes hand. Alsof ze hem tegen wilde houden. En hij herhaalde iedere keer dezelfde vragen, als een robot. Het oudje leek niet alles te begrijpen wat hij zei. Ik ook niet. Het was raar Arabisch, met veel onbekende religieuze woorden.

En op een dag liep hij van huis weg. Om bij een vriend te gaan wonen. Op vrijdagavond zaten we nog maar met ons tweeën aan tafel. Eén keer is hij nog komen eten. Hij zat met een nors gezicht en at niks. De sfeer was ijzig. Drie dagen later was zijn telefoonnummer niet meer in gebruik. Na een paar weken zonder teken van leven kregen we een e-mail. Hij was voor een humanitaire missie naar Mali vertrokken. Voor een jaar. Het was allemaal heel snel gegaan; hij had halsoverkop moeten vertrekken.

DRUKPROEF

Broer

We stonden in de keuken de laatste ontbijtspullen op te ruimen toen mijn vader belde.

‘Alles goed, ibni?’ vroeg hij.

Ik hield mijn hand op de speaker van de telefoon en fluisterde tegen mijn broer: ‘Het is je pa. Wil je hem spreken?’

Hij schudde nee. Die ouwe belde om te vragen hoe het ging. Zomaar een praatje.

‘Gaat alles goed daar bij jou? Wanneer kom je eten bij je baba?’

‘Nou, vrijdag, zoals altijd.’

Terwijl ik met die ouwe praatte, gebaarde mijn broer alsmaar hevig dat ik mijn bek over hem moest houden. De schorre stem van pa klonk zo hard door de speaker dat mijn broer alles letterlijk verstond. Ik zag zijn ogen glanzen. Die huilebalk draaide zijn hoofd weg zodat ik het niet zag en veegde met een puntje van zijn mouw zijn ooghoek droog. Ik zei tegen mijn vader dat ik terug zou bellen en hing op.

‘Het is echt raar om papa te horen. Ik was zijn stem vergeten.’

‘Je had iets moeten zeggen.’

‘Nee, niet nu al. Niet zo. Later. We gaan hem verrassen. Wat wilde hij?’

‘Gewoon een praatje. Hij is veranderd. Serieus.’

Hij begreep niet wat ik met ‘veranderd’ bedoelde. Mijn broer heeft zich nooit als zoon weten te gedragen. Zonder dat-ie het doorhad heeft hij die ouwe altijd uitgedaagd alsof hij een concurrent was. Ik weet wel hoe dat kwam. Dat was vanwege mama. Anyway... Dat was hem niet

aan het verstand te brengen.

We besloten naar het kerkhof te gaan om onze moeder te bezoeken. Na zijn vlugge douche zette ik een pet op mijn broers kop. Voorlopig moest hij undercover blijven. In ieder geval tot ik met een advocaat had gesproken.

In de parkeergarage verscheen de straatschoffieslach weer op zijn gezicht toen hij mijn waggie zag. Zo van 'ik gun jou dit, man'. Hij was waarschijnlijk nog verbaasder om mij hier met een appartement, een chick en een mooie auto te zien dan ik was om hem hier te zien, in het land waar hij was geboren en getogen.

Het was niet ver van het zuidelijke deel van het 20ste arrondissement naar het kerkhof van Pantin. Ik was zo slim om een alternatieve route te nemen om geen bekenden tegen te komen. Broertje wees op het groene vignet dat rechts op mijn voorruit zat geplakt.

'Wat is dát dan?'

'Mijn VTC-vergunning. Auto met chauffeur. Ik werk voor mezelf, heb m'n eigen toko, maar sommigen werken voor een baas. In dat geval niet met hun eigen auto, zij rijden alleen, krijgen een vast bedrag en een commissie per rit. Je herkent ze aan een paars vignet. Slaven die opgesloten zitten in een bak, broer.'

'Baas broer, waha.'

'Loopt als een tiet.'

In het begin was het een mooie business. Het platform was in Frankrijk net van de grond. Er waren chauffeurs nodig en de klanten moesten warm worden gemaakt. We kregen vijfenveertig euro per uur, puur om de stad door te rijden. Het doel van het platform was om de klant te laten zien dat er een hoop chauffeurs waren en de service dus razendsnel kon zijn. Als klanten de app downloadden bewogen er allemaal autootjes over hun scherm, als mieren op de plattegrond. Vijfenveertig ballen: in ruil voor beschikbaar zijn en over het asfalt schuiven. Dat had ik jarenlang op sportschoenen gedaan zonder er een cent voor te vangen. Nu werd ik ervoor betaald. Hoe mooi wil je het hebben. Van die vijfenveertig euro ging een derde naar de belastingen en de resterende dertig verdwenen in mijn zak. Een stapel stack, broer. Ik draaide dagen van tweehonderdvijftig, driehonderd euro en maanden van vierduizend euro. Die bolide heeft alles veranderd. Een pak, een huis,

een lach, een wijf. Droomleven toch bijna. Maar dat was in het begin.

Op het kerkhof waar mijn moeder ligt kan je met de auto komen. Bizar gewoon. Kom je de doden lastigvallen met je knalpot. Maar goed, we reden dus de lanen door. Deed me denken aan de dag van de begrafenis. Mijn vader met zijn donkere bril en een pet op. Mijn oma droeg ook een zonnebril, als de moeder van Vito Corleone met ons om haar heen. Nerveuze passen. Urenlang zaten we in een soort roes. Oudjes die huilden. De andere oma en de hele familie uit Saint-Brieuc. Toen ze de kist in de kuil lieten zakken, besepte ik dat het definitief was. Tot dat moment verwachtte ik steeds dat ze met een big smile weer tevoorschijn zou komen en ons in haar armen nam. Mijn broer had zijn ogen dicht. De mannen in het zwart gooiden een paar scheppen zand. Toen kwam de medewerker van de gemeente met een of ander ding en sloot het graf. Onder de zoden. Ze kwam nooit meer terug. Sindsdien gingen we een paar keer per jaar op bezoek. Papa is nooit hertrouwd en ik heb hem nooit durven vragen waarom niet.

Onder de bomen van begraafplaats Pantin stapten we de auto uit. Als zombies, lazarus van verdriet. Maar bij elke stap in de richting van het graf werden we nuchterder. We kwamen tot onszelf. Het klinkt stom, maar een kerkhof biedt troost. Je beseft dat je niet de enige bent die om zijn doden huilt. Ieder graf is een geheugen, een ziel, een geschiedenis die onder de grond verdwijnt. Alleen de levenden kunnen eraan terugdenken. En eronder lijden.

Voor het graf wreef ik met mijn handen over mijn gezicht en murmelde mijn gebeden. Broertje keek me vanuit zijn ooghoek aan. Hij was waarschijnlijk verbaasd om mij te zien bidden. En ik was verbaasd dat hij niet bad. Vroeger was hij de eerste die moeilijk begon te doen over het geloof. Hij bleef een paar minuten staan wachten zonder iets te doen. Ik kon me niet concentreren op twee dingen tegelijk. Én op mijn gebed én op wat mijn broer deed. Toen stapte hij naar voren, ging op de rand van het graf zitten en omhelsde de steen. Hij woelde met een vinger door de aarde en mompelde dingen die ik niet verstand. Toen ik klaar was glimlachte hij naar me. Zijn lippen trilden. Hij draaide zijn hoofd een andere kant op om te huilen. Ik was mijn rouw kwijtgeraakt toen ik terugkwam uit het leger. Niet zozeer haar dood geeft me verdriet, maar eerder het gemis van haar armen, stem,

lippen, haar. Als ik aan haar denk word ik rustig. En telkens als ik een joint laat knisperen is ze bij me. Dan zit ik op haar schoot en lacht ze naar me.

Mijn broer had zijn haar laten groeien. Hij had weer het kapsel van vóór de middelbare school. Mooie bruine krullen die voor zijn ogen hingen. Hij had ook zijn baard afgeschoren. Zo op de rand van het graf, met mijn spijkerjack aan en zijn lichte huid, leek-ie wel een blanke rocker. Of een hipster. Ik moest mijn lachen inhouden en zonder een woord vertrokken we weer. Mijn broer – afhangende schouder, handen in zijn zakken, bovenlip op zijn onderlip geklemd – ademde steeds diep in. Zijn borst schokte en onder zijn oogleden zat tien jaar aan tranen verstopt. Hij ging weer in de auto zitten en gebaarde als een pasja dat ik weg moest rijden. Nee, hij was niet veranderd. Na een paar minuten was hij terug in de normale wereld.

‘Woon je samen met die meid die ik gisteren zag?’

‘Nee man, zij is gewoon mijn chick.’

‘Jullie hebben dus wat.’

‘Gewoon. Niks serieus. Allebei ons eigen leven.’

Hij keek naar buiten en leek te zeggen dat ik nu bijna dertig was en het tijd werd dat ik me ging settelen.

We reden weer naar huis en ik stelde het gesprek uit tot we aan tafel zaten. Ik had er niet bij stilgestaan, maar in mijn koelkast was niks halal. Te ver weg. Nu geen zin in. Voordat ik begon te koken vroeg ik hem ernaar, maar hij leek het geen probleem te vinden. Hij ging zitten en ik dekte zijn bord tegenover dat van mij, zodat hij me wel aan móést kijken.

Mijn leven was op orde. Geregeld. Het liep net weer in de rails. Na de chaos begon ik door te krijgen dat je happy kon zijn als je de dingen goed regelde. Geluk was altijd mijn hoogste doel geweest, maar ik joeg het steeds als een kip zonder kop na. Ik pakte wat ik pakken kon en moest het daarna bezuren. Ervoor boeten. Dat is de reden dat ik het in het leger verneukt heb. En ook op school. Pas toen ik ging praten met Le Gwen kreeg ik er lol in om mijn zaakjes een beetje te gaan regelen in het leven. Die wout. Dat was zelf ook een boef. Hij was nog erger geweest dan ik. Maar toen werd-ie dus juut. Ik ging dromen door zijn verhaal. Het gaf me een doel, een reden om ervoor te gaan.

Een prachtig leven krijgen. 's Morgens opstaan zonder dat ik naar m'n werk moest. Krant lezen, radio luisteren, wandelen, nadenken, beetje spiermassa kweken in de sportschool met m'n sahbi's en 's avonds een chick tegen me aan en een paar koters die ik leerde lezen. Daar moest je guap voor maken. En voor guap moest je junta. En voor junta moest je je leventje een beetje op orde hebben. De puzzelstukjes in elkaar passen. Strakke plannen maken. En dan sta je op een dag zonder dat je het in de gaten hebt op de top van de berg die je op het oog had. Je kijkt achterom en voelt je stukken beter. In de flow klim je verder omhoog, naar een volgende top. Zo simpel is het. Je moet alleen af en toe even op adem komen.

Ik rookte een peuk voor het eten. Mijn broer zat tegenover me. Ongeleid projectiel. Zandkorrel in mijn geregelde leven. Plotseling opgedoken. Geen waanidee, geen hallucinatie, geen spookbeeld, maar een man van vlees en bloed. Met zijn zwaktes, zijn tegenstrijdigheden, zijn leugens en zijn levensdoel. Ja, dit was kankervette shit en wij stonden er met onze vier voeten middenin. Maar om eruit te komen moesten onze vier handen uit de mouwen. Wat er ook gebeurde, die ouwe en oma waren mijn enige familie. Ik hoorde het geroddel van de buurt al over mijn broers terugkeer. Sommigen zouden zeggen dat ik hem aan moest geven uit zelfbescherming. Anderen zouden zeggen dat ik hem koste wat kost moest verstoppen.

Hij vroeg om een sigaret. Hij begon te vertellen dat hij wilde stoppen en dat hij daar niet veel had kunnen roken, want die stokken waren duur en moeilijk te krijgen. Toen volgde de rest vanzelf. De hele waarheid kwam eruit. Zijn dagen in Syrië. Hij sprak met de radiostem uit een nachtprogramma. Zacht, langzaam, ernstig. Sigaret na sigaret vertelde hij me over geopolitiek, oorlog, zorg, ondervoede kinderen, maar nooit over zichzelf. Als een soort automatische robot draaide hij zijn softwareprogramma af.

'Wacht effe. Ik snap het niet. Dus je zat in Syrië! Ik wist het. Maar wat heb je die drie jaar dan écht gedaan? Waarom heb je tegen mij gelogen?'

'Wesh, jij denkt de waarheid is makkelijk?'

Hij keek omlaag en werd knalrood.

'Ik was arts.'

‘Wat nou arts, zemmél! Hoe bedoel je, je was arts?’

‘Ik heb het vak in de praktijk geleerd, ik had geen keus. Ik was vaak degene met de meeste ervaring.’

In zijn ooghoek glinsterde een traan. Hij stond van tafel op en vroeg nog een sigaret. Terwijl hij uit het raam hing inhaleerde hij diep.

‘Dat is nu allemaal voorbij, weet je. Ik wil het weer op de rit krijgen, weer normaal gaan leven. Ik heb een vak, een diploma.’

‘Wat praat je? Waar heb je het over?’

‘De islam en zo.’

Ik kookte van verlangen om hem uit het raam te keilen. Hij had zijn rebelse Serge Gainsbourg-houding aangenomen.

‘Ben je gestoord of zo? Je spacet, vriend. Dit heeft niks met de islam te maken. Jij bent naar Sham gegaan. Nu kan je het vergeten. Je weet van Charlie en de Bataclan. Ibaresh zit overal, die vinden je zo. Je hebt geen idee hoeveel gezeik papa en ik hebben gehad toen je bent vertrokken. Het is gebeurd met je! Jij denkt dat het leven zo werkt? Dat je net als de geest uit Aladdin met je vingers kan knippen en in wonderland terecht komt? Dit had je eerder moeten bedenken.’

Nu trok-ie z'n Omar Raddad-gezicht.

‘Laat ze maar komen. Ik heb niks te verbergen. Er valt niks te melden. Dit zal ik tegen ze zeggen: Mali, Turkije, Iran, Irak, Jemen, Somalië. De landen waar ik ben geweest. Maar ik heb niks gedaan. Zweer ik op mama's graf. Verpleger, oké? Pleister, weet je nog?’

‘Lul wat je wilt. Maar, vriend, als ik een foto van jou op internet heb gezien met strijders en die hele shit, denk je dan dat blauw dat niet weet? Tuurlijk weten ze dat. Kifesh, denk jij dat ze voor niks op papa en mij loerden? Misschien weten ze allang dat je hier bent. Ik ga naar een advocaat voor je, morgen meteen.’

‘Wesh, jij denkt dat dat zin heeft?’

‘Hij is de broer van bekeerling Younes, die is advocaat bij de rechtbank van Bobigny. Wees gerust, hij kent dit soort verhalen.’

‘Wie is dat, bekeerling Younes?’

‘Yann de Fransman, je weet wel, rugnummer 5 bij FC Stains.’

‘Nee! Is die bekeerd, die grapjas? Serieus? Ga weg man, flikker op!’

‘Hij dus.’

‘En zijn zebi? Besneden of niet? Heeft-ie z'n lul laten besnijden?’

We schoten allebei in de lach.

DRUKPROEF

19

Broer

De volgende ochtend scheurde ik als een speer naar de advocaat. In de wachtruimte stond op een schilderij aan de muur een geblinddoekte vrouw afgebeeld. In haar rechterhand had ze een weegschaal en in haar linker een zwaard. Eerst dacht ik dat het Marianne was, de moeder van de Fransen. Ik twijfelde en checkte via voiceresearch op mijn smartphone: 'vrouw, zwaard, weegschaal, betekenis'. Ik kreeg als antwoord: 'godin Themis'. Een Griekse godin. Die van de rechtspraak. De weegschaal die ze draagt is om de argumenten van de partijen te wegen; de blinddoek dient om te oordelen zonder te worden beïnvloed en het zwaard staat voor het vonnis dat ze uitspreekt.

Het kantoor van de advocaat zat in de nieuwe wijk van de Nationale Bibliotheek. Modern, met glazen façades, brede stoepen, licht en ruimte. Dit was niet het mooie Parijs dat ik digde. Hausmann en co. Zeg maar het Parijs van Walt Disney's *Ratatouille*. Nee, ik zat hier in de Rue René-Goscinny. Geen grap: overal in de straat hingen teksten van Asterix en zijn maten. Krankzinnig. Op nummer dertien bevond zich achter de witte voorgevel van een nieuw gebouw een vijftien meter diepe entree achter een zware glazen deur. Leistenen vloer, de hele linkerwand vol spiegels en rechts een metalen kunstwerk van een meter breed en zo hoog als het plafond. Dat alles om je duidelijk te maken dat je niet zomaar ergens binnenkwam. Al net zo krankzinnig. Bizarre dingen, oorlogsschepen die de oceaan bevochten bijvoorbeeld. Op het bordje naast het kunstwerk stond: F. Guimez. De naam van de vent die het geval in elkaar had geflanst waarschijnlijk. Soms snap ik het

leven niet. Wij staan 's ochtends op om rondjes te rijden, de meute te vervoeren, money te stapelen en voor brood op de plank te zorgen. En dan heb je dié lui. Rechtop, helder van geest, zen genoeg om in oud ijzer te butsen en het door te verkopen aan types die niet weten wat ze met hun geld moeten doen. En dus maar een illusie kopen. Net zo goed een drug. Ieder zijn bevestiging. Ieder zijn shit. Ieder zijn leven.

De secretaresse liet me in de hal plaatsnemen. Op een laag tafeltje lag de bekende stapel tijdschriften met hun meest actuele voorpagina. Islam hier, islam daar. Gek waren ze. Allemaal. Alsof het een besluit van de islam was om aanslagen te plegen. Zomaar op een ochtend, uit het niets, voor de leuk. Klinkt misschien raar, maar ze hebben niet begrepen wat de islam is. Allah vergeef me, maar moslims deden alsof we een schoenenmerk waren, broer. Iedereen zocht een schoen die hem paste en liep ermee naar zijn zelfgekozen bestemming. Wat was de relatie tussen een moskee en een gek die zichzelf opblies? Tussen een gesluierte vrouw en een mafkees die hoofden afhakt?

Tegenover mij zat de advocaat, de broer van bekeerling Younes, rustig te praten. Het was raar om een gast van de straat bezig te zien als iemand die de game runt. Een baas. Hij frummelde met een fraaie pen. Zo eentje die ze bij juweliers verkopen. Hij leek goed in zijn vak. Dat zeg ik niet omdat-ie een pak droeg, strak achterovergekamd haar en een perfect gladde huid had. Maar het hele plaatje, het kantoor, de look, de stijl: alles straalde professionaliteit uit. Als hij praatte, hoorde je dat hij in zijn hart nog steeds een van ons was. Ik vertelde zo goed als ik kon het verhaal van mijn broer, zonder op te biechten dat hij terug was en ik via de telefoon in contact met hem stond. Hij glimlachte. Een glimlach van herkenning, maar of die mijn taal of mijn inhoud betrof werd me niet duidelijk. Zijn borst zwol op en hij legde zijn chique pen neer.

Het was ingewikkeld wat mijn broer betrof. Eerst moest de politie hem te pakken krijgen. En om hem op te sluiten moesten ze broertje eerst verdenken van een verblijf in Syrië. En dat traceren. En voordat hij achter de tralies kon belanden moest justitie zijn deelname aan een terroristische of jihadistische beweging bewijzen. Dat was onder normale omstandigheden. Maar tegenwoordig was enkel het bewijs van een heen- en terugreis naar Syrië genoeg om hem in de bak te krijgen. Want afgezien van journalisten en een aantal humanitaire hulpverle-

ners reisde niemand meer zomaar naar Sham.

Terwijl hij tegen me praatte zag ik mezelf al bij de rechtbank van Bobigny. Mijn broer die uit het busje begeleid werd richting tribunaal, onder het geflits van camera's, met een T-shirt over zijn hoofd, geboei-de polsen en twee coppers naast hem. Als een buiten westen geslagen bokser na een uppercut kwam ik weer bij zinnen, verliet ik mijn waas en de rechtbank en vertelde ik de advocaat over het humanitaire werk. Verbluft onderbrak hij me en door de paar woorden die hij ophoestte hing ik meteen weer in de touwen.

'Jouw broer in het humanitaire werk?'

Ik geloofde zelf ook nog niet wat ik zei. Toch was ik dat verplicht te-genover die flip. Geen leugens over mijn broer. Nooit. Dat hoopte ik althans. Hij bleef praten over ons, dat wil zeggen: mijn vader en mij. Want wij zouden als medeplichtigen worden aangewezen.

'Voor jullie hangt alles af van hoe opgefokt de flikken en de rech-ters zijn.'

Mijn telefoon begon weer te trillen. Te veel input. Het kwam bij me binnen, het maalde, ik probeerde alles een plek te geven en vragen te stellen.

'Als ik het goed begrijp is de kans groot dat mijn broer wordt gepakt als hij terugkomt.'

'Het feit dat iemand naar Syrië afreist, om welke reden ook, is op zich al bewijsmateriaal. Wie gaat er nou naar Syrië, behalve journa-listen en het Rode Kruis? Denk je dat iemand doodleuk even Palmyra gaat bezoeken? Palmyra bestaat niet meer. Palmyra hebben ze verrot geschoten. Ze hakken daar hoofden af, snap je. Als je op dit moment naar Syrië gaat ben je niet onschuldig.'

'Waarom begin je over Palmyra? Wat heeft dat ermee te maken? Pal-myra is ons dorp. Onze plek daar. Maar dat heeft er helemaal niks mee te maken.'

'Het was gewoon een voorbeeld.'

'Hij is echt met humanitaire bedoelingen vertrokken!'

'Welke organisatie? Welke ngo? Bezorg mij die informatie, dan kunnen we altijd nog een dossier opstellen. Maar kijk hoelang het duurde met Free Moussa. Die hulpverlener die in Bangladesh werd opgepakt.'

‘Dat is heel iets anders. Free Moussa was in Azië.’

Hij moest lachen.

‘Luister, ik mag je graag, maar wie is hier nou de professional? Geef me, dit heeft er alles mee te maken. De autoriteiten trekken zich geen fuck aan van ngo’s of moslimorganisaties. Ik garandeer je dat ze niks in detail zullen natrekken. Ngo of niet. Als je tegenwoordig naar Syrië reist, gaan ze ervan uit dat je niet spoort. En dat weet jouw broer heel goed, anders zat-ie hier zelf wel.’

Ik snapte niet wat hij bedoelde. Wist hij soms dat mijn broer in Frankrijk was?

‘En ik? Wat riskeer ik?’

‘Jij?’

‘Eh, ik, ja.’

‘Heb je jezelf iets te verwijten?’

‘Nee.’

‘Het enige zou zijn: als hij terugkomt en jij hem hier helpt.’

‘Hoezo?’

‘Dan word je als medeplichtige gezien.’

‘Aan?’

‘Aan terrorisme.’

‘Ik zei net toch dat mijn broer niks heeft gedaan. Dat hij in het humanitaire werk zit.’

Hij zuchtte.

‘Taqiyya, zegt dat jou wat?’

In het radioprogramma *Een appeltje te schillen* had ik over taqiyya gehoord. Dat wordt gezegd over de jongens die naar Frankrijk terugkeren en doen alsof ze de jihad hebben afgezworen. Westerse kleren, alcohol, drugs en soms zelfs meisjes. En twee weken later worden ze in stukjes teruggevonden. Puzzelen maar. Geëxplodeerd in een metro of concertzaal. Een nieuw soort weirde spionnen.

‘Ja, ik weet wat taqiyya is. Waarom?’

‘Hierom: het aantal jongens dat terugkeert, voorgeeft dat alles koek en ei is en zichzelf op een dag opblaast.’

‘Je bent gek, man. Wie heeft jou gezegd dat-ie terug is? Hij heeft me gebeld, vanuit Turkije geloof ik, en tegen me gezegd dat-ie terug wilde komen. Hij doet dus humanitair werk.’

‘Luister, ik zeg dit voor jou. Ik ga niet alles nog een keer uitleggen. De vraag is niet of hij iets wel of niet heeft geflikt. Is-ie naar Syrië vertrokken? Ja. Dan wordt hij dus als terrorist gezien. Als hij terugkeert en jij helpt hem, doet er niet toe om welke reden, ben je medeplichtig. In dit land pakken ze zelfs de lui op die onderdak bieden aan mensen zonder papieren. Dus terroristen al helemaal...’

Er kwam geen millimeter beweging in zijn pak of zijn met gel gestylede haar. Wat de dossiers ook zeiden, hoe ernstig de zaken ook waren, hij was een machine. We kletsten nog een minuut of tien en toen verontschuldigde hij zich met de smoes van een volgende afspraak. Op de overloop gaf hij me een hand met de blik van een Fransman. Een echte Fransman. Niet die van een blanke. Nee, een Fransman. De blik van iemand die het gemaakt heeft in het leven. Die de slechte wijk achter zich heeft gelaten.

‘De volgende keer kan ik je helpen. Niet gratis, maar ik maak een mooi prijsje voor je.’

Het is niet genoeg om onze taal te spreken om bij de familie te horen. Wij zouden het wel uit ons hoofd laten om zo kapsones te doen. Allicht dat ik hem wat had toegeschoven.

Broertje

In de lente vond onze emir Blondbaard een mooi huis voor mij en Leila, mijn vrouw. De winter ervoor had ik met de andere dorpingen in de barakken doorgebracht. Als verwarming hadden we maar één kachel en anders dan je misschien denkt, kent het land barre winters. Vijf à zes graden onder nul. Sneeuw zo ver je zicht reikte. Een gure wind in je gezicht waar de tranen van in je ogen sprongen en daarna verder langs je oren liepen. We misten de geschikte uitrusting of kleding. Tijdens de wintermaanden namen de gevechten af. Vanaf maart keerde de warmte terug en begon het weer kogels te regenen.

Begin april nam de neef van de emir me mee naar een madafa, niet ver van de grens. Een tehuis waar ongetrouwde vrouwen en vrouwen van wie de man strijd voerde werden opgesloten. Een smerig, door raten geplaagd soort bordeel zonder deuren of ramen. Het werd geleid door een oude hoerenmadam die de vrouwen walgelijk behandelde. Alles werd in het werk gesteld om ze die plek te laten haten, zodat ze niets liever wilden dan trouwen. Strijders die langskwamen kletsten wat met het oude wijf die voor koppelaarster speelde. Op haar smartphone liet ze foto's van de meisjes zien. De moedjahedien maakten hun keus.

Waar ik naar verlangde was een eigen huis en een stuk vlees. Liefst een lekker kalfslapje, maar het belangrijkste was dat ik die barak kon verlaten. Want ongetrouwde mannen mochten niet alleen wonen. Dus maakte ik kennis met een paar meisjes op de madafa. In een kamer konden we praten. Ze wachtten allemaal op de prins op het witte paard, dat zag je. Naïef, onschuldig. Van top tot teen gesluierd. Stiekem liet de

leidster van de madafa gewaagdere foto's van de meisjes zien. Om ons lekker te maken. In het begin wilde ik een stoot. Maar toen ik erover nadacht, leek het me belangrijker dat ze geen kind wilde. God zond me een weduwe met twee kinderen. Een ouwe doos van achtendertig. Leïla. Meteen organiseerden we het huwelijk. Vrouwen apart, mannen apart. Ik droomde van een bescheiden feest, maar de mensen stroomden toe om de bruiloft van hun arts te vieren: dat was ik. Vierhonderd man en twintig lammeren. Nog meer dan voor het huwelijk van de zoon van de emir.

Sinds Bedrettin was vertrokken naar Mayadin, in het zuidwesten van Sham, bestuurde ik het ziekenhuis. Dat voelde raar. Ik moest denken aan onze eerste ontmoeting in Straatsburg. Aan alles wat we sinds dat moment hadden meegemaakt. Ons team bestond nog maar uit zes mensen. De anderen waren omgekomen bij een bombardement in Aleppo. Bedrettins ervaring of kennis had ik niet, maar ik deed wat ik kon. Zo goed als ik kon. In een jaar had hij me de gangbare medische handelingen en een paar chirurgische ingrepen geleerd. Vóór alles moest ik me richten op levensbedreigend letsel en op makkelijke zorg. Zwaargewonden hielp ik provisorisch, waarna ze in de pick-uptruck naar het ziekenhuis in Raqqa werden overgebracht. Ook daar heerste personeelsgebrek. Zonder er ruchtbaarheid aan te geven lieten we chirurgen uit Damascus komen. Lui die een fortuin eisten, anders opereerden ze niet. Elk risico heeft zijn prijs.

Sinds het vertrek van Bedrettin had ik geen contact meer met Islam & Peace. De emir fungeerde nu als tussenpersoon. Iedere maand gaf hij me een envelop met geld. Het leven was duur en de inflatie woekerde door vanwege de buitenlanders met hun dollars en euro's. De Syriërs konden niks meer kopen. Elke ochtend ging ik naar mijn paleis: mijn leger kreupelen en verbouwde smoelen in het ziekenhuis. Mijn toko. Ik had er de leiding. We verleenden zorg en de mensen gingen blij weer naar huis. Blij dat ze nog leefden, al waren ze er slechter aan toe. Want of je nou martelaar bent of niet, de doorsnee sterveling is bang voor de dood. Iedereen vreest wat hem na dit leven te wachten staat. Terwijl ik juist voor het leven bang was.

Het front was dertig kilometer verderop. Af en toe ging ik er met Blondbaard naartoe om te zien wat er gaande was. Het was niet best.

Soms wonnen we terrein, soms verloren we terrein. Het was een spel geworden. Met de verrekijker bekeken we de rookpluimen die de granaten veroorzaakten. De onze werden nooit op steden en dorpen afgevuurd. In tegenstelling tot die van het andere kamp.

Op een dag meldde de zwager van Blondbaard zich met een bloedende wenkbrauw. Het resultaat van de ring van Blondbaard, die hem een mep had verkocht. De zwager was verantwoordelijk voor de bouw van een tunnel die ervoor moest gaan zorgen dat ze de vijand in de flank konden aanvallen. Er stond een ploeg krijgsgevangenen onder zijn bevel. Op de dag van die mep was er een stuk tunnel ingestort. Vijf gevangenen raakten gewond, van wie één ernstig. De zwager had geweigerd ze door ons te laten verplegen omdat het ongelovigen waren. Toen de emir ter plaatse kwam, ging-ie uit z'n plaat. Het enige wat voor hem telde was dat die tunnel snel klaar was. En daar was mankracht voor nodig. Dus als die mannen niet werden verpleegd, moesten de moedjahedien zelf gaan graven. En zolang ze dat deden, konden ze niet vechten.

Na de mep kwamen die gevangenen zwaar afgebeeld bij me. Verbijzeldde handen, armen, benen en gebroken ribben. Hun voeten zaten onder de winterkloven, want ze werden gedwongen op blote voeten te werken. We desinfecteerden, zwachtelden en legden verbanden aan. Waarom weet ik niet, maar ik had een slecht voorgevoel. De eerste krijgsgevangene die zich had gemeld, de baas van de gang, had me met zijn blauwe ogen doordringend aangekeken. Alsof hij me wilde villen. We laptten ze weer op. Toen liet Blondbaard ze opsluiten in een huis dat als gevangenis fungeerde, ten noorden van Al-Bab. Daar konden ze verder herstellen. Een week later speelde een van hen alsof hij een flauwte kreeg. Toen de bewaker poolshoogte kwam nemen, vielen ze hem aan, jatten zijn kalasnikov en vluchtten te voet richting de grens. Helaas voor hen kreeg de zwager ze weer te pakken. Hij liet ze ophangen, tegenover mijn huis, bij het centrale plein van Al-Bab, zodat iedereen ze kon zien. Dat vloog me dan 's morgens aan, de blauwe kop van zo'n gast met de tong die halverwege zijn borst hing. Kapot luguber, voor de hele stad.

Blondbaard wilde een dorp veroveren op de frontlinie, in de omgeving van Akhtarín. Daar blokkeerden scherpschutters die zich in een toren verborgen hielden de moedjahedien de doorgang. De sjiieten van Bashar hadden de laatste maanden al bijna twintig van onze strij-

ders gekild. De tunnel waar de zwager van Blondbaard de leiding over had, moest ervoor zorgen dat er geen no man's land ontstond dat onbeschut ten prooi lag aan de elitetroepen. Het was onmogelijk verder op te trekken en die te verjagen zonder het risico te lopen beschoten te worden. Helemaal in het begin richtten de scherpschutters op de benen, als waarschuwing. Maar toen Blondbaard nog onverzettelijker werd en Irakezen stuurde om de toren te bestormen, stegen de vizieren naar borsthoogte. Onze mannen vielen bij bosjes. We zagen gasten die waren doorboord door kogels van 12 mm. Gaten zo groot als een jeu-de-boulesbal. Vaak waren ze bij aankomst in het ziekenhuis buiten kennis of al op weg naar God. Of de hel.

Al-Bab was een van de grensposten voor Fransen die in Syrië belandden. Iedereen wilde Raqqa. Maar vaak eindigde het avontuur in Deir ez-Zor. Het Syrische Stalingrad. Een slachtbank. Er werd al twee jaar om de stad gevochten, tegen het leger van Damascus. Normaalgesproken deden nieuwe rekruten een muaskar: een militaire training van drie weken. Daar werden ze fysiek klaargestoomd, leerden schieten, militaire reflexen beheersen en een bevelketen respecteren. Maar de lokale emir van Deir ez-Zor was gek. Een Libiër die een hekel aan Fransen had. Dat vond hij minderwaardige mensen, apen en dus gooide hij ze na twee trainingsdagen het diepe in. Dat had ik van een Fransman gehoord. Yassin, een Arabier uit Lyon. Hij had het voor gezien gehouden. Hij wilde terug naar Frankrijk en is lopend naar de Turkse grens vertrokken. Hoe het met hem is afgelopen weet ik niet. En ik hield mijn bek, want als hij werd opgepakt, kreeg hij minimaal gevangenis, maar een kalasjnikov tegen zijn slaap was waarschijnlijker. Hij was er eentje van bij ons, een gast uit de buitenwijken. Goeie kerel. Sham was niet zijn ding, dat is alles. Wat hij over Deir ez-Zor vertelde: daar werd je kankerscared van.

Overal in de stad vochten scherpschutters en strijders tussen verwoeste gebouwen, raketschoten en mitrailleurgeschut uit helikopters. Hij had me ook over een andere Fransman verteld. Een bekeerde blanke. Een mafketel, een of andere Rambo. Stijltje: de vijftig meter rennen of zich laten glijden terwijl-ie vuurt. Hij zat sinds vier dagen in het stof en Yassin moest hem coachen. Vaak spraken die jongens gebrekkig Arabisch, of alleen het Arabisch van de Maghreb. Dus gebruikten ze Engels. Maar de Fransen en Engels... het leek nergens op. Anyway... De Fransen

bleven onder elkaar en begrepen de bevelen van hogerhand dankzij een paar woorden Engels en gebarentaal. In de hel van Deir ez-Zor had de escouade van de twee Fransen de missie om een watertoren in te nemen. Ze zaten met ongeveer tien man achter een heuvel verstopt. De bekeerde Fransman was net gearriveerd, maar hield zich nergens aan. Terwijl iedereen zich schuilhield, kwam hij tussen twee salvo's van de vijand tevoorschijn om met kogels te antwoorden. Terwijl hij nog helemaal niet goed kon schieten. Gestoord. Voor de verovering van het gebouw riep de sergeant de jonge Fransman op en zei tegen hem dat hij op zijn signaal de ingang van het gebouw moest bestormen. De anderen zouden hem dekken. Bij het signaal kwamen de moedjahedien tevoorschijn en begonnen een kogelregen op de vijand af te vuren. De jonge Fransman sprong op als een konijn. Hij had dertig meter te gaan. Na een ontplofte auto omzeilde hij een granaatkrater en toen hij de watertoren binnen wilde stormen onder het kabaal van de kalasnikovsalvo's klonk er één ander los schot. Hij begon meteen te brullen. Hij was in zijn onderrug geraakt door de kogel van een scherpschuttersgeweer. Zijn ingewanden en blaas waren aan flarden. De stront gutste naar buiten en verspreidde zich door zijn buik. Zijn darmen hingen uit zijn lichaam. Die pechvogel wist naar een auto te kruipen. Yassin en de anderen verstopten zich een paar meter verderop achter een bult. De jonge soldaat wachtte achter die auto tot ze hem kwamen zoeken. Maar de sergeant beval dat ze hem lieten creperen, want hij wilde niet nóg twee mannen verliezen in de reddingsactie van een sukkel die niet kon vechten en als martelaar naar God ging. De doodstrijd van die gast duurde drie dagen. Tussen de bommen, de geweeersalvo's, het helikopterkabaal, op een paar meter afstand van zijn kameraden. De boys doen in Frankrijk heel stoer, maar dit is de realiteit van Sham. Snoeihard. Of jij leeft of sterft boeit niemand daar. Je telt alleen in de ogen van God.

De dag voor de aanslagen van 13 november kreeg ik een telefoontje van Bedrettin. Het ging goed met hem in Mayadin. Hij had de leiding over een groot ziekenhuis. Veertig man. Hij was de enige arts en leidde nog steeds on the job mensen op, met zijn boeken. Later begreep ik dat de islam en de jihadisten hem geen fuck konden schelen. Hij was naar Mayadin vertrokken voor de money. Ze hadden hem twintigduizend dollar per maand aangeboden. Dat mocht verder niemand we-

ten, want de moedjahedien streken maar honderd dollar per maand op. Wat ik eigenlijk begon te vermoeden is dat die vent een soort Turkse infiltrant in Syrië was. Hij was te perfect voor de werkelijkheid. Te bizar. Daarnaast praatte hij nooit over zichzelf. Er klopte iets niet aan hem, maar het was moeilijk te zeggen wat. De dag na 13 november zocht Blondbaard me op. 'En?' vroeg hij. Ik wist niet wat ik moest zeggen. Via de satelliet-tv had ik de hele nacht het nieuws uit Parijs gevolgd. Ik was niet ongerust, want ik wist dat jij en papa geen types voor de Bataclan waren en niet in Franse wijken rondliepen. Maar goed, diep vanbinnen was ik me altijd bewust van het gevaar dat jullie iets kon overkomen. En op een bepaald moment herinnerde ik me dat we met mama's vereniging een keer een kerstboom in de Bataclan hadden opgetuigd. We hadden allebei een bestuurbaar autootje gekregen. Het gaf me een raar gevoel. Ik bad voor onze doden. Ik was juist hier om dat soort onrecht te bestrijden. En dan reisden er ezels van hier naar Frankrijk om hetzelfde te doen als Bashar. Met onschuldigen. Je moest doen alsof je blij was. Ik wilde me er helemaal in onderdompelen. Dagenlang dacht ik aan Parijs. Op internet zag ik iedereen 'Je suis Paris' schrijven. Toen opende ik mijn ogen en zag de ware realiteit. Naarmate ik meer onschuldigen in het ziekenhuis binnenkreeg en de gevolgen zag van de Amerikaanse bombardementen, de granaten van Bashar en de Russische aanvallen, werd alles helderder voor me. De wereld had 'Ik ben Syrië' moeten schrijven. Maar het kon de mensen niks schelen, omdat wij moslims waren. Toen overtuigde ik mezelf ervan dat Parijs ook maar een variabele was en dat ik mijn leven daar niet door moest laten leiden.

Broer

Een mens verandert niet. Nooit, want in een vorige eeuw zat ik al aan het stuur. Als rugnummer 10 van mijn voetbalclub. De rol van chauffeur: de man die de richting bepaalt en de toon zet. De man die de zwakke plekken in de verdediging van de tegenstander ziet. Die de bal passt waar niemand hem verwacht. Zowel achter het stuur als op het veld gaat het erom dat je verder kijkt dan de vijf meter voor je. Dat je globaal de omgeving overziet en anticipeert op de tien volgende seconden. Een mens verandert niet. Nooit. Voetbal, auto, het leven: dat is geen spelletje schaak. Want zo veel tijd heb je niet. Je overziet de opties en maakt in een split second een keus. Hoe breder je blik, hoe beter je keus. Een mens verandert niet, want ik had vroeger al een toekomst als aanvaller. Het was altijd al ik tegen de wereld. Een mens verandert niet, want mijn broer droeg bij die club rugnummer 6. Vlak achter me op het veld. Een andere rol. Het spel van de tegenstander in de smiezen krijgen, de fouten van de aanvallers compenseren, de boel weer op gang brengen, het ritme bepalen. Hij op percussie en ik als solist. Een mens verandert niet, je wordt nooit die ander. Nooit op één lijn, maar ook nooit vette ruzie. Bedankt, mam. Bedankt, pap. Bedankt, jedda.

In die tijd nog geen shit of tabak in m'n longen maar al wel een wazige kop. Ik bleef toen al niet helemaal helder. Mijn broer werd doorgeschoven naar een hoger elftal. Op een zondagochtend na de wedstrijd – die ouwe was er niet bij – stonden we op de tram te wachten. Broertje had mij de bal gepast voor de beslissende goal. Na een verre bal van de andere keeper had hij hoger gesprongen dan de aanvaller van het

andere elftal en mij via een kopstoot de bal toegespeeld. Er stonden twee spelers om me heen. Ik liet de bal tussen mijn benen rollen om die ene verdediger in te pakken. Toen draaide ik me om en omzeilde ik de tweede. Ik stond ongeveer vijfendertig meter van het doel. Zoals altijd liepen onze twee spitsen te suffen: ze speelden niet vrij en gaven geen teken dat ze klaar waren om de bal aan te nemen. Daardoor anticipeerden ze niet op mijn dribbel. In de veronderstelling dat ik ging scoren deed een verdediger van de tegenpartij een voorzet om de bal te stoppen.

In de hoek van mijn gezichtsveld zag ik een blauwe stip rennen. Dat was mijn broer. Intuïtief speelde ik de bal rustig naar hem toe. De bal rolde en broertje ontving de pass met een perfecte move. Een doelpunt was nu niet ver meer, want dit foefje hadden we met bloed in het gravel van Les Lilas getekend. Als de een de verdediging in de flank sloeg, bewoog de ander naar het midden in afwachting van een pass terug. De bal kwam net iets te hard mijn kant op, maar ik strekte mijn been en boog voorover zodat mijn trap niet miste. Die bal schoot als een racket in het linkernet. Goal! We waren verzekerd van een eerste plaats en het volgende seizoen zouden we in de eerste regionale divisie zitten.

In de kleedkamer zongen de tien Maghrebijnen de hele tijd 'We are the champions' en daarna 'Ya rayah' van Rachid Taha. Die gasten waren zowel onze maten als gozers waar we voor moesten oppassen. Ze wilden niet begrijpen dat wij geen Arabieren waren zoals zij. Wij hadden geen probleem met bakra's. Er zat er een in het elftal en wij waren de enigen die tegen hem praatten. Maar die naffers hadden het in hun hoofd gehaald – vraag me niet waarom – om blanken te haten. En zwarten trouwens ook.

Anyway. Omdat we goed speelden, hadden ze respect. In hun hoofd bestond er geen hokje voor ons. Nog zoiets bizars. Zij hadden het over 'de Fransen', maar ik en mijn broer konden de blanken geen 'Fransen' noemen, want wij waren zelf ook half blank. Bretons. Dus als we 'Fransen' zeiden, wie werden wij dan in de ogen van de Fransen? Vieze roetmoppen! En dat was sinds de film *Roots* ondenkbaar. De slavernij was verleden tijd. Bovendien had die ouwe ons zo vaak verteld hoe fucked up de situatie in Syrië was, dat we liever Fransen waren.

Anyway. De wereld was zinloos ingewikkeld. Toch zouden we ons

zonder al die bullshit doodvervelen. Bij de tramhalte, op een bankje in ons betonnen Disneyland tussen de Donalds en de Dagoberts, deelden we na de voetbalwedstrijd een koptelefoon die was aangesloten op onze enige Sony-walkman. Geruild met een zigeuner uit Montreuil, voor een mountainbike die een niggaboy voor het zwembad in Noisy-le-Sec had neergezet toen-ie even ging pissen. De Nike Air Max van mijn broer raakten mijn Nike Requins. Hij in een Sergio Tacchini trainingsjack, ik gehuld in Lacoste. Op onze oren de rappers van Ärsenik. 'Quelques gouttes suffisent.' Mijn hoofd shakete terwijl ik op de tram zat te wachten.

Er kwamen twee bomen van kerels op ons af. Een soort geesten uit Aladdin. Allebei een meter negentig. Giga handen. Dito buiken en baarden. De een droeg een witte djellaba, de ander een beige qamis en een boek onder zijn arm. Eerst vroegen ze gewoon hoe het ging en hoe we heetten. Al een tijdje liepen er bizarre types in onze buurt rond. Ze geilden nogal op de moskee. Alsof er goud lag. Mijn broer begon met ze over God te praten. Over geloven en bidden en zo. Ze nodigden ons uit om naar de moskee te gaan om het zelf te ervaren, maar wij zeiden dat we geen tijd hadden. Antwoorde die gast: als God dat ook had gezegd, had jij nooit bestaan. Was het te veel gevraagd om een paar minuten voor Hem uit te trekken en niet zo ondankbaar te zijn? Die zat. Wat moesten we daar nog tegen inbrengen.

Dus liepen we met ze mee naar de moskee van Aubervilliers. Naar Farao. De Egyptische imam. Twee uur lang praatten ze met ons over onze roots, over God, de Koran, over Abraham, Mozes, Jezus en Mohammed. Ik had honger als een beer. Crepeerde zowat. Die broer van mij was zijn honger en zijn moeheid vergeten. Net als op school stelde hij nieuwsgierig vraag op vraag. Op een bepaald moment sprak hij Kamel, de gast in de beige qamis, zelfs tegen. Want oma had hem een paar dingen over het geloof bijgebracht. En die twee wekten nou inderdaad niet echt de indruk dat ze grote lichten waren. Vooral die Kamel vertrouwde ik niet. Ik wist zeker dat het een knalbe was. Niet alleen door zijn rode baard en zijn snufferd, want Algerijnen en Berber kunnen rossig zijn, maar door de manier waarop hij praatte en alles de hele tijd overdreven rechtvaardigde. Wie weet was het een Breton. Of een gast uit het noorden. Anyway, hij was de irritantste. Hij praatte

als een machine, non-stop, zonder pauzes. Onder ons noemden we dit soort jongens 'complex-blanken'. Al hun maten zijn Arabieren of zwarte moslims en zij zelf gaan zich op een gegeven moment bekeren. Uit fascinatie, bewondering of gewoon omdat ze ergens bij willen horen. Moslim kan je worden, maar een nigga of een Arabier, dat lukt je niet. Je genen kan je niet veranderen. Vervolgens spelen ze het beste jongetje van de klas en lezen ze iedereen de les over wat het geloof wel of juist niet moet zijn. In de media hoorde je weinig over dit soort types. Een minderheid die de oorzaak was van de meeste problemen. Anyway.

Uiteindelijk namen ze ons mee naar een kebabzaak die niemand kende. 'Hier is het honderd procent halal,' zei de rooie. Ik had zin om te antwoorden: 'Ergens anders maar 97 of zo?' Maar goed, ik hield mijn sneer voor me. Het was niet het moment om de sfeer te verliezen; ik had te veel honger en het risico dat ik vanwege een slechte grap kon fluiten naar mijn broodje was hoog met die strontvervelende gast. Zelfs over de saus deed-ie moeilijk. Ketchup en mayonaise en zo bestempelde hij allemaal als haram. Alleen harissa mocht. Tyfus... Ik hou best van harissa, maar de vlammen slaan ervan uit m'n reet. Vier dagen feest op de wc. We sloegen dat broodje achterover en daarna peerden we 'm, met de smoes dat onze pa op ons wachtte. Ze dramden dat we echt terug moesten komen, dat ze op ons rekenden bij het vrijdaggebed en dat ze schaaap zouden serveren voor de lunch. Mijn broer heeft niet naar me geluisterd. Een week later ging hij. Terwijl ik hem toch echt had gewaarschuwd dat-ie moest oppassen met schaaap. Twee dagen lang had-ie maagklachten. Hij liep de hele dag te kotsen en te schijten. Zijn bek spuugde zoals een draak vuur spuwt en zijn reet was een fontein. Maar zelfs dat hield hem niet tegen.

In de moskee van Aubervilliers had-ie op die dag in feite de bron van de big bang ontdekt. Hij had de ogen van een junk en de woorden stroomden als een waterval zijn mond uit. Papa, oma, Syrië, de Koran, het universum, de eeuwigheid.

'Denk jij dat we zomaar zijn ontstaan? Kijk eens hoe perfect we zijn. En moet je die rotonde zien, dat beeld dat daar staat. Hoe denk jij dat dat er is gekomen?'

Hij wees op een standbeeld van verroest ijzer dat een slaaf voorstelde die zich van zijn ketens bevrijdde.

‘Dat ding? Kom op, man, rot op, wat een strontkleur. Ja hoor, dat heeft God dan zogenaamd geschapen. Bullshit... Respectloos tegenover God om dat soort onzin uit te kramen... Flikker op. Je moet niet naar die ouwe lullen luisteren.’

Het jaar daarop gingen we ham met voetbal. Bekers, medailles, de ene topwedstrijd na de andere. We droomden van PSG. Van net zo'n voetbalcarrière als de broers De Boer of Baggio. Op een zondagochtend zwaaide de headhunter van PSG die verantwoordelijk was voor departement 93 vanaf de tribune naar ons. Samuel. Een Antilliaan. We werden allebei opgeroepen voor een keuring. In de auto op weg naar de tests zei die ouwe steeds dat je van voetbal geen echte man werd. Hij zag ons liever in een chic beroep. Arts, advocaat, ingenieur. Die kleine had zin om hem aan te vliegen. Ik keek naar buiten en zei ‘Tuurlijk, pa’. De avond ervoor had ik de grootste ontdekking van mijn leven gedaan. Mijn eerste joint. Ik voelde me gestrest en was de straat op gegaan om Moha te zien, een baas in de wijk die onder mijn flat rondhing. Hij blies de rook uit, gaf me zijn joint en zei tegen me dat assie me chill ging maken. Mijn voeten brachten me terug naar huis zonder mijn hoofd. Alles bewoog als in een draaimolen en ik zweefde in een kankerwazige coma. Toen pa me riep deed ik net of ik sliep. Die kleine begon ruzie te zoeken toen hij doorkreeg dat ik high was. In die tijd deelden wij de grote slaapkamer, de kamer die papa daarna weer heeft ingepikt. We wilden altijd samen zijn. Samen opstaan. Samen slapen. Samen spelen. Alles deden we samen.

Op het trainingsterrein van PSG in Saint-Germain-en-Laye begon de test goed. Er zat veel publiek. Ik had met m'n broer afgesproken dat we puur zouden spelen, zonder poespas, want ze moesten ons eruit pikken. Op ons na waren er alleen maar zwarten. Die headhunters waren ongewild een beetje racistisch: overtuigd dat zwarte jongens fysiek sterker waren. Dat zei namelijk iedereen. Maar wij hadden de ervaring van de straat en het veld en wisten dat het niet klopte. Ze waren niet anders dan de rest. Het bewijs: als er geknokt werd pompten die nigga's niet zachter of harder.

Op het gras bewoog ik goed. Controle, nauwkeurige passes, remises. Mijn broer zat ook in het ritme. Hij was precies waar hij moest zijn op het goeie moment. Geen juju, geen gemiste kansen. Op een bepaald

moment stond ik na een prachtige move van mijn broer vrij voor het doel en spande mijn been om te schieten. Ik zag die bal zeg maar al in de linkerhoek zitten. En mezelf zag ik al shinen als prof. Precies op dat moment kantelde mijn leven. Het leven is een optelsom van 'als'. Als die killer zich niet op me had gestort en niet met zijn vieze poot mijn knie had geraakt, dan reed ik nu misschien niet de hele dag in een bak rond. Een kankergrove tackle, crimineel gewoon. Mijn huid lag open door de noppen. Hoe het afliep? Mijn broer kwam als een gek aanrennen en gaf die gast een rechtse directe. Hij kwakte meteen tegen de grond. Eindstand? Twee spelers gediskwalificeerd en één geblesseerd. In de auto op de terugweg van het ziekenhuis was papa blij. Afgelopen met die puberdroemen. Die ouwe had alles voorzien. Boeken lezen. Onderwijs. 'Ik ga jou leren over politiek, jouw broer nog beetje jong.'

Zoals met alles begon mijn vader enthousiast. Syrië, religie, politiek, democratie, gelijkheid. Dat was allemaal nieuw voor me. We hadden de aanslagen van 11 september gehad en die ouwe legde me uit dat we nooit zouden weten wie daarachter zaten en waarom. En dat de Verenigde Staten ze gingen gebruiken om oorlog te voeren. Wat ook gebeurde. Toen het wat beter met me ging kreeg hij er genoeg van en geleidelijk gaf hij het op. Verveelde ik me ineens te pletter. Ik stortte me op mijn spelcomputer. Mijn knie was naar de kanker, ik kon nauwelijks lopen. Vier maanden gips en daarna nog twee maanden krukken. 's Avonds hoorde mijn broer me huilen. Dan praatte hij op me in, zei dat ik m'n vertrouwen niet moest verliezen. In de vakantie hing ik met m'n mattie Moha rond bij Barres-rouges, een plantsoen in onze buurt. Met een joint vergat ik de uren, de minuten en de pijn. Die liet ik op de bank achter en ik dribbelde tussen mijn ideeën. Broertje ging in z'n eentje door met voetbal, maar dat liep nu minder lekker. Ze paktten hem harder aan. Normaal was ik erbij om hem te beschermen. Hij bleef ook in de leer bij Farao. Daar had-ie het nooit met me over, want ik zat diep en hij wist dondersgoed dat zijn verhalen over profeten, engelen en sterren me geen reet interesseerden.

De zomer erna ging ik naar de voorlaatste klas van de middelbare en om me wat op te peppen en eens wat anders te zien dan onze buurt betaalde papa een vakantie voor ons in Argelès-sur-Mer, niet ver van Perpignan. Een week lang bivakkeerden we met z'n drieën in een studio.

Brandende zon, fijn zand, een strakke zee en overal chimi's die naar me kirden. Hele dagen gingen mijn ogen als ruitenwissers van kontje naar kontje. Achter je zonnebril kon je dat onopvallend doen. Ik wist te regelen dat een blondje van zeventien mijn rug insmeerde. Kanker spang, die chick. Mijn broer kon het allemaal niks schelen. Sinds dag één van die vakantie zat-ie met zijn neus in een boek. Een dik boek met een mooie kaft. Terwijl de mooiste vissen over het zand surften, gaf hij niet thuis. Beneveld. Ik vroeg wat hij las. Hij gaf geen antwoord, maar kwam overeind en liet me het boek zien. De Heilige Koran. 'Kijk,' zei hij tegen me terwijl hij wees, 'links staat het er in het Frans en rechts in het Arabisch. Ik leer dus gelijk de taal van pa. En er staan hele interessante dingen in. Filosofische dingen.'

Was dit een plek om de Koran te lezen? Mijn broer is er altijd goed in geweest leip doen. Op de leipste momenten. Op de leipste plekken. Op de leipste manieren. Anyway.

Broer

Leven is bizar. Bizar, ja. Want ik had net mijn zaakjes op orde en dan haalt opeens het verleden me in. Leek ik maar op de natuur. Doorgaan, wat er ook gebeurde. Want de natuur vindt altijd zijn weg, wat er ook op d'r pad komt. Natuur maakt zich niet druk om vroeger en is niet bang voor morgen. Neem een rivier. Bouw je een dam, dan hoopt het water zich op en stroomt eroverheen. Of een boom. Zijn wortels groeien gewoon door het asfalt heen. Of de golven. Die spoelen zandkastelen weg, hollen de kustlijn uit en springen over dijken met de kracht van een tsunami. De wind. Rukt dakpannen van het dak of richt tornado's aan die hele gebieden slopen. Maar goed, ik was een man. Een zoon van de natuur. En ik had te accepteren dat mijn broer terug was en dat ik mijn leven in de hand moest houden mét hem. Maar was hij in zijn kop ook echt terug?

Zijn verhaal was te bizar. Ik ben geen kenner, maar die regio rond Aleppo, daar werd op de radio over gepraat als het gebied waar ze allemaal zwaar geflipt zijn. Ik wist het niet, broer. Maar ja, familie, ik had geen keus. Ik ging deel uitmaken van het vervolg. Of anders moest ik hem gaan verklikken bij blauw. Maar dat was geen optie. Dat ging die ouwe niet overleven. Geen idee hoe we hieruit moesten komen. Ik was gewoon een chauffeur, geef mij een bestemming en ik rij. Maar nu ging het om morgen, om de toekomst. Wat er in de achteruitkijkspiegel zat deed er niet veel toe. Het verleden maakte je alleen maar aan het janken.

Er hing een geur van gebraden kip in m'n appartement. In de keu-

ken: een nieuwe broer. Met een schort om z'n bast liet hij een mes los op de uien. In kokstermen: hij 'snipperde'. Hij leek z'n vader wel: klunzig, grillig, van de hak op de tak springend, dan weer dit dan weer dat. Niet makkelijk om hem te volgen. Tegelijkertijd maakte dat hem ook uniek. Ongrijpbaar als een vis, irritant als een kat. Deel van mijn team, van mijn clan, van mijn bloed. Ik legde mijn peuk in de asbak. De woorden van de advocaat draaiden in mijn kop rond. Stel dat de wouten iets wisten? Misschien luisterden ze mijn telefoon al af. Misschien stonden ze over een kwartier wel op de stoep.

Broertje was de kok die dit appartement miste. Ik had een nieuwe keuken laten plaatsen toen ik hier introk. Messen, snijplanken, pannen, koekenpannen, vergiet... Door het raam zag ik het licht van koplampen door de regen heen schijnen. Een zwaailicht. Een politieauto. Hij kwam dichterbij. En stopte op een paar meter voor de flats... Twee agenten stapten uit en liepen in de richting van mijn flat. Mijn hand trilde. Mijn bloed stolde. Angst. Het begon in mijn buik, steeg op naar mijn borststreek en toen verder omhoog naar mijn oren. Ze kwamen ons pakken. Einde verhaal, we waren fucked. Ik zag ze het portiek naast ons binnengaan. Kut. Ze vergisten zich. We moesten loesoe. Snel... Meteen. Naar het andere eind van de wereld rijden, onderduiken, niet meer ademen totdat ze ons waren vergeten.

Die broer van me was nog druk met z'n groente. Ik worstelde met het lot en hij met een koekenpan. Klootzak. Teruggekeerd door met z'n klauw aan de deur te krabben. Miauw, miauw, alsof-ie om melk kwam bedelen. Hij kwam mijn leven verneuken. Misschien had-ie niks gedaan. Misschien klopte zijn verhaal echt. Maar waar het om ging, was wat de anderen van hem dachten. In de tijd dat hij vertrok leek hij de zoon van Bin Laden wel. De hele dag onzin vreten, een hersenpan zo plat als een pannenkoek. Misschien had-ie wroeging gekregen. Had dat hem weer richting Parijs gedreven. Wilde-ie alle tranen van de Tiger en de Eufraat bij elkaar janken en zijn excuses aanbieden, maar wie ging hem geloven? Waar was het bewijs? Geen paradijs. We zouden allemaal in de cel belanden, op een rijtje achter hem. Ons verhaal op het journaal en in de kranten. Een lijdensweg. Hij had de protestmarsen voor Charlie niet gezien. De verklaringen van de premier, het verlies van nationaliteit en het hele circus. Meneer deed maar. Hoe-

renjong. De wouten waren weer in de auto gestapt en vertrokken. Mijn hart zat weer op z'n plek, maar mijn wangen gloeiden nog na van de adrenaline.

Mijn broer had de tafel nog uitgebreider gedekt dan die ouwe.

'Het lijkt wel of we op vrijdagavond bij die ouwe thuis zijn. Sinds wanneer kook jij eigenlijk?'

'Heb ik geleerd. Ik had de tijd...'

Hij liet de glimlach zien van een kind dat thuiskomt met een goed cijfer. Die boy had altijd een supertalent gehad voor schoonheid en precisie. Net als zijn vader trouwens. De keukengeuren waren nu door het hele huis te ruiken en deden mijn maag knorren. Ik stond voor het raam mijn lichte sigaret te roken en hij sneed de gebraden kip. Mooie, rustige gebaren, trefzeker, precies. Knap werk. Ik had het eens geprobeerd en ik moet zeggen: het is niet aangeboren. Bijna chirurgienwerk. Zonder een woord legde hij als een volmaakte soldaat het vlees op de borden. Hij ging zitten. Ik drukte mijn peuk uit. Als twee mannen die niet dood of levend, maar halfdood-halflevend waren, zaten we wakker oog in oog met elkaar, schouders op dezelfde hoogte van elkaar, aan mijn vierkante tafeltje te wachten tot de ander zijn mond open deed.

'Wat heeft die advocaat vandaag gezegd?'

Hij begon. Ik had mijn antwoord klaar. Tijdens mijn sigaret over nagedacht.

'Lang verhaal.'

'Wat heb jij tegen hem verteld?'

'Wat ik zei. Dat mijn broer in het buitenland zit. Dat-ie naar Frankrijk terug wil, en wat-ie dan riskeert.'

'Maar heb je hem over Syrië verteld en zo?'

'Ja, man.'

'Wat heb je gezegd dan?'

'Wesh, wat denk jij! Medische hulp! Denk je dat ik ga zeggen dat je tussen de jihadisten zat?'

Zijn goeie humeur verdween in een split second. Het toverwoord waarmee zijn glimlach verstrakte. De broer van vroeger zat er weer.

'Daar had je niks tegen hem over moeten zeggen! Wat als hij gaat praten?'

‘Doe rustig, man, hij is de broer van Yann. Je bent sick, man, als ons iets overkomt, pompen we die motherfucker de kanker. Ik heb gewoon gezegd dat de wouten ons hebben ondervraagd toen jij vertrok. Papa en mij, want ze dachten dat jij naar Syrië was afgereisd. En dat we als je terugkomt niet opnieuw gezeik willen.’

‘Maar heb je dat echt gezegd van dat humanitaire werk?’

‘Zeker! Hij zei trouwens tegen me dat we bewijs moeten verzamelen. Hij heeft ook gezegd dat als je tegenwoordig naar Syrië gaat je sowieso van terrorisme beschuldigd wordt en in de jari belandt.’

Hij flipte van dat verhaal over de advocaat. Jezus, wat dacht hij dan?

‘Ewa, denk na met je hoofd! Jij kan niet in Frankrijk blijven.’

‘Waar wil je dan dat ik heen ga?’

Ik had zin om hem in mekaar te rammen.

‘Ik zweer je op mama’s hoofd... Denk jij altijd pas achteraf na of zo? Weet ik veel! Bedenk een plan!’

‘Wat voor plan? Ik mag met niemand praten. Jij moet me hieruit helpen.’

‘Ben je loco in je hersenpan, man! Jij staat ineens bij me op de stoep. Je hebt me in de shit geholpen, snap je dat? In de shit! Als je gepakt wordt, dan ben ik er ook gloeiend bij. En dan weet ik niet hoelang we moeten zitten.’

Hij gaf geen antwoord. We bleven een tijdje zwijgen. De gebraden kip op ons bord werd koud. Ik had geen honger meer.

‘Ik word zo moe van jou. Ik word altijd al moe van jou. Waarom luister je nooit? Waarom heb je nooit naar me geluisterd? Vuile... Waarom ben je de boel gaan verneuken in Syrië?’

‘Hou je smoel, man! Hou op met me aan m’n kop te zeuren over Syrië.’

‘Wie heeft jou gezegd dat je naar Syrië moest gaan? Ik? En nu kom je aan m’n kop zeiken dat ik je moet redden. Ik heb godverdomme net m’n éigen leven op de rails. Weet jij hoe dat leven van mij eruitziet: tien uur per dag de leukerd uithangen in een Japanse bak en het betere volk door de stad heen rijden.’

‘Hou op met je gekanker over Syrië. Iedereen maakt fouten.’

‘Fouten? Ben je gestoord in je kop of zo? Ik zweer op het hoofd van mijn moeder dat je gestoord bent. Wat nou fouten? Je zat in een oor-

log, vriend. Je vocht tegen Bashar tussen gasten die Frankrijk haten. Je hebt alleen maar vijanden!’

‘Ik heb me laten fucken. Snap je dat: fuc-ken!’

Ik ging het balkon op om een sigaret te roken en rustig te worden. Hij begon de keuken op te ruimen. Ik had zin om hem verrot te schelden. Zonder te weten waarom. Ik was woest. Woest omdat hij de hele familie in de shit getrokken had. Vanaf het balkon fluisterde ik naar hem zodat de burens het niet konden horen.

‘Waarom ga je niet langs papa?’

Hij zei niks terug. Hij ging verder met het afruimen van de tafel en het schoonmaken van de keuken.

‘Hé! Ik praat tegen je.’

‘Rot op, laat me met rust. Ondankbare hond die je bent. Wie heeft jou uit de shit getrokken toen jij op de bodem lag? Wie bracht jou thuis als je half kapot en kotsend uit een club kwam? Wie hield die ouwe in slaap als jij zijn auto pakte voor je zaakjes? Nou? Zeg dan! Speel nu niet groot, broer, zo van dat ik zogenaamd jouw leven heb verneukt.’

‘Hou godverdomme je rotmuil! Wát praat je met jouw kankersmoel tegen mij?’

De balkondeur stond nog open. Ik deed hem meteen dicht voor de burens.

‘Rot toch op, man. Weet je wat? Laat maar. Ik ben weg. Ik ga.’

‘Weg waarnaartoe?’

‘Weet ik niet, maar ik ga.’

‘Waar wil je heen dan? Je wordt zo opgepakt.’

‘Ik red me wel. Maak je om mij geen zorgen.’

‘Tazz, nou ga dan! Optiefen! Met je shit, je domme acties en je Syrië.’

Er werd een paar keer achter elkaar aan de deur gebeld. Ik ging opendoen. Het was de oude benedenbuurvrouw.

‘Schreeuwen jullie zo? Zijn jullie niet goed snik soms? Het is tien uur ’s avonds.’

Ik kreeg zin om haar hoofd tegen de deur te knallen. Wat kwam ze nou kutkammen, die ouwe teef?

‘Sorry, mevrouw, ik ben op de bank in slaap gevallen. En ik heb denk ik per ongeluk op een knop van de afstandsbediening gedrukt toen ik me omdraaide.’

Ik weet niet of ze me geloofde; ze liep weer naar beneden zonder me nog gedag te zeggen.

Mijn broer vertrok naar zijn kamer. Ik liep naar binnen. Hij lag languit een boek te lezen. Ik dacht dat ik droomde. De laatste keer dat ik hem met een boek had gezien was toen hij voor verpleger studeerde.

‘Ik vertrek morgenochtend, oké? Ik laat je met rust.’

‘Oké. Welterusten.’

Geen zin meer om tegen die hondenuitdrijver te praten. Ik dacht er niet verder over na en ging naar mijn slaapkamer. Ik had misschien niks tegen de advocaat moeten zeggen, maar je doet in het leven niet altijd wat je wil. Vaak wel wat je kan, en ik ging doen wat ik kon om te zorgen dat mijn broer een beter leven kreeg. Ik ging terug naar de woonkamer om het hoesje van *The Bridge on the River Kwai* te pakken. Een tip draaien, tussen duim en wijsvinger de wiet verkruiden, aan een sigaret likken, het papier eraf halen, de tabak in je hand laten vallen, die met je wijsvinger mengen met groen, een vloeitje pakken, de tip erop leggen, met behendige vingers het vloeitje rollen, het papier met de punt van je tong vochtig likken, dichtplakken, nog een keer draaien, nu het bovenste stukje papier, dat verbranden, de joint aansteken, stevig hïjzen, naar je hoofd laten stijgen, warmte in je borst, je hoofd dat vertraagt, de rook uitblazen en wegvliegen. Toen ik de tv aanzette, viel ik midden in een documentaire over Palmyra. Prachtig, een eeuwenoude stad midden in Syrië. Het was mooi daar bij ons. Na tweeduizend jaar nog intact. Maar nu was het door die gekken kapotgemaakt. Stelletje idioten. Misschien gingen we er op een dag met die ouwe naartoe. Met ons drieën. Naar de woestijn. In die bovenkamer schuimde het, draaiende kop, plakkende mond, kleine ogen. Ik wist niet waarom, maar ik had het gevoel dat ik deze beelden eerder had gezien. Palmyra. Iemand had me dit laten zien, maar ik herinnerde me niet wie. Misschien die ouwe. Een ander shot. O dit, ik wist serieus zeker dat ik dit gebouw eerder had gezien. Die zuilen. Maar waar? Was ik in de war of zo? Haalde ik nou Rome en Tsjaad door elkaar of zo?

De engel Gabriël daalde af en streelde mijn hoofd. Ik viel in slaap met mijn hand onder het kussen terwijl ik aan mama dacht. Want mijn lieve ma was hier. Ze verscheen altijd als ik naar de tuin van Eden ging om gras te smoken. Niet dood. Nog hier. In mijn hoofd. In mijn borst.

DRUKPROEF

Broer

‘Hallo?’

‘Ja, goeiedag. Met de chauffeur. Het lukt me niet om u te lokaliseren. Waar kom ik u ophalen? In Nanterre of in Courbevoie?’

‘Eh, geen idee. Wacht even, dan kijk ik uit mijn raam...’

Ik had net een ritverzoek gekregen in zakenwijk La Défense.

‘Ziet u die grote duim? Naast de Grande Arche?’

‘Kom eraan.’

Onder de wijk La Défense ligt een soort ondergronds doolhof met parkeergarages, laad- en losplekken, taxistandplaatsen en zelfs een supermarkt en een restaurant. Je moet je niet vergissen: als je de verkeerde kant op gaat, zit je zomaar ineens op de snelweg. De duim waar die klant het over had was een reusachtig kunstwerk van meer dan tien meter hoog.

‘Hallo? Met de chauffeur. Ik ben er.’

‘Ah! Nu al. Sorry. Ik ben vijf minuten later. Kunt u wachten?’

Ik tikte ‘Duim La Défense’ op mijn smartphone in. Als antwoord kreeg ik ‘Kunstwerk van kunstenaar César’. Twaalf meter hoog. Achtien ton. Het was in 1994 neergezet op het plein tussen de wolkenkrabbers. Het was halfeen ’s middags en de in pak gestoken nerds liepen over straat om te gaan schransen. Die hele duim kon niemand een fuck schelen. Ik stapte mijn auto uit om hem van dichtbij te bekijken. De poriën, de rimpels, de nagel, de kromming van de vinger en zelfs de lijnen van de vingerafdruk. Grote kunst, holy shit. De smartphone vertelde me er in drie minuten een heel verhaal bij. Dit bleek dus niet

zijn enige duim. Die César had er nog veel meer gemaakt. In allerlei maten. Lekker voor in de r... van de mensen die het konden betalen. Zoals de overheid: genoeg belastingcenten opgestreken om ons een bronzen duim cadeau te doen. Nou weet ik niet wat dat ding gekost heeft, maar een duim als van een Romeinse keizer, zeg maar een Caesar, gemaakt door een gast die César heet, dat noem ik kankergeniaal.

Door heel La Défense stond kunst. Op een avond dat we stoned waren had ik er een keer met baas Moha gewandeld. We hadden een gids van de wijk bij de Fnac gejat en gluurden naar die kunst terwijl we elkaar de grootste onzin voorlazen. Er stond voor miljoenen euro's. Die kunstenaars waren onze broeders. Net zo gestoord in hun hoofd als wij. We hadden buikpijn van het lachen. De besluitvormers hadden kunst tussen de wolkenkrabbers neergezet met het idee dat dat de mensen goed zou doen. Maar het kon niemand een fuck schelen! En niemand snapte er iets van. Het was niet meer dan decoratie. Om er iets van te begrijpen moest je de tijd nemen en nieuwsgierig zijn. Kunst om de kunst zegt niemand namelijk een flikker. Kunst moet als een uppercut bij je binnenkomen, bij de eerste blik. En als je dan beter gaat kijken, ontdek je details. En besef je dat je oog in oog staat met een meesterwerk.

‘Hallo? Met de chauffeur. Waar bent u?’

‘Vijf minuten nog. Ik maak even een verslag af.’

Verslag! Motherfucker! Ik had nog meer te doen. Ik miste allemaal ritten als ik bleef wachten. Er stond een vent naast de duim. Met een pakket in zijn handen. Krullen, donkerblauw pak, wit overhemd en blond baardje. Type Syriër met dikke wenkbrauwen, maar dan goed gekleed. Er liepen militairen. Die pikken waren angstaanjagend met hun Famas. Stel je voor dat een van de twee nou doordraaide en om zich heen begon te schieten? Godverdomme, ik was nog half stoned van de vorige dag. Ik zou het allemaal moeten opschrijven. Mooie verhalen zou ik dan krijgen. Wat als die vent met die blonde baard zich opeens zou opblazen? Misschien had-ie wel een bomgordel onder zijn pak. De duim zou opstijgen en zich in de reet van de hemel dringen. Hij zag er netjes uit, maar het kon net zo goed een terrorist zijn. Zoals de advocaat zei: taqiyya. Je wist maar nooit. Er kwam een man naar hem toe. Jonger. Geler. Losjes groette hij de man met de blonde baard.

Ze gingen op een bankje in de buurt zitten. En begonnen met elkaar te praten. Kanker, die jongste zag er fucking afgeleefd uit. Ik stond een eind verderop, maar zag de wallen onder zijn ogen zitten. Waar konden die twee het over hebben?

‘Goed zo. Je hebt goed opgepakt wat ik je heb geleerd.’

De jongste probeerde zijn smile te verbergen.

‘De beste manier om niet op te vallen is je in de menigte begeven. Om deze tijd loopt iedereen te wandelen, te eten, te kletsen. Dus doen wij precies hetzelfde. De kunst van het verdoezelen houdt niet in dat je je verstopt, maar dat je onzichtbaar bent. En om onzichtbaar te zijn, moet je de kleur van de omgeving aannemen. Als een kameleon. Heb je weleens varkensvlees gegeten?’

‘Nee.’

‘Nou, dan ga je dat vandaag proeven. Hier, neem een broodje en zeur niet.’

De jongste keek verbaasd. Op het moment dat hij een hap nam keek hij omhoog. Misschien barstte het onheil over hem los. Hij nam dus gewoon een hap, die loser. Hij at van dat broodje. Hoerenjong. Hij had varkensvlees op. Hij leek ervan te genieten. De zonde was altijd dichtbij en ver weg tegelijk. Een hels hapje verderop.

‘Best te vreten, toch?’

De jongste at door en trok een vies gezicht.

‘Over vijf dagen is het feest. Volgende week woensdag. Noteer dat in je kop en nergens anders. En zeg hetzelfde tegen je team.’

De man met de blonde baard bleef praten.

‘De leverancier moet geheim blijven, anders kunnen we het vergeten. En waar betaal je het spul mee? Kijk uit met creditcards en ook niet te veel cash.’

‘Is niet meer nodig. We hebben een andere oplossing.’

De hand van de man met de krullen maakte een prop van het broodzakje. Hij zweeg een tijd en sloot kort zijn ogen. Daarna murmelde hij een paar onverstaanbare dingen in het Arabisch.

‘Doe voorzichtig.’

Er liepen twee chicks in mantelpak en op hoge hakken voorbij. Ze wiegden met hun kont. De man met de blonde baard lachte en knipogde naar ze.

'Over vijf dagen. Woensdag. Noteer het in je kop en nergens anders.'
Toen kwam mijn klant eraan en verdwenen de twee kerels op de achtergrond.

'Bent u de chauffeur? Hallo. Granet. Sorry dat ik zo laat ben.'

Kut man, ik werd leipo. Ik was ten toes down met die twee gasten op dat bankje. Ziek gewoon. Dit was niet goed. Ik moest nu echt gaan stoppen met blowen.

DRUKPROEF

Broer

Weer een sirene. Hoe laat was het? Het was al licht. Het leek wel of ik drie jaar had geslapen. Die wietlabs in Holland maakten dat spul steeds sterker. Straks waren mijn hersenen hooked. Ik was stronken. Moe. Aan het eind van mijn Latijn. Zwarte kop. Branderige ogen. Ik duwde de deur van mijn broers slaapkamer open. Die pik lag nog steeds te pitten. Op de grond naast zijn bed lag het boek dat hij de vorige avond had liggen lezen. 1984 van George Orwell.

Na een paar minuten treuzelen dwong ik mezelf om mijn pak aan te trekken. Mijn zakken moesten gevuld, want sinds die kleine terug was draaide de motor niet. En de koelkast werd steeds leger. Ik was me aan het scheren toen ik broertje hoorde pissen.

‘Dus je bent er nog?’

Hij wachtte twee tellen voordat-ie antwoord gaf. De twee tellen dat je twijfelt of je de ander uit gaat kafferen of meegaat met zijn grap. Hij antwoordde lachend: ‘Nee, ik heb de wouten gebeld om jou aan te geven.’

Ik wist niet wat hij de afgelopen dagen en nachten had uitgespookt. Hij was al vier dagen hier. 's Avonds vroeg hij om mijn computer en die stond 's morgens weer netjes op de salontafel. Toen ik uit het leger kwam, was ik net zo. Geblokkeerd, er kwam niks uit me. Daar word je lijp van. Na het ongeluk in Tsjaad had de arts me pillen voorgeschreven, zogenaamd om beter van te worden. De hele dag staarde ik naar het zwart en het bloed dat om me heen werd vergoten. Als een zombie zapte ik van tv naar computer, van film naar serie. Enige afleiding: de eet- en plaspauses. Een bout draaien of een biefstuk eten, dat brak

de routine. In het begin liet die ouwe me met rust. De maanden gingen voorbij en er gebeurde niks. Door het raam zag ik de mensen uit de buurt, de ouwe bekenden, hun leventje leiden en ik zat daar in het donker het mijne te verkloten. Op een dag ging ik de straat op. Baas Moha hing er nog steeds, met zijn joint, zijn zigeunerkop, zijn tanden die verstoppertje speelden en zijn stoned hersenpan. Ik begon de pillen in te ruilen voor pit en kreeg langzaam maar zeker mijn plek terug in de hood: voetbalveldje, winkelcentrum, shishalounge, kebabzaak. Conclusie: Assie deed me weer een beetje leven.

Onder de douche, terwijl het koude water over mijn hoofd stroomde, zei ik tegen mezelf dat ik een oplossing voor mijn broer moest vinden. Ondanks zijn lef en zijn studie was hij daar zelf niet toe in staat. Hij scheen een genie te zijn. Misschien in opstellen schrijven of mensen verplegen. Maar voor de praktische dingen had-ie mij toch echt nodig. De advocaat had gelijk: hij kon hier niet blijven. Hij moest snel ergens heen. Maar waar? Wie moest ik vragen? Hoe ging ik het aanpakken? Er moest een plan komen. Er moest een plek komen. Daar moest ik hem onderbrengen. Dan hier mijn zaakjes regelen en vervolgens naar hem toe. Met die ouwe en het liefst ook oma.

Om kwart over negen klemde ik mijn handen om het stuur. Om mijn oude gewoontes op te pakken reed ik naar Belleville, naar mijn café niet ver van de salafistenmoskee. Aan de bar serveerde de ober me mijn ochtendgeluk: een aangelengde espresso, croissant, een glaasje jus en de krant. Ik checkte de koppen: de laatste peilingen voor de verkiezingen, de oorlog in Syrië, aanslagen in Turkije, een medisch schandaal. Ik ging naar het lokale nieuws. Eén: dat is concreet. Twee: het is belangrijker. Drie: het ontspant. Op de pagina over stadsdeel Rive Gauche kopte de rechterkolom 'Diefstal in het Pompidou-ziekenhuis'.

Iemand had chemische stoffen uit de medicijnvoorraad van het ziekenhuis achterovergedrukt. De politie en de beveiliging hadden geen braaksporen gevonden. Ondanks het verscherpte toezicht was het iemand gelukt probleemloos het gebouw in en uit te gaan. Het artikel gaf geen informatie over wat er precies was gestolen. Maar het moest wel heftig zijn, want de prefect had gevraagd om dag en nacht militaire bewaking.

Ik kwam met mijn kop uit de krant toen ik de stem op tv een debat over VTC's hoorde aankondigen. Een van de platforms ging sluiten... vanwege de concurrentie. 'Ze kunnen allemaal doodvallen!' braakte een oude man aan de bar uit. Zeker een taxichauffeur. Aan zijn kop te zien durfde ik te wedden dat het een Algerijn was. We zaten in het elfde arrondissement. Een buurt die werd bevochten door yuppen, Arabieren en Chinezen. Naaiateliers, loempiaverkopers, kleding-groothandels, biowinkels, theewinkels van blonde baardmannen en cafés van donkere baardmannen, Montessorischolen, fietsenmakers, couscousrestaurants, groenteverkopers, alcohol schenkende cafés van Algerijnen, moslimboekhandels, verkopers van goedkope imitatie-merksneakers, verkopers van peperdure echte sneakers van onbekende merken en van-alles-en-nog-wat-winkeltjes streeden er om een plek. En moskeeën natuurlijk.

In werkelijkheid was er helemaal geen concurrentie. Iedereen leefde er zo'n beetje langs elkaar en met elkaar. De yuppen bepaalden wat ze bij de Chinese traiteur bestelden, wie z'n groente bij het Algerijnse groentestalletje kocht, wie de yuppen in het Algerijnse café tegenkwam, bij de 'goeie' allochtonen. Om twee uur 's middags pakte je een koffie aan de bar met Miloud of Heikel uit de Algerijnse hoogvlakte en 's avonds lebberde je aan een wijntje met Morad uit Oran of met Moha uit Tlemcen. Het goede leven. Open-minded of alcoholverslaafde Chinezen gingen ook naar het café, om krasspelletjes te doen, aan de lotto of paardenraces mee te doen of rami bridge te spelen. In de kledingateliers begrepen de Maghrebijnen en Chinezen elkaar wonderlijk genoeg in een soort eigen mengtaal die alleen in het 11de werd gesproken. Diezelfde taal werd een bron van conflict als de handdoek die voor de Arabier bestemd was rechthoekig in plaats van vierkant bleek.

Langs de stoepen liepen Aziatische vrouwen heen en weer. Die noemden ze tippelaarsters. Hele dagen stonden ze met elkaar te kletsen. Bij een blik glimlachten ze naar je en dan begreep je ineens wat ze daar stonden te doen. Sinds het voor de beroepsgroep verboden was om op straat klanten aan te klampen, verplaatsen de hoedsters van de onderwereld van Belleville zich voortdurend, zodat de popo zijn bekeuringenboekje niet tevoorschijn haalde, en wachtten ze tot een klant zelf het initiatief nam. Het vervolg vond plaats in een appartement,

trappenhuis of in de achterkamer van een massagesalon. Ze zeggen dat ze het goedkoopst van heel Parijs zijn en dat het hele pakket, dus pijpen plus neuken, dertig euro kost. Voor twintig euro meer kan je ze ook nog in hun kont wiepen. Nooit de kans gehad om het gerucht te bevestigen. Vette pech.

In die drukte had je moskeeën en mannen – jong en minder jong – met baarden tot op hun navel, hun qamis over een joggingbroek en met badslippers of Nikes aan hun voeten. Schoenen die drugsdealers eind jaren negentig droegen. Vaak zijn ze op de fiets, niet uit milieu- of yuppenprincipes, maar omdat ze een motor haram vinden. Waarom ook niet. Ecofreaks zeggen toch: ‘De natuur is een geschenk en we hebben maar één Aarde. Die moeten we beschermen.’ De baarden van Belleville zeggen: ‘De natuur is een geschenk van God, de mens is gemaakt om in de natuur te leven en niet in zonde. Dat moeten we beschermen. Pak dus de fiets.’ De politie was vast niet blij met die fietstrend en ik wist zeker dat de cijfers over etnische profilering daarvan getuigden. Hoe maakte je onderscheid tussen een bebaarde moslim op een fiets en een hipster op een fixie? Dat was een serieus probleem. In het café zei een gast uit de yuppenclub laatst tegen me dat hipsters hadden geklaagd over de vele controles. De prefect had naar ze geluisterd. Terwijl allochtonen van alle godsdiensten daar al vijftig jaar over klagen en niemand die naar ze luisterde. Trieste Republiek.

De wouten hadden de controles waarschijnlijk afgeschaft en de statistieken daalden. Een agent uit het elfde bedacht een oplossing. Hij keek naar het fietsmerk en dat werd zijn criterium om iemand te beoordelen. Wat een kutstreek. Hipsters kochten hun nieuwe, dure fietsen zonder versnelling bij een fietswinkel. Baarden kochten oude, slecht onderhouden fietsen, meestal Peugeot-vouwfietsen, bij particulieren op internet. Na deze ontdekking werden de controles weer een succes. Eerst werd je eruit gepikt om je getinte rotkop, nu om je lelijke barrel. Straks gingen ze nog demonstreren ook. Stel je voor: een optocht met een baard in djellaba op kop met een spandoek in zijn handen: ‘Nee tegen de stigmatisering van de Peugeot-vouwfiets’. Als een rechtgeaarde, graag kankerende Fransman. Wie zal er dan nog zeggen dat-ie niet geïntegreerd is?

Ik verliet het café en de app vroeg me iemand op te halen in de wijk

Sentier. Vanouds de wijk van maghrebijnse joden, de Sefardim. Die ouwe zei altijd tegen me dat die net zo maghrebijns als joods waren. Anyway. Er kwam een vent de Rue d'Aboukir in lopen. In de achteruitkijkspiegel gokte ik aan zijn hoofd dat hij bij een bedrijf in Silicon Sentier werkte. Sinds een paar jaar was die wijk het mekka voor Franse start-ups. Niet duur en midden in de stad. Meneer zag eruit als een kinkel die net de wereldcup had verloren. Kringen onder zijn ogen, holle blik, hangende wenkbrauwen. De kop van Domenech na de Zidane-kopstoot aan Materazzi. Anyway. Hij kwam aanlopen met een grote doos vol papier, pennen en ordners. Hij was vast net de laan uit gestuurd. Arme kerel, meteen 's ochtends raak. Hij vroeg of ik de radio aan wilde zetten. 'De zender maakt me niet uit, als dat ding maar aanstaat.' Het soort klant dat graag de stilte verdreef. Dat heb ik zelf ook als ik geen zin heb om na te denken. Ik zet iets op, weet ik veel, Radio Caraïbes, Radio Mozart, maakt niet uit wat, zolang ik daarboven die knop maar om kan zetten en me op de weg concentreer.

Op France Info praatte de presentator na het nieuws verder over dat VTC-platform dat net was opgedoekt. Ik zette het geluid harder. Sinds vanochtend was er wat meer over bekend, de eigenaar had een persconferentie gegeven die steeds werd herhaald: 'Vandaag de dag is er in de zogenaamde "winner takes it all"-interneteconomie geen plek voor twee platforms. Onze grootste concurrent vangt zestig procent van de ritten en de markt is verzadigd. Te veel chauffeurs, te veel platforms. En dat terwijl het aantal klanten niet meer toeneemt. Het wordt zelfs lager nu sommigen hun toevlucht weer nemen tot de gewone taxi. Ons enige middel om overeind te blijven was reclame en pr, maar we hebben niet genoeg middelen meer om te investeren.'

Er werd over nieuwe start-ups gesproken als over de toekomst van de economie, en door een domino-effect de toekomst van de mensheid. Dit faillissement was dus een hele toestand. De elites van ons land, de minister van Economische Zaken voorop, stemden massaal voor dit soort nieuwe ondernemingen en trokken straatsoldaten als ik aan.

De kerel achterin vroeg me of ik de radio weer uit kon zetten.

'Ik werkte voor die tent... Dan snapt u dat ik niet veel trek heb om er nog iets over te horen.'

Hij kon de tyfus krijgen, die gast met z'n kop als een geslagen hond. Hij had zijn handtekening gezet om in dienst te komen bij een business die losers die niet weten wat ze met hun leven aan moeten tien uur per dag de weg opstuurt. Ze kregen het stuur van een mooie bak tussen hun handen en stackten money. Een derde voor het platform, een derde voor de baas, een derde voor de chauffeurs. En van die laatste derde schraapte de overheid nog twintig procent af. Uiteindelijk ving die chauffeur maar vijftwintig procent van wat-ie verdiende. Die kerel achter in mijn waggie met zijn afgepeigerde rotsmoel had dit allemaal zelf veroorzaakt. Hij had nooit nagedacht, niet bij zichzelf gezegd: 'Hallo, dit is dus gewoon uitbuiting.' Nee, het leek hem juist geweldig, want het was modern. Lik m'n reet met die moderniteit van ze. Ik durfde te wedden dat het leven in de tijd van de profeten beter was. Ja, er waren ziektes, ja, er waren oorlogen, ja, er was slavernij, maar als je wilde kon je je terugtrekken op een godverlaten plek en een lapje grond bebouwen om niet afhankelijk te zijn van honden die je leefruimte wegkaapten.

'Doet u dit werk al lang?'

Ik slikte mijn gif in.

'Bijna drie jaar. En u?'

'Ook. U moet ermee ophouden. Want uiteindelijk worden we allemaal...'

'Allemaal wat?'

'Genaaid.'

Finito met de wagen en mijn zwarte pak? Dan zou ik weer op straat hangen. Lopen slangen om m'n floes te vangen. Terwijl hij een paar maanden werkloosheidsuitkering kreeg. Kon-ie met z'n wijf een reisje naar een exotisch land van maken. En dan fris en fruitig terugkomen, gebruind en zonder wallen, twee of drie cv's opsturen, zijn netwerk aanspreken en dan zat-ie binnen de kortste keren weer naar een scherm te turen om nieuwe sukkels te fucken. Hoe meer tijd er verstreek, hoe meer ik ging lijken op die ouwe: een lul van een communist. Want ik had in de Amerikaanse droom gelooft. Je biefstuk verdienen door er zelf hard voor te werken. Maar die droom was snel gesneuveld. De waarheid was dat ik als ik mijn huur had betaald nauwelijks iets overhield om mijn sweetie mee uit te nemen.

Hij sprong bij metro Marx Dormoy m'n wagen uit. Tien minuten lang had-ie als een makelaar geprobeerd om me zijn wijk te verkopen. Typisch iets voor blanke vla om in een wijk vol junks te gaan wonen en te kirren dat ze van gemixt houden. Anyway, ik had een kaolo tjoerie willen maken zoals de Malinese burens van mijn ouwe, maar in feite wist hij al genoeg toen hij mijn blik in de achteruitkijkspiegel zag. Als ik rijk was zou ik in een goeie wijk gaan wonen, met mooie lanen, mooie gebouwen, mooie chicka's en mooie auto's. Maar die broeders bleven daar juist weg en dromen van een shabby leven, shabby kop, shabby loop, shabby wijk, shabby uitgaansleven. Echt raar, luxe bestaat alleen nog in je dromen, je weet niet meer wie wie en wie wat is. In onze taal noemen we dat wacke tijden.

Broertje

Vóór ze de toren gingen bestormen kwamen ze 's morgens bij mij in de kliniek langs. Ik had mijn keizersnee nog niet afgerond of ze namen me mee in hun pick-uptruck. De tunnel was klaar. Driehonderd meter lang bij zes meter diep. Zo'n twintig strijders stonden aan de ingang van de tunnel op een kluit bij elkaar. Het was de zwager van Blondbaard eindelijk gelukt de constructie te voltooien. Met de overgebleven gevangenen. Door de zon was het litteken op zijn slaap nog zichtbaar. Een aandenken aan de ring van Blondbaard. De zwager gaf het signaal en wij gingen een voor een naar binnen. Ik sloot de rij. Terwijl ik de ladder afdaalde keek ik omhoog om voor een laatste keer de lucht te zien. Het gat was net ruim genoeg om er met mijn schouders door te kunnen. De mannen waren tot de tanden bewapend. Naast een geweer droegen sommigen raketwerpers of zware mitrailleurs. Ik kreeg geen lucht, het rook naar opgesloten scheten, kelderlucht, we stikten. 'In het leven heb je twee soorten mensen: degenen met een geladen pistool en degenen die graven. Jij graaft.' Dat citaat uit *The Good, the Bad and the Ugly*, bro, dat klonk door in mijn hoofd.

De gevangenen hadden gegraven als beesten, met blote handen en voeten, zodat wij oorlog konden voeren. Op de wanden zag je nog sporen van hun bebloede handen. Alle mannen met wie ik was wilden oorlog voeren. Misschien hadden ze nooit vrede gekend. De man vóór me droeg een zwart bommenvest. Hij kwam moeilijk vooruit en hield zich vast aan de vochtige tunnelwanden. Ik had gehoord dat zo'n vest loodzwaar was. Zijn bijnaam was Abou Johnny. Dat klinkt raar, I know. Dat

was niet omdat hij een bekeerling was, maar omdat hij lichtblond, steil haar had. Daardoor leek hij op een Amerikaan. Meestal is het haar van blonde mensen hier gekruld, kroesachtig zelfs, maar dat van hem zag er precies zo uit als donker haar. Lichtblauwe ogen, een sneeuwwitte huid, het gezicht van een engel op een kerkraam. Met een spijkerbroek en baseballpet had je hem aangezien voor iemand die bij Google werkt. Onmogelijk te raden dat hij Syriër was, laat staan een jihadist. Zo zie je maar... Sham liet me zien: 'Zoon, alle mensen zijn gelijk.' Dit was het bewijs. Wat ons ongelijk maakte waren de wetten van de mensen. Die gozer, hoe gestoord ook, had met dat uiterlijk van 'm in Frankrijk nooit last gekregen van racisme. Maar moest je papa zien, bro. Die was met zijn snor en zijn Nesquik-kleur gedwongen zijn academische papiertje in te ruilen voor een taxivergunning en een bak op vier wielen. En jij, broer... jij...

Goed. Die gast was dus niet goed bij z'n hoofd. Twee weken eerder had ik zijn vrouw helpen bevallen. Zij was al net zo gek als hij. Ik had de navelstreng nog niet doorgeknipt en het kind nog niet gewassen of ze vroeg of ik een foto van haar wilde nemen. Met het kind in haar armen en een kalasjnikov ernaast. Die sis postte die pica op Facebook om 'de oemma Allah's gulheid naar zijn volgers te tonen', zo zei ze. Veel gekker moest het voor God toch niet worden.

De tunnel was gegraven achter een heuvel. Die beschermde ons tegen sluipschutters in de toren. Onze emir Blondbaard sprak al een halfjaar over zijn plan. De heuvel was een onmisbare factor om te kunnen slagen. Achter de heuvel, na een helling van honderd meter bergafwaarts, lag het dorp. En aan de andere kant van het dorp werd vanuit de toren de omgeving in de gaten gehouden. De inwoners hadden hun huizen verlaten. De plek diende alleen nog als militaire uitvalsbasis en als observatiepost voor de mannen van Bashar.

Om onszelf tegen scherpschutters te beschermen hadden ze de vorige nacht een grote staalplaten bepantsering geplaatst. Daarachter konden de moedjahedien zich tijdens de aanval veiliger verplaatsen. Want sinds een jaar werden onze strijders doorboord met kogels van scherpschutters en belandden ze bij ons in het ziekenhuis. Het werd routine. In het begin schoten ze in de benen, want een gewonde geeft meer overlast dan een dode. Want een gewonde houdt een bed bezet en heeft

medische zorg nodig. Bij de laatste vier die ik had behandeld zat de kogel in de borstkas: piepende adem, lege blik. Zoals altijd konden we daar niet veel meer aan doen. Dat maakte emir Blondbaard razend. Hij was vastbesloten vandaag de toren te veroveren. En vervolgens op te trekken naar de rivier om het dorp veilig te stellen. Al moesten er mannen voor geofferd worden, er moest en zou resultaat behaald worden.

Abou Johnny sprak lang met de zwager van Blondbaard, de baas van de tunnel. Ze werkten een plan uit. Vanuit de verte was er geen beweging in de toren te zien. Tussen het kreupelhout door vond ik het ding lijken op de zendmast van Fort de Romainville. Ik wist niet wat ik hier kwam zoeken of hoe ik er beland was. Al meer dan twee jaar gevangen in die woestijn. Zonder opleiding voor dokter spelen. Gestart met een ngo om te eindigen als verpleger in een militaire operatie – mijn eerste – onder het bevel van Blondbaard. Na een uur leken Abou Johnny en de zwager het eens. Ze gaven elkaar een boks en omhelsden elkaar. Bijna zoals de stelletjes op het treinperron op zondagavond. Het zag er vredig uit. Abou Johnny knielde voor zijn gebed. Wij wachtten een stukje verderop. De mannen waren rustig. Vandaag geen helikopter, kogel, granaat of mortier te bespeuren. Dat deed goed, maar dat ging niet lang duren.

Na zijn gebed kwam de jongeman overeind en haalde een spiegeletje uit zijn zak om zijn haar te fatsoeneren. Toen liep hij weer naar zijn mannen en omhelsde ze een voor een. Al twee jaar leidde hij hen nu door de heuvels ten noorden van Aleppo. De trouw die de soldaten voor de jonge kerel aan de dag legden ging nog veel verder dan die voor Blondbaard. Er werd over hem gesproken als over een soort Rambo. Hij was louter bang voor de dood om de gevolgen die die voor zijn mannen kon hebben. Daardoor kon hij zelf enorme risico's nemen. Geen ziekenhuisbezoek. Geen blessures. Nog geen verstukte enkel. Terwijl dat toch de voornaamste kwaal was waarmee de moedjahedien zich in het ziekenhuis meldden. Omar, een van de jongsten, begon te huilen. Abou Johnny sloeg zijn armen om hem heen, klopte op zijn rug en zei 'tot binnenkort' tegen hem. Kalasjnikovs en schouderriem, handpalmen naar de hemel. Allemaal prevelden ze gebeden.

Toen nam iedereen als in een toneelstuk zijn plek in. Een eerste groep vertrok richting de haag van struikgewas om er een sniper en een mi-

trailleur te installeren. Ze begonnen met tussenpozen van tien seconden in de richting van de toren te vuren. Geen respons. Ik had gehoord dat het een slecht teken is als de vijand niet antwoordt. Toen gingen vier of vijf mannen zich verderop in een huis verschansen en postten daar nog een sluipschutter en een mitrailleur. Die begonnen ook te schieten. Nog steeds geen antwoord. Toen ook de laatste kerels die achter het staalplaat verscholen zaten de toren begonnen te bekogelen, knipoogde Abou Johnny naar me, schudde mijn hand en kustte me op mijn voorhoofd: 'Bedankt, broeder. Je hebt me een zoon geschonken. Je hebt je plek bij Allah verdiend.' Hij liep op handen en knieën en toen hij de staalplaten bepantsering voorbij was ging hij op de grond liggen. Met zijn kalasjnikov tegen zich aan gedrukt liet hij zich de helling afrollen tot aan het eerste huis van het dorp. Het was voor het eerst dat ik bij een militaire operatie assisteerde en het leek voor geen meter op wat ik uit films kende. Mijn hart shakete. Voor de veiligheid hadden ze me een geweer gegeven, maar hoe ik dat ding moest hanteren wist ik niet. Blondbaard riep al sinds dag één dat ik hier was dat ik mijn muaskar moest doen. Ik had altijd wel een goede reden in het ziekenhuis gehad om eronderuit te komen. In feite had ik zo veel werk dat ik ook niet anders kon. Om Abou Johnny te dekken schoten de kerels die in hinderlaag lagen er heftig op los, terwijl ze voortdurend 'Allahoe akbar' schreeuwden. De toren begon van zich te laten horen. Iedere vier à vijf seconden knalde er een kogel uit een sniper rifle onze kant op. Vaak tegen het staalplaat. Gelukkig was dat drielaags en versterkt met hout. Met geen mogelijkheid kwamen daar kogels doorheen.

Ondertussen rolde Abou Johnny dus die helling af, het dorp binnen. Van waar ik me bevond zag ik hem op handen en voeten van muur naar muur snellen, kalasjnikov in de hand, bommengordel op zijn rug. Op een gegeven moment was hij buiten ons gezichtsveld. Je kon maar beter niet je nek uitsteken om hem te spotten, want je riskeerde dat je schedel explodeerde. Als een metronoom bepaalden de kogels dat we gedekt moesten blijven. Dat ging tien of vijftien minuten zo door. Niemand wist wat Abou Johnny uitspookte terwijl het succes van de operatie van hem afhing. De moedjahedien probeerden rustig te blijven. Sommigen stressen als de kogels rakelings langs hun oren vlogen.

'Allahoe akbar! Allahoe akbar! Allahoe akbar!' Ze riepen om hulp

en ze geloofden waarschijnlijk nog echt in de overwinning ook, als ze zich met zo veel moed in de strijd wierpen. Plotseling hoorden we een schreeuw. Een van de jongens in de linker hinderlaag riep dat de jonge Omar in zijn nek was geraakt en dat ik meteen moest komen helpen. Ik kroop naar mijn materiaal en zocht daarna weer dekking. 'Te laat!' brulde de vent. 'Laat maar, hij is al op weg naar Allah.' Aan de overkant schoten de mannen van Bashar al lang niet meer met Dragunovs. De Iraniërs hadden hun een kopie van een Oostenrijks geweer geleverd, de Steyr. Dat zag ik aan de wonden. Daar was niet veel meer aan te doen.

Plotseling werd ons wachten opgeschrikt door meerdere kalasjnikovsalvo's uit het dorp. Daarna twee minuten stilte. Iedereen trilde. Ik lag plat op mijn buik en kroop naar de rand van de staalplaat in een poging te zien wat er gaande was. Het was te ver weg, er zat bijna tweehonderd meter tussen. Als een van Bashars mannen me zag kon-ie me met één kogel uitrangeren, maar precies op dat moment gaf de adrenaline me het gevoel dat mij niks kon overkomen. De anderen hadden precies hetzelfde. Ik voelde dat ik leefde. Net als tijdens een keizersnede. Na zes maanden voorbereiding kwam het eind van de operatie in zicht. Alles kon nog makkelijk de verkeerde kant op gaan. Ik stelde me onze vriend in de toren voor, omcirkeld door de idioten van Bashar, sjiiitische milities met rode hoofdband, die ook 'Allahoe akbar' schreeuwden maar om andere redenen. Er klonk een 'Allahoe akbar' van bij ons. En meteen daarna hoorden we een gruwelijke explosie. Boven de toren steeg een grote stofwolk op.

'Allahoe akbar! Allahoe akbar! Allahoe akbar!' Ze renden richting het dorp, vuurwapen in de hand. Ik wist niet wat ik moest doen. Van alle kanten kwamen de moedjahedien aanrennen, ze sprongen de afdaling in, op het dorp af. Ik stond op, pakte het materiaal en de kalasjnikov om me ook de helling af te werpen. Ik liet me als een trapper naar beneden rollen. Opperold, met bloed op mijn gezicht, wachtte ik tot het schieten voorbij was. We hadden gewonnen.

Toen we 's avonds terugkeerden had onze emir Blondbaard tien lammeren laten slachten voor de moedjahedien. Een glimlach van oor tot oor. Zo blij als een kind. Hij hield een lange speech. Zijn zoon, een jochie van dertien, klom op een verhoging om verzen uit de Koran voor te dragen en ons aan te sporen de strijd voort te zetten. Ik had zin om naar huis te gaan. Een halfuur later zei ik dat ik langs de kliniek moest

om patiënten te bezoeken. Dat had ik ook moeten doen, maar ik was te moe. Thuis verzorgde Leïla de wonden op mijn handen en gezicht. Daarna probeerde ik te slapen. Maar ik hoorde het gefluit nog om mijn oren. De eerste keer dat ik oorlog meemaakte. Ik moest denken aan de mensen in de concertzaal in Parijs.

De volgende ochtend in de kliniek had de keizersnede van de vorige dag een rottig staartje gekregen. Die vrouw had eenenveertig graden koorts. Haar man kwam me uitkafferen. Hij was een gewonde strijder en dreigde me de keel door te snijden als zijn vrouw zou sterven. Ik begreep niet wat ze mankeerde. Ze klaagde over helse pijn aan het litteken, terwijl ik alles op de gewone manier had uitgevoerd. Voordat Bedrettin naar Mayadin was vertrokken, had hij tegen me gezegd dat dit soort dingen gebeurde omdat we geen specialist waren. We hadden het juiste materiaal niet. Logisch dat we op sommige dingen geen vat hadden. In alle stress besloot ik haar weer open te maken. We hadden een gaas laten zitten. Toen ik dat verwijderde gutste er een grote hoeveelheid bloed de buik van de vrouw in. Ik begon te trillen. De verpleger gaf me een peptalk, maar zag dat ik blokkeerde. Snel legde hij er nieuw gaas op. Zonder succes. Ik had waarschijnlijk iets losgetrokken dat aan het gaas was blijven plakken. Daardoor was het zo gaan bloeden. Intussen was de boel gaan ontsteken. Vergeleken met Bedrettin leverde ik slagerswerk. Het meisje raakte buiten bewustzijn. Blondbaard regelde een pick-uptruck en een chauffeur en we scheurden naar Raqqa. Daar hadden ze de spullen voor een operatie. Achter in de pick-up controleerde ik om de minuut haar pols. We hadden nog twee uur voor de boeg. Tien kilometer nadat we het dorp uit waren voelde ik geen hartslag meer. De verpleger wilde hartmassage toepassen. Dat had geen zin, ze had te veel bloed verloren. De pick-uptruck reed terug met een dode aan boord. Ik wist niet hoe ik dit moest vertellen. Ik was nog kapot van de vorige dag en de begrafenis van Abou Johnny. De echtgenoot kwam met een mes op het ziekenhuis af. Blondbaards chauffeur bedreigde hem met een kalasjnikov, maar omdat hij niet inbond brachten ze hem naar de gevangenis van Al-Bab. Een waterreservoir uit de Romeinse tijd, zo'n twintig meter diep. Dat sloten ze af met een wielvormige steen, een soort enorm riooldeksel. Dat was allemaal bijna tweeduizend jaar oud en nog duivels doeltreffend.

In de dagen die volgden had de emir in de gaten dat het niet goed met me ging. Hij was slim. Gaf als een ware manager leiding aan zijn troepen. Hij stelde voor dat ik meer middelen zou krijgen voor het ziekenhuis. En dat ik even een paar dagen rust nam. Maar de waarheid was dat ik niet meer verder kon. Toen we op een dag aan het eind van de winter in een veld met pistachebomen liepen, legde ik een hand op zijn schouder. ‘Ik ga naar Frankrijk.’

DRUKPROEF

Broer

Waar moest ik heen met mijn broer? Ik was Tom Cruise niet en dit was *mission impossible*. We moesten vluchten, en snel ook. Voordat het uit de hand liep. Ik was niet ver van de 120, het restaurant van Mehmet. Ik gaf gas en ging een bezoekje brengen aan mijn tweede familie. Nu dat platform failliet was. Bij Mehmet hing altijd volk, hoe laat het ook was. Want chauffeurs werkten vierentwintig uur per dag en konden op elk moment honger krijgen. Dus draaide de kebab bij Mehmet de Turk non-stop. Zes- à zevenhonderd broodjes per dag. Hij was een echte stackstapelaar. En de kers op de smeltkroes was dat het allemaal nog honderd procent zuivere koffie was ook.

Het was vrijdagmiddag, net twaalf uur en de 120 zat al vol. Na het nieuws over de sluiting van het platform waren de zwarte auto's via app'jes en telefoontjes allemaal richting de 120 gekard. De headquarter van het oproer. Midden in het restaurant stond Hassen. De voorzitter van de vakbond van VTC's. Omringd door chauffeurs. Die knakker was altijd een politiek dier geweest: wijkvereniging, antiracismegroep, betoging hier, politiek debat daar, lid van de socialistische partij. Hij had het zelfs tot de gemeenteraad van Drancy geschopt. Toen-ie er op een dag achter kwam dat je met politiek geen droog brood verdient, kroop-ie ook achter het stuur met een pak aan. Een jaar lang hield-ie zich koest. Werken en geld verdienen. Maar het bloed kroop uiteindelijk toch waar het niet gaan kon, dus richtte hij de vakbond op.

In het begin hadden wij daar helemaal niks mee. Logisch, we verdienden lekker. Met een volle buik klaag je minder. Maar de geldwind

draaide en sinds een tijdje hield de bankrekening niet over. Alles is in het leven een kwestie van overleven. Om je biefstuk te verdienen moet je een voorsprong hebben op de rest. Door óf het meest sneaky te zijn of door een diploma of een talent. In mijn geval was er niks dat mijn baan kon zekerstellen. Het enige wat ik moest doen was een pak en een telefoon kopen, een certificaatje halen en achter het stuur gaan zitten. Als je geen floes hebt zoek je een baas en ga je voor hem rijden. Als je het je kan veroorloven, zorg je dat je een eigen slee hebt, een maand opleiding om je chauffeurskaart te halen en dan mag je de weg al op om het rubber van je banden te gaan slijten. En je haar grijs te laten worden voor mula's. Logisch dat alle vechtersbaasjes in deze sector stapten. Het ultieme voorbeeld waren de gasten die hadden gezeten. Een elektronische enkelband belet je niet om het gaspedaal in te trappen. Het is zelfs je enige optie: je hoeft geen cv te laten zien. Jouw verleden was het platform een worst.

Geleidelijk aan kwamen er meer chauffeurs en klanten en begonnen we minder ritten te krijgen. Dus minder poen om onder elkaar te verdelen. Al helemaal omdat de klanten via het platform bestelden en betaalden. Dus was je afhankelijk van een app en een algoritme. Sommige chauffeurs deden het beter dan andere. Het systeem kende hun meer ritten toe. Waarom? No sé. Iets vaags tussen de gemiddelde rating die de klanten gaven, de ritsnelheid en het aantal uur dat je achter het stuur zat. Toen de zware tijden aanbraken, werd Hassen onze Che Guevara. Hij ging onderhandelen met de platforms. Want wij wisten ons niet goed uit te drukken. Wij werden emo, terwijl hij een politicus was. Een schaker.

Te midden van de woede legde Hassen de collega's uit dat we moesten wachten en dat het andere platform de klandizie snel zou overnemen.

‘En wat als de mensen er genoeg van krijgen en ze weer gewone taxi's gaan nemen?’

‘Twee dingen, broer. Ten eerste hebben wij een technologische voorsprong. Daar heeft de klant voordeel van. Eén klik en geen contant geld nodig. En verder het bekende verhaal, broer. Zorgen dat je de beste service biedt om mee te blijven doen. Zo hebben we ze opgeslokt.’

‘En die LOTI-gasten dan, broer, die hebben de klanten weggejaagd.

Ze werken als bruten. Alleen maar asocialen uit de slechte buurten. Maar ze hebben wel een contract en vangen elke maand hun geld, terwijl wij iets collectiefs willen opzetten. Ze rijden als apen en er komt geen fatsoenlijk Frans uit hun smoel. Ze verkloten de branche. Op de Koran en Mekka: als zo'n LOTI zijn bek open durft te doen, sla ik hem meteen op z'n tanden. Ik heb een gezin dat moet eten, een hypotheek en een lening voor m'n auto.'

Sommigen lachten wat, anderen knikten instemmend. LOTI's waren de chauffeurs die voor een baas werkten die alles aanleverde. Auto, benzine, telefoon. Zij hoefden alleen nog maar te rijden. Stelletje leipo's, dat wel. LOTI's waren de grootste losers die je kon bedenken. Gasten die nergens anders aan de bak kwamen. Type elektronische enkelband.

Iemand anders nam het woord.

'Hou je effe in, jij, wind je niet zo op, wij doen ons werk zoals het hoort. Ja, er zijn LOTI's die er een zootje van maken, maar dat is een minderheid en daar hoeven wij niet onder te lijden. Het probleem, broer, dat zijn de platforms. They don't give a fuck, wij zijn stront voor ze. Denk een beetje na in plaats van de hele tijd kritiek te leveren op de Fransen. Ons probleem zijn niet de blanken. Nee, ons probleem zijn de klootzakken die die platforms beheren. Naar de kanker met die platforms, broeders. Als de regering achter het platform zat, durf ik te wedden dat de commissie lager was. Zeker weten.'

'Wat klets je, man? Denk je echt dat wij achter het stuur zouden kruipen als de blanken niet alle andere opties hadden ingepikt?'

Chauffeur na chauffeur deed zijn zegje. Allemaal spuiden ze hun mening over de sluiting van het platform. Ik wist zelf niet wat ik moest zeggen. Sowieso gingen ze op korte termijn allemaal overlopen naar de concurrent. En de klanten ook. Sommigen reden al voor beide platforms, maar dat betekende continu acrobatiek met je telefoon, want dan kon je een ritverzoek van twee klanten tegelijk krijgen. En als je een rit niet accepteerde, daalde je rating.

In de komende maanden zou het geld alleen maar minder worden. In het begin draaide ik dagen van driehonderd of driehonderdvijftig ballen, broer. Met twee vrije dagen per week factureerde ik zeven- tot achtduizend euro per maand. Daar ging zestienhonderd euro com-

missie voor het platform vanaf, zevenhonderd euro btw, vijfhonderd euro voor de autolening, zeshonderd euro benzine en tweehonderd euro verzekering. Dan hield je uiteindelijk nog drie- of vierduizend over.

De nekslag was de daling van ons tarief. Om de klanten een plezier te doen. Dat voelden wij direct aan onze zakken. Het platform had ervoor kunnen kiezen om zijn commissie omlaag te doen. Maar nee, ze haalden altijd hun winst over de rug van de verliezers. Was onze eigen schuld. We waren een soort leger skere gasten die zich op het eerste het beste bot wierpen tot het was afgekloven. Aahh, de klootzakken! Zaten daar lekker achter hun computer! Zij hadden de software ontwikkeld en wij, stelletje dombo's, reden als honden de stad door om de koelkast te vullen. Nu een rit minder betaalde, stapelden de jongens die goed wilden blijven cashen hun uren op. De 35-urige werkweek? Voor chauffeurs een lachertje. Bij een dag van tweehonderd euro ging je mi-auwen als een kat voor z'n volle etensbak. Eindstand: er waren erbij die zich vijftig tot zeventig uur per week afbeulden voor vijftienhonderd à tweeduizend euro met een lening die op ze drukte.

Ik was niet de enige die met de belasting sjoemelde. Geen keus. Het trucje was dat je niet alles opgaf wat je factureerde, zodat je minder afdroeg. Wat moest dat moest. Tot nu toe was er nog niemand gepakt. Gelukkig had ik de auto betaald met de saaf uit mijn vorige leven, wollah. Maar deze torie fuckte me onderhand echt. Problemen waren net kakkerlakken. Ze kwamen allemaal tegelijk. Onmogelijk om uit te roeien. De enige oplossing was verhuizen.

Ik stond op het punt om de 120 te verlaten toen Le Gwen me belde. Ik schrik me altijd de pleuris als ik zijn naam op mijn telefoon zie oplichten en ik niet alleen ben. Vooral als ik met mensen ben die ik al heel lang ken. Ik nam op en zei tegen hem dat ik over vijf minuten terug zou bellen. Ik zei iedereen gedag, stapte in de auto en reed naar het Stade Bauer in Saint-Ouen om een eind uit de buurt te zijn. Je wist maar nooit of iemand je hoorde. Ik belde terug.

'Kom je effe langs voor dat rijbewijs van je? Het is belangrijk, dus schiet een beetje op.'

Shit, dat had ik geblokt, dat gedoe met die punten op m'n rijbewijs. Als ik niet uitkeek kon ik straks niet meer rijden. Of toch wel eigenlijk,

want ze controleerden ons in wezen nooit. Wetgeving is om parra van te worden. Straks gaan we met z'n allen die minister achterna die zijn belasting niet betaalde. 'Administratiefobie', wollah! Ik had wel wat beters te doen dan m'n theorie opnieuw halen, laat ze de kanker krijgen. Kifesh, waarom moest mij dit altijd overkomen?

'Wanneer moet ik langskomen dan?'

'Zodra je kan! Morgen?'

'Oké, ik laat het weten.'

De rest van de dag reed ik rondjes en joeg op klanten. Dat stapte in en uit en ik deelde groeten uit als de nummertjesautomaat bij de gemeente. Omdat het vrijdag was reed ik naar het Gare du Nord. Dan kwamen er veel Engelsen aan voor een weekend Parijs. Goeie rit-ten verzekerd. Het algoritme koos auto's die in de buurt reden. Dus moest je rond het station blijven hangen, maar niet té dichtbij want dan kreeg je gezeik met de taxichauffeurs. Op de radio hoorde je niet anders dan over de VTC's. Ten eerste was er die sluiting van het platform en ten tweede het conflict met de taxi's. De minister van economie sprak op de radio. Een voormalig bankier, maar ondanks dat een geschikte kerel die begreep wat jonge mensen wilden. De journalist probeerde hem klem te lullen door te beginnen over de omstandigheden van de taxi's sinds de komst van Uber. Maar die minister was hem te slim af. Hij ging door op de situatie van de jeugd in de buitenwijken, met filosofische argumenten: gelijke kansen op werk, integratie door banenkansen, sociale diversiteit en meer van dat soort leukigheid waar gutmensen graag mee pronken. Die journalist was op z'n pik getrapt. Hij begon te sputteren en werd zelfs agressief. De minister hield de controle door rustig te blijven. Respect! Want meestal was het andersom. Logisch, hij koos partij voor de waarheid en zei hardop wat iedereen deep down dacht: door de concurrentie van de VTC's waren de taxi's zich gaan gedragen als een stelletje maffiosi. Geweld, stenen gooien. Mijn vader zat zeker weten scheldend naar hem te luisteren. Discussie, debat, water bij de wijn: dat zat niet in zijn aard. Die ouwe was iemand die nooit ergens aan twijfelde. Volgens hem had hij altijd gelijk. En in dit verhaal was hij ervan overtuigd dat VTC-chaufeurs verboden moesten worden.

Ondertussen hadden wij, de verrotte jeugd, ons in een pak gestoken

en waren achter het stuur gekropen. En hingen we niet meer in portieken. De minister kwam met oplossingen voor ons en hij was de eerste sinds tijden, wollah! Want de rest, de eikels – of dat nu taxichauffeurs waren, werkgevers, politici of gewoon iedereen die 's morgens opstaat om te gaan werken, twee kinderen maakt en elke vijf jaar bij de verkiezingen de labbek uithangt – die had zijn tijd verdaan met ons op de kop te tikken zodra we een teen bewogen om ons eruit te redden. Als je het maakte in de sport of in de muziek kregen we applaus alsof we apen in het circus waren. Maar moest je zien wat jongens uit onze buurt te horen kregen die hadden geprobeerd hun wereld binnen te komen. Of ze hun vieze bek wilden houden als ze in leven wilden blijven. En wilden vergeten waar ze vandaan kwamen. Dat vooral. De wereld van de eikels is verschrikkelijk. Ik ben geen intellectueel, maar er is me wel iets opgevallen. De wortels van een boom groeien waar er ruimte is. Als een boom water en zonlicht krijgt, is dat genoeg om te groeien, te bloesemen en blad te krijgen. En zijn wortels vinden hun weg. Potplanten? Die groeien nooit, kunnen nergens tegen en hebben veel meer zorg nodig. Rap was niet voor niks ontstaan in de achterstandswijken. Daar was de juiste compost. Er bestaan regels, maar met bepaalde normen gaan we creatief om. Zo rekken we de grens van onze opties op. Niks is verboden. Zo ontdekken we de wereld. Logisch dat daar dingen uit voortkomen, goeie en minder goeie, maar creatief is het wel. In dertig jaar tijd zijn rappers in dit land inmiddels de bestverkochte artiesten. In een tijd dat jongeren niet meer lezen, zijn zij de enigen die schrijven.

Op Gare du Nord stapte een Engels stel in. Aan de pols van de man pronkte een Rolex. Hij had een hotel geboekt in Clichy. Een rotbuurt buiten de stad. Onbegrijpelijk. Terwijl ik de ringweg weer op reed liet ik een paar woorden Engels vallen om het gesprek op gang te helpen. In vergelijking met taxi's hebben wij het voordeel van aardigere klanten. Een: de gesprekken zijn leuker. Twee: we kunnen ze er een klein beetje inluizen en dat brengt geld in het laatje. Mijn dagtarief was een paar extra deuren buiten het centrum. Klein beetje oplichting maar en dat deed ik alleen bij toeristen. Nee, want als je dat bij Fransen flikt, stemmen ze meteen FN. Je moet wel het goeie rolmodel uithangen.

De Engelsman, zijn horloge en zijn dikke wijf stapten uit. Ik zette de radio harder. Er was een woordvoerder van een taxivakbond aan het

woord. In zijn stem hoorde je de opgehoopte woede van alle chauffeurs die iedere dag een beetje meer omzet verloren. Kalm liet de minister de raketten overvliegen. De woordvoerder kondigde een grote bijeenkomst aan voor komende woensdag. Ze wilden het Place de la Nation en de Porte de Vincennes gaan blokkeren. Mijn vader zou daar zeker bij zijn, ik kende hem als mijn broekzak. Sinds het vertrek van mijn broer was dit nog zijn enige levensdoel.

In Levallois-Perret stapte een studentenkoppeltje in. Ze moesten naar het vliegveld. Ze zaten nog niet of die knul zei dat ze haast hadden en al aan de late kant waren voor hun vlucht. Vertaling: rij wat harder, vriend. Ik antwoordde: 'Ik ga alles doen om jullie op tijd te laten komen.' De toverformule die elke klant geruststelt. Eigenlijk had ik willen antwoorden dat dat niet mijn probleem was. Dat ze dan maar eerder een auto hadden moeten bestellen, want ik wilde niet het risico lopen om te worden gepakt wegens te hard rijden. Maar goed, met de rating in mijn gedachten die ze me straks gingen geven hield ik me in.

In de achteruitkijkspiegel zag ik dat die gozer zijn hand op het bovenbeen van zijn chimi had gelegd. Hij gleed omhoog, streelde de binnenkant van haar dij en bewoog langzaam verder naar haar rits. De chick duwde hem zachtjes weg en fluisterde iets in zijn oor. Dat gastje had te veel honger dus dat kalmeerde hem niet. Nu zette hij zijn lippen aan het oor van z'n meid en zijn hand gleed opnieuw naar haar rits. Kroop verder onder haar blouse, richting haar borsten. Ik zag de nuffige glimlach van die hoer in m'n spiegel, maar ze deed niet bijster veel om haar vent te stoppen. Express? Om mij jaloers te maken? Vond ze me lekker of zo?

Dat grietje spoorde misschien niet, maar die gast nog veel minder. Die twee kenden geen schaamte of zo. Elkaar opgeilen in de luxekar van een sloeber die hen rondrijdt. Tuurlijk, verschil moet er zijn. Wij zijn geen ayatollahs. Maar wollah, er zijn wel grenzen. Niet om de moralist uit te hangen, maar wijven en seks zijn schaarse goederen. Dus zich openlijk voor iedereen tonen, dat noem ik extreem. Dat creëert lust en frustratie. En dat lokt weer reacties en geweld uit.

Mijn telefoon ging. Het was mijn vader. Ik nam op met de hands-free carkit aan mijn oor om het stuur niet los te laten. Die ouwe klaagde erover dat ik die avond niet kwam eten. Nu was dat ook een traditie

die we bijna nooit oversloegen. Ik antwoordde dat ik het stervensdruk had. Hij stelde voor: 'Dan help ik je.' Ik wilde bijna antwoorden: 'Kom ons redden, pap', maar mijn broer had besloten hem er voorlopig niet bij te betrekken. Liet ik nou niet voor nog meer problemen zorgen.

Toen hij me hoorde praten met mijn pa, staakte die gast achterin meteen zijn buikdans. In mijn spiegel zeiden zijn gefronste wenkbrauwen 'asociale knuppel' tegen me. Hij mocht wél zijn chick strelen voor mijn ogen, want hij was tenslotte de klant. Ik was de dienstverlener, slaaf van zijn saaf zolang de rit duurde, dus ik moest me aan de regels houden. Ik hing op, ik had geen keus. Het had geen zin om groot te gaan spelen om zo'n kleinigheid. Dat is het verrotte aan de wetten van het geld: als je niet buigt, verdwijnt die money met de lui die het al hebben. Die droplul op de achterbank zei zacht een paar dingen tegen het grietje, kruiste toen zijn armen over zijn borst en bleef met een boze bek naar de weg turen.

De twee kutkoppen stapten op Roissy uit. Die gast liep weg zonder te groeten. Die chimi liet haar afscheid gepaard gaan van een verontschuldigende blik. Honderd procent dat ze op me geilde.

Toen ik klein was kwam ik vaak op het vliegveld. Met mijn vader, om klanten op te halen en goeie ritten te scoren. Onder taxichauffeurs noemden ze Roissy 'Guantánamo'. Want om een klant te vangen moest je drie uur in de rij staan. Geduldig wachten in die waggie. Een gevangenis. Omdat wij in Bobigny woonden, halverwege de hoofdstad en het vliegveld, stelde die ouwe zichzelf elke ochtend dezelfde vraag als hij achter het stuur stapte: wordt het Guantánamo of de mijn? Roissy of Parijs?

Ik zette de auto op de parkeerplaats om even te chillen op het vliegveld. Ik ging bij een café in de vertrekhal zitten. Zoals altijd een mierenest: rolkoffers, gehaaste stewardessen, omroepberichten, piepende bagagekarretjes, patrouillerende militairen en de meest uiteenlopende soorten reizigers: man, vrouw, oud, jong, arm, rijk, alle geloven, roots en nationaliteiten door elkaar. De toren van Babel of de ark van Noach. Tegenover me knipperden de vliegbestemmingen op een groot digitaal scherm: Tokio, Istanbul, New York, Rome, Los Angeles, Singapore, Islamabad, Moskou, New Delhi, Dakar, Rio, Montreal, Mexico, Bangkok, Kinshasa, Boston, Buenos Aires, Sint-Petersburg. Ik zou

met mijn broertje naar elke uithoek van de wereld kunnen gaan. Hij had niks te verliezen en ik bijna niks. De auto? Die kon ik verkopen of de verzekering stopzetten. Mijn flat was huur. Bolle en mijn baan? Die waren vervangbaar. Broertje werd gezocht en we moesten een oplossing vinden om het land uit te komen zonder de Franse douane te passeren. We moesten een plan bedenken om uit de shit te raken.

Vanaf het scherm lonkten Porto en Lissabon naar me. Mijn blik sprong van de een naar de ander en in mijn hoofd begon het te ronken. Mijn gedachten raakten in een stroomversnelling en de schaduw van een oplossing kwam in zicht. Ik draaide eromheen zonder dat ik er de vinger achter kon krijgen. Ineens, als Kuifje die 'eureka' roept, maakten alle draadjes verbinding. Ik had het. Portugal! Ik dacht terug aan die zomer bij Mickaël. Masterlijk, ik zweer je. We logeerden een maand lang bij zijn familie en zijn nichtjes. Ik viel bij iedereen in de smaak. Ik was Fransman, een beetje Syriër, maar dat maakte daar niks uit. Portugal was het goede leven. Daar moesten we naartoe om tot rust te komen en een verder vluchtplan uit te denken. Wie weet Brazilië! Het land van de samba, daar zouden ze mijn broer niet komen zoeken. Daar zou hij vrij kunnen rondlopen. Dat was het plan. Simpel, snel. Zonder voorziene complicaties. Hell of a plan. We moesten ervoor gaan voordat het te laat was.

Bleef het probleem van die ouwe en oma. Wat mijn oma betrof, God beware haar, die ging binnenkort toch naar de hemel. Dat was beter voor haar en voor ons. En als die ouwe hoorde in welke shit broertje ons had gebracht, moest-ie ons gewoon achternareizen. Zodra-ie zijn moeder had begraven en zijn vergunning had verkocht. Daarginds zouden we voor kleinkinderen gaan zorgen. Dan had-ie wat omhanden.

Broertje

In Syrië keek ik 's avonds altijd tv om de strijd te volgen. De enige zender die het deed was die van de Koerden. Het beeld flikkerde. Bij wijze van antenne had ik een vork achter de televisie gestoken. Elke avond om acht uur, vlak voor het Koerdische journaal, werden de martelaars van de dag getoond. Niet alleen Koerden, maar ook Arabieren, christenen, Chaldeeërs, Assyriërs of Turkmene. De hele Syrische melting pot. De voice-off doorspekte de opeenvolging van beelden steeds met 'ehit namarin'. Dat betekende 'Martelaren sterven niet', begreep ik dankzij de Arabische ondertiteling. Op een avond zag ik de foto van een man die ik had gekend. Danyal, een eenvoudige herder die naar de kliniek was gekomen voor medische hulp aan zijn paard. Dat had ik geweigerd. Hij had aangedrongen. Hij had speciaal een chauffeur betaald en die knol achter in een bestelbus getransporteerd. Hij had het dier nodig om water te halen uit de put. Hij had drie kinderen. Dat trok me over de streep: ik hielp het paard aan zijn gewonde hoef. Er zat een spijker in. Die trok ik er met een tang uit en daarna desinfecteerde en verbond ik de voet van het beest.

Hij was een Assyriër. Een volk uit Mesopotamië dat al drieduizend jaar leefde in het gebied op de grens met Turkije, Syrië en Iran. Christenen die een taal spraken die van het Aramees afstamde. Op internet las ik dat de Turken ze honderd jaar geleden hadden uitgemoord. Net als de Armeniërs. Hij had me het verhaal over zijn geboortedorp in Turkije verteld. Toen de laatste Ottomanen oorlog tegen hen voerden, hadden de mannen zich in de kerk verzameld. Die dateerde uit het Romeinse rijk.

Zeventienhonderd jaar oud. De belegering had veertig dagen geduurd. De kerk was overeind gebleven. In de muren zaten nog Ottomaanse kogels tussen de stenen. Zoals alles wat deze mensen bouwden was het oersolide. Allemaal bouwwerken van steen. Goed gehouwen. Rechthoekig. Perfect geometrisch. Een volk van bouwers.

Ik wist niet hoe deze eenvoudige herder in de oorlog was beland. Hij was van het soort dat je in Kobani trof. Ze gaven niet op. Geen centimeter grondgebied stonden ze af. Ze hadden bijna drieduizend jaar weerstand geboden aan verschillende overheersers: Babylonië, de Hittieten, de Romeinen, de Seltsjoeken, de Ottomanen, de Mammelukken en de Engelsen. De Koerden waren een kleine staat in Syrië aan het oprichten en daar was in de bestuurlijke organen ook plaats voor Arabieren en Assyriërs. De dag dat ik zijn foto op tv zag probeerde ik me zijn levensloop voor te stellen, tot aan zijn dood. De dingen waarin hij had geloofd. Waarom had deze boer zich bij de Koerdische strijders aangesloten?

Thuis was de zoon van Leïla al een maand ziek. Niks ernstigs, een lentebronchitis, maar er waren geen medicijnen. Dat jochie huilde non-stop. We woonden in een Assyrisch huis. Met dikke muren. Toch hoorden we hem de hele tijd. Haar andere zoon zei nooit wat tegen me. Als ik 's avonds uit mijn werk kwam zei Leïla tegen hem dat-ie zijn vader een kus moest geven. Dan bleef hij met zijn armen over elkaar zitten mokken. Net een verwend kind van bij ons. Op een dag dwong ze hem, door aan zijn oor te trekken. Het scheelde niet veel of ze had dat oor eraf gescheurd. Het jochie protesteerde. Hij greep naar een schoen, slingerde die naar mijn hoofd en schreeuwde: 'Hij is mijn vader niet!' Ze begon hem af te rossen. Ik ben het dak op geklommen om het niet te hoeven aanzien. Het was mijn kind niet. En ik wilde geen ruzie met haar. Ik stak een peuk op. Ook al was dat verboden. Roken mocht hier niet. Dit mocht niet. Dat mocht niet. Geen films. Geen muziek. De mensen waren overal bang voor. Voor anderen, voor vrouwen, voor vrienden, voor vijanden, voor de zon en voor God. Dus baden ze. Gebeden, doden en nooit een lach.

Sigaretten werden uit Turkije gesmokkeld en tegen schandalige prijzen verkocht. Als een bewaker me zag, kon hij schieten. Maar je moest wat. Ik rookte een peuk per dag. 's Avonds op het dak. We waren op heilige grond, de grond uit de Bijbel, sinds eeuwen werd de wereld hier

al verscheurd om God. Ik keek naar het noorden. Achter mij strekte de vlakte zich uit tot aan Caïro. Drieduizend kilometer. En honderd kilometer vóór me lag Turkije. Vrijheid. Zo dichtbij, zo ver weg. Het was alsof mama me riep. Maar zonder reden kwam je Sham niet uit. Sommigen hadden het geprobeerd: ze liepen op een mijn en einde verhaal. Anderen werden gepakt en getrakteerd op een kalasnikovsalvo. Dan had je nog de pechvogels die door een jeep waren ingehaald. Onthoofd of opgehangen op de marktplaats. En een enkeling was het gelukt... Maar die kwamen terug. De Turken stuurden ze vaak terug. Nou ja, ze brachten ze naar een checkpoint en daar werden ze opgehaald. Bestemming marktplaats. Touw of zwaard om de nek. Je vertrok niet uit Sham, je bleef er tot het eind der tijden, je bad, je streed, je maakte kinderen. Het was geen oorlog, het was revolutie. Het was meedoen of creperen. De grens was heel dichtbij en heel ver weg. Net als de vrijheid.

Broer

'Portugal?'

'Hoe bedoel je, Portugal?'

'POR-TU-GAL! Zin in Portugal?'

'Wat moet ik in Portugal?'

'Je bent verpleger, flikker, jij kan overal werk vinden!'

'Ja, dat weet ik ook wel. Maar bij wie blijf ik dan, waar ga ik heen?'

'Luister, ik heb een plan. Je gaat naar Mickaël, mijn sahbi.'

'Wie is dat, man?'

'Mickaël, de Portugees, je weet toch.'

'Die samen met jou is opgepakt?'

'Die, ja!'

'Heb je er al met hem over gepraat?'

'Nee. Maar hij had het al een keer aangeboden. Het is vast geen probleem. Hij heeft een eigen huis. Het enige wat ik tegen hem moet zeggen is dat ik een neef heb die een schuilplaats nodig heeft. Dan houdt-ie verder z'n mond wel.'

'En als hij toch gaat klikken?'

'No spang. We zijn samen opgepakt dus ik weet nog wat dingen over hem. Achterbuurtsolidariteit.'

'Hoe is het daar bij hem?'

'Geen reet te beleven. Een dorp. Alleen maar ouwetjes. Zee. Zon. Velden en heuvels.'

Hij dacht na en tekende met zijn vinger in de broodkruimels.

'Ze zijn daar streng katholiek. Ze moeten het niet te weten komen

van Syrië en zo, anders zitten we in de shit.'

'En jij, wat doe jij dan?'

'Hoezo, ik?'

'Jij, ja. Kankerkatholiek oma's-kindje.'

'Wat lul je nou ineens?'

'Ik weet nog goed dat je helemaal in die godsdienst dook. Je doet net alsof je dat bent vergeten, want je schaamt je. Maar eigenlijk ben je gewoon een Jezus van je oma. Breton!'

Hij grinnikte.

'Bullshit.'

Broertje vroeg om een sigaret, zette het raam open en stak de roker aan. Zijn borst zette uit bij de eerste trek. Hij vroeg: 'Maar jij dus?'

'Ik? Ik regel mijn zaakjes en dan kom ik naar je toe.'

'Echt? Maar wat moet jij daar dan?'

'Weet ik niet, ik zie wel. Ik heb de auto en wat spaargeld. Niet veel, maar we kunnen bijverdienen. Of een andere plek zoeken.'

'Waar dan?'

'Brazilië, broer.'

Eerst begonnen zijn ogen te glimmen. Als een kind oog in oog met een suikerspin. Daarna verzonk hij weer in gedachten.

'En papa dan? En oma?'

Broer

Het was zondagavond. Mijn broer was nu een week terug. En hij moest alweer gaan. Dat maakte me kapot. Want in feite was dit allemaal niet echt zijn schuld. Hij was een goeie kill, een beetje naïef, hoofd in de wolken. Hij wist niet wat hij deed. Maar ja, je was niet alleen op de wereld. En bij de anderen had hij het intussen voorgoed verknald. Hij moest weg van hier. Verdwijnen.

‘Hoelang is het reizen, Portugal?’

‘Zo’n twintig uur met de auto. Ga je koffer pakken, morgen vertrekken we. Ik ga Mickaël bellen voor de sleutel. We moeten hier niet langer blijven.’

‘Morgen? Dat is te vroeg.’

‘Je lult, man! Wat moet je nou hier?’

Hij hief zijn blik naar het plafond en ademde diep in.

‘Geef me een sigaret.’

Na de eerste trek antwoordde hij: ‘Niet voor woensdag. Wacht nog even, ik ben net terug, laat me op adem komen.’

‘Woensdag?’

‘Dat is over drie dagen.’

‘En papa?’

Hij zuchtte.

‘Ik moet eerst oma zien.’

‘Morgen is het maandag en dan lukt het niet. Dat is de enige dag dat er geen bezoek mag komen. Het wordt dinsdag.’

‘Eén dag voor ons vertrek?’

‘Wanneer anders? Dan had je dat maar eerder moeten bedenken. En die ouwe?’

‘Laat maar, dan krijgen we nog meer problemen.’

Ik liet het onderwerp rusten.

Maandag toerde ik rondjes om nog wat te cashen. M'n zakken vullen voordat we ervandoor gingen. Mijn broer ging de hele dag wandelen. ‘Ik moet afscheid nemen van mijn leven hier.’ Ik durfde niks tegen hem te zeggen. Liet hem maar een beetje chillen, want misschien zag hij deze wereld wel nooit meer terug. Verstandig was anders, maar met de baseballpet en de fiets die ik hem had geleend zou hij nooit herkend worden. Vroeger bracht ik op die manier groen rond.

Dinsdag gingen we oma bezoeken. Het oudje vertoefde op een plekten westen van Parijs. Het tegenovergestelde van bij ons. Een nette buurt aan de rand van een bos met heel hoge oude bomen. Het was een voormalig landhuis dat was omgebouwd tot bejaardencentrum. Erg chic voor ons omaatje dat hier half versleten vanuit Aleppo was beland. Het kostte een fortuin, maar die ouwe wilde de max voor zijn oudje en had haar daar juist ondergebracht zodat ze het goed had. Voor het eerst had iemand in de familie recht op luxe. Je leven in een vijfsterrentent eindigen was raar. Logisch, mijn vader had het geregeld.

Als je een bejaardenhuis binnenkomt vraag je je af of oude mensen nog reukvermogen hebben. Ik twijfel. Anders waren ze allemaal wel gevluht. Zodra je de drempel over bent dringt er een onbenoembare geur je neus binnen. Geen vervuiling of zo, maar een mix van kamfer, zweet, ouwe korsten, dode huid, rotte nagels, stinkende adem, volle luiers en ontsmettingsmiddel. Zelfs na een jaar lang bezoekjes raak je er niet aan gewend.

Bij de receptie zeiden we dat broertje een neef was. Dat kon niet anders, want we wilden niet het risico lopen dat die ouwe hierachter kwam. Voor het personeel van het tehuis hoefden we niet moeilijk te doen. Tenzij skotoe een microfoon tussen de lakens van de ouwetjes had verstopt, kon niemand hier weten dat hij mijn broer was. Het meisje bij de receptie vroeg om zijn identiteitsbewijs. Ik dacht bij mezelf: nu gaat het fout. Hij voelde in zijn zakken en haalde er een pas van het Pompidou-ziekenhuis uit. Ik keek naar hem met een blik van: Wat doe je godverdomme nou?! Het meisje begon de bezoekerslijst in te vullen

en ik zag dat de naam die ze opschreef niet de zijne was. Hij lachte naar me. Vertaling: No spang.

De kamer van omaatje was op de tweede verdieping. Nadat we een ijzeren lift hadden genomen wisten we aan het eind van een smalle, donkere gang, achter een deur die halfopen stond, niet wat we zagen. Een lange stokoude man, rood gezicht, brede schouders, een heer, stond met geheven vinger voor de spiegel in oma's kamer en declameerde tegen zijn spiegelbeeld:

Op mijn schoolschriften
Op mijn bank en de bomen
Op het zand op de sneeuw
SCHRIJF IK JE NAAM!

Het deed me denken aan de lagere school, maar ik wist niet meer van wie het was.

'Vrijheid,' fluisterde mijn broer. Dat is "Vrijheid" van Paul Éluard, bro. Weet je niet meer dat papa steeds aan je kop zeikte dat je dat uit je hoofd moest leren?'

De oude man draaide zich om.

'Donder op, ik ga niet naar Duitsland.'

'Sorry?'

'Ik zei: ik ga niet naar Duitsland. Ik heb een gezin.'

'Sorry meneer. Ik begrijp niet wat u bedoelt. Wij zoeken onze oma en dit is haar kamer.'

Hij bleef in zijn rol en begon zijn dubbelganger in de spiegel nu dreigend toe te spreken.

'Blijf hier, Paul, waarom ga je weg? Je bent bang voor kolonel Tixier. We gaan Frankrijk bevrijden, maar help me hem duidelijk te maken dat we de moffen niet verjagen door bij ze te gaan werken.'

Mijn broer fluisterde in mijn oor: 'Volgens mij is-ie volledig de weg kwijt. Vast alzheimer.'

'Geef antwoord, Tixier!'

Plotseling gaf de oude man een stomp op de spiegel. Die barstte. Die ouwe boef was gek in z'n hoofd maar had nog wel kracht. Zijn hand zat onder het bloed.

‘Collaborateur! Verrader!’

‘Meneer, wacht u hier. Ik ga hulp halen. Blijf jij even bij hem.’

‘Toe maar, Paultje. We zullen ’m krijgen, die Tixier. De nazi!’

Bij de receptie keek de medewerker traag op. Ik zei al voor de tweede keer tegen hem dat die ouwe man de spiegel kapot had geslagen, maar het leek hem niet te boeien.

‘Hij weer... ik kom eraan.’

Die verpleger leek afgestompt voor zichzelf en de wereld.

‘Hij heeft de ziekte van Alzheimer. Omdat hij nog kan lopen hebben we hem naar kamer 204 verhuisd en uw oma hebben we voor het gemak in kamer 18 geplaatst, op de begane grond. Zo kan ze makkelijk haar kamer uit gehaald worden.’

Grijze vinyl vloer, spierwitte muur en overal deuren: het leek wel een menselijk kippenhok. Zonder kloppen gingen we deur 18 binnen. Muisstil gingen we op het bankje naast haar bed zitten. Al vier jaar hetzelfde ritueel. De oorlog had het wijfie gesloopt. Er kwam geen woord meer uit. Er zat geen uitdrukking meer op haar gezicht. Alleen haar ogen bewogen nog en namen de wereld om haar heen op. Ik wist niet wat haar in leven hield. Waar leefde ze nog voor? Want ik geloof niet dat iemand louter leeft om te leven. Zonder doel teerden we weg. Dus als het oudje leefde, dan was er diep in haar nog iets wat haar hoop gaf.

Zij aan zij zaten we zwijgend naar haar te kijken. Het getril naast mijn dij kwam van mijn broers knie. Zijn in elkaar gestrengelde handen tussen zijn benen geklemd. Treurige blik. Vanuit mijn ooghoek probeerde ik zijn ogen te zien. Tranen of niet? Ik geloof dat als ik hem zag huilen, ik zelf ook zou breken. Kankertering, onze oma lag hier in dat klotebed tussen die witte lakens op de dood te wachten. Haar hoofd naar het raam gedraaid, blik naar buiten. Door het raam zag je een Japanse kers. Die stak boven de eerste verdieping uit. Misschien waren ze wel even oud. Ik pakte haar hand. Meteen herkende ze de structuur van mijn huid. Haar vingers sloten zich om die van mij. Haar boerenhand, zacht aan de bovenkant en ruw op de palm, die kende ik al zo lang. In haar vingerspieren voelde je de duizenden uren deeg kneeden, groente schillen, koken, naaien, huishouden, spitten, gaatjes maken, zaaien, oogsten, liefhebben en haar kinderen slaan.

‘Jedda, ik ben het,’ zei mijn broer.

Haar hand liet de mijne los. Langzaam draaide ze zich naar hem toe. Het eerste wonder: een glimlach. Toen begonnen haar oogleden, haar lippen en haar kin te bewegen, werden haar ogen vochtig en zag ik heel langzaam tranen over haar gezicht en haar neus lopen. En of ze leefde. Ze kon nog denken. Zij had ook alzheimer, maar niet alles was gewist. Ik had haar vijftig of honderd bezoeken gebracht, bakjes aardbeien meegenomen, bollen vanille-ijs, snoepjes, ik had haar voeten gewassen en gemasseerd, haar haren gekamd, over mijn dag en mijn leven verteld. Allemaal om haar geheugen te stimuleren, haar hersenen: maar niks. Tot nu toe dachten we dat die hele bovenkamer van haar in Aleppo was achtergebleven. Ze hoestte en wees naar haar waterglas. Ik gebaarde naar mijn broer dat dat zijn taak was. Hij kwam voorzichtig dichterbij, streelde haar voorhoofd, gaf haar een kus en pakte toen het glas en liet haar drinken. Het leven is evenwicht: ooit zorgde zij voor ons, veegde onze kont schoon, gaf ons eten, bracht ons dingen bij en nu zag ik die mafketel voor dat oudje zorgen. Ze dronk met kleine slokjes. Ze hadden tegen haar gezegd dat ze moest drinken als ze wilde blijven leven. Want oude mensen voelen geen dorst meer. Dus om zich aan het leven vast te klampen, klemden haar lippen zich als zuignappen om het glas. Alsof het van haar afgepakt kon worden. Ze hoestte weer en vormde toen een hart met haar lippen voor een kus. Mijn broer boog naar voren en zij drukte haar dunne lippen op zijn gladgeschoren wang.

‘Is... je... baard... eraf?’

Haar stem kwam diep uit haar longen. Een bibberstem, als een zuchtje wind. Een vraag in het Arabisch. Mijn broers antwoord was een glimlach. Ze gebaarde dat hij dichterbij moest komen. Mijn broer luisterde aandachtig. De vijf minuten die volgden ving ik flarden Arabisch op zonder dat ik begreep wat ze zei. Toen ze klaar was, gebaarde ze dat-ie weer moest gaan zitten en zonder een blik op mij te werpen draaide ze haar hoofd weer naar de Japanse kers. Het was één minuut voor twaalf. Het personeel kon elk moment haar eten komen brengen. Een paar maanden geleden was ze gevallen en sindsdien liep ze niet meer. Ze was dus aan bed gekluisterd. Soms zette het personeel haar in een rolstoel om met haar in het park te wandelen. Maar vaak weigerde ze om met zich te laten sollen. Uit preutsheid waarschijnlijk.

Mijn telefoon ging. Het was Le Gwen. Ik liep de kamer uit en nam fluisterend op, met mijn hand voor mijn mond uit angst dat mijn broer het hoorde.

‘Ja?’

‘Hé, waar zit je? Wat ben je aan het doen? Je hebt me niet teruggebeld. Waarom ben je zaterdag niet langs geweest? Je moest komen, man. Superdringend.’

‘Hoe bedoel je, superdringend?’

‘Wat ik zeg, heel erg dringend. Hoezo fluister je?’

‘Ik ben op bezoek bij...’

Fuck... als hij ooit de camerabeelden zag en de bezoekerslijst checkte, kwam hij erachter dat ik niet alleen was. En dan waren we er gloeiend bij...

‘Waar zit je?’

‘In de bioscoop.’

‘Kom zo snel mogelijk hierheen. Na de film als het lukt.’

‘Oké, ik ga mijn best doen.’

Kut. Pech, we zijn straks toch weg. In de kamer was een bejaardenverzorgster bezig mijn oma te voeren.

‘Wie was dat?’

‘Niks, een maat.’

‘Waarom zei je tegen hem dat je in de bioscoop zat?’

‘Anders begint-ie aan mijn kop te zeuren.’

‘Ewa, waarom hoor ik je dan fluisteren, broer? Ben je een geheim agent of zo?’

‘Wesh, jij bent gek of zo? Ik wilde die oudjes niet storen.’

De verpleegster duwde de lepel telkens tegen oma’s gebarsten lippen. Als een klein kind zat ze lachend te eten. Na elke hap vielen haar oogleden dicht. Ze was niet in staat om ze open te houden.

‘Eten kost ze veel energie. Ze gaat zo slapen.’

Oma deed haar ogen niet meer open. En wij gingen weer. In de auto zat mijn broer in zijn eigen space, maar hij was wel weer definitief geland. Op de rails gezet door een tovertruc die alleen mijn oma beheerste. Geen geluid, geen woord, geen stem, blik op het landschap, flauwe glimlach om zijn lippen. Wat had ze tegen hem gezegd dat hij in een paar minuten een paar jaar ouder was geworden? Na het vertrek van

broertje was mijn vader zijn ma gaan bestoken. Hij nam het haar kwajlijk dat ze ons als jongens de islam had bijgebracht. Wat die ouwe nooit heeft begrepen, is dat broertje helemaal niet vanwege oma of mama's dood door het geloof was gegrepen. Had er allebei niks mee te maken. Hij is gewoon een mysticus en zijn eerste crisis kreeg-ie in Bretagne. Bij onze andere oma, Mamie Malo. In elk geval was het beter dat iémand in huis ons de islam bijbracht. Anders hadden we het op straat opgepikt. In die snelkookpan van de getto. En kijk wat er terechtkomt van degenen die het geloof op straat oppikken.

Ik was vijftien en mijn broer dertien. We waren op bezoek bij oma van moeders kant. De Bretonse. Die zagen we niet vaak. Het viel niet mee om echt van haar te houden, want ze was te anders vergeleken met ons. Wij kwamen uit Bobigny, voetbalden op straat, jatten fietsen en scooters en onze favoriete scheldwoorden waren 'ga je moeder neuken' en 'kut-Fransen'. In de zomer waren we bij haar in Saint-Malo en moesten we doen alsof dat de normaalste zaak van de wereld was, want we wilden de ma van onze moeder niet verdrietig maken. Ze was aardig en ze hield van ons. Met Kerstmis en op onze verjaardag stuurde ze elk jaar een kaart en cadeaus. Op een zomerdag in Saint-Malo stonden we met haar bij een krantenwinkel. Toen we aan het afrekenen waren, legde mijn broer nóg een tijdschrift op de toonbank. Naast oma's krant en mijn voetbalblad. *De wereld van het geloof – God, de kosmos en het oneindige*. Dat weet ik nog heel goed, omdat het iets van dertig frank kostte. Oma betaalde zonder morren, want het was leesvoer, terwijl ik de vorige dag hemel en aarde had moeten bewegen voor een paar slippers van twintig frank. Anyway. Dagenlang verkeerde mijn broer in een soort trance. Ik zag zijn pupillen als een razende over de regels van dat boekje snellen. Op het strand, in het café, thuis, in de auto. Hij verslond zijn tijdschrift wel zo'n vijf of zes keer. Op het laatst kende-ie het uit zijn hoofd. Aan zee zei hij geen woord. Met zijn blik in de verte keek hij naar de deining van de golven.

'Zie je die chick daar?'

'Het is mega, man.'

'Waar heb je het over?'

'Het universum.'

'Jij bent echt gek. Kijk eens om je heen. Al die chicks. Engelse wijven en zo. En jij hebt het over sterren, flapdrol.'

In een weekend gingen we naar het geboortedorp van oma, waar we de rest van de vakantie doorbrachten. Een gehucht tussen Brest en Saint-Brieuc. Tweehonderd inwoners, een pannenkoekenhuis en een pastoor. En die pastoor was oma's jeugdvriend. Wie weet hadden ze ooit wel iets met elkaar gehad. Hij was oud maar niet té oud. Een vriendelijk, bol gezicht en hij fluisterde altijd. Alsof de woorden uit zijn mond zouden vallen als hij te veel kracht zou zetten. Toen we het plein rond de kerk op liepen was het eerste wat ons opviel een grote Japanse telescoop. Nu ik erover nadenk: die knakker moet zich de pest hebben verveeld in dat Bretonse gat dat-ie een telescoop had aangeschaft. Hij zei tegen ons dat je de sterren daar veel beter kon zien dan in Parijs. Hij wees naar een ster.

'Dat is de planeet Venus. Hij heeft hem daar niet voor niets geplaatst.'

'Wie is Hij?'

'De Eeuwige, mijn jongen. Alles heeft een bedoeling. Toeval bestaat niet.'

'Ik ook?'

'Jazeker, mijn jongen. Het goede doen, dat is ons belangrijkste doel.'

Precies op dat moment zag ik de blik in broertjes ogen veranderen. Glazig worden. Zoals wanneer hij zijn tijdschrift las. Die avond liet oma ons met de pastoor sterrenkijken. Mijn broer vroeg honderduit. Hij begon over de tijd en vooral de eeuwigheid. Hij vroeg net zo lang door tot de pastoor met een antwoord kwam. Die probeerde zich eruit te redden door over de apostelen, Jezus en het evangelie te blaten. Broertje dramde: 'Maar ik snap het niet. Als God almachtig is, kan hij dan een wereld scheppen of kan hij niks?'

De pastoor reageerde met zijn wijze boerenlach en zei toen dat hij God niet was en dus niet overal een antwoord op had.

'En is de big bang echt het werk van God? Want als dat zo is, wat was er dan daarvoor?'

Mijn oogleden vielen dicht. Ik ging als eerste weg. Die kleine kwam een halfuur later thuis. Ik kon niet slapen, dacht aan mijn moeder. Terwijl hij door het raam naar de sterren bleef turen: 'Ik weet niet wat we hier eigenlijk komen doen. Ik kom er niet uit. Waarom heeft God ons geschapen?'

‘Weet ik veel, man. Hou op met al die lijpe vragen van je en ga pitten.’

‘God bestaat dus al heel lang. Hij is het oneindige. En dat is overal, je kan je geen voorstelling maken van wat het oneindige is.’

‘Die bek van jou, is die ook oneindig?’

‘Luister nou, joh. Stel je het heelal voor, dat je het einde bereikt en dat daar een muur is. Als je op die muur klimt en voor je kijkt, dan zie je wat anders. Als je over de muur heen springt en gaat lopen, dan stuit je op een gegeven moment op een nieuwe muur. Daar kan je ook op klimmen en dan zie je verderop nog een muur en zo gaat het maar door. Het houdt niet op. Er is geen einde aan het universum. Oneindig.’

Ik geef toe dat m'n oren klapperden. Zijn verhaal over die muur zette me aan het denken. Het feit dat het heelal oneindig was. Ik kreeg er koppijn van. Ik lag tussen mijn lakens maar kreeg het gevoel dat ik in de ruimte viel, alsof ik van een gebouw af stortte en mijn dood nabij was. Maar er zou geen eind aan komen. Mijn hart bonkte als een gek, ik greep me aan het dekbed vast maar de snelheid viel niet af te remmen. Toen minderde ik langzaam maar zeker vaart voor een geelrood-blauwe ster. Een soort energiebol. Voor mijn gevoel was ik aan het begin van het universum. Nu ik aan dit verhaal terugdenk, besef ik dat het niet de stuf is die me debiel maakt. Ik was het al, maar het spul heeft alles versterkt. Later die nacht, tegen vijf uur 's morgens, werd ik heel vroeg wakker. Mijn broers nachtlampje brandde nog. Ik kon nauwelijks mijn ogen openkrijgen, maar het vage beeld dat op mijn netvlies verscheen was broertje die een boek las.

‘Wesh, waarom slaap je niet?’

‘Laat me met rust, ik lig te lezen.’

‘Je lijkt nu net je pa met die boeken. Mafketel...’

‘Hou op, ga slapen en laat me met rust...’

Ik keerde terug in mijn space, met mijn hoofd op mijn kussen en in de wolken. Met mama. Die nacht zei ze tegen me dat ik op broertje moest blijven letten, want hij wist niet wat hij deed. Hij was nog zo jong. En zo nieuwsgierig. Hongerig naar de wereld, mensen, boeken, dingen. Ze vertrok weer, met een sigaret in haar hand. Ze vloog weg via het balkon. Ik zag die ouwe huilen in de huiskamer.

's Morgens kietelde er een zonnestraal in mijn oog en ik werd wak-

ker. De klok gaf kwart over tien aan. Broertje sliep op zijn rug met het boek over zijn gezicht. De Bijbel vertaald door Chouraqui. Van de pastoor gekregen misschien? Dat was het eerste wat ik aan hem vroeg toen hij de keuken binnenstapte voor het ontbijt. Het was bijna twaalf uur.

‘Heb ik van hem geleend.’

De rest van de vakantie werd ik gek van hem. Hij ging voortdurend langs de pastoor om dingen aan hem te vragen. Die ouwe knar was vast blij dat-ie een jonge gelovige had geronseld, want er waren er in Frankrijk niet veel meer die zich op de weg van Jezus waagden. Mijn broer raakte geboeid toen hij het Nieuwe Testament las, daar praatte hij uren over met die man. In het begin ging ik met hem mee, maar ik hield het al snel voor gezien. Ik weet niet, het was niet voor onze leeftijd. Die kleine was helemaal in de ban, hij onthield alles, elke passage, elk verhaal, de profeten, Jezus, God, Abraham, de legendes, de stammen, de apostelen, de doopsels, de heiligen. God was overal. In het hart van ieder mens en in alle dingen van het leven. Planten, dieren, de zee, de golven. De rest van die vakantie was naar de klote. Ik was in mijn eentje, want die gast daar zweefde. Viel niks mee te beginnen. Dus hielp ik mijn oma in de moestuin en wachtte geduldig tot de zomer was afgelopen en die ouwe ons op kwam halen, we terugreden naar Bobigny waar school en voetbal weer begonnen en we de familie weer zagen. De onze dan, uit de buurt. Voordat die gek van een broertje in een katholieke superman kon veranderen.

Broer

Na het bejaardenhuis zette ik broertje bij het appartement af. Ik wist niet meer wat ik moest denken. De terugkeer van mijn broer, oma die weer praatte: ik had erom kunnen glimlachen. Maar niks komt je aanwaaien in het leven en zelfs voor wonderen betaal je een prijs. De rekening voor al deze ellende was dat mijn wereld was ingestort. De enige uitweg was vluchten. Ik wilde hier zo snel mogelijk weg. Eerst hem naar Portugal brengen, terugkomen en rustig een punt achter mijn leventje hier zetten. Mijn werk netjes afronden, mijn meubels verkopen, het appartement leeghalen, misschien de auto wegdoen, innen wat ik hier en daar nog tegoed had en feesten tot in de vroege uurtjes met Mehmet en de gang. Zonder tegen ze te zeggen dat ik wegging, om geen argwaan te wekken.

Le Gwen zat op me te wachten. Ik liet de auto in de parkeergarage staan en liep de rest. Op de eerste verdieping ontving hij me in een wolk van tabak, met donkere kringen onder zijn ogen en een stel nieuwe rimpels.

‘Was het een goeie film?’

Om eerlijk te zijn, die had ik niet zien aankomen. Ik moest helemaal omschakelen en was kwijt wat ik aan de telefoon tegen hem had gezegd.

‘Gaat wel.’

‘Met wie was je?’

‘Mijn wifey.’

‘Je oma?’

‘Hoe bedoelt u? Ik was met m’n sweetie.’

‘Ik dacht dat je die bolle zat was.’

‘Nee, het is dik aan.’

‘Aha.’

Hij zuchtte.

‘Heb je me niks te vertellen?’

Stilte. Vermoeden begint als een waterdruppel.

‘Zoals?’

‘Zoals wat je vanmiddag hebt uitgespookt.’

‘Hoe bedoelt u?’

‘Waar was je vanmiddag?’

‘In de bioscoop.’

‘En wat heb je gezien?’

‘Nou... die film met eh... hoe heet-ie ook alweer...’

Het schoot me niet te binnen wat er op dat moment allemaal draaide. Hij antwoordde in mijn plaats: ‘Liar Liar? Met Jim Carrey?’

Ik schoot een beetje in de lach, want hij probeerde het hard te spelen, maar ik vond hem zielig. Zowel hij als ik loog de hele boel bij elkaar. Maar die dag had hij geen trek in grapjes. Hij beukte met zijn vuist op tafel.

‘Waarom zit je te liegen?’

Vermoeden is een lekkende kraan. Druppel voor druppel holt het een putje in de vloer en baant zich een weg door de aarde.

‘Waarom zou ik liegen? Ik heb *Mad Max* gezien.’

Hij stak zijn derde sigaret op.

‘Goed, moet je luisteren. Hou op met dat gedraai. Ik heb je mobiel laten traceren. Primo: je was in het verzorgingshuis van je oma. Secundo: er was daar nog een andere telefoon actief, ook een nummer op jouw naam.’

Vermoeden is intiem. Het zit heel diep, een kaars die wordt aangestoken naast het grote boek dat je brein voorstelt. Vermoeden begint als een vlam die het hoekje van een bladzijf verbrandt.

‘Ik was met een maat.’

‘Waarom lul je tegen me? Met wie was je?’

‘Met Mehmet.’

Ik had niet moeten siken. Want hij kon dit controleren als hij ook

Mehmets telefoon zou laten traceren.

‘Moet die zijn zaak niet draaiende houden?’

‘We gingen bidden voor m’n omaatje.’

‘En waarom staat zijn telefoon op jouw naam?’

‘Ik heb hem een simkaart gegeven.’

‘Hoezo?’

‘Zit zo: hij had er dringend eentje nodig omdat-ie z’n telefoon kwijt was. Tot-ie een nieuwe lijn heeft help ik hem gewoon uit de brand.’

‘O ja, want zo ben jij wel?’

‘Hé man, hij is m’n mattie sinds de kleuterschool. Beetje rustig graag.’

Die smeerlap van een Le Gwen deed raar vandaag. Ik wist niet of hij het wist. Als hij me liet traceren wel. Zeker. Hij sprong van de hak op de tak, maar hield wel de regie. Die gast was in staat een leugen te verkondigen om uit jou de waarheid te trekken. Hij wapperde met vlaggen om je uit je schuilplek te lokken en kneep je vervolgens uit als een citroen. Soms hard en autoritair, soms mild en luchtig. Het punt was om erachter te komen wanneer hij de wout speelde en wanneer hij zichzelf was. Maar linksom of rechtsom: je kwam in zijn blender terecht en eindigde als smoothie. Zo had hij zich ook gedragen toen ik werd gepakt. Hij blonk erin uit.

‘Jouw broer, werkte die niet in het Pompidou-ziekenhuis?’

‘Ja. En?’

‘Nou, vriend, dan heb ik een probleem. Een groot probleem. Een vet probleem met die broer van jou.’

‘Hoezo dan?’

Ik kreeg het ineens bloedheet. Het begon in m’n wangen, stroomde naar mijn oren en liep in parels langs mijn rug. Ik probeerde te focussen. Kankertering, ik stond op een evenwichtsbalk en tornado Le Gwen raasde. Een kutmoment waar ik doorheen moest, meer niet. Iemand had waarschijnlijk mijn broer gezien en had gesnitcht. Hij liet ons dus volgen. Maar ik moest tot het eind toe mijn bek houden. Zonder bewijs waren zijn woorden niks waard. Woord van m’n advo.

‘Waar heb je het over?’

Een beetje boef op de block ontkent net zo hard als een overspelige echtgenoot. Ontkennen is geen ja en geen nee. Ontkennen is een nie-

mandsland, dat maakt ibahesh parra.

‘Ik zal er niet omheen draaien. Er is diefstal gepleegd in het Pompidou.’

‘Klopt, ja. Heb ik in de *Parisien* gelezen.’

‘Ah? En waarom had dat je interesse?’

Hij liet zijn bot niet los. Ik ook niet. Dat van mij was groter. Nou ja, not so sure.

‘Die krant lees ik elke ochtend.’

‘Voor?’

‘Jezus, man... laat me, wat wil je nou? Je bent aan vakantie toe, neef. Ik kom hier voor m’n rijbewijs.’

Toen begon-ie te vlammen.

‘Dat rijbewijs en dat kutleven van jou kan ons geen fuck schelen. Hou er godverdomme mee op om me te naaien. Je broer! Je broer, zeg ik!’

Vermoeden is een zwarte golf die je zekerheden overspoelt, verzuipt en uiteindelijk met je mind aan de haal gaat.

‘Ja, wat, mijn broer?’

Ik hield me van de domme. Als vermoeden de troon besteeg, bleven er altijd nog een paar strijders over die verzet boden. Die moest je in leven laten, want vermoeden kon een inschattingfout zijn. In dat geval moesten je soldaten snel weer de macht grijpen. Het vermoeden verdrijven.

‘Er zijn na die diefstal in het Pompidou vingerafdrukken gevonden. Van je broer.’

Vermoeden is een schaduw om je heen, een idee rond je hoofd dat iets in je oor fluistert.

‘Logisch, daar heeft-ie gewerkt.’

‘Denk je dat ik achterlijk ben? Dat was drie jaar geleden, dus die sporen zijn nu wel gewist. Maar er is nog een probleem. Namelijk wát er is gestolen. Aceton, natriumcarbonaat, kalium en chloor. Geen kleine beetjes. De toegang tot de medicijnvoorraad is beveiligd met een gepantserde deur en een toegangspas. De nacht dat de diefstal plaatsvond is er maar één persoon binnen geweest, met een pas die op naam van jouw broer staat. En de laatste keer dat die pas in het ziekenhuis was gebruikt, was drie jaar geleden. Voordat je broer vertrok.’

Waar lag de waarheid? Was het waar wat hij zei? Of loog hij? Misschien had er iemand gesnitcht en was hij me aan het uitproberen? Klootzak van een Le Gwen. Wat moest ik doen? Ik bleef glashard ontkennen en beschermde mijn terrein als een valse hond. Blafte al zijn vragen af. Nee, weet ik niks van. Nee, ik heb mijn broer niet gezien. Nee, dat van het station was een droom. Nee, helemaal niks, *rien de rien*. *Non, je ne regrette rien*. Nergens spijt van. Niet dat ik hem had verstopt en niet dat ik hem hielp weg te komen.

DRUKPROEF

Broertje

In Raqqa was het leven zwaarder dan in Al-Bab. Bij ons had niet is de macht in handen, maar de organisatie van Blondbaard. Afen toe moesten we naar de hoofdstad om medicijnen en materiaal in te slaan. Of om patiënten te bezoeken die waren overgebracht naar het algemene ziekenhuis. Sinds een paar maanden werd Raqqa gebombardeerd door de Russen en er was geen brug meer om de Eufraat over te steken. Je moest een uur omrijden via het noorden om aan de andere kant te komen. Een puinhoop. De helft van de stad was verwoest en verlaten. En in de andere helft, de rijke buurten, hadden leden van Islamitische Staat hun intrek genomen in de leegstaande huizen.

Ik liep graag door de Franse wijk. Het deed me goed om mijn taal te horen. Er voetbalden altijd jochies op straat. Kinderen van gasten zoals bij ons. Ze leefden hun droom. Een staat stichten. Op heilige gronden. Je herkende de Fransen zo. Trainingspak. Nikes aan. Voetbalshirt. Qamis eroverheen. Zonnebril en de hele rimram. Altijd in stijl. Ik stopte om ze te groeten. Als we een praatje maakten, vroegen ze me telkens wat ik uitspookte in Al-Bab. Ik draaide om de vraag heen. Ze vormden een aparte groep. Logisch, ze spraken maar matig Arabisch, dus dan werd integreren lastig. En eigenlijk keken ze ook een beetje op de Syriërs neer. Nu waren degenen die in Sham waren gebleven ook wel de grootste stakkers: geen geld om weg te komen, geen auto, geen familie in het buitenland. En straatarm. Schokkend: geen tanden, vodden om hun lijf. Onze Fransen hadden niet veel met ze op. Ze werden stiekem uitgescholden, uitgemaakt voor kinkels, stomkoppen. Straatjongens

die zich gedroegen als kolonisten. Anyway.

De kerel die ons de medicijnen leverde en ook explosieven om bommen mee te maken heette Abou Fatima. Telkens als we hem een bezoek brachten, trakteerde hij me op zijn preken. 'Scheer je snor af en laat je baard groeien. Dat is een bevel van de Profeet.' Mijn baard was lang genoeg om in Frankrijk als jihadist mee weggezet te worden. Maar voor Raqqa was-ie te kort en te lichtzinnig. Ik wilde mijn snor niet afscheren als een salafist. Daar kreeg ik zo'n brede bek van. 'Uit naam van God de verhevene, als je hem niet afscheert, dan voor jou geen medicijnen of explosieven. Dan moet je het met je emir regelen.' Dus die dag werd mijn snor er ter plekke afgeschoren. Ik kreeg er een rare kop van. Een kop als een stuurcabine. De looks van een strijder. Nu nog leren schieten en de bekering was compleet. Met een gevulde pick-uptruck reden we terug naar Al-Bab. Op de weg dromden strijders en inwoners van steden die door het leger van Bashar waren heroverd richting Raqqa. Straks was het er vol.

Na de verovering van de toren besloot ik mijn muaskar te gaan doen. Mijn militaire training. Ik wilde bommenmaker worden. Wekenlang ging ik na het werk voor mijn opleiding naar het depot naast de trouwzaal. Een reusachtige hal waar een stuk of tien mensen werkten om de strijders te voorzien van granaten, raketten en bommen. Vijf metaalbewerkers hielden zich bezig met het vervaardigen van lege munitie. Dat gaf een hels kabaal. Hamers, boormachines, schuurmachines: de hele dag door fabriekten ze mooie patronen. In allerlei maten. Voor de grootste gebruikten ze lege gasflessen. Ik richtte me op de poedermengsels die als explosief fungeerden. De formules stonden beschreven in een handboek, in het Engels, Frans en Arabisch. Vaak ammoniumnitraat, aangevuld met schroefbouten, moeren, schroeven en spijkers.

Emir Blondbaard had deze werkplaats gecreëerd zodat we voor de munitie niet meer afhankelijk waren van de depots in Aleppo. Sinds het begin van de oorlog hadden meerdere kleine bedrijven hun productie aangepast om zich steeds meer te richten op zware wapens. De vent die onze werkplaats leidde heette Yasser. Een man met een grote snor en een matte huid, hij leek wel een Pakistaan. Hij had wél het recht om zijn baard af te scheren, daar deed niemand moeilijk over, want zonder hem geen wapens meer. Zijn linkerarm eindigde in een ingezwachtelde

stomp. Bedrettin en ik hadden hem geopereerd. Hij miste een hand. Of beter gezegd, een halve arm. Dankzij een van zijn eigen granaten. Die hadden het gebrek dat ze explodeerden bij een temperatuur van boven de vijfendertig graden. Tijdens een demonstratie aan strijders was het hem overkomen. Sindsdien werden die dingen in koelkasten bewaard en als de moedjahedien naar het front vertrokken, vervoerden ze ze in koelboxen.

Yasser leidde de hele productie. Hij was voorman geweest in een wapenfabriek ten oosten van Aleppo. Blondbaard had hem tegen een beter salaris hiernaartoe gehaald. Daarna had hij zijn ex-baas laten koud maken om er zeker van te zijn dat hij bleef. En had hij zich alle apparatuur toegeëigend. De fabricage betrof vooral de 82 mm en de 120 mm. Die gebruikten de mannen van Bashar aan de andere kant ook, maar hun wapens kwamen uit Rusland of Noord-Korea. Na school kwamen de kinderen ons helpen. Ze gingen naar de stort en verzamelden aluminium. In ruil daarvoor gaven wij hun brood voor hun familie. Ze hielpen ons ook met het vullen van de patronen. De jochies brachten emmers gevuld met poeder dat we met een grote lepel in de granaten schep-ten en aanstampten met een staaf. Daarna schroefden we er een kop op. We werkten op de grond, tussen de lege munitiehulzen en een berg poeder.

Yasser had me ook geleerd hoe ik bommen moest maken. Het had iets weg van chirurgie, maar dan makkelijker. Stukje bij beetje werd ik verantwoordelijk voor de vervaardiging van explosieve drones. Chinese apparaten die we in Turkije kochten. De vlieghoogte lag tussen de drie- en vijfhonderd meter, afhankelijk van het weer. Op zo'n apparaat konden we maximaal driehonderdvijftig gram explosieven plakken. Niet spectaculair, maar genoeg om vijanden te verwonden en misschien zelfs doden. Of om een pantservoertuig uit te schakelen. We bestuurden ze met een tablet of een afstandsbediening. Technisch gezien waren er drie componenten. Een elektrische kabel. Een ontsteker en de lading. Zo werken bijna alle bommen. Yasser had er lol in om varianten te bedenken van het ontstekingsmechanisme: een horloge, een wekker, een veer. Ik heb ook menselijke bommen leren maken. Dat was eigenlijk nog het makkelijkst. Een bommenvest kon je vullen met drie tot vijf kilo poeder, afhankelijk van wie het droeg. Daar kon je heel wat schade

mee aanrichten. Ik heb alles geleerd. Alles wat nodig was om autonoom te kunnen opereren.

In mijn hoofd broedde ik het hele plan uit. Ik ging terug naar Blondbaard en zei tegen hem dat ik op vergeldingsmissie wilde. Voor Syrië. Voor de moslims. Als martelaar sterven om bij God te komen. Sterven voor mijn mensen. Hij probeerde me ervan te overtuigen dat het beter voor me was als ik verpleger bleef. Maar ik was vastberaden. Toen ging hij overstag. Het leven nam een andere wending. Onverwacht. Een maand lang schaafde ik aan mijn plan. Wat ik ging doen. Wanneer ik het ging doen. Hoe ik aan mijn wapens kwam. Ik voelde me schuldig dat ik het ziekenhuis in de steek liet. Blondbaard liet me vervangen door een nieuwe arts. Geschikte kerel. Hij zei tegen me dat ik prima werk had verricht ondanks mijn korte opleiding. Ik dacht terug aan mijn leermeesters: Naeem in Frankrijk, Bedrettin in Syrië. Behalve de emir wist niemand dat ik zou vertrekken. De onderneming was riskant. Ook voor Blondbaard, want hij moest resultaten laten zien aan zijn leiding.

Het allermoeilijkst vond ik Leïla. Ik wist niet hoe het met haar verder zou gaan. En ze had die koters. Ik sprak met Blondbaard af dat hij voor haar zou zorgen. Ik wilde niet dat ze terug moest naar een madafa. In feite was het hier geen Raqqa; de emir zou haar niet verplichten om te hertrouwen en dus zou ze in het huis kunnen blijven wonen. Ik was aan haar gehecht geraakt. Ik vond het prettig om met iemand samen te wonen. Ze heeft me alles leren koken wat papa altijd maakte. Maar ja, ik moest hier doorheen. Wat voorop stond was mijn missie in Frankrijk. Mijn plan. Mijn weg vinden. Mijn pad. Mijn route. En het paradijs.

Broer

Mijn onschuld had ik gedropt op het politiebureau. Een uppercut in de realiteit. Met een hoek op de kin was-ie knock-out geraakt. Gevallen. In de ring was de scheidsrechter begonnen met aftellen. '3, 4, 5...' Op de tribune schreeuwde de menigte uitzinnig om de overwinning. '6, 7, 8, 9...' Een ingewikkeld gevecht waarin het verleden om me heen draaide als een vlieg rond de stront. Of als bijen rond een bloem. Het lag er maar aan wat je perspectief was. Mijn verleden? Een tsunami. Een immense golf van problemen, geweld en fouten die de wankel fundamente van mijn wereld kwam vernielen. Enige ontsnappingsmogelijkheid: vluchten. Zo ver mogelijk, de last afwerpen en vergeten wat er niet of bijna niet toe deed. Eenmaal aangekomen: de aardkorst losweken, afschudden en ontdoen van het stof van problemen en angsten. En hem behoeden voor de golf. M'n nieuwe levensruimte uitrollen als een Syrisch tapijt. Dit was real, ik had het niet over het redden van mijn handdoek voor een golf in Saint-Malo. Die golf: dat was misschien wel tien of vijftien jaar zitten. En in die toekomstige wereld hadden mijn broertje en ik onze plek nog niet veroverd. We waren nog maar net op weg. Maar we gingen die plek vinden. Als ik aan die ouwe dacht, die zijn dorp had ingeruild voor Frankrijk en het daarna nooit meer terug had gezien, fluisterde een stemmetje in mijn kop: 'Jij gaat hetzelfde doen.' Met mijn broer. Ik moest wel. Familie voor alles.

Toen ik de deur van mijn appartement openduwde kwam mijn broer net zijn kamer uit. Met een serieus hoofd vroeg-ie me of alles oké was. Zoiets deed hij vroeger nooit. Was hij veranderd of gewoon ouder ge-

worden? Wat had hij de hele dag gedaan? Stond ik niet eens bij stil. Dat hij er was leek net een waan. Hij was er, dat was al ongelooflijk, maar het voelde alsof hij elk moment weer kon verdwijnen. Ik dacht dat ik alles wist, maar in wezen wist ik niks. Hij had me een paar vage dingen verteld en ik had zin om hem te vertrouwen. De Profeet had gezegd: 'Steun je broeder, of hij nu de onderdrukker is of de onderdrukte. Als hij de onderdrukker is, verhinder dan zijn onderdrukking en zo zal je hem helpen.' Mijn broer was het allebei: onderdrukker en onderdrukte. Maar ik wilde daar allemaal niet over nadenken. Ik deed het gewoon. Klaar. Wat dat betreft ben ik een kopie van mijn ouwe. Zodra er gevoel in het spel komt, ben ik weg, maak me uit de voeten, glij ertussenuit, ik vlucht, ik ga bouncen en verberg me. Dat voorkomt vervelende verrassingen, domme acties, vluchtende blikken, schaamte, te lange verklaringen, slapeloze nachten en wat je er ook van kan denken, het is geen slechte strategie, want tijd heelt alle wonden. Op het balkon gaf ik hem een glas sodawater met muntblaadjes, iets uit het dorp van m'n pa. Ik stak een sigaret op om de dag uit mijn hoofd te krijgen en probeerde zijn onschuldige-jochiesblik te vangen. Ik moest meteen vechten tegen de tranen. De herinnering aan onze jeugd kwam terug en mijn bovenkamer stuiterde van de flashbacks. Ze schoten razendsnel alle kanten op. Geen twijfel mogelijk dus. Nul komma nul.

'Kutsituatie.'

'Kutsituatie, ja. Denk jij dat er iets verandert als je steeds hetzelfde zegt, net als de stem in de metro? Jaren heb ik gebeden voor die fucking grond en de mensen moorden elkaar nog steeds uit. Het paradijs is een loze kreet.'

We praatten langs elkaar heen. Ik doelde op Le Gwen en zo. Het lukte me niet om iets terug te zeggen. Dat ging mijn krachten te boven. Mijn hand trilde en ik had zin om te huilen. Hij had alles verneukt. Alles. Ik had de gevangenis ontlopen en een beetje orde geschept in mijn geweten. En hij had nu de hoofdprijs: een strafblad als aankomend terrorist. En daar liet-ie mij van meegenieten. Mijn zin om in discussie te gaan was vervlogen zoals mijn libido voor een travestiet. Ik profiteerde van het lawaai van een vrachtwagen die aan de slager beneden leverde en stak mijn hoofd over de balkonrand om hem niet te hoeven aankijken. Stel dat hij even glashard loog als ik? We waren allebei een zoon

van die ouwe en als die ons één ding vurig had bijgebracht was het om op te gaan in de massa. Ik probeerde te bedenken hoe dit er in een normaal gezin aan toe zou gaan. Een familielid komt terug uit Syrië terwijl heel Frankrijk spuugt op jihadisten, salafisten en alles wat erbij in de buurt komt. Datzelfde familielid vertelt je vervolgens niks of maar een miniem deel van de waarheid. Hij belt z'n vader niet en houdt zich de hele dag als een rat schuil bij zijn broer, omdat-ie denkt dat-ie achter de tralies verdwijnt als-ie wordt gesnapt. Had hij in Syrië mensen gedood? Sinds hij terug was zocht ik de moordenaarsblik in zijn ogen. Vochtige, treurige ogen: wat zat daarachter? Had hij vrouw en kinderen achtergelaten? Angst voor de toekomst? De dood van zijn moeder? De honderden mensen die hij had vermoord, onthoofd? En dan was er een wout die zei dat zijn vingerafdrukken waren gevonden in het magazijn van een ziekenhuis waar producten achterovergedrukt waren om explosieven mee te maken. Maar ik kende die wout alsof het mijn vader was. Conclusie: het was een leugen om me op de proef te stellen en me aan het lullen te krijgen.

‘Wat hebben jij en papa gedaan toen ik vertrok?’

Ik keek naar de stroom auto's op straat. Het getoeter, de motorgeluiden en het gescheld dat uit de wagens kwam tetterde in mijn oren. De slager was aan het zwoegen met zijn karkassen en foeterde tegen zijn hulp; mijn tweede opgerookte peuk tussen mijn vingers, m'n baal van de stad sijpelde door, gevolgd door de moeheid van een dag chauffeurs. Er hing iets nostalgisch in de lucht, een soort heimwee naar de tijd dat alles goed ging. Ik keerde terug naar mijn broertje die op een antwoord wachtte. Hij was alweer gewend aan mijn stiltes, mijn ritme, mijn manier van doen. Zo zitten dromers en assierokers in elkaar.

‘We hebben op je zitten wachten. Als honden, dagenlang, we dachten dat je dood was. Papa las de gouden gids stuk en belde alle ziekenhuizen, politiebureaus en heel zijn taxinetwerk af. En ik zakte terug in mijn oude problemen, mijn gedoe met wit, mijn zaakjes en onze troubles. Ik doofde mijn angsten met blunts. Ik wilde niet dat jij doodging. Maar dat je gelukkig was. Dat het leven op rolletjes liep. Toen kregen we je e-mail. Van een onbekend mailadres. Je ouwe wilde je de hersens inslaan. Op die dag schreeuwde hij nog harder dan op de dag dat mama stierf. En net als zij stond ik op het balkon de ene treurstok na de

andere weg te blazen. Mali: we geloofden er geen fuck van. Vanaf dag één wisten we waar je zat. 's Nachts bleef de slaap weg. Ik zag jou maar hoofden afhakken, daar bij ons in Palmyra. Weet je dat ons dorp Tadmur heet? Geen grap, broer. Tadmur in Syrië, dat is dus waar Palmyra ligt. Gelukkig was oma intussen bij ons. Ik moest denken aan onze neven en hoopte dat je die niet zou tegenkomen. Ook al kenden we ze alleen van een foto, het was toch familie. Dat had pa niet overleefd. Om die ouwe niet te horen huilen draaide ik 's nachts de ene blunt na de andere, voor het raam of onder de sterren, net als met baas Moha in de tijd van m'n gebroken been. Een halfjaar lang heeft pa zo veel gejangt dat ik was vergeten dat-ie ook nog kon lachen. Heb je dat beseft voordat je vertrok, vieze klootzak? Het enige waar ik nog van droomde was om jou kapot te slaan. Je te pakken, te boeien, vast te binden en te hoeken tot je om vergeving jankte. Je kon dit niet maken! Want jij had iets te verliezen, in tegenstelling tot al die andere losers. Op internet bekeek ik alle filmpjes die ik vond over die woestijnhonden. Moederneukers. Ik moest me bij de wouten melden. Zo'n rat heeft me waarschijnlijk gesnitcht. Er werd in de wijk veel over jou gepraat. Ik had die job nog niet. Ik hosselde gewoon nog voor de gang van Moha, die gasten uit Sevran, en Mickaël. Soms wiet vervoeren, of coke. Er moest toch money in het laatje komen. En dan was ik tenminste met mijn kop ergens anders, ging de tijd sneller. De anderen vroegen waar jij uithing, dus ik moest wel schetsen. Ziek, in Bretagne, of ik zei dat je was overgeplaatst. Maar de leugen hield geen stand, want je telefoon was buiten gebruik. En de mensen kwamen naar mij toe om je nieuwe nummer te vragen... En toen ontstonden de geruchten... Sham hier, Sham daar. Ik begon jouw voetstappen terug te volgen. Eerst bij Farao in de moskee van Aubervilliers. En daarna ook bij Kamel. Die gasten vertrouwden me niet honderd procent. Echt raar. Er hing iets in de lucht, maar ik kon de vinger er niet achter krijgen. Ze zeiden tegen me dat ze niks met jouw vertrek te maken hadden. Om meer te weten te komen begon ik met ze om te gaan. En begon ik ze uiteindelijk nog oké te vinden ook. Wat betreft veel dingen hadden ze gelijk. Het enige probleem was dat ze te ver gingen. Ik probeerde dus jouw leven te traceren, vanaf het moment dat ik mijn been brak tot aan je vertrek. Stel je voor: tien jaar uit een leven, net als in een film. Shot voor shot. Eerst je voetbalvrien-

den, toen die van school, de boys uit de buurt en daarna de gasten van de verpleegopleiding en van de moskee. Ik heb alles gedaan behalve Bretagne, want Mamie Malo was dood en de rest is nooit echt familie voor ons geweest. De pastoor, de sterren, de Bijbel, de Koran en al die onzin van jou. Je moest altijd moeilijk doen. Doe maar gewoon was geen optie: gewoon naar het vrijdaggebed gaan en hopen op een beter leven. Dag in, dag uit je best doen op je werk, gewoon de basis.'

Die kop: dat was niet iemand die grondstoffen had gejat uit het Pompidou-ziekenhuis. No way. Hij was bijna het huis niet uit geweest. En waar had hij al dat spul dan gelaten? De waarheid: dat was of Le Gwen of mijn broer. Familie of politie. Ik wist niet wie van de twee loog. Ik zelf wilde in de familie geloven. Die kleine kon toch niet liegen? Je hoefde maar naar zijn face te kijken om dat te zien. Opgetrokken schouders, trillende kin en klapperende kaken. Hij keek omlaag zodat ik niet kon zien dat hij huilde. Natte wangen van de schaamtetrannen, die hij afveegde met de rug van zijn hand. Gevoelens liegen nooit.

'Kijk me aan als een vent. Een zoon van je vader. Toen kwam op een dag die video. We zagen jouw kop te midden van de baarden. Je dikke Franse kop. Toen begon iedereen over je te lullen. Overal. De halve buurt feliciteerde me en de andere helft meed me als de pest. Dan heb ik het nog niet over de oudjes die ons de les kwamen lezen of hun medelijden kwamen betuigen. De wouten riepen papa en mij weer op. Ook al deed de politie niet meer dan een onderzoek, voor die ouwe was je al schuldig. Te laat. Dit was erger dan hem een stomp verkopen. Naar zijn dorp gaan om oorlog te voeren. Hij spitte zijn hele geheugen door om een oorzaak te vinden voor jouw vertrek. Hond die je bent, man... Ik ben ook nooit de braafste geweest, maar mijn familie heb ik nooit verraden. Ik bleef rijden voor de gasten uit Sevran. Wit vervoeren achter in de auto. Hard rijden, 's morgens vroeg, als ibahesh en de rest van de wereld nog sliepen. Rond halfvijf, vijf uur. Soms zaten ze me op de hielen, maar je kent me, dan was ik ze te snel af. Maar op een dag ging het fout. De snelweg was afgesloten wegens werkzaamheden. Ik had geen tijd gehad om op de kaart te kijken. Ik nam de eerste afrit. We zaten ter hoogte van de groothandelsmarkt in de buurt van Orly. Dat is een paar kilometer groot, zo groot als een stad... Mickaël zat achter me, in een andere auto. Hij had het spul en ik reed voorop. Anyway.

We reden die groothandelsmarkt binnen in de overtuiging dat we er aan de andere kant weer uit konden komen. Maar door Vigipirate en meer van die onzin zag je overal blauwe flikkers en honden. Ze hielden ons staande en die honden roken de stash. Anyway. Ik bespaar je de details. Blauw vond de stof. Pa heeft het nooit geweten, want in die tijd huurde ik een studio met Mickaël, voor het geval we inval kregen. Dan brachten we de familie niet in de problemen. Mijn geluk was dat Mickaël die dag het spul in zijn wagen had. Wekenlang bleef ik onder de radar. Die ouwe dacht dat ik nu ook de route van de dood had genomen. Maar op een dag dook ik weer op. Ik had er gloeiend bij kunnen zijn, maar dankzij een wout ontsnapte ik aan het duister.

Nu ga je daar even rustig op je plek blijven zitten en naar mij luisteren. Ik had geen keus. Hoor je me? Ik had geen keus. Geen andere keus dan die keus. Daarom heb ik voor die weg gekozen. Door de herres die jouw vrienden in Frankrijk hadden gezet rekruteerde popo massaal. Ik liep een geschikte kerel tegen het lijf. Eentje van bij ons, een Breton. Le Gwen. Rechtdoorzee, weet wat-ie wil. Hij heeft ervoor gezorgd dat mijn drugszaakjes werden vergeten. Maar alles in het leven heeft een prijs. Ik werd zijn hoer zonder hem ooit te pijpen. Ik trok mijn moslim-outfit aan en ging in de moskee zitten. Braaf. Ondertussen wachtte ik tot de wind opstak en de gordijnen deed opwaaien, zodat ik kon zien wat erachter zat.

Elke week is er wel een vent die aanslagen of een aanval aankondigt. Uiteindelijk hebben we er drie gehad. Gruwelijke shit. De avond van de Bataclan dacht ik dat het afgelopen was met ons. Dat we allemaal terug moesten naar waar we vandaan kwamen. Geblinddoekt in schepen en vliegtuigen. Vaarwel sociale zekerheid, iPhone, pensioen, winkelcentra, voetbal, school, belastingen, goeie wegen, auto en alles wat dit land ons meer geeft. Ik trilde het ergst van de hele buurt, samen met degenen die net als ik bloed in de woestijn hebben verloren.

Le Gwen heeft me geholpen als een vader. Mijn appartement. En mijn werk. Hij bespaarde me heel sneaky een strafblad en dat opende deuren voor me. Ik werd een spook, broer. Er zijn nu twee ikken. Ik de heethoofd in mijn bak met mijn pak aan, klantjes rondrijden. En ik de hoer, ogen en oren wijd open. Ik begreep uiteindelijk dat Le Gwen geen fuck om mij gaf. Hij wilde dat ik de hoer speelde en ik heb zo

goed m'n best gedaan dat-ie me niet liet gaan. Zehma dat ze een oogje dicht zouden knijpen als jij terugkwam. Maar op de dag dat de broer van Malik uit Bondy weer opdook, hebben ze hem direct achter de tralies gegooid. Zonder er verder bij na te denken. Sindsdien vertrouw ik ze niet meer. Daarom zei ik tegen jou dat je je niet moest laten zien. Ja, ik snitch bij blauw. Geen keus, anders zat ik vijf of tien jaar binnen. Maar over jou heb ik niks gezegd. Ze weten niks. We gaan samen weg. Geen keus, in Frankrijk zijn de plekken sowieso te duur. Portugal of Zuid-Amerika, Brazilië. Brazilië, broer, Rio, mooiboys.'

Hij had alles aangehoord en zijn tranen waren opgedroogd. In zijn software, net als in die van mij, was hoereren bij popo geen optie in het leven maar een no-goarea. Erger dan Sham. Bijna zo laag als pedofilie.

'Wanneer ben je voor het laatst bij ze geweest?'

Ik aarzelde in mijn antwoord. Maar ik voelde dat ik hem kon vertrouwen.

'Vanmiddag.'

Op het balkon was mijn tong op hol geslagen. Te veel woorden. Net een paar te veel. Eén woord. Eén woord was genoeg. Want een woord is altijd krachtiger dan een idee. Het is er het voertuig van. En ik was de chauffeur. Zonder woorden circuleerden de ideeën niet. En God wist dat woorden machtig zijn, zo machtig dat de ideeën zich ernaar moeten schikken. Woorden zijn gevaarlijk. Een paar achter elkaar geplakte lettertjes kunnen je in de bak, de hel of het paradijs doen belanden.

Broer

De maan scheen maar als een halve cirkel. Onder de sterrennacht zag ik vanaf het balkon de met flats en autowegen volgebouwde betonnen vlakke. Wat zijn sterren? Waarom bestaan ze? Er ontsnapte een traan. Verdomme. Hij rolde langs mijn neus. Mijn broer had het niet gezien. Fiew.

Blazende wind, schuddende takken, het was de herfst die tegen me praatte: 'Ik ben de laatste verschansing tegen de winter en straks ben ik weg, hou je taai tot de lente.' Er welden een tweede traan op. En een derde. Een vierde. Het werden er al snel tien, twintig, dertig.

Achter me zapte broertje van zender naar zender. Hij stond op om te gaan pissen. Er stond een boekenprogramma aan. Op het scherm trakteerde de presentator – halflang haar, goedgekleed, goeie looks, priemende kwajongensblik – de gasten op vragen, complimenten en big smiles. Met een boek in zijn hand ondersteunde hij zijn verhaal met energieke gebaren. Toen deed hij het boek open, zette zijn bril op zijn neus en bracht zijn hoofd licht naar achteren om te focussen. 'Dood op krediet – Louis Ferdinand Céline.' De titel en de schrijver van het boek. 'We zijn weer alleen. Alles is zo traag, zo zwaar, zo treurig... Nog even en ik ben oud. Dan is het eindelijk afgelopen...' De presentator slaakte een zucht van bewondering. 'Dan is het eindelijk afgelopen... dan is het eindelijk afgelopen...' Hij voegde er niks aan toe maar keek de aanwezige schrijvers vragend aan. Stilte.

De zin echode in mijn oren. 'Dan is het eindelijk afgelopen...' Ik stak mijn joint opnieuw aan. Mijn brein herschreef de zin: 'Nog even

en ik ben dood... Dan is het eindelijk afgelopen.' Achter de reling lagen zes verdiepingen leegte. Een hand op de rand plaatsen, eerst mijn ene been eroverheen slaan en vervolgens het andere. Je rug recht houden, flink, trots. En dan loslaten. Zonder afscheid. Vallen, vallen, vallen. Dat zou zeker weten beter zijn. Van bovenaf zou broertje een lijk zien dat op straat te pletter was gevallen. Verbrijzelde kop in een plas bloed. De politie zou binnen een kwartier ter plaatse zijn. Wat zou hij dan doen? Hier blijven voor mij en bij de politie worden aangegeven? Of zijn hachje redden? Ik had mijn leven verknald. En hij het zijne. Misschien wilde hij in elk geval zijn dood laten lukken?

34

Broer

Twijfel ofbroertje: ik wist niet welk van de twee ik moest dumpen. Wat die wout zei was ondenkbaar. Mijn broer was met open mond tegen de reling van het balkon blijven staan. Te horen krijgen dat ik snitchte bij blauw: daar was-ie zich de tering van geschrokken. Hij zei tegen me dat het raar klonk uit mijn mond. Ik wist niet of dat een vraag of een opmerking was. Ik had inmiddels de leeftijd van een vader en hoefde me niet meer te rechtvaardigen. Of te bewijzen dat ik het verst van allemaal kon pissen. De paniek was nu van zijn smoel af te lezen. Hij kwam op het onderwerp terug en martelde me met vragen. Waarom? Wanneer? Hoe? Wat? En telkens zag hij dat ik antwoord gaf zonder me te schamen voor wat ik deed. Uiteindelijk gaf hij het op en legde een hand op mijn schouder, alsof-ie me wilde bedanken. Hij zat vanavond met zijn hoofd elders. Hij stelde vragen zonder naar de antwoorden te luisteren. In die bovenkamer van hem was iets anders aan het ronken. Binnen vierentwintig uur zouden we op weg zijn naar Portugal.

‘Waar denk je aan?’

‘Nergens aan.’

‘Lieg niet. Ik zie het toch? Je luistert helemaal niet naar mijn antwoorden. Portugal?’

‘Welnee, man.’

Hij vroeg of ik familiefoto's had liggen. Ik had maar één album. Dat van het enige vakantiecamp waar we samen op meegegaan waren. Papa had ons destijds allebei een wegwerpcamera gegeven. De eerste foto had ik genomen, op de parkeerplaats. Mijn vader en mijn

broer stonden zij aan zij voor de reisbus. Zoals altijd keek mijn vader boos, maar dat was zijn grimmige gelukskop, terwijl die kleine een smile op z'n bek had alsof mama nog leefde. Terwijl we de bladzijden omsloegen doken we terug in onze late jeugdherinneringen. Tijdens dit kamp had ik voor de eerste en laatste keer in mijn leven gevestigd. Ik was net veertien en mijn broer twaalf. Het was een mountainbike- en kano-excursie, niet ver van Rennes, aan de oevers van de Villaine, de rivier daar. Die ouwe had dat geregeld via de vakbond van taxichauffeurs. Op een middag zat ik met een van de begeleiders en mijn broer aan het water. Die gast zal een jaar of twintig zijn geweest. Hij hield de enige vishengel vast die er in het kamp te vinden was. Hij vulde de emmer met allerlei soorten vissen. Maar ons liet hij nog geen één keer proberen. Hij bleef maar aan het molentje draaien om ze omhoog te halen. En maar opscheppen over zijn vangst. Bij wijze van hengel vonden wij twee grote takken, waar we aan het uiteinde visdraad aan vastknoopten. En toen maar wachten. Urenlang. Ik keek naar de hemel en bad om een visje, hoe klein ook, zodat ik ook het plezier in vissen kon ervaren. Nix. In die tijd vroeg ik me al af of Hij aan onze kant stond of aan de kant van de eikels. Ja, ik zeg dat omdat wij – wij van het kamp van Rechtvaardigheid – altijd het gevoel hebben dat we meer klappen krijgen. Lang verhaal kort: na drie uur stond mijn blaas op springen, want we hadden allebei een fles cola achterovergeslagen. Uit angst een vis mis te lopen hield ik mijn pis op en bleef ik op het water letten. Op een gegeven moment hield ik het niet meer en vond een grote dikke eik, twee keer zo hoog als onze flat. Dat weet ik nog omdat ik de grootte van mijn lul vergeleek met die boom en bij mezelf dacht dat wij in het universum niets voorstellen. Sindsdien heb ik altijd dat rare beeld in mijn kop als ik 'm tussen twee dijen stoot. Ik zie die wijven met een boomstam tussen hun benen.

Op het moment dat ik begon te pissen schreeuwde mijn broer: 'Kom kijken, ik heb beet! Kom snel terug.' Ik was net de verkleuringen op de boomschors aan het bekijken en jammer genoeg kan ik als ik eenmaal aan het pissen ben niet meer stoppen. Zo goed en zo kwaad als het ging probeerde ik de straal te stoppen door het op te houden, maar er was geen houden aan, het begon weer als een fontein. Broertje riep me opnieuw. Mijn blaas zat boordevol. Ik voelde zelfs pijn ter-

wijl hij verder leegstroomde. Ik piste een beek bij elkaar, een rivier. Het stroomde tussen mijn benen door en liep recht op de rivier af. Een siddering van genot en trots verspreidde zich boven mijn oren, maar ik dacht weer aan die vis en rende terug naar de hengel. Ik sprintte tussen de tenten van de camping door. Ik was nauwelijks weer bij het water of mijn broer haalde de tak omhoog en trok de vis naar boven die aan de draad spartelde. Ik wilde hem vastpakken om de haak te verwijderen, maar die klotervis glipte steeds uit mijn handen. We legden hem in de emmer en mijn broer verwijderde het haakje. Het was een lelijke dwergmeerval. Ik was blij en teleurgesteld tegelijk. Blij omdat we eindelijk beethadden. Maar teleurgesteld omdat ik vanwege een partij m'n kans had gemist. Mijn broer was de gelukkigste man van de wereld. Die meerval was zijn lookalike. Zijn lookalike ja, want zo'n vis krijg je nooit te pakken. Hij ontglipt je altijd. En ook omdat zo'n meerval een pestkop is die hongerig je haakaas opvreet en er daarna doodleuk vandoor gaat.

We kwamen aan het eind van het fotoalbum en bladerden terug voor bepaalde foto's. Uit de tijd dat we bevriend waren met een paar Fransen. We begonnen ze te tellen: Nicolas, François, Pierre, Paul of Alexandre. Als twee sukkels dachten we volgens mij allebei hetzelfde, zo van: Als ik beter opgelet had op school, als ik niet op straat had rondgehangen, als ik niet had geblowd, als ik minder tijd in de moskee had doorgebracht, als ik naar papa had geluisterd, als de afrit op de snelweg die dag dat de politie me pakte niet afgesloten was geweest, als ik niet naar Syrië was gegaan, als mama niet was gestorven. Als, als en nog eens als. Het leven is een optelsom van alsen. En er viel niks meer te zeggen. Of nou ja, veel eigenlijk, maar daar was moed voor nodig en dan moest je net mij hebben. En mijn broer was een strijder. Hij begon te praten over mama's begrafenis, over onze Bretonse oma en die uit Syrië. En stukje bij beetje kwam de rest bovendrijven: al onze gemeenschappelijke herinneringen: de problemen rond het huwelijk van neef Ismaïl met de zwarte Assa, de verdwijning van Rainman, baas van de hood. Mehmet en voetbal. De klok tikte door en er hing een sfeer van het einde van oorlog en het begin van vrede in de lucht. Kletsen, roken op het balkon, terug naar de woonkamer, staand verder kletsen, weer roken en nog meer, peuk na peuk en mijn tandvlees bloedde weer.

Mijn broer praatte en praatte maar. Alsof zijn mond tien jaar lang dichtgeplakt had gezeten. Maar altijd die ontwijkende blik: hij keek naar zijn schoenen. In feite hadden we niet meer zo met elkaar gepraat sinds we pubers waren, vóór de tijd dat we allebei een andere kant op gingen. Wat betekende het om volwassen te worden? Keuzes maken en er de gevolgen van ondervinden? Wat betekende het om ouder te worden? Begrijpen dat het allemaal maar keuzes waren. Je sloeg een weg in, of een andere, deed er niet veel toe, uiteindelijk kwam je allemaal uit bij hetzelfde punt en reikte je de engelen de hand. Terwijl hij tegen me aan praatte was ik in gedachten verzonken. Zo diep als die jonko me kon voeren. Dat was ook nodig, want we konden wel leuk praten zo, maar na de oorlog moest alles weer opnieuw worden opgebouwd. De docent Engels zei altijd: 'Stop speaking and crying, just work.' Wat het 'speaking' betreft: we wisten dat we naar Portugal zouden gaan. Ik had tegen Mickaël gezegd dat een van mijn maten bij hem tot rust moest komen. Hij had me de sleutels gegeven, ik had een set voor mijn broertje laten bijmaken. Eerst een keer heen en terug om hem te brengen. Dan hier al mijn zaakjes regelen en daarna weer naar hem toe. In de hoop dat hij in de tussentijd niet verdwenen was.

'En papa?'

Weer geen antwoord. Ik wist niet waarom hij pa niet wilde zien. We hadden nog maar een paar uur, dus ik deed een laatste poging.

'Je vertrekt toch niet zonder langs die ouwe te gaan?'

Hij omhelsde me en we gingen slapen. Voor mij was het alleen maar een keer op en neer. Alle problemen zouden uiteindelijk op een simpele manier worden opgelost. Hij was in het geheim teruggekeerd en vertrok weer in het geheim. Een kort bezoek om te zien dat het leven hier kansloos was en dat hij ergens anders heen moest. Ik fungeerde alleen maar als chauffeur. De andere mogelijke weg was om broertje te blemmen. Zou dat makkelijker zijn? In deze nacht waarin alle katten grijs waren en de maan hoog stond, woog ik met assie de voors en tegens van al deze shit af. Broertje verlinken, dat betekende jarenlang slapeloze nachten, vrienden die haters werden en die ouwe die me niet meer aan zou kijken. Mijn doodsvonnis. Want wat zou er daarna nog overblijven? De trots dat ik eerlijk was geweest? Mijn bak en de tien uur per dag gehoor geven aan de oproepen op mijn telefoon? Mijn koelkast

vullen, mijn schatje wiepen, 's zomers in Spanje of 's winters in Thailand chillen, een paar gebeden opzeggen in de moskee om jezelf wijs te maken dat je goed bezig bent. De enige keus, mijn enige keus, onze enige keus: dat was de route naar Portugal. Bijkomen en nadenken, vrij kunnen ademen, weer vertrekken en een nieuwe weg inslaan. Tot de dood. Alle wegen leiden naar de dood. Waarom dan niet meteen de prettigste kiezen.

In bed, met mijn ogen dicht, raasde het in die kop van me zoals op een stuk weg zonder flitsers. Te hard. Ik kon geen touw aan m'n gedachten vastknopen. Als de politie nou eens 's nachts voor de deur stond voor een inval en ons hier vond? De geluiden van de straat kwamen door het raam, ze braken het duister van de slaapkamer en beukten tegen mijn oren om mijn moed de kop in te drukken. Zweten, zweten, zweten. Ik probeerde mijn angsten achterna te zitten en ze het zwijgen op te leggen. Maar als ik op ze joeg, kreeg ik ze niet te pakken. Het leek Muhammad Ali tegen Joe Frazier wel: achtste, negende, tiende ronde... Bij de elfde ronde viel het kwartje. Ineens zag ik het helder. Ik moest op het water blijven, zonder golven te maken, over het oppervlakte glijden zoals over het leven, om niet te verdrinken. En op een dag, als God het wilde, zou er in Frankrijk vrede zijn. En dan konden we terugkomen. Waarvoor? Geen idee, maar dit was onze plek. Laten we wel wezen.

Vervallen fabrieken, hoge flats, verminkte smoelen, ontbrekende tanden, matties in de gevangenis, gestolen auto's, opgevoerde scooters, wietboter, zakjes wit, baarden en hun onder boerka's gesmoorde vrouwen, sympathieke imams, hufters, het sfeertje in de kebabzaak, de lucht van uien, olie en harissa, nachten waarin je je bed niet ziet, gelegenheidssletten en maagden van kut maar niet van kont, chicks die hun maagdenvlies laten herstellen voordat ze trouwen en ook de trollen met oranje band om hun arm – 'Politie' – blauw-wit-rode button, de ratten, de leugenaars en de junks met rooddoorlopen ogen, dat zouden we allemaal gaan missen. Zelfs met een droomleven aan het strand met overal Braziliaanse billen, verbouwde tietten en gebruide lijven om je heen, cocktails, zonnebril, stapeltjes geld, Colgate-smiles, villa, kokospalmen en slippers aan je voeten: het verleden kwam toch wel terug, verrot of niet, en dan willen we het weer in onze armen slui-

ten, zoals ik graag iedere ochtend met mama zou doen voordat ik naar de mijn reed.

In round twelwe vielen mijn ogen dicht. Op het schip zat ik aan het roer terwijl die kleine de kaart las. We zweefden buiten de atmosfeer. Rechts zei de maan ons gedag. Om ons heen was het groot, mooi, oneindig, een zwart, intens doek met sterren die zoals het hoorde mysterieus fonkelden. Ik koerste af op Saturnus en we parkeerden de wagen op Titaan. Geen leven hier. Te koud. Niet voor ons, het ging nog duizenden jaren duren voordat we ons eraan hadden aangepast. We doorkruisten de ruimte in alle richtingen. Ik deed mijn ogen weer open omdat ik meende te horen dat de voordeur van het appartement dichtsloeg. De zon scheen recht in mijn gezicht. Ik was met plakken de oogleden weer op aarde geland en had nauwelijks de kracht om een oog te openen. Het was zeventien over negen. Ik liet mijn pik in de wc druppelen. En koffie in mijn mok. Op het balkon, met mijn voeten op tafel, werd ik langzaam wakker met de stad. We zouden 's avonds vertrekken om 's nachts te kunnen rijden. Minder verkeer. Op die manier zouden we in de vroege ochtend de Spaanse grens oversteken, op een tijdstip dat er minder controle was. Want 's avonds had je de jeugd die naar de disco ging en dus ook veel alcoholcontrole.

Nog één dag wachten. Ik wilde niet thuis blijven hangen. Aangezien er geen doekoe meer binnenkwam en we over een tijdje wel wat konden gebruiken, wilde ik vanochtend een paar uur gaan rijden om er in elk geval de reis van te betalen. Mochten de wouten dan moeilijk gaan doen, dan had ik een soort alibi. Ik nam een douche, kamde mijn haar, greep naar mijn pak, witte overhemd, bijpassende stropdas. Geen grappen. De mensen van de real life moesten me gelijk geven, of ze nou blauwe, bruine, zwarte of groene ogen hadden en wit, zwart of geel waren: in de spiegel zag ik geen chauffeur, maar een man die respect afdwong. Ik glipte in mijn zwarte glimschoenen en controleerde mijn tasje: ID oké, rijbewijs oké, mijn sleutels... Waar lagen die? Meestal stopte ik ze in mijn tasje of in de la van het gangkastje. Ook niet in de la. Dan had ik ze waarschijnlijk in de auto laten zitten. Ik ging naar beneden, de parkeergarage in. Bizar, ik vond mijn auto niet. Voor de zekerheid liep ik naar de tweede verdieping van de parkeergarage en kamde elke vierkante centimeter twee keer uit. De auto was

verdwenen. Het was weleens gebeurd dat ik stoned de auto op straat liet staan omdat ik bang was dat ik er in de bocht bij de ingang van de garage een deuk in reed. Dus ging ik de straat op, liep wat rond, maar mijn geheugen liet me vandaag niet in de steek: ik zag mezelf na het bezoek aan Le Gwen de garage weer in rijden. Ik ging terug naar boven, mijn appartement in. Mijn broer was nog niet op. Misschien had iemand uit de wijk me met de auto gefuckt. Sluimerende problemen komen op een dag altijd bovendrijven. Of iemand uit de flat had de sleutel in het portier gevonden, was ingestapt en weggereden. Toevalig net op de dag dat we naar Portugal zouden gaan.

Ik ging mijn broertje wakker maken. In zijn kamer was alles opgeruimd, het bed opgemaakt, zijn koffer verdwenen. En hij zelf ook. Op zijn bed lag een briefje.

Ik heb de auto gepakt. Ga nergens heen tot ik je bel. Zet de tv niet aan. Niks. Dat is heel belangrijk. Als ik je om 13 uur niet heb gebeld, ga dan naar Mickaël.

Geen stress. Je broer.

Ik griste mijn telefoon tevoorschijn. De automatische stem zei dat hij niet bereikbaar was. Waarom had ik hem verdomme die telefoon gegeven? Voor nop. Vijftien, twintig, vijftwintig pogingen. Niks. Antwoordapparaat. Broertje was gevlogen. Pleite.

Broer

Twijfel. Een papi die je bij de schouders vat en je door elkaar schudt als een drankenautomaat. Die papi ben je zelf. Twijfel nummer één is de twijfel aan jezelf. De angst dat je je hebt vergist, ook al heb je geen bewijs en geen oorzaak. Twijfel is een serie vragen zonder antwoorden die zichzelf in stand houden en aan je vreten tot op het bot. Twijfel is de ultieme test. Als je moet handelen beukt-ie in op je vertrouwen. Op de realiteit, gewoontes en handelingen van alledag. Je gaat door met trillende mind, volledig uit balans. Twijfel vreet aan je denk- en bewegingsvrijheid. Twijfel is onvaste, gevaarlijke, glibberige grond. Dodelijk.

10:47 uur. Ik bel zijn nummer weer. Antwoordapparaat.

10:48 uur. Antwoordapparaat.

10:49 uur. Antwoordapparaat. Ik spreek een bericht in.

‘Wesh, waar zit je, man? Bel me terug.’

10:55 uur. Antwoordapparaat.

‘Vuile smeerlap. Bel me.’

10:57 uur. Antwoordapparaat.

‘Ik ga flippen, broer. Bel me meteen terug als je dit hoort.’

11:01 uur. Antwoordapparaat.

Rondjes lopen door de woonkamer en elke vijf minuten zijn briefje overlezen.

Ik heb de auto gepakt. Ga nergens heen tot ik je bel. Zet de tv niet aan. Niks. Dat is heel belangrijk. Als ik je om 13 uur niet heb gebeld, ga dan

naar Mickaël.

Geen stress. Je broer.

Hij had het in zijn beste handschrift geschreven. Mooie ronde letters. Hij had zijn best gedaan. Geen broddelwerk. En dat maakte het alleen nog maar irriterender. Ik sloot mijn ogen, ging op de bank liggen in een poging mezelf te kalmeren, want sinds gisteren vrat de twijfel aan me, na het bezoek aan Le Gwen en dat verhaal over die vingerafdrukken.

11:13 uur.

Ik zette de tv aan en zapte van zender naar zender. Niks. Ik was gek aan het worden.

11:21 uur.

Ik belde die ouwe.

‘Hallo? Ibni, alles goed?’

‘Met mij wel. Met jou?’

‘Ja, best hoor. Ik ga naar de taxidemonstratie.’

Ik hing op.

11:22 uur.

Mijn vader belde een paar keer terug. Ik raakte de telefoon niet aan. Ik stuurde hem uiteindelijk een bericht en schreef dat ik later terug zou bellen. Hij antwoordde: ‘Oké. Is er problem?’

11:25 uur.

Ik pakte mijn laptop om de zoekgeschiedenis van mijn broer na te gaan. Niks. Hij had alles gewist...

11:28 uur.

Ik pakte het dvd-hoesje van *The Bridge on the River Kwai* voor mijn spul.

11:29 uur.

Ik begon wiet te verkruiden.

11:30 uur.

Ik likte aan een sigaret om een strookje papier los te scheuren en de tabak in mijn handpalm te laten vallen.

11:31 uur.

De tabak en het groen waren vermengd. Ik deed het mengsel in een vloeitje over.

11:32 uur.

De frietzak was gedraaid. Ik stak de zuen aan.

11:33 uur.

Het begon in te slaan, maar ik bevond me nog in aardse sferen.

11:35 uur.

Ik bleef aan het stickie hijsen met de afstandsbediening in mijn hand en jumppte van de ene stoel op de andere.

11:38 uur.

Al drie minuten bleef ik hangen in een non-stop nieuwszender. Een reportage over islamistische milieus en over taqiyya. De kunst van het verdoezelen. Ik begon te flippen. Fuck, die vingerafdrukken.

11:40 uur.

Mijn borst trok samen. In mijn kop raasde het als een gek. Hij had tegen me gelogen, die smeerlap. Waarom had hij zijn kamer zo netjes opgeruimd? Ik bleef mezelf maar voorhouden dat dat was omdat we vanavond gingen vertrekken, maar ik kon mezelf niet overtuigen.

11:42 uur.

Ik doorzocht zijn kamer. Tilde het matras op. Snuffelde in de kast. Niks. In het hele appartement. Niks. Geen enkele aanwijzing. Ik schreeuwde en gaf een trap tegen de kast. De deur brak.

11:43 uur.

Een politiesirene. Kwamen ze voor mij?

11:44 uur.

De sirene ebde weg in de richting van de stad.

11:45 uur.

Ik belde weer. Antwoordapparaat.

‘Waar zit je? Wat doe je? Ik ben in paniek, man. Bel me direct terug.’

Ik liep brullend van woede door het huis. Brullend, want hij had me genaaid. Dit was te makkelijk. Hij was zomaar teruggekomen, zonder iets te zeggen. Zonder uitleg. Sukkel die ik was. Hij was al tien jaar gestoord in zijn hoofd. Ik had in de lotto geloofd. Dat ik hem terug had zonder gedoe. Je hoefde geen chick te zijn om in een sprookjesprins te geloven.

Broer

Een spook. Gevlucht zonder iets te zeggen. Alleen maar 'geen stress'. En dat 'geen stress' was precies de reden dat ik me zorgen maakte. Ik bleef maar heen en weer lopen, ik werd helemaal parra. Ik trilde. Ik voelde me afglijden. Wie moest ik bellen? Mehmet? Te laat.

12:12 uur.

Ik wist niet meer wat ik moest doen.

Ik liet alles één voor één weer de revue passeren. Speelde die hele film van a tot z nog eens af in mijn hoofd. De bus uit Duitsland waaruit hij was gestapt en wat Mehmet tegen me had gezegd. Dat verhaal in de krant over die diefstal in het Pompidou. De fake ziekenhuisbadge die hij in het bejaardenhuis liet zien! En die vingerafdrukken, kankertering! Die afdrukken. Waarom had ik Le Gwen niet geloofd, godverdomme! Taqiyya! Ik wist het zeker, taqiyya! Ik pakte mijn telefoon en belde de advocaat.

'Ik had het je gezegd,' wreef die er nog eens in.

'En wat doe ik nu?'

'Ga naar de politie. Vertel ze alles. Doe aangifte van de auto. Je moet jezelf beschermen. Anders ben je medeplichtig. Je moet overtuigend overkomen zodat ze geloven dat je van niks wist.'

'Ik wist ook van niks.'

'Kan zijn, maar daar gaat het niet om. Het gaat niet om de waarheid op zich. Het gaat erom dat je een waarheid "creëert", de juiste waarheid. En die waarheid is dat ze ervan overtuigd raken dat je niks weet. Dus ga nou maar.'

‘En als ik niet ga?’

‘Maak dan je dat je wegkomt! Ver weg. Heel ver weg. Verdwijnen. Voorgoed.’

12:19 uur. Waar moest ik dan heen? En hoe? Zonder auto? Maar stel dat mijn broertje de waarheid sprak. Ik wist het niet, ik wist het niet meer. Iedereen zei het tegenovergestelde, maar wie kende hem zo goed als ik? Twijfel! Buiten was het mooi weer. Ik ging de straat op en stak mijn restje joint aan. De mensen draaiden zich om want ik stonk waarschijnlijk naar wiet. Op de stoep aan de overkant liep een mooie brunette, rond de veertig, met jonge kinderen. Ernaast stond een politiewagen dubbelgeparkeerd; een mannelijke en een vrouwelijke wout kwamen een kebabzaak uit. Weet niet waar ze het over hadden, maar ze leken het goed met elkaar te kunnen vinden. Ik liep erbij als een lul.

12:25 uur. Mijn broer had geschreven: ‘Als ik om 13 uur niet terug ben, ga dan naar Mickaël.’

Betekende dat ‘ga dan naar Portugal’?

Mijn voeten liepen gewoon door. Stap voor stap loodsten ze me de straat door. Mijn handen in mijn zakken. De bladeren aan de bomen kleurden oranje, het was het begin van de herfst. Rechts van mij lag het Tenon-ziekenhuis. Links van mij mooie gebouwen. De mensen liepen af en aan, ze leefden. We waren in een vrij land. Het had lang geduurd voordat ik dat had begrepen. En ook al had je niet de plek van je dromen, dan hoefde je die plek nog niet te haten. Te makkelijk. Ik liep de laan uit, de auto’s reden in een stoet voorbij. Bij metro Pelleport stond een rij taxi’s te wachten. Die stakkers hadden het zwaar.

Ik ging op een bankje zitten en haalde mijn telefoon tevoorschijn om verbinding te maken met de chauffeursapp. Na vijf minuten kreeg ik een oproep. Ik accepteerde de rit niet. Daarna sloot ik de app af. Het einde van een tijdperk. Om me heen op straat veranderde de sfeer binnen een paar minuten. Bizar. De mensen begonnen te rennen, in paniek, stonden stil om op hun telefoon te kijken en liepen daarna haastig door terwijl ze ongerust om zich heen keken. Alsof het Kwaad door de straten rende. Het leek wel het begin van een oorlog. Mensen vluchtten winkels, huizen en cafés in of kwamen er juist uit om ergens anders heen te gaan. Binnen vijf minuten was er bijna geen voetganger of auto meer te zien.

12:34 uur. De straat was uitgestorven en ik zat nog altijd op mijn bankje. Geen hond meer op straat. Mijn telefoon trilde een paar keer. Het waren nieuwsmeldingen.

‘Aanslagalert: auto geëxplodeerd in Parijs.’

Het begin van mijn einde.

DRUKPROEF

Broertje

Bijna twee maanden geleden kwam ik in Duitsland aan. Blondbaard had me een Syrisch paspoort gegeven. De drie anderen arriveerden twee weken later. De tijd die nodig was om onze rit naar Parijs voor te bereiden. In wezen was het niet ingewikkeld, maar we moesten geduld hebben. Nadenken over het ideale moment, de ideale dag. Ik volgde het nieuws via internet. Etappe voor etappe repeteerde ik mijn plan. Waar moest het gebeuren? Wanneer moest het gebeuren? Hoe moesten we ernaartoe? Hoe en waar moesten we de explosieven in elkaar zetten? Met welke materialen? Hoe kwamen we daaraan zonder ontdekt te worden? Een maand van tevoren was alles klaar. Ik heb het cruciale moment nog afgewacht en toen de bus gepakt. Richting Parijs. De anderen volgden een paar dagen later.

Op de grote dag stapten we in de auto. We reden naar Parijs. Het was mooi weer. Dat was perfect. De mensen zouden buiten lunchen. Ideaal voor een bloedbad. Misschien honderd of tweehonderd doden. Vanuit de auto durfde ik bijna niet meer naar ze te kijken. Ik had een blauwe spijkerbroek aan, een overhemd en een geschikt jack om onherkenbaar te blijven voor het geval het misging. Ik startte. Toen we van de Périphérique af kwamen, namen we de route langs de Seine. Ik voelde dat het einde dichtbij was. Ik probeerde mijn getril onder controle te houden. De vier kalasnikovs lagen achterin bij onze voeten. Ik bad ervoor dat we niet werden aangehouden door de politie.

Broer

Ik rende naar het dichtstbijzijnde café. Op televisie bracht de nieuwslezer de eerste feiten naar buiten. Er was een auto ontploft in Parijs. Op dit moment was dat de enige informatie waarover de zender beschikte. De mensen waren het café in gevlucht. Iedere dertig seconden keek ik op het schermje van mijn telefoon. Ik was misselijk, mijn voeten tintelden en ik had het vooral warm. De achterkant van mijn overhemd was doorweekt. De eerste beelden verschenen. De nieuwslezer had het over een zwarte auto van een Japans merk. Hij wist niet of er slachtoffers gevallen waren of er mensen in de auto zaten. Er was een journaliste ter plaatse, er was geen directe verbinding met haar, maar je hoorde haar beschrijven wat ze zag. Ik viel bijna flauw, want mijn auto was zwart en van een Japans merk. Even probeerde ik mezelf gerust te stellen, want er zijn zoveel van dat soort auto's, vooral onder VTC's. Maar de twijfel kwam even snel weer terug en vrat me op. Om te beginnen bij mijn ingewanden. Ik ging naar de wc om water over mijn gezicht te gooien en mezelf een beetje te kalmeren. Het leven was afgelopen. Die hond was dood. Geen toekomst meer, niks, geëxplodeerd, geen tijd gehad om na te denken of-ie moest huilen of niet. Mijn broer lag in duizend stukjes. Ik hief mijn hoofd op van de wasbak bij de plees en in de spiegel praatte mijn dubbelganger tegen me: 'Ik ben bang om je kwijt te raken.'

Ik deed een stap achteruit. Opgefokt spuugde ik. De klodder bleef aan de spiegel plakken. Ik was net zo doorgedraaid als in Tsjaad.

De gedempte stem van de nieuwslezer op tv was zelfs op de wc nog

te horen.

‘Waarschijnlijk heeft de explosie plaatsgevonden in de buurt van het Gare de Lyon.’

Dood, vertrokken, vaarwel. En mijn vader? Alles voor niks geweest. Zijn vrouw dood, ik op de vlucht. Broertje in duizend stukken. We kunnen hem straks niet eens begraven. Als de journalisten bij pa op de stoep staan en het mediacircus bij hem aanklopt, zou hij uit z'n pan gaan. En hij zou in de gevangenis belanden. Verdoemd waren we. Geboren om anderen te dienen en dan te verdwijnen. Nietsnutten. Nergens goed voor. Klootjesvolk vanaf de eerste generatie. Dit land gaf ons alles en wij moesten het zo nodig naar de klote helpen. We waren uiteindelijk allemaal verliezers.

12:41 uur. Mijn telefoon trilde. Ik keek naar de vent in de spiegel. Hij was van mijn leeftijd, net zo knap als ik, in pak, wit overhemd net als ik, zijn huid grauw als die van mij, zijn haar naar achteren, vastgebonden in een klein knotje. Net als ik. Waarom had de broer van deze kerel zichzelf opgeblazen? En waarom had deze kerel vanaf dag één in zijn broer willen geloven? Dit sloeg alles. Ik begon te janken als een wijf. De kerel in de spiegel tikte tegen het glas.

‘Wat sta je daar te doen, mietje? Wees een vent. Weet ik veel, zorg dat je wekomt! Je gaat je toch niet als een pedo laten opsluiten? Ze noemen je Piloet, toch?’

12:44 uur. Mijn telefoon trilde opnieuw. Ik probeerde na te denken maar het ging te snel. Ik kon me onmogelijk concentreren. Er klopte iemand op de wc-deur.

‘Gaat alles goed daarbinnen?’

‘Ja, sorry, ik heb een klein probleempje.’

Ik hoorde hem lachen.

12:46 uur. Weer mijn telefoon. Zie je wel, nu begon het, de telefoontjes begonnen binnen te stromen. Journalisten? Hadden ze mijn nummerbord aan de televisie doorgegeven? Ik moest wegwezen.

12:47 uur. Mijn telefoon hield niet meer op. Hij trilde aan één stuk door.

12:48 uur. Ik kwam de wc uit. Het was druk in het café. Iedereen zat gehypnotiseerd naar het scherm te kijken. Ik sloop de menigte door om naar buiten te gaan. De eigenaar riep me terug.

‘Meneer, op tv adviseren ze om te blijven waar je bent.’

Ik antwoordde met een knik.

12:50 uur. Mijn telefoon trilde nog steeds.

12:51 uur. Ik moest naar Bobigny om de auto van die ouwe te pakken en ervandoor te gaan. Ik keek op mijn telefoon. Negentien gemiste oproepen. Van mijn broer!

12:52 uur. Mijn telefoon trilde opnieuw. Weer broer. Ik werd gek. Op het scherm stond ‘Broertje’. Hoe kon dat? Ik nam op.

‘Hallo? Jezus man, waar was jij mee bezig, nummer zes hier, kom naar de lat.’

Dit was hem, ik was niet achterlijk. Dit was hem. De zes was zijn rugnummer in het voetbalelftal. De lat? Het voetbalveldje in Les Lilas.

‘Ben je in Les Lilas?’

Voordat hij ophing zei hij in het Syrisch Arabisch tegen me dat ik niet over de telefoon moest praten en hij vroeg me om een bevestiging dat ik het had begrepen.

Broertje

Ter hoogte van het Cité de la Mode, het lelijke groene geval tegenover Bercy, stapte ik de auto uit met de smoes dat ik moest pissen. Ik liep zo'n twintig meter verder. Mijn telefoon zat in mijn onderbroek. In Syrië had ik geleerd hoe ik met een telefoon een lading springstof kon ontsteken. Ik verbond een kabel met de jackaansluiting en op het moment dat de telefoon ging explodeerde de boel. Er waren manieren om de explosie te vertragen. Het elektrische signaal dat tijdens het bellen naar de telefoon werd gestuurd kon bijvoorbeeld een timer in gang zetten. Verder is het altijd hetzelfde: een primaire springstof die vlam vat en een secundaire lading doet ontsteken. Op het moment dat ik de telefoon vastpakte werden de drie anderen in de auto weer mens. Met een pa, een ma, een familie en een leven. Naast mij stroomde de Seine. Ik kreeg zin om de telefoon in het water te smijten en het op een rennen te zetten. Dan hadden ze me misschien doodgeschoten. En ik dacht aan jou. Aan papa. Aan mama. Aan oma. En aan het leven. Ik had geen keus meer. Ik moest verdwijnen. Dat was de enige manier om aan ze te ontsnappen. Een andere optie was er niet. Ik moest sterven met hen. De dagen ervoor flitsten er beelden door mijn hoofd. Ik zag ze als kind, spelend met hun ouders. Daarna op school. De dromen die ze hadden. Ik stelde me de begrafenis voor. De gebroken, kapotte gezinnen. En dat zorgde er allemaal voor dat ik niet kon handelen, het blokkeerde me. Ik was niet op de wereld gezet om te doden. Ik verleende zorg, ik herstelde het leven en de levenden. Het was ik of zij. En ik dacht aan jou, aan ons. Met jouw verhalen over Portugal had je ons lot al bezegeld: we zouden vertrek-

ken. Misschien was het maar een idee maar wat er ook zou gebeuren, ik wist dat je het zou doen. En elke keer als ik aan dat alles dacht, zei ik tegen mezelf dat het gewoon een moment was waar ik doorheen moest. Een test. Die ik op een dag zou vergeten. Dat het zou duren zolang het nodig was maar dat we uiteindelijk niet zouden verzuipen. Pa niet. En jij ook niet. En oma? Ik had haar niet meegenomen in mijn plannen. Ik was haar vergeten. Totaal niet aan gedacht. Wat je er ook van kon denken, ze lag in feite al voor dood in dat sterfhuis voor ouwetjes.

Ik had de telefoon in mijn hand. Als ik op de beltoets drukte, zou ik drie mannen doden en zelf verdwijnen voor de wereld. Op papier dood. Officieel. Ik had ze 'get fucked' kunnen texten voordat ik ze opblies, maar ik doodde ze niet voor de lol. Ik deed het voor mezelf. Voor mij alleen, om rustig te kunnen leven. Zodat Blondbaard dacht dat ik dood was, dat-ie me nooit ging zoeken en dat Frankrijk dacht dat ik of in Syrië of dood was. En dan zou ik terugkeren, over dertig jaar misschien, als iedereen alles vergeten was. Met een leeg hoofd en een leeg, maagdelijk hart terug naar mijn land. Ik had Blondbaard wijsgemaakt dat ik Frankrijk wilde opblazen. De enige manier die ik had om uit de hel van Sham weg te komen. Op een andere manier kan je niet vertrekken. Anders denken ze dat je gaat klikken en dan schieten ze een kogel door je hoofd. Ik heb ze belazerd. Maar ik moest ze zo fucking belazeren dat ze geen argwaan zouden krijgen. Hun laten geloven dat we dood waren. Dat de aanslag mislukt was.

De auto explodeerde en de vlammen telden drie levens minder en mijn hervonden vrijheid. Ik stond achter een grote betonnen paal. Versteend oog in oog met het tafereel. Ik had makkelijk kunnen huilen. Op die knop drukken was niet het moeilijkste. Daarna verder te leven met die doden in mijn hoofd, dat wel. Maar ik kon niet meer terug. Ik en mijn familie gingen voor. Ik werd een robot. Ik rende over de kades. Er was niemand, op een bewaker na die niet begrepen had wat er was gebeurd. Toen begon alles in mijn hoofd door elkaar te lopen. Ik droop van het zweet. Ik hoorde sirenes om me heen, van alle kanten, ze reden de hele stad door. Er hing paniek in de lucht. De mensen snoeven dat op en verscholen zich. En de pech, bro, de kankerpech die ik toen kreeg. Ik kwam aan bij de ondergrondse parkeergarage waar ik jouw auto had neergezet. In paniek. Mijn benen trilden, ik had gerend als een uitzin-

nige. Ik voelde het branden in mijn borst, proefde de smaak van bloed in mijn mond. En toen dacht ik dat ik doodging. Dat dit het einde was. Want een klootzak had met zijn Amerikaanse 4x4 de parking in willen rijden, maar hij had de uitrit genomen en zijn te hoge wagen had zich in het plafond vastgereden. Ik kon geen kant op, broer. Er was een takelwagen ter plekke, politie, nieuwsgierige toeschouwers en de hele mikmak. In de auto lagen mijn koffer en papieren, dat had ik allemaal nodig om weg te komen. Ik wist niet hoe, maar alles ging heel snel in mijn hoofd. Als ik jouw bak met inhoud daar liet staan, konden ze jou traceren en vervolgens mij. Dat zou niet lang duren. Dus liep ik low key verder de parkeergarage in. Die wouten waren van de gemeentepolitie. Alsofer niks aan de hand was liep ik langs ze met de koffer, de papieren en de tassen. In het begin wilde ik terug naar huis, jou ophalen en dan wegwezen. Maar toen ik aankwam was je er al niet meer. Dus belde ik je. Geen antwoord. Toen dacht ik bij mezelf dat ik hier niet moest blijven wachten want ibahesh kon elk moment op de stoep staan. En binnen een paar seconden vond mijn brein een oplossing. Het voetbalveldje.

Broer

Op het braakliggende terrein troonde het doel waarop we als jonge voetballertjes hadden geoefend nog steeds tussen de hoge flats. Hoe vaak hadden we niet vanaf de stip getraind op hoge trappen, richting de lat? Urenlang, de gaten in onze schoenen, onze shirts die stonken van het zweet. Onze Braziliaanse helden achterna: Ronaldo, Romario, Bebeto. Met mijn leren lakschoenen in het stofliep ik met grote passen vooruit, resoluter dan ooit. Niemand te zien. Met getuitede lippen float ik net als vroeger, als ik hem 's nachts als ik thuiskwam wilde waarschuwen zodat hij de deur voor me opendeed. Het antwoord kwam vanuit een struik. Tussen de takken ontwaarde ik zijn Adonis-krullen. Hij legde zijn hand op mijn onderarm, rochelde en braakte een paar woorden uit. De woorden die in een goede film het hele verhaal doen kantelen.

'Het was niet jouw auto.'

Van marmer. Ineens was ik van marmer. Net als toen mama stierf. Lachen of huilen, schreeuwen, hem schoppen, slaan, wurgen, vermoorden en mezelf vermoorden. Ik greep hem bij zijn kraag en schold hem met gesmoorde stem uit. Tranen, zenuwen, woede, het was er allemaal en toch hield ik het allemaal in, want familie en overlevingsinstinct wogen zwaarder dan problemen. We baadden in dezelfde shit, hij en ik. Als we vielen, dan vielen we samen. Om te overleven moesten we crawlen als migranten die de kustwacht op zich afzien komen. Dus na gescheld, vragen, hartkloppingen, trillende handen en een moordende blik parkeerde ik mijn woede. De verzoeningspoging moest van mij komen, zo is het leven, alleen als je hart bloedt dringt vrede tot je

door. In elkaar gedoken als een geslagen kind, rode ogen, de paniek van verraad op zijn smoel. Mijn handen trilden net zo hevig als mijn telefoon die door pa werd platgebeld. Tot zover het zielige stuk. Want in die stilte zag ik ook de kop van een beul. Het lukte me om hem te kalmeren. Dit was niet het moment om elkaar als stront te gaan behandelen. We gingen de auto ophalen in de ondergrondse parking. Die was op vijfhonderd meter van huis. Met een pet op zijn hoofd liep mijn broer vlak langs de muren. De 4x4 en de gemeentepolitie waren verdwenen. De weg was vrij.

DRUKPROEF

Broer

Op de snelweg vraten we kilometers met de honger van een Somaliër bij een slagerij op een ramadan-avond. Als twee zombies, de blik tussen de witte strepen op het asfalt. In mijn hoofd ging het en ging het niet. Het ging en het kwam. Leven of dood? Ruk aan het stuur, van de weg af raken, een paar keer over de kop slaan, onze smoelen onder het bloed en de problemen waren voorbij. 'Ongeluk op de snelweg. Twee doden', zou een gast in een café morgen lezen, in de rechterkolom van een krant of op zijn smartphone. Maar zo ver kwam het niet, want onze koppen waren leeg en onze neuronen tam. Als robots waren we geprogrammeerd om te overleven. Om je eigen mensen in leven te laten. Ondanks zijn tranen, zijn angst en de dood zat broertje op diezelfde lijn. Broederinstinct. Anders was hij er al niet meer geweest. We hielden elkaars ballen vast, de hand van de een in de slip van de ander met de greep van een cowboy. Voordat de maan onderging zetten we de auto aan de kant. We waren in de Cevennen. Onze smoelen verneukt door de wallen. Kapot. Broertje hield zijn lippen op elkaar. Nog geen woord. Hij rekte zich uit, zuchtte, hield een laatste keer zijn tranen in en vroeg me of we de snelweg af konden. Ik startte de motor weer en nam de eerste afslag. Op een plattelandsweg gaf hij me een teken dat ik snelheid moest minderen en moest stoppen. In het donker, bij het licht van de maan, zag zijn gezicht grauw. We waren in the middle of nowhere. Toen deed hij zijn mond open en begon me alles te vertellen. Vanaf zijn vertrek uit Frankrijk tot nu. Die gozer was gestoord. Helemaal parra. Niet normaal. Niet goed bij zijn hoofd. Maar het was mijn broertje en

hij leefde nog. Het leven is zwaar, klinkt lullig, maar ik schaam me niet. Waarom verkiezen we het anders altijd boven de dood?

DRUKPROEF

Epiloog

Broer

Ik chauffeur nog steeds. Elf uur per dag. Het is geen baan. Het is een leerschool voor de beste manier om de tijd te slijten. Je hebt je klanten. Je hebt de radio. Programma's, dj's. En dan heb je nog papier. Woorden. Mijn schrift. Mijn pen. Tussen twee ritten zet ik de auto rustig ergens op een hoek, kiep mijn stoel naar achteren en begin te krassen. Soms één woord, vaak een paar regels, soms meerdere pagina's. Dat is wat me voedt. Ik pen van alles en nog wat neer, zonder erover na te denken. Wat er in me opkomt. Voor de vuist weg. Spontaan. Het belangrijkste is dat je niet te veel je best doet. Dat je gewoon dóét. Want met de tijd rijpt het, wordt het beter. Goeie dingen vragen tijd. En een beetje liefde.

Mijn broer heet Hakim. Dat betekent de rechtvaardige, de wijze, de eerlijke of de dokter. Hij die zich inzet voor het goede. Maar ik geloof dat we daar niet dezelfde definitie van hebben. Het leven gaat door. Ondanks alles. Zonder hem maar met zijn geest. Geen idee waar hij zich bevindt. Misschien in Sham. Misschien in de hemel. Misschien ergens anders. Sinds de avond dat ik van hem droomde op het station van Bagnolet worden mijn nachten door stormen bevolkt. En de bladzijden van dit boek dank je minder aan mij dan aan de wals die mijn neuronen dansen als ze worden meegevoerd door de dampen van ganja. Ik heb gedroomd. Ik ben gek, maar ik ben scherp. Je pak aandoen, achter het stuur gaan zitten: dat doet wat met een mens. Dagwacht, nachtwaker. De geest van de wereld die je de walk of life in het oor fluistert. Ze noemen me Azad. Dat is mijn voornaam. Bij ons betekent

dat vrij. Vrij ben ik. Niet in het leven. Maar wel in mijn kop. De mind is als het universum: geen grenzen en oneindig oprekbaar. Je hoeft alleen maar je fantasie te gebruiken en je creëert een hele wereld. Veel is daar niet voor nodig. Een schrift, een pen en een computer.

Op een dag stapte er een vent bij me in de auto. Vijfenvijftig, zestig jaar, schat ik. Kalende kop. Grijs slapen. Smaakvol gekleed in een broek en colbert van verschillende kleur. Een soort Engelse gentleman die je zo vrij zou pleiten van welk misdrijf ook. Het soort vent dat niemand kwaad doet en het goede met de wereld voor heeft. Een rendabele rit, hij woonde een eind weg in het departement Hauts-de-Seine. Het was laat op de avond. Het regende, er hing het sfeertje van *Taxi Driver*. Ik stelde me het leven van die gast voor. Zijn vrouw, zijn kinderen, zijn baan en zo. Die vent had iets relaxeds over zich. Het type klant dat niet aan je kop zeikt. Dat 'Hallo', 'Bedankt', 'Tot ziens' en 'Werk ze nog' zegt. Met een glimlach. Perfect. Na een paar minuten haalde hij een boek uit zijn tas. In mijn spiegel kon ik de titel niet lezen. Ik miste net een paar centimeter hoogte. Ik weet niet of hij de lijpe hoofdbewegingen zag die ik maakte in een poging om die titel te ontcijferen. Het lag niet in mijn gewoonte om klanten vragen te stellen, maar deze keer kon ik mijn nieuwsgierigheid niet inhouden. 'Battling Siki,' antwoordde de man. 'Het gaat over boksen. Een boek dat ik heb uitgegeven. Ik herlees het omdat ik erover moet praten in een radioprogramma.' Het verhaal van de eerste zwarte Franse bokser. Zijn roots lagen in Senegal en hij was een topper in boksen. In de jaren twintig slaat Siki tijdens een WK-gevecht Georges Carpentier ko, een titelhouder. In round six. De scheidsrechter diskwalificeert hem en erkent zijn overwinning niet. De menigte schreeuwt bijna twintig minuten lang en zet de scheids onder druk. Die komt terug op zijn beslissing. De bokser emigreert naar de VS en leeft een glitter-en-glamourleven. Maar dan wordt-ie op een avond afgeslacht met twee kogels in zijn rug. Omdat het verhaal me intrigeerde, gaf hij me het boek cadeau.

Uitgever. Weer een beroep ontdekt. Zo lang de rit duurde vertelde hij over zijn werk en ik hem over het mijne. Het vervolg is een samenvoeging van omstandigheden en een klapper zoals die soms in het leven voorkomt. Een tsunami van goeie vibes waarop je moet proberen je plank te plaatsen en dan zo hard mogelijk wegsurfen. We wisselden

kaartjes uit en zoals veel ouwelui die de sociale media ontdekken voegde hij me toe op Facebook.

Een paar dagen later, op een avond dat mijn hoofd op een gasvormige planeet tussen Saturnus en Jupiter spacete, op Titaan of Europa misschien, plakkende tong, kleine ogen, galmden er woorden in mijn oor en kwam er uit het diepst van mijn ingewanden iets naar boven.

'Mijn broer was mijn mattie tijdens straatruzies die werden opgefikt door ons jeugdige vuur en waarbij ik minder op mijn harde stoten dan op mijn snelle poten vertrouwde om weg te sprinten. Hij was de wilde nachten die de volgende dag om twaalf uur 's middags eindigden zonder een cent op zak en met longen vol tabak. Bedelend om een cheeseburger bij de chick van de Mac bij het eindpunt van lijn 5. Hij was mijn voeten in het strafschoopgebied en het geloof van een Che Guevara dat die bal ging doelen. Hij was de topwedstrijd met Zidane tegen Brazilië in 2006. Al onze kilometers per sneaker-taxi, al onze uren in winkelcentra of voor de kebabzaak bij metrostation Pablo-Picasso. Beetje chillen, beetje flexen, beetje schetsen, beetje lullen, beetje vullen, beetje knoeien, hard dashen. Dromen, liegen, vliegen. De adrenaline van onze eerste straatraces op de scooter. Steeds vaker winnen. Daarna de euro's die we cashten bij het racen met de kab. Mijn broer deed de deur voor me open als de maan hoog stond, mijn kop daas was en die ouwe lag te snurken als een orkest. Hij was de man die me altijd en overal volgde. Aan m'n reet geplakt, want hij had geen vader en geen moeder en dus was ik zo'n beetje z'n enige hoeder. Achter me aan van politiebureau tot bioscoop, een kop kleiner en nog geen drie opkomende snorharen. Zijn hongerige puberblik als-ie bij het uitgaan spange chicks zag en zijn harde lul toen hij zijn eerste zouk danste. Ik was de boef die de leiding had, digger van auto's en mooie wijven, brandende joint tussen zijn vingers. Hij de kleine boy, trouwe helper, verdiept in z'n boek, alsmaar het verhaal van de profeten door, zijn helden. Mijn broer vond zijn weg door voor anderen te zorgen. Zacht hart, getriggerd door de ellende in de wereld. Gisteren zou hij voor Abbé Pierre bidden, vandaag voor Syrië en Palestina en overmorgen rende hij weet ik welk ander verdriet achterna. Zo was mijn broer. Een van mijn ballen. Verdwenen. Mijn helft. Dood of levend, hij is bij me, overal, de hele tijd, elk moment, in elk gebaar, in elk woord. Hij heeft zich niet vergist.

Vergissen bestaat niet. Hij koos een weg. Gewoon een weg. Hij had net zo goed een andere kunnen inslaan. Het was zijn keus. Aan het eind zal hij zich omdraaien en ontdekken dat alle wegen naar het graf of naar de hemel leiden. Mijn grootste levensles is hij.'

Er kwam direct een reactie van die vent. 'Ik voel dat het bij je borrelt en dat het een uitweg zoekt. Wil je een boek schrijven?' Zachte, vochtige begrijpende blauwe ogen: dit was niet de blik van een nicht die me in mijn reet wilde fucken. Maar die van een dromer. Van iemand die gelooft dat je de wereld nog kan veranderen, de fik kan blussen die je vleugels en je dromen afbrandt. De blik waarmee ik wilde dat die ouwe naar me had gekeken op de dag dat ik zakte voor de middelbare school, de dag dat ik alles achterliet en bij het leger ging en de dag dat ik er met die kloteziekte weer uit kwam. De dag dat broertje is vertrokken.

Dus heb ik hem alles verteld. Alles sinds onze jeugd. Over mijn broer, mezelf, mama, die ouwe en oma Zahié. Alles wat je in dit boek hebt gelezen. En terwijl ik mijn geheugen afstroopte om een brainwave te krijgen, stak hij als een heerser zijn hand op om me de mond te snoeren en het woord te vragen.

'Stel nou dat je broer terugkwam?'

Verklarende woordenlijst

Deze woordenlijst is vooral bedoeld om de in het boek aanwezige straattaal te verduidelijken. Daarnaast wordt een aantal Franse en Arabische begrippen verklaard.

advo – advocaat
alhamdulillah – dank aan God
astagfirullah – dat God me vergeeft
assie – hash

baas – leidersfiguur in de wijk. Ook: iemand met een goede positie.

BAC – Franse anticriminaliteitsbrigade

bakra – blanke

baksteen snuiven – gek zijn

blanke vla – blanken

blauw – politie

blazen – roken

blemmen – verraden

block (op de) – hoek van de straat

blunt – joint

bobbies – borsten

boobs – borsten

bouncen – weggaan

brada – broer, vriend

bravo – braverik, softie

bro – broer

chick, chicka – meisje

chill – rustig

chillen – rondhangen

chimi – meisje

chossel – illegale (drugs)handel

chosselen – handeltje drijven, vaak illegaal
copper – politieagent

dabke – Arabische dans
dadda – vader
dashen – wegsprinten, hard wegrennen
day one – vriend sinds de eerste dag
derm – mooi
diggen – leuk vinden, houden van
doekoe – geld
dope (bijvoeglijk gebruikt) – geweldig

eindstand – aan het eind, als conclusie
emo – emotioneel
ewa – uitroep of groet, hé
exposen – laten zien

fake – nep
flex, in: alles flex? – alles goed?
flexen – relaxen, genieten
floes – geld

ganja – wiet
groen – wiet
guap – geld

ham gaan – goed gaan, succesvol zijn
haram – verboden naar islamitisch voorschrift
herres – rotzooi, chaos, bende
homie – beste vriend
hood – de buurt, de (achterstands)wijk
hosselen – handelen

iba hesh – politie
ibni – zoon (Syrisch Arabisch)

jari – gevangenis
jedda – oma (voor sommige Syriërs en Libanezen)
jonko – joint
juju – bijgelovige rituelen in het voetbal
junta – werk
juut – agent

kab – bak, auto

kafir – ongelovige, niet-moslim
kanker- (voorvoegsel) – positief versterkend voorvoegsel
kaolo – positief versterkend voorvoegsel
kapot (bijwoord) – positief versterkend voorvoegsel
kech – hoer
kief – geconcentreerde vorm van cannabis
kifesh – hoe, hoe dan (op vragende wijze)
kill – jongen
killen – beuken, een beurt geven
kit – politie
kittenkar – politiewagen
knalbe – blanke

leip – achterlijk
loco – gek
loesoe – weg, verdwenen
low key – onopvallend

madafa – tehuis voor vrouwen
Marine – Marine Le Pen
masterlijk – geweldig
mattie – vriend
Merrie – Mercedes
money praten – over geld praten
moedjahedien – (moslimfundamentalistische) strijders
mula's – geld
muaskar – militaire training

naffer – scheldwoord voor Noord-Afrikaan
nigga – zwarte, vriend
niggaman – zwarte
nix – niks
no spang – maak je niet druk

oemma – moslimgemeenschap
op iets zijn – ergens mee bezig zijn, iets als focus hebben
ouloulou – kreet van verbijstering bedacht door de Franse rapper Booba

pagga trekken – masturberen, aftrekken
paper – geld
papi – vent, kerel
parra – gek
pica – foto
pipa – pistool

planken – gas geven, hard wegrijden
pof (op de) – op krediet, op afbetaling
pokoe – muziknummer, plaat
police – de politie
pompen – in elkaar slaan
popo – politie
pull up – ergens verschijnen
puta madre – je moeder is een hoer (scheldwoord)

qamis – islamitisch kledingstuk voor mannen

rat – klikker
runnen – beheersen, handelen
de game runnen – het in een bepaald wereldje voor het zeggen hebben

saaf – geld
sahbi – vriend
salaam – Arabische groet, hoi
Sarko – Nicolas Sarkozy
scared – bang
schetsen – liegen
schetser – leugenaar
Sham – oude naam voor het gebied dat nu Syrië of de Levant is
shinen – pronken
shishabar – waterpijpcafé
sick – ongewoon (zowel positief als negatief)
siken – liegen
sis – zuster, meid
skeer – blut
skotoe – politie
skreet – het diepst van de straat, straatleven
sma – meisje
sneeuw – coke
snef – joint
snitch – verrader, klikker
snitchen – klikken
space – ruimte, wereldje
spacen – onder invloed van drugs in een staat van verrukking verkeren
spang – lekker, aantrekkelijk
spot – plek
spotten – zien
spul – drugs
stack(s) – geld
stacken – opstapelen (van geld)

stronken – stoned en dronken

stuf – drugs

tackelen – moeilijk doen, lastigvallen

taqiyya – de kunst van het opgaan in de massa

tazz – shit

ten toes down – ergens helemaal door beheerst worden

tiew – wiet

tjoerie maken – een geluid met de tong maken dat minachting uitdrukt

torie – verhaal, kwestie

undercover – onherkenbaar

vibe – energie, sfeer

vies – slecht, inferieur

Vigipirate – Frans veiligheidsplan dat terroristische daden moet voorkomen

VTC – personenauto met chauffeur, te reserveren via smartphone of internet

wack – slecht, beroerd

waggie – wagen, auto

walou – niets

wannabe – zogenaamd, nep, gekunsteld

wesh – wat (voor een vraag)

whip – auto

wiepen – neuken

wifey – een jongen of man zijn vriendin

wit – coke

wollah – ik zweer je

wout – politieagent

woutenpaleis – politiebureau

zebi – penis

zehma – zogenaamd

zemmél – homo

ziek – niet normaal / buitengewoon goed of slecht

zuen – joint

DRUKPROEF

DRUKPROEF

DRUKPROEF

DRUKPROEF

DRUKPROEF